

ANTON BACALBAȘA

MOS TEACĂ

biblioteca școlarului

ANTON BACALBAȘA

MOȘ TEACĂ

Ediția a III-a

Litera
INTERNĂȚIONAL

BUCUREȘTI • CHIȘINĂU

Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu
Concepția grafică a colecției: Vladimir Zmeev
Ediție de Andrei Hropotinski
Coperta și ilustrațiile: Isai Cârnu

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

B. P. Hasdeu
I. L. Caragiale, Traian Demetrescu,
C. Dobrogeanu-Gherea, Barbu Lăzăreanu,
G. Ibrăileanu, Gala Galaction, T. Arghezi, Virgiliu Ene,
Domnica Filimon, E. Campus, Marin Bucur,
Nicolae Sorin, Tudor Teodorescu-Braniște,
G. Călinescu, Maria Protase,
Florin Faifer

Editura „Litera Internațională”
O. P. 33; C.P. 63, sector 1, București, România
tel./fax (021) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Grupul Editorial „Litera”
str. B. P. Hasdeu nr. 2, mun. Chișinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Difuzare:

S.C. David D.V.Comprod SRL
O. P. 33; C. P. 63, sector 1, București, România
tel./fax +(021) 3206009

Prezenta ediție a apărut în anul 2003 în versiune tipărită
și electronică la Editura „Litera Internațională”
și Grupul Editorial „Litera”.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol și Dan Vidrașcu*
Corector: *Valentina Solovei*
Tehnoredactare: *Marin Popa*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chișinău.
Comanda nr. 30179

CZU 821.135.1-3
B 12

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Bacalbașa Anton

Moș Teacă: proză/ Anton Bacalbașa; col. iniț. și coord./ Anatol și Dan Vidrașcu; ediție de Andrei Hropotinschi; conc. gr. col./ Vladimir Zmeev; coperta/ Isai Cârmu – B.: Litera Int.; Ch.: Litera, 2003 (Combinatul Poligrafic). – 352 [p]. – (Bibl. școlarului, serie nouă, nr. 274)

ISBN 9975-74-537-7. – ISBN 973-7916-40-9

821.135.1-3

ISBN 9975-74-537-7
ISBN 973-7916-40-9

© LITERA INTERNAȚIONAL, 2003
© LITERA, 2003

TABEL CRONOLOGIC

1865 Se naște Tony, unul dintre cei treisprezece copii ai lui Costache Bacalbașa, polițistul-șef din Brăila. Nu s-au păstrat documente despre ziua nașterii. Se presupune a fi 21 februarie după o poezie, *Aniversarea nașterii*, unde găsim o strofă semnificativă în acest sens: „O, vânt ce cu aripa ta / Fereastra-i zguduit-o, / Mergi, spune-i că de ziua mea / Am plâns și-am tot dorit-o!“. Tatăl se născuse în satul Telea, județul Gorj. (Adevăratul nume ar fi fost Telescu, pe care și l-ar fi schimbat o dată cu înfierea sa de către un unchi din Galați, care era staroste de băcani — bacalbașă.) La 1 februarie 1834, tatăl viitorului scriitor este înrolat, ca soldat, în oastea Țării Românești. Un an mai târziu este avansat la gradul de sergent-major. La 10 noiembrie 1841 părăsește oștirea. Peste un an, mai precis la 6 septembrie 1842, printr-o poruncă domnească, fostul feltfebel (Feedwebel) primește gradul de pitar. O scurtă informație despre Costache Bacalbașa se mai găsește într-un articol referitor la familia Bacalbașa, unde se afirmă că „bătrânul Bacalbașa... a fost hazliu și mucalit“. Despre mama viitorului scriitor... avem și mai puține date. Ea se chema Aneta Bobescu și descindea dintr-o familie înstărită, care îi dăduse o educație aleasă. Soții Costache și Aneta Bacalbașa au avut mai mulți copii (treisprezece, dintre care au trăit doar șase — *n. edit.*), dintre care Constantin și Ion Bacalbașa vor semna mai târziu în presa de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Constantin Bacalbașa, în volumul *Bucureștii de altădată*, ne mai furnizează câteva date în legătură cu persoana fratelui său (Virgiliu Ene, *Scriitori satirici români*, Iași, Editura Junimea, 1982, pag. 42).

Disponem de date sumare despre copilăria și adolescența lui Tony. Ar fi urmat numai trei clase gimnaziale, cu note deloc strălucite. Disponem totuși de unele mărturii ale autorului despre

pasiunea față de unele discipline: „Și cu toate astea, am avut două patimi mari, care uimeau pe toți colegii: limba latină și limba română. La română, în special, treceam de omul situației. Dascălu-mi spunea că am să ies un scriitor strașnic — fir-ar-fi fost ceasul blestemat când mi-a cobit așa de rău! Da, am ajuns scriitor (las deoparte pe „strașnic“)“.

1882 Debut în revista lui Al. Macedonski „Literatorul“, nr.3, cu schița *Justiție* — o satiră sfichiuitoare la adresa justiției vremii. Despre această schiță va mărturisi mai apoi: „Am debutat în carieră la 17 ani, atunci când iluziile încolțesc în suflet, semănate de o lume necunoscută, atunci când în fiecare om vedem o inimă și-n fiecare idee un ideal“ („Moftul român“, 1893, 20 mai, p.2).

1883 „...Am fost chemat urgent de patria mea să-mi plătesc tributul sângelui la tejgheaua națională. Aveam seria 457 și matricola 1347. Pe peșcă, 6000“. Amicul său Constantin Mille, într-un articol publicat în „Lupta“ (14 octombrie 1924) schița portretul lui A. Bacalbașa de la acea epocă:

„Slab, jigărit, într-o uniformă militărească care era prea mare, prea largă pentru trupul lui, cu un șarpe de aur la braț, căci avea gradul de sergent, sunt treizeci și nouă de ani de atunci, a apărut înaintea mea, în sărăcicioasa mea locuință din strada Știrbei-Vodă“. În *Memoriile unui rezervist* (Moș Teacă, 1896, 29 sept., p. 2) acesta vorbește despre superiorii lui, dintre care și l-a ales pe celebrul erou, Moș Teacă: „Comandantul Regimentului 5 de linie era, în anul 1883, don colonel Scheletti, locotenent-colonel — don locotenent-colonel Dănescu Theodor, comandant de batalion — don maior Barilleanu Ștefan, iar comandant al companiei a treia era... don căpitan Tecuț Ion. Așa-l chema. Numele nu i l-am inventat eu, slavă ție, Doamne! Don căpitan Tecuț, moldovean de loc, se purta tuns mărunț și cu o barbă lungă. Era mai mult scurt decât înalt și era gros. Semne particulare: roșu la față și ciupit de vărsat“.

Într-o scrisoare către G. Ibrăileanu, publicată de acesta în „Adevărul literar și artistic“ (28 iunie 1925), Bacalbașa se destăinuiește: „La 1883 am publicat un început de... roman cazon în „Mesagerul Brăilei“. Eram, mi se pare, în Dobrogea. Don colonel Dănescu — Dumnezeu să-l ierte! — citind opera mi-a interzis să mai scriu. Ba, a intervenit pe lângă familia mea, ca să facă gălăgie la redacția-n chestie să nu-mi mai publice oroarea! și am lăsat-o baltă“.

În ziarul „Emanciparea“ (nr.4,5,7), condus de fratele său Constantin Bacalbașa, semnează cu pseudonimul Batony traduceri din „Capitalul“ lui K. Marx.

- 1885 În ziarul „Drepturile omului“ publică schițe și articole axate pe linia democratică: *Din viața dezmoșteniților, Papă-Lapte, Târâie-Braû, Leone, Din războaiele mele, Rezervistul* etc.

La finele anului părăsește Bucureștiul și pleacă la Iași. De acolo, între 30 decembrie 1885 și 30 iunie 1886, sunt date paginile manuscrisului *Ceasuri de gândire*, care cuprinde șaisprezece poezii, două schițe și un început de studiu literar, intitulat *Ca precuvântare*. Printre poezii era și *Acolo*, la care se va referi Tudor Arghezi: „La Rosmersholm, întotdeauna/ E frig, și ceață./ E soare trist, iar noaptea luna/ E sloi de gheață./ În orice suflet este-o dramă/ Născută anume./ Ș-un glas fatal pe toți îi cheamă/ În altă lume./ Afară-i trist, e frig și ninge./ Și-s obosit.../ Spre Rosmersholm cine mă-mpinge/ Neconținut?“ În studiul intitulat *Ca precuvântare*, Bacalbașa afirma cu sinceritate: „Versurile cuprinse în acest caiet înfățișează simțirile și gândirile mele, deci nimeni să nu se mire dacă va găsi același cântec în toate aceste versuri, căci niciodată n-am împărtășit părerea acelora care zic că poetul nu trebuie să aibă decât idei făurite... să cânte bine și rău, să-și plece fruntea în lupta pentru existență înaintea oricărui aducător de renume și de ciolan. Eu unul am scris sub înrâurirea simțurilor, a mediului social și economic... A trebuit să plâng pe femeia care, în mijlocul acestei societăți întemeiate pe despoiere și corupție, cade în lupanarul mocirlos și abrutizătoriu al prostituției. A trebuit să sufăr cu omenirea, care de veacuri stă îngenucheată în fața lipsei de toate și în vederea schimbării de forme politice și economice, care n-au făcut alta decât au schimbat puțin suprafața lucrurilor; a trebuit să cânt viitorul îndepărtat, acel viitoriu strălucit în care vor domni Dreptatea și Frăția. Nu ca vizionariu, nu ca amărât de traiul păcătos al lumii de azi am văzut, ori mai bine am visat acel frumos vis, ci întemeiat pe evoluția vecinică a societăților, am dedus acea stare socială în care nu vor mai fi nici robi, nici servi, nici salariați, ci o lume nouă, o lume fără prejudeții, o lume care va fi desăvârșit stăpână pe roadele muncii sale...“

- 1886-1887 Continuă să publice în „Drepturile omului“, dar începe să colaboreze și la „Contemporanul“, unde publică și o poezie — *Cele sfinte nu huliți*, la „Epoca“, la „Revista literară“.

- 1888 Este redactor la „Gazeta muncitorului”; face parte din comitetul de redacție al ziarului „Dezrobirea”; publică schițe și articole în „Epoca”, „Drepturile omului”, „Frăția”, „Apărătorul”, „Gutenberg”. Schița intitulată *Marș - marș!*..., publicată în „Drepturile omului” la 24 octombrie 1888, este una dintre cele care lasă să se întrevadă posibilitățile sale literare, prin iscusința cu care mănuieste dialogul și prin ușurința cu care conturează personajele. Tot în ziarul „Drepturile omului”, A.Bacalbașa publică articole în care se ocupă de problema țărănească. Răscoalele țărănești din 1888 își găsesc oglindire veridică în multe din paginile sale. (V. Ene, op.cit., p. 52).
- 1889 Semnează articole și pamflete în „Epoca”, „Gutenberg” și „Naționalul”.
- 1890 Începe colaborarea cu „Adevărul”, care va dura până în 1895 și va fi reluată în 1899. Publică în „Asimilarea”, „Timpul” și „Munca”.
- 1891 Articole numeroase în „Timpul”, „Adevărul”, „Munca”.
- 1892 Redactor și colaborator principal la „Democrația socială”. Publică în „Adevărul”, „Munca” și „Lucrătorul” (Galați).
Publică o broșură de 38 de pagini — *Grevele* — la Tipografia „Democratul” din Ploiești, în Biblioteca „Democrației sociale”.
- 1893 Prim-redactor la „Adevărul”, al cărui motto erau cuvintele lui V. Alecsandri „Să te ferești, române, de cui străin în casă!”.
Înființează împreună cu I.L.Caragiale „Moftul român”, revistă satirică, care se va bucura de multă popularitate.
În „Adevărul” din 13 decembrie 1893 publică 8 articole. În noua revistă „Literatură și știință” apare o imitație în versuri după Eminescu — *Tu singură*.
Apare prima ediție a volumului *Moș Teacă*, care în același an va ajunge până la ediția a IV-a.
- 1894 Continuă să scrie pentru „Adevărul”, „Munca”, „Literatură și știință”, dar își extinde sfera colaborărilor și la „Țara”, prin articole precum *Darul nostru regelui*, *Ce face Caragiale?*, *Bene-Merenti*, *Morții la vot*.
Publică broșura *Bătaia în armată*.
A.Bacalbașa ține la Ateneu conferința *Arta pentru artă*.
Într-o scrisoare adresată amicului său Fănică Irimescu și datată 14/26 februarie 1894 A. Bacalbașa relatează: „Sunt zile când măntreb eu singur dacă e adevărat că se poate munci atâta. Articole nesfârșite și nesfârșit de multe, tot soiul de discursuri, de conferințe

și organizări — toate astea făcute cu o nervozitate extremă, zăpăcită, distrugătoare. După toate astea, la ce nu ți-aș spune tristul adevăr că sunt bolnav ca un mizerabil? Toate păcatele neurasteniei se țin de capul meu — și nu mă lasă să scriu cât aș vrea, să muncesc, să trăiesc, să uit pustiul sufletului. De două săptămâni, mai ales, mă simt distrus“.

1895 La 14 februarie 1895 A. Bacalbașa, I. Teodorescu și C. D. Anghel tipăresc în „Adevărul“ o scrisoare deschisă către directorul ziarului prin care anunță că se transferă la ziarul „Lumea nouă“. Colaborarea încetează în aprilie 1895.

A. Bacalbașa scoate de sub tipar revista satirică *Moș Teacă*. „În literatura română beletristică, Anton Bacalbașa va ocupa un loc distinct prin crearea personajului Moș Teacă... Dintr-un interviu, acordat de viitorul director al revistei, publicat în „Lumea nouă“ din 20 martie 1895, aflăm că „Moș Teacă al meu va fi militar, politician, literat, de toate. Ne adresăm unui univers întreg“. Revista „Moș Teacă“ va avea o largă priză în mase, acest lucru datorându-se în primul rând directorului ei, care, după cum spunea Arghezi, „a sleit genul umoristic al categoriei în câteva numere din revista *Moș Teacă*“ (V. Ene, op. cit., p.66).

Publică volumul *Din viața militară*.

„Se căsători, la 30 martie 1895, cu Alexandrina Scărișoreanu, de 19 ani, fata căpitanului în retragere Ion Scărișoreanu și a Zoei Scărișoreanu, aceasta din urmă născută la Câmpulung — decedată la 8 iulie 1884 în București — și fiică a lui Nicolae Ghizdaveti și a Saftei. Alexandrina văzuse lumina zilei la Reni, unde, se vede, căpitanul fusese temporar în garnizoană“ (G. Călinescu. *Material documentar despre Anton Bacalbașa*. - În rev. „Studii și cercetări de istorie literară și folclor“, 1954, tomul III, p. 155).

Izbucnește o puternică polemică între I.L. Caragiale (în „Gazeta poporului“ — ziar al liberalilor) și A. Bacalbașa (în „Epoca“ — ziar conservator — și în revista „Moș Teacă“). „Caragiale, sub iscălitura i, face în „Gazeta poporului“ (anul I no. 276, din 7 noiembrie 1895) câteva considerațiuni asupra „Grămăticilor și măscăricilor“, în care sunt următoarele străvezii aluzii la Tony și la Nicu Filipescu: „Se înțelege că precum jalba scrisă de gramătic o iscălea odinioară, cu pecetea de inel, boierul de bunăcredință — lumea schimbându-și numai forma, tot așa și astăzi: profesiunile de credință le scrie „cu îndelungă fidelitate“ proletarul intelectual, iar boierul le subscrive cu „robustă convingere“.

Răspunsul lui Tony a fost de-o prefăcută înduioșare pentru soarta lui Caragiale; el învinuia partidul liberal că lasă pe un scriitor ca Ion Luca — și de vârsta lui — să se compromită, în loc să-i ofere slujbușoara solicitată...

Atunci, în numărul de la 11 (23) noiembrie 1895 al „Gazetei poporului“ apare la „Insertii și reclame“ următoarea scrisoare adresată „D-sale d-lui Tony Bacalbașa, membru al partidului socialist științific, prim-redactor la „Epoca“:

„Dragă Tony,

Gluma ta din „Epoca“ de ieri nu e rea, este puțin inexactă: mai întâi, n-am solicitat până acuma nimic și al doilea, când o voi face, voi solicita nu o slujbușoară mică, ci două mari.

Oricum gluma ta e bună; una mai bună însă mi-a făcut-o un birjar muscal, onorabilul gaspadin Matușef când mi-a imputat că n-am destui copii.

La o așa violență nu puteam să răspund altfel decât cu o grațioasă întrebare:

Apropo, ce mai face madam Matușef?

Ți-oi răspunde și ție tot așa de grațios.

Eu ți-am mai spus, dar ai uitat se vede, că declinul unui scriitor nu se poate judeca după câte bune nu le scrie, ci după câte le scrie proaste. Dar să lăsăm asta, că e cam grea de-nțeles.

Cine nu ne-o cunoaște pe amândoi o să creadă, după mila ce-mi arăți, că tu te bucuri de o sănătate înfloritoare, iar că eu d-abia mă mai mișc. Dar cine ne cunoaște are să găsească următoarele:

Tony e un băiat bun, care are, pe lângă multe calități, și un cusur specific foarte caracteristic — Tony vede totdeauna mărite la alții micile lui însușiri proprii.

De exemplu:

Cine impută unui radical că este cu liberalii? — Tony, micul Lassale al conservatorilor.

Cine plânge pe un om reputat relativ zdravăn? — Robustul Tony, autorul unor opere fundamentale și de longue haleine, pe care are să le scrie.

Cine face pe Sturza veninos și pe Stătescu verde?

Bunul și rumenul Tony, bujorul dovleacului.

În fine, cine a făcut cea mai aspră critică despre urechile unui prinț, voinic și frumos băiat? Tot Tony, proprietarul celor mai cazone urechi din presa țivilă.

Apoi, de!

O strângere de mână de la al tău invidios prieten Caragiale“.

A doua zi la „Cutia de scrisori“ a „Epocii“, Tony ripostează „D-lui Caragiale, fost scriitor în activitate, actualmente în declin“ și la „Gazeta poporului“:

„Iubite amice și coleg,

Am citit în „Gazeta poporului“ de aseară, la „Insertii și reclame“, opera ta de longue haleine, și am găsit-o mai mult „reclamă“ decât „insertie“.

Îți faci un merit din faptul că operele tale sunt de longue haleine, iar ale mele nu.

Ei, și? Valoarea operelor de artă nu se judecă după respirația, ci după inspirația autorului.

Cât pentru faptul că „un radical este cu liberalii“, asta-i chestie de strategie politică, în care nu mă vâ. Dar eu n-am zis că ești cu liberalii, ci că ești la liberali.

Și acum, cu tot respectul ce am pentru perii cărunți — și mai ales pentru perii căzuți — cred că s-ar cuveni să-mi fii recunoscător că te-am deșteptat din letargie, fie chiar supărându-te.

O să-ți treacă. Și o să revii probabil la vechea ta părere, pe care eu n-o împărtășesc decât pe jumătate,,

(Barbu Lăzăreanu. Între I.L. Caragiale și Anton Bacalbașa. Conform vol.: Barbu Lăzăreanu. Glose și comentarii de istoriografie literară, București, ESPLA, 1958, p.144-146)

1896 Continuă editarea revistei satirice „Moș Teacă“, care va dura până în 1899. Colaborează la „Hazul“, un supliment al revistei „Vatră“, la „Dreptatea“ (1896-1899).

1897 Cuvântează la 19 octombrie în sala „Tomis“ la o întrunire a proletarilor, la care participă 600 de persoane.

La 3 noiembrie e arestat în urma unor dezordini provocate de poliție cu ocazia grevei cizmarilor. I se ia apărarea în ziarele „Lupta“, „Muncitorul“, „Lampa“. În această perioadă semnează articolele: *Furtuna se apropie, Șarlatani la bălci, Bietul Dumnezeu, Aghiotantul, Alegerile de azi ș.a.*

1897-1899 Pe lângă revistă apare și „Almanahul lui Moș Teacă“.

1898-1899 Se pronunță în favoarea celor mulți și oprimați prin articolele: *Oamenii Oculței, Parlamentul și țara, Jos trădătorul, La Văcărești, nu la Filaret, Fanatismul liberal, Greva, Servitorul regelui, Justiția militară, Păpușile maiestății-sale, Cele trei cusururi ale regelui, Casa de nebuni, Ajutor!, Propagandiști și torturatori ș.a.*

1899 Se joacă de către o trupă ocazională, condusă de actorul Leonescu, zis Vampirul, în sala Băilor Eforie, piesa *Pardon* — „*revistă umoristică în trei acte și un tablou*“. Ziarul „Dreptatea“ din 4 mai 1899 scria că publicul care a vizionat această piesă în seara de 2 mai 1899 a petrecut admirabil, deoarece „cei trei autori au făcut risipă de spirit în revista „Pardon“. Comedia a fost scrisă de Constantin, Ion și Anton Bacalbașa.

Este ales deputat de Ilfov.

La 1 octombrie moare de ftizie în București, în casa din bulevardul Regina Maria, nr. 34, sărac și plin de datorii. Va fi condus pe ultimul drum la cimitirul Bellu de Caragiale, Vlahuță, Stavri, Fundescu, Morțun. La 5 octombrie 1899 I.L.Caragiale scria în „Dreptatea“ un emoționant articol, în care figurează cuvintele: „*Tony a plecat aseară dintre noi — atât de tânăr! Păcat pentru lumea noastră!*“

MOȘ TEACĂ

CINE E MOȘ TEACĂ?

Adevărat copil năzdrăvan! Din pricina lui nu se puteau odihni cinci mahalale. Nu era zi de la Dumnezeu în care părinții să nu se pomenească acasă cu vreo plângere: „Tecuță a spart capul fetei mele! Tecuță mi-a spart un geam! Tecuță a legat o tinichea de coada lui Samurache! Tecuță mi-a omorât un porumbel cu o piatră!”

Și toate boclucurile astea se spărgeau în capul părinților, care erau nevoiți să plătească cu bani nebuniile odraslei lor. Alteori, lucrul era și mai grav; proprietarul venea și spunea: „Domnule Teacă, eu nu pot să vă mai dau casa din pricina băiatului dumneavoastră; mi-am aprins paie-n cap cu maha-laua!” Iar părinții trebuiau să se mute, că n-aveau încotro.

Drept vorbind, însă, vina nu era numai a micului Tecuță, care, firește, la șapte ani nu putea să fie înțeleptul Solomon. Mai erau vinovați și părinții: le intrase-n cap că Tecuță al lor are apucături militarești și-l lăsau să facă tot ce-i trăsnea prin cap, numai să nu-și dezmință viitorul. Pentru că, vorba domnului Teacă: „Tot omul se naște cu croiala lui; eu încă de mic dădeam semne c-am să fiu senator; îmi spune doica pă care am avutăr-o acasă că puteai să dai cu tunul și nu m-ai fi deșteptat când apucam să adorm!”

Așa și cu Tecuță. Toată dragostea lui de copil era să se joace de-a soldații. La Anul Nou, la ziua lui, la toate zilele mari nu cerea decât jucării soldățești:

— Tată, mie să-mi iei o pușcă! Să-mi iei un tambur-major! Cumpără-mi o cutie cu soldați...

Și peste trei zile, jucăriile ajungeau ferfeliță: de pușcă rămânea numai țeva, tamburul ajungea fără căciulă, soldații

fără nasuri. Atunci începea devastarea geamurilor vecine, tinichelele de coada lui Samurache...

Cu toate astea, părinții erau încântați. Îl îmbrăcaseră pe Tecuță cu haine de căpitan și-i cumpăraseră o sabie de tinichea. Iar când îl întrebai: „Cum te cheamă?” el răspundea scurt: „Don căpitan Teacă!”

* * *

Dar copilăria nu ține mult. La opt ani, micul Tecuță a fost răpit de lângă duzinile-i de tamburi-majori și încorporat la școală. Aici firea lui cazonă s-a simțit încătușată de o nouă disciplină, de un regim care nu-i putea conveni.

— Eu sunt căpitan, striga Tecuță furios, nu vreau să port respect țăvililor!

Și bieții profesori pătimeau cumplit de pe urma isprăvilor închipuitului căpitan. Cât pentru carte, Tecuță nu putea s-o sufere.

— Parcă mie-mi trebuie cărți de astea! Parcă Mihai Viteazu știa artmetică!

Și cărțile rămâneau cu foile netăiete, iar Tecuță rămânea repetent. La doisprezece ani, el ajunsese de-abia în clasa a doua primară, de unde a fost dat afară îndată ce guvernul pe care-l sprijinea domnul Teacă a căzut în opoziție.

De aici încolo începe viața aventuroasă a lui Tecuță. Șase ani de-a rândul a trăit pe lume fără să facă nimica bun. Dimineața pleca de acasă și se ducea să vadă soldații făcând instrucție, la amiază se întorcea, și apoi iar pleca, spre a se întoarce tocmai seara. Și nu era schimbare de gardă, nu era paradă, nu era retragere cu torțe la care adolescentul Tecuță să nu ia parte. Îl vedeai mergând pe lângă trupă, în pas reglementar, sorbind cu ochii pe sergentul-major — idealul lui.

Acum era destul de mare, făcuse cunoștințe printre sergenți, și adeseori dulăpiorul lui madam Teacă suferea efracțiuni, din care Tecuță își plătea luxul de a face chef la cantină înconjurat de toți subofițerii.

Azi așa, mâine așa, Tecuță creștea mare, dar mintea-i rămânea minte de subofițer reangajat, toată învățătura lui nu se

urca nici până la nivelul școalei de adulți de la regiment. Și dacă mai pui la socoteală efracția dulăpiorului, apoi ușor vezi că aveau dreptate domnul și doamna Teacă să se pună pe gânduri și să cam înceapă a regreta neînfrânarea la vreme a fiului cazon.

— S-a isprăvit, Luxițo, nu mai merge! Băiatu s-a făcut un stricat și jumătate! La vârsta lui bea ca un aghiotant! Râde mahalaua de noi!

— Lasă, răspundea madam Teacă, peste un an facem noi ce-om face...

— De-ar trece mai curând!... Mi-e teamă să n-ajungă cine știe cum până atunci! E prea din cale-afară stricat, numai de militar e bun!

Și bieții bătrâni se rugau lui Dumnezeu să treacă anul ca ceasul.

* * *

La optsprezece ani, tânărul Tecuță intră în cariera care avea să-l facă mai târziu așa de popular.

I se făcu consimțământul tatălui, actul de vaccină și actul de botez. A fost mai greu cu certificatul de bună purtare din partea a cinci mahalagii; dar s-au găsit cinci oameni inteligenți, care au înțeles că actul ăsta însemnează salvarea mahalalei, și iată-l pe Tecuță în fața colonelului. Peste petiția prin care „subsemnatul, dorind a-mbrățișa cariera armelor în regimentul ce cu onoare comandați...” colonelul a pus un „se aprobă” și a doua zi Tecuță — de aci încolo Teacă — era tuns ca-n palmă și prevăzut cu garnitura complectă.

Văzându-l strâns în tunică, domnul Teacă s-a simțit mândru, madam Teacă a plâns, iar voluntarul a cerut ceva parale care i s-au acordat imediat, fără să mai fie nevoie de siluirea cunoscutului dulăpior.

* * *

Onoarea e dulce, borșul e acru — asta a fost cea dintâi constatare a voluntarului. Și, dacă n-ar fi fost intervenția periodică a sumelor țivile venite de acasă, adio, mâncare particu-

lară! Cu șapte parale pe zi, ostașul Teacă nu ar fi garantat multă vreme de amoru-i nemărginit pentru apărarea patriei.

De altfel, greutatea-i a fost numai șase luni, căci după asta a fost „avansat caporal”. De aici începe epoca ordonanței nereglementare, a cizmelor văcsuite de alții, a unsoarei de curele oferite în mod grațios de magazinerul companiei, a capacului de gamelă cu tocană particulară, a pumnilor aplicați răcanilor care nu știu să poarte un respect caporalului!

Iar peste un an, calea de aur se deschise înaintea lui: cele două galoane de lână — funia de tei — fură-nlocuite cu șarpele de aur; don sergent Teacă intră în rândul subofițerilor.

Și trebuie să recunoaștem adevărul: asta a fost cea mai dreaptă avansare ce s-a făcut vreodată în armata română. Sergentul Teacă era un militar desăvârșit: croit bine din fire, el avea înfățișarea unui erou permanent. Apoi disciplina-i intrase așa de bine în minte, încât ar fi putut să-l taie un superior și n-ar fi zis pis. În schimb, să fi poftit un inferior să facă o greșală: acela care odinioară lega tinicheaua de coada lui Samurache găsisse un întreg sistem pentru a introduce disciplina în rândurile armatei. Astfel, sergentului Teacă i se datoresc o mulțime de invențiuni care fac și în zilele noastre caracteristica și fala armatei, a acelei armate „fără de care un stat nu poate exista”. El a inventat plotonul de pedeapsă, cățeaua în spinare, gimnastica cu buturuga, ochirea soarelui cu baioneta la armă, butucii, aruncarea tesacului în scânduri de-a zbârnâitelea, chemarea dracului de la lampă... și alte măsuri disciplinare, „fără de care armata ar fi o adunătură de oameni periculoși societății”.

Să nu vă mirați, deci, dac-ați auzit ca și mine că n-au trecut bine doi ani de când sergentul Teacă a intrat în rândurile subofițerilor, și, prin înalt decret regal, el a fost înaintat la rangul de sublocotenent.

În privința asta s-au ridicat câteva obiecții. Au fost câțiva care au spus că Teacă de-abia știe a iscăli; dar raportul colonelului era așa de favorabil sergentului, încât ministrul l-a

înaintat fără cea mai mică grijă, căci nu cartea, ci disciplina face pe adevăratul militar.

În calitate de sublocotenent, Teacă a fost un model pentru regiment. Însărcinat cu plotonul de recruți, cu popota ofițerilor, cu încvartirarea trupelor în vremi de mutare, cu compania de disciplină, cu tot ce era mai greu, el a dat întotdeauna dovezi de activitate și pricepere. Recruții lui ori dezertau, ori mureau, dar ieșeau adevărați soldați! Când se făcea la plotonul de recruți mâniarea armelor, se auzea de la cazarma „Cuza” la „Malmaison”, și adeseori puștile se rupeau în mâna soldaților.

Afară de asta, bun camarad, Moș Teacă nu bea decât împreună cu camarazii și nu-i pâra decât dacă cerea colonelul.

* * *

Într-o zi, locotenentul Teacă — peste doi ani ajunsese locotenent — se pomeni cu comandantul regimentului că-l ia deoparte:

— Locotenent Teacă!

— Ordonăți, don colonel!

— Te rog să vii la mine la dejun, că am să-ți comunic ceva.

— Am înțeles, don colonel! Să viu cu trupa sau singur?

— Singur, locotenente.

— Prea bine, don colonel!

Și, peste un ceas, locotenentul era acasă la colonel, unde dejunul aștepta. După dejun, la care inferiorul executase exact ordinul de a bea fără grije, colonelul începu comunicarea:

— Ce ai zice, locotenente, dacă ți-aș propune ceva?

— Aș executa, don colonel.

— Uite ce e: este o fată aici în oraș. Cu fata asta eu sunt prieten bun; din pricina asta țivilii au început să scoată vorbe rele pe socoteala ei și să spuie că acum vreo cincisprezece ani, când fata avea douăzeci și cinci de ani, eu m-aș fi iubit cu ea... Pentru asta m-am gândit că numai dumneata ești destul de disciplinat ca să mă răzbuni...

— Da, don colonel, chiar acumă mă duc să dau ordin gornistului să mi-i cheme pă țivili la cazarmă. Patru zile la butuci și șase ceasuri cu cățeaua!...

— Nu așa, locotenente... Trebuie să mă răzbuni altfel: să te însori cu fata, ca să arăți că țivilii au mințit...

— Am înțeles, don colonel.

— Fata e bună, are vreo cincizeci de mii de franci zestre.

— Am înțeles, don colonel.

Și a doua zi, locotenentul Teacă adresă părinților fetei următoarea

CIRCULARĂ

Conform ordenului lu don colonel no... am onoare a vă face cunoscut să-mi acordați de urgență mâna fiicei dumneavoastră, pe lângă care veți anexa zestrea pă care a ordonat-o don colonel.

Totdeodată vă fac cunoscut că nu este adevărat ce se spune de către țivilii că s-ar fi petrecut acum 15 ani, deoarece chiar don colonel spune că nu-i așa. Superioru nu minte!

(ss) Locotenent Teacă

Iar peste o lună ziarele anunțau cu plăcere căsătoria simpaticului locotenent Teacă cu gentila domnișoară Caliopi Armășescu.

Tot corpul ofițeresc din garnizoană a luat parte la această nuntă, iar nuni au fost doamna și domnul colonel.

A fost o veselie mare, care s-a terminat, din nenorocire, printr-un mic scandal, pe care ziarele, care și-au făcut o meserie din a ataca armata, l-au atribuit ginerelui. Adevărul e însă următorul: la cadrul, mireasa juca alături de un sergent-major, rudă cu dânsa. La figura a treia, sergentul-major trebuia să vină spre ginere, care era vizaviul miresei. Probabil că dintr-un spirit de disciplină, locotenentul s-a simțit ofensat de venirea asta și a strigat sergentului-major:

— La loc mișcarea! Nu mișca, leat!

Sergentul-major nevrând să înțeleagă ordinul, locotenentul a fost silit să-l lovească, iar pe mireasă a pedepsit-o cu patru zile pluton de pedeapsă în casă.

Atâta tot.

Peste cinci luni de la nuntă, tânăra Caliopi a dat la lumină un mic Tecuță de toată frumusețea.

Locotenentul, văzându-se avansat la gradul de părinte atunci când nu se aștepta deloc, făcu aspre observații soției.

— Dar bine, dragă Tecușor, răspunse Caliopi, eu sunt de vină?

— Da' cine?! Știi că eu nu!

— Ba tocmai matale. Vezi, că prea ești iute... Copilu-ți seamănă matale: a ieșit în pas gimnastic.

— Bine-bine, zise locotenentul, care se bucura că-i seamănă moștenitorul. Numa un lucru nu-nțeleg eu: cum am fost avansat la gradul de părinte fără să am vechimea?

— Aoleu! Da' bine, omule, vrei să faci ca toți proștii, la vechime? Meritu e să fii avansat la alegere, nu la vechime!

* * *

După câțiva ani, locotenentul Teacă fu avansat la gradul de căpitan — de astă dată la vechime.

În această calitate, căpitanul Teacă a slujit patriei vreo cincisprezece ani, până i-a albit păru-n cap. Pentru gradul de maior se cere examen, și căpitanul Teacă n-a voit să-nvețe decât reglementele cazone, pe motiv că toate cărțile țăvililor nu fac parte nici măcar din micul echipament.

Rareori, însă, s-a văzut un căpitan așa de capabil ca Moș Teacă. Numele lui a făcut epocă, s-a popularizat, a trăit peste veacuri și a slujit de titlu unui volum de nuvele.

EPIZOOTIA

Acum vreo câțiva ani, compania lui Moș Teacă a fost detașată pe frontieră, ca să păzească împotriva boalelor de vite.

Ideea asta-i convenea grozav, pentru că pe frontieră e mai puțină disciplină din partea ofițerilor și viața e mai regulată. Unde mai pui că se pot face economii, de vreme ce nu sunt atâtea cheltuieli!

Prin urmare, Moș Teacă se puse de dimineață în fruntea companiei și porni la drum. În tot parcursul el era foarte grav, mergea cu sabia scoasă chiar și prin păduri și n-a lăsat deloc pe soldați să meargă-n pas de voie, pentru că „nu să știe de unde poat’ să iasă un supirior”. Numai din când în când oprea trupa, îi dădea „pe loc repaoz” și înghițea câte o dușcă de rachiu.

Când ajunse pe malul Prutului, comandă oprirea și ținu companiei un discurs foarte interesant și foarte solemn:

— Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați! Comănduirea pieții a dat ordin pă cum ca să venim să apărăm țara împotriva vrășmașului nostru comun, epizotia. Epizotia este foarte primejdioasă și să arată mai cu samă la dobitoace.

— Trăiți, don căpitan, întreabă furierul, da’ pă ce o cunoaștem noi care-i aia?

— Nu vorbi, răcane! S-o cunoști, că de-aia ești soldat! Dacă n-oi cunoaște eu pă vrășmaș, atunci pă cin’ să cunosc? Pă tata? Epizotia vine mai ales vara, din cauză că atunci, fiind căldurile mari, santinelele are obicei să doarmă la post. Să nu dormiți în gheretă, leat, că aveți a face cu mine: vine epizotia și ne omoară pă toți. Să dea dracu să vie epizotia să ne omoare, că vă arăt eu! Vă gonesc și mort la pluton de pedeapsă!

— Trăiți, don căpitan, pă malu Prutului nu suntără gherete...

— Ei, și?! Vrei să fie?! Vrei să dormi în gheretă, hai?! Patru zile sala dă poliție pentru călcare dă orden! Las, că ți-arăt eu! Pă urmă, să știți: soldatul este dator să nu dea voie la nimeni să vie de dincolo fără bilet de voie și fără să cunoască consemnu. Dacă vezi că vine la tine o vită, îi ceri parola. N-o știe? Nu-i dai voie să treacă... Acuma să-mi arăți tu, Gheorghe Neculai, cum ai să faci când îi fi de santinelă. Prepune că eu sunt o vită bolnavă. Oprește-mă cum ți-am spus eu.

Și Moș Teacă vine spre soldat. Soldatul stă pe loc.

— Așa te-am învățat eu, mă?! Las, că-ți arăt eu! Patru zile pluton dă pedeapsă! Să vie altu! Vasile Ion, oprește-mă tu!

Și Moș Teacă se apropie. Soldatul ia arma la mână și-ncepe a striga:

— Cine eee? Cine eee? Cin'?!

— Vită! răspunde Moș Teacă.

— Ce fel de vită? Bolnavă ori sănătoasă?

— Bolnavă.

— Apoi, vită bolnavă, stăi! Căprar dă gardă, vin dă recunoaște o vită bolnavă!

— Prea bine! zice Moș Teacă încântat. Așa să faceți, că eu am să vă-ncerc. Ori de câte ori m-îți vedea venind la voi, să mă-ntrebați: vită bolnavă ori sănătoasă? Măcar să vie și ghegeneralu, nu-l lași să treacă până nu ți-o spune ce fel de vită este!

— Trăiți, don căpitan, da' dac-o fi o vită sănătoasă?

— Atunci îi dai drumu.

— După ce o cunosc?

— Pă ce?! Dobitocule, nu ți-am spus?! O cunoști pă aia că știe sicretu, parola și răspunsu. Că dacă n-ar fi sănătoasă, dă unde l-ar ști?

Și Moș Teacă dă drumul companiei, după ce îi mai explică înc-o dată și îi atrage atenția că epizootia are obicei de se furișează printre santinele mai ales noaptea, când n-o vede nimeni, și că, prin urmare, soldatul e dator să ceară epizootiei să umble cu felinarele aprinse:

— N-ați văzutără că așa cere și birjarilor la București?

RELIGIA CAZONĂ

Moș Teacă este un bărbat foarte religios. El e convins că dacă comenduirea pieței n-ar fi inventat religia, armata ar fi ajuns de mult să fie țivilă.

De aceea, singura carte țivilă pe care a-nvățat-o bine este religia. Înarmat cu această știință, Moș Teacă ține adeseori predici întregi soldaților, povestindu-le faptele mai serioase din *Biblie*.

Iată una din aceste predici:

Odată, la raportu de unsprezece ore, Dumnezeu, comandantu suprem al pământului, a dat orden de s-a făcut lumea. Întâiul cotigent chemat sub drapel a fost Adam și Eva.

Cum i-a înrolat, Dumnezeu i-a echipat complet și i-a trimis în garnizoană pă pământ, unde le-a dat în primire onoru, zgomotu, postu și focu. Da' le-a dat orden să mănânce ce-or vrea, numai dintr-un copac cu mere țivile să nu guste.

Eva a călcat însă deciuplina melitară și a mâncat. Îndată ce aghiotantu a comunicat lui Dumnezeu faptu-n-tâmplat, Dumnezeu a chemat pe culpabeli și le-a zis:

„Pentru ce-ai mâncat, leat, din măr țivil? Ai călcat consemn, hai?! Las', că te-nvăț eu! Patru zile pluton de pedeapsă!”

Și după ce i-a gonit patru zile cu cățeaua în spinare, i-a reformat și i-a trimis pă la vetrele lor, iar la ușa raiului, unde era tabu regimentului, a pus un planton și a dat orden să nu intre nimeni. Oricine o intra, soldatu are orden să-l împuște și după aia să-l bage patru zile la închisoare, da' zilele astea să se treacă pă foaia de pedepse și să nu se socotească servite.

Ce va să zică asta? Asta va să zică, scurt, că soldatu este dator să nu mănânce mere țivile atât în timp de pace, cât și-n timp de război. Să nu mănânci mere, leat, că dai dă belea cu mine! Vezi, că eu nu sunt Dumnezeu, eu te gonesc la pas gimnastic până ți-o ieși limba de-un cot!

Ai înțeles?

AGHIOTANTUL PIEȚEI

De toate fusese Moș Teacă, numai aghiotant de piață nu. Și nu doar că nu merita distincțiunea asta, dar nu știu cum se făcuse că nu-l rugase nimeni s-o primească. Într-o zi însă, colonelul, cu toată durerea pe care o simțea de a se despărți pentru câțva timp de serviciile și de luminile acestui căpitan-erou, se hotărî să stăruiască pe lângă comandantul pieței ca să ia de aghiotant pe Moș Teacă.

Când a aflat de asta, eroul nostru a plâns puțin de emoțiune, dar, în sfârșit, ordinul e ordin, disciplina înainte de toate!

Se duse, deci, la companie, adună trupa și-i ținu discursul următor:

— Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați! A sunat vremea ca să ne despărțim. Înainte de a pleca, vreau să-mi ziceți „ trăiți!”, pen’ că nu să știe dacă ne-om mai vedea; ca mâine vine un război și ne ducem! Știu că aveți să mă plângeți, pentru că am fost pentru voi un adevărat părinte; nu v-am pedepsit, nu v-am bătut... Nu-i așa? Vorbește, răcane, că dă dracu-n tine!... Viața omului e scurtă și de asta n-aș vrea să mă blestemați ca mâine. Eu țin la trupa mea și pentru asta sunt întotdeauna blând, nu-mi place să iau pă oameni cu vorbe rele. Ai înțeles, leat? Că acum te zmeiesc! Te fac eu să-nțelegi!... Fiți dar și voi tot așa de blânzi ca mine, că nu-i bine să fie omu rău; cu răutatea nu faci nici-odată nimica: îți capeți dușmani și atâta tot. Să știi că-i așa. Ori poate nu crezi? Vă torn acum patru zile sala de poliție, ca să-nțelegeți că nu merge cu rău!... Acuma, pentru că plec, cine are ceva de lăcrămat să vie să lăcrame.

— Trăiți, don căpitan, răspunse un soldat, noi, toată compania, n-am luat solda pă trei luni.

— De ce n-ați luat-o?

— Trăiți, don căpitan, nu ne-a dat-o.

— Aha! Pent’ că nu v-a dat-o? Va s’ zică, vreți să v-o dea sergentu-majur de-a gata! Voi sunteți boieri, așteptați tot altu să vă aducă la nas ce vă trebuie... Patru zile la butuci pentru lene în exirsisu funcțiunii!

— Trăiți, don căpitan, răspunse sergentul-majur, asta-i solda pe care ați luat-o dumneavoastră și n-ați mai dat-o înapoi.

— Nu mă-nvăța tu pă mine, sergen-majur, că știu eu mai bine! Eu sunt catană veche, mă-nțelegi? Da’, vorba-i, pentru ce lăcramă la mine? Așa să lăcramă? N-ai auzit de calea irarhică, leat? Soldatu este dator să ceară voie înainte de a face o lăcrămație. Apâi mi-ați cerută ră voie?... Patru zile cu cățeaua!

Și Moș Teacă ieși pe ușa, strigând:

— Rămâneți sănătoși! Dacă nu... la butuci!

Compania răspunse-n cor:

— Trăiți!

* * *

A doua zi, Moș Teacă era aghiotant de piață.

Slujba asta-i plăcea. Raportul comandantului spunea lămurit că aghiotantul pieței este mai mare peste piață. Deci se sculă de dimineată și se duse la slujbă... în hală.

Era pe la ceasurile patru în zori de zi. Măcelarii, zarzavagiii, precupețele își așezau marfa. Era un zgomot infernal: se tăia carne, se striga, se mătura, căruțele umblau în toate părțile, capitala se deștepta din somn.

Moș Teacă rămase încremenit.

— Dreptî! strigă el când ajunse în dreptul măcelăriilor.

Dar nu-l ascultă nimeni. Trecu la zarzavagii — același lucru. Se duse la precupețe — nici o disciplină.

— Ce-ați poftit, conașule? Avem ridichi bune de lună, lăptuci, castraveți, spanac...

Toate astea îl amețiră.

— Unde e plantonu? Ce fel de deciplină e asta? Nu știți cine e mai mare peste piață?

Dar degeaba, nimeni nu-l băga în seamă. Atunci își luă inima-n dinți și se repezi furios la un măcelar:

— Ce faci aicea, leat? Cu cățeaua!...

— Ce cățea, domle?! Întrerupse măcelarul. Cățea e asta, ori vacă?! Nu vezi că-i gogeamitea vacă, cât dumneata de mare?!

— Insulta supiriorului! Ce articol e ăsta?

Și dete un pumn măcelarului. Dar atâta i-a trebuit. Toată hala se ridică în picioare. Măcelarul lovit îl luă la trântală, femeile îl umplură de spanac; Moș Teacă ieși plouat, zăpăcit, urmărit de strigăte de: „Tiu-ho! Huideo!”

A doua zi reclamă la comenduire și ceru casarea casapilor și reformarea precupeților. Dar cererea-i fu pusă la dosar și comandantul pieței îi dete explicația următoare:

— Căpitane, dumneata ești mai mare pe stradă, nu la măcelărie; acolo e comisarul comunal.

— Va s' zică, numa pă stradă? Lasă!

* * *

„În sfârșit, zicea Moș Teacă, am pus mâna și pă țivilii! Pă stradă eu sunt mai mare!”

Și era foarte sever noul aghiotant. Băgase spaima în ofițeri: pe unul îl turnă la garda pieței pentru că a umblat fără mănuși, pe altul, pentru că n-avea vipușcă, fiecăruia îi găsea cusur. Dar bine că-i încăpuseră pe mână și țivilii!

Într-o zi se plimba pe Calea Victoriei. Trece pe lângă el un țivil tânăr.

— Unde-ai plecat, leat? îi strigă Moș Teacă.

— Domnu? Întrebă țivilul mirat.

— Nu vorbi! Capra pogribanii mânăstirii! Te amestec cu țărăna, rătane! Und' ți-e pomponu?

— Ce visezi de pompon, stimabile? Mi se pare că ești țăcnit...

— Nu insulta! Und' ți-e pomponu?

— Ia slăbește-mă, domnule Moș Teacă! Ce, eu sunt militar?

— Să nu crâcnești, că te torn la gherlă! Văz eu, nu ești melitar! Și ce-i cu asta? Und' ți-e pomponu? Nu știi că azi e paradă? N-ai cetit ordenu de la comenduire? „Toată lumea va avea pomponu la chipiu!”...

— Nu, zău, ești cam...

Însă Moș Teacă îl apucă de gât și, cu ajutorul unui jandarm, duse pe țivil la garda pieței.

A doua zi la Cameră era o fierbere nemaipomenită. Din interpelarea adresată guvernului chiar de către un membru al majorității rezulta în mod vădit că aghiotantul pieței arestase în ajun un deputat „sub ridiculul pretext, anticonstituțional și violator al imunității parlamantare, că deputatul nu avusese pampon la pălărie”.

Banca ministerială făcu scuze și Moș Teacă fu dat înapoi la corp, unde compania-l aștepta cu brațele deschise, ca să primească solda pe trei luni din urmă.

— Să nu vorbești de „din urmă”, leat, strigă Moș Teacă furios, că te torn! Soldatu e dator să meargă înainte, nu în urmă, ca dezertorii!

PAȘTELE

În curtea cazărmii era întinsă o masă lungă, peste care se așternuseră cearșafuri. Unul lângă altul stăteau aliniate tacâmurile: o gamelă, o lingură, două ouă roșii și câte o felie de cozonac, al cărui șofran protesta energic împotriva zicătoarei că „nu știe mocanul ce-i șofranul”. Alături de masa asta, una mai scurtă, cu vreo patru tacâmuri: lingură, furculiță și cuțit; farfurii, șuncă, sardele, salam, ouă, cozonac și sticle cu vin. Între mese, două hârdaie pline cu ceva a cărui culoare atârna între bragă și bere, al cărui miros bătea aci în oțet, aci în spirt.

Era în dimineața Paștelui — ofițeri și soldați aveau¹ să mănânce împreună, să sărbătorească laolaltă învierea aceluia care a luptat pentru egalitate și frăție, sau — cum zicea Moș Teacă — „pentru deciuplină și drapel”.

La ceasurile cinci, gornistul anunță sosirea comandantului companiei. Acesta se arătă grav și solemn, păși maiestuos și se opri înaintea mesei celei scurte. Toată trupa ședea încă în picioare, căci nimeni n-are dreptul să se așeze la masă înainte de a i se da ordin de la superior.

Comandantul companiei, eternul Moș Teacă, își roti ochii împrejur și întrebă:

— Da' popa n-a venit?

— Trăiți, don căpitan, n-a venit încă.

— Pentru ce n-a venit?

— Nu pot să știu.

— Pentru ce nu știi? Spune gornistului să sune de popă.

— Trăiți, don căpitan, de popă nu e semnal.

— Nu vorbi! Nu cunoști nici țigdalele? Sună de mort ori de masă, că vine popa.

Gornistul sună de mort și de masă, dar popa nu se arăta deloc.

Moș Teacă flămânzise.

— Drept! strigă el trupei. Ia ascultă, leat, care din voi a fost popă?

¹ În ediția din 1894: *vreau*.

— ?

— N-auzi, răcane? Care a fost popă? Să vie să blagoslovească masa. Nu știe nimeni, hai? Tot eu să vă fac și asta! la prepuneți voi că mâine ar fi un război. Cum aveți să puteți muri dacă nu știți să faceți pă popa? O să muriți ca niște câini, vai de capul vostru! Soldatu e dator să știe a fi și popă, pentru că la un caz de moarte să se poată îngropa singur.

Și Moș Teacă luă un cearșaf, îl găuri și-l trecu după gât și, luând în mână o gamelă drept cădelniță și o baionetă drept cruce, începu rugăciunea:

— „Comandantul nostru, carele ești în garnizoana cerului, sune-se numele tău, fie ordinul tău, vie comenduirea ta, precum în timp de pace, așa și-n timp de război; porția noastră reglementară, avansează-ne-o nouă astăzi, precum și noi avansăm chenzina trupii noastre, și nu ne duce pe noi la garda pieței și ne trece în concediu, marș!”

Apoi, după ce termină slujba, luă un ou și se duse la soldatul din flancul drept să ciocnească:

— Cristos a-nviat!

— Adevărat...

— Nu vorbi-naintea superiorului! Marș la-nchisoare!

Trecu la al doilea soldat:

— Cristos a-nviat!

— Aha! Va s' zică, nu vrei să răspunzi! Va s' zică, ești jidan!...

— Ba nu, tră...

— Nu vorbi! Marș la-nchisoare!

La al treilea:

— Cristos a-nviat!

— Adev...

— Nici tu nu știi? N-ai mai învățat că nu să răspunde la superior? Marș și tu!

Apoi chemă pe sergentul-major:

— Să trimiți trei porții acas' la mine... știi... pentru slugi... Vezi c-a rămas de la ai trei pedepsiți... Soldatu pedepsit cu închisoare n-are drept decât la pâine și apă!

Apoi se-ntinse masa. Peste un ceas, Moș Teacă declară ofițerilor că-ndată ce o-mplini anii de pensie, intră ca popă la vreo biserică.

— Dar o să fie cam greu, domnule căpitan, n-aveți darul...

— Ce dar, locotenente? Dacă n-oi avea eu darul beției, cine dracu-l mai are?!

MOȘ TEACĂ SPIRITIST

De unde până unde, Moș Teacă a auzit de spiritism.

„Cu spiritismu ăsta, zice Moș Teacă, să face toate alea. Am auzit că unu a luat numa două sticle de spiritism și i-a trecut galbenarea. Vezi dumneata? Eu mă mir că nu să întrebuințează la război; ar putea să ia o mașină de-alea, și tranc! îi omori pă toți. Bun lucru, halal de cin' l-a născocit; trebuie să fi fost căpitan de stat-majur, că ai de la itidență nu prea face isprăvi!”...

De altfel, toate ideile lui Moș Teacă despre spiritism cam aici se mărginesc. Vă închipuiți ușor că el nu s-a dus niciodată pe pragul pagodelor ruinate din Ceylon ca să descifreze manuscrise seculare, nici n-a tolerat păsărilor cerului să-și facă cuibul în capu-i cazon. Atâta ar mai fi lipsit: oricât ar fi ele de păsări, nu se pot urca în capul unui căpitan!

„Spiritism-spiritism, da' să nu să obrăznicească cu mine, că eu nu știu multe: îi trag o sală de poliție de-i merge fulgii!”

Și, afară de asta, Moș Teacă este mai presus de toate un bărbat practic. Lui nu-i trebuie din spiritism decât partea aceea care e folositoare: să te vindece de bătăături, să-ți mărească solda, să te avanseze fără examen, să-ți facă, în sfârșit, ceva de folos. Altfel, la ce-i mai zice spiritism de pomană?

* * *

Într-o seară, Moș Teacă se pomenește că i se bate sprânceana dreaptă. Consultă pe aghiotant, și acesta-i spune că „sprânceana dreaptă de ți se va clăti, nenorocire însemnează”.

Nenorocire! Vorba asta nu-i prea plăcea. În noaptea aceea trebuia să fie de jurnă pe cazarmă și se temea să nu i se ntâmples vreun bocluc. Se duse deci repede la locotenentul Spanopol, care tocmai se gătea să plece.

— la ascultă-mă, camarade, aș vrea să te rog ceva, dacă se poate...

— Bucuros, don căpitan!

— Uite ce e: în noaptea asta eu sunt căpitan de zi și trebuie să fac de jurnă. Da, vezi dumneata, mi-e cam rău și aș vrea să mă duc mai bine acasă. Aș face o baie de muștar, aș pune să mă tragă și aș putea să mă-ntorc sănătos mâine.

Spanopol, un excelent camarad, primi cu plăcere propunerea de a dormi în cazarmă, și asta nu doară pentru că avea motive ca să nu se întâlnească de dimineață cu proprietarul casei, ci numai dintr-un sentiment de camaraderie.

Moș Teacă, vesel, strânse cu căldură mâna lui Spanopol și plecă acasă.

„Ehe! Am păcălit sprânceana dreaptă! Asta va s’ zică tactică, domle, să derutezi și soarta!”

* * *

Când ajunse acasă, bătu la ușă. Nici un răspuns.

— În numele legii, deschide! strigă el furios.

— Vai de mine, dumneata ești? Numaidecât.

Și căpităneasa Caliori, îmbrăcând repede o fustă, merse să-i deschidă.

— Cum m-ai speriat! Eu, știind că nu vii în noaptea asta, m-am culcat devreme. Mi-era frică să nu vie hoții și încuiasem ușa.

După ce una-alta, căpităneasa întrebă pe Moș Teacă:

— *A propos*, dragă Tecușor, ai mai auzit ceva de spiritism?

— Ce să aud? Mi-a spus Spanopolu că a venit și-n garnizoana noastră unu de ăia de face spirit.

— Da? Vezi dumneata? Tot avea dreptate Luxița a lu Dumitrescu: și ea mi-a spus tot așa. Da’ zice că poți s-o faci și fără mașină, numa să ai credință. Dacă ai credință când învârtești masa, poți să chemi pă cine vrei și vine numaidecât.

— Ce spui?! Nu se poate! Asta e bună pentru țivili, da’ nu și pentru melitari! Meletaru nu-i țivil, să știi ’mneata!

— Da’ de ce, dragă?

— Apăi cum o să vie dacă n-o avea orden de la comenduire?

— Bre, da' matala nu știi că spiritele sunt egale?

Haidi, dacă vrei, să-ncercăm. Masă avem, toate alea le avem; ce ne mai trebuie?

— Bine, da pă cine să chemăm?

— Știi pă cine? Eu zic să chemăm pă sublocotenentu Vasilescu; tot e el inferior, trebuie să vie!

— Bine.

Și Moș Teacă începu să-nvârtească masa împreună cu madam Teacă, strigând mereu:

— Gheorghe Vasilescu! Vino-ncoa! N-auzi când te cheamă supirioru?

— Prezent! se auzi deodată de sub masă, și sublocotenentul Vasilescu apăru fără tunică pe el.

— Ei, bravo! strigă Moș Teacă. Așa-mi place!

Spiritul sublocotenentului se așeză apoi la taifas cu domnul și doamna Teacă, băură câte o cafea și peste un ceas plecă.

Dar, când să-l conducă, Moș Teacă zări tunica spiritului la cuier.

— Bine, spirite, da' ce, ți-ai pus haina-n cui?

— Ba nu, don căpitan, da s-a agățat din repezeală când am intrat.

— Ia-ți haina, omule, nu vreau să se spuie mâine-poimâine că aduc lumea la mine ca s-o dezbrac.

Madam Teacă nu mai putea de bucurie.

— Numa să bagi de seamă, Caliopi dragă, îi zise Moș Teacă, să nu faci spiritism de ăsta în lipsa mea, că dumneata, cum ești de fricoasă, ești în stare să leșini.

CUM SE VINDECĂ BOALELE

— Treci la curățenie, leat, că astăzi e zi de curățenie!... Nu te face, Gheorghe! Aide, pas gimnastic.

Și sergentul Potroacă umblă printre soldați de la un capăt la altul al cazărmii, mânându-i cu cureaua... Căprarii zoreau și ei, care de care mai harnic la îndemnuri de felul ăsta. Iar soldații,

luați repede, își așezau ranițele pe polițe, strângeau paturile și se găteau la frecat cazarma.

Curând era gata tot. Cu pantalonii sumeși până la genunchi, cu șomoioage de paie în mână, începură a freca scândurile. Molozul făcea un praf pe care toată apa vărsată nu-l putea potoli.

La corvoadă de asta e ca și la atacul unei redute: soldații cântă cu toții, de regulă același cântec, cele mai de multe ori în note jalnice, orientale, întrerupte din când în când de câte un strigăt al sergentului:

— Freacă apăsă, deșcă, nu moșmoli, că nu-i scândura lu tat-tu! E a statului! D-aia-ți dă statu borș!

Și soldații freacă-ntruna și întruna cântă:

Bată-l Dumnezeu să-l bată
P-ăl de-a pus lamba la poartă!
Trece neica câteodată
Și mi-l vede lumea toată!

— Cântă, leat, cântă de inimă albastră, că ți-o fi dor dă fata lui nea Ion! Las, că să mângâie ea acuma cu rîfomații și cu cotigeturile ăle vechi! Ca mâine pui meliția la ceafă și găsești pă Marițica măritată!... Cântă, leat!...

Și Potroacă îndrugă-ntruna, soldații cântă mereu...

— Da'cioara unde-i, mă planton? Mi se pare că s-a apucat dă prostit meliția!

— Nu știu, don sergent! A fost cu cumpania și l-am pierdutără p-acolo pă la cișmea; nu s-a mai întors...

— Ia du-te după el. Vezi c-o fi la cantină. Îi arăt eu prosteală! Crede că scapă de frecat? Să mi-l aduci aicea să-l judec eu cazon!

Plantonul pleacă.

* * *

— Drepti! strigă sergentul.

Toți se ridică. Cu șomoioagele de paie la umăr, cu pantalonii sumeși, stau drepti cu toții și nemișcați. Te crezi la operetă.

Moș Teacă, acela căruia i se fac onorurile astea, întră solemn și grav, trece pe dinaintea trupei ca la o mare revistă, privește, admiră.

— Să dea-nainte! Sergent, e toată lumea?

— Trăiți, don căpitan, suntără toți, numa Vasile țiganu lipsește; da' am trimis după el.

— Da' unde e?

— Nu știu, trăiți, don căpitan! S-a dus să-l aducă!

— Hm! Vrea să prostească meliția! Las, că-l judec eu cazon!

— Da'volintiru? Da'Sgabercea? I-ai pus și pă ei?

— Da, don căpitan.

— Foarte bine, nu merge pă prosteală! Melitaru e dator să facă sirvici!

Afară se aude zgomot și plantonul întră aducând în spinare pe Vasile țiganul.

— Ce? S-a îmbătat? strigă Moș Teacă?

— Nu știu, trăiți, don căpitan! L-am găsit lungit lângă cișmea și cu fața-n sus. Dădea din mâini și din picioare de făcuse gropi în pământ!...

— Mi se pare, trăiți, don căpitan, că suferă de „du-că-să pă pustii”, răspunde un soldat.

— Nu vorbi, leat! Lasă, că-i arăt eu „ducă-să pă pustii”!... Dați o curea. S-a îmbătat ca să scape dă corvoadă.

Plantonul așază la pământ pe Vasile, care dă încă din picioare, ca prins de friguri. Are fața galbenă, ochii-i sunt deschiși mari, buzele-nclăștate și brațele contractate. Din când în când, câte un fior îl cutremură.

— Stai, că-ți arăt eu să faci pă mortul! Mîm! Mîm! Scoal', țigane, că nu prostești pă nimeni! Și Moș Teacă-l împinge cu piciorul. Scoal' mă! Scoal'! Nu vrei, hai?! Nu vrei?... la să mi-l dezbraci, sergent!

Potroacă se aplecă la pământ și dezbracă de tot pe Vasile. Moș Teacă ia-n mână cureaua și-ncepe a lovi pe bolnav, care nu mișcă.

— Aduceți-mi o lumânare.

Moș Teacă ia o lumânare, o aprinde și o lasă să picure pe pieptul lui Vasile, care se înfioarează din când în când, dar nu se deșteaptă.

— Al dracului țigan, bine face pă mortu! Lasă, leat, c-am mai văzut eu d-astea! Să face bolnav ca să scape dă treabă. Lenea, săraca! Îi place mai bine să doarmă decât să muncească... Da' nu și-a găsit pă cin să prostească... Ia pune-i poșta, sergent!

Sergentul ia o bucată de hârtie, o unge cu untdelemn, o face sul și o vâra cu un capăt între degetele de la un picior al lui Vasile, iar la capătul celălalt îi dă foc.

— Să-l vezi acuma cum o să sară-n sus! zice Moș Teacă râzând de bucurie.

Hârtia arde, flacăra cuprinde piciorul desculț, îl afumă, îl frige, începe a sfârâi și se nimicește. A ars toată, iar Vasile n-a făcut decât să tremure mai nervos din picior și a rămas tot nedeșteptat. În cazarmă e un miros de untdelemn și de grăsime arsă.

Atunci Moș Teacă devine furios.

— Fie, că așa țigan n-am văzut dă cân' sunt!

Și din nou îl ia la bătaie. Dungii vinete se fac pe trupul gol, sângele se ivește la suprafață, apoi țâșnește, și Vasile se deșteaptă. Are fața aiurită, pe frunte se zugrăvește o durere adâncă și-n ochi i se ivesc lacrimi.

— Aha! Va s' zică, te-am răzbit, cioroiule! Pentru ce făceai pă mortu?

— Trăiți, don căpitain... patimă veche... de mic copil... Doamne, cum o să trăiesc eu?

Și un șiroi de lacrimi îi curge pe obraji.

— Nu te zborși ca muierile, cioară! Melitaru nu plânge! Crezi că mă prostești pă mine? Și Moș Teacă, scos din răbdări, îi dă doi pumni. Patru zile la-nchisoare pă pâine cu apă! Și să mi-l scoți la corvadă regulat, sergent! Și dacă să mai face apucat dă boala copiilor, te-am învățat leacu!... Acuma treci la frecat, gașperiță!

Și Moș Teacă iese.

Soldații freacă-ntruna și cântă mereu:

Pe malul Siretului
Paște calul Iorgului;
Un fir paște,
Altu naște,
Iarba-n patru se-mpletește...

Numai Vasile nu cântă; cu fața contractată, cu fruntea la pământ, ochii-i varsă lacrimi, cu care freacă scândurile...

LUMINA ELECTRICĂ

Cum e cam visător și poetic din fire, Moș Teacă are obicei de se plimbă uneori seara pe bulevard împreună cu locotenentul Spanopolu, pentru ca să nu tulbure pe madam Teacă, a cărei pasiune pentru spiritism a ajuns o adevărată manie.

— Toate bune, locotenente, numa un lucru nu l-am înțeles eu: cum e cu lumina asta ilectrică?

— Foarte ușor.

— Hm, ușor!... Știu eu că-i ușor, numa melitarii au greutate; da vorba e: cum devine ea?

Locotenentul Spanopolu, care a făcut un an la Fontainebleau¹ și doi la Saint-Cyr², se grăbește să-i explice.

— Cum devine? Foarte simplu: iei două pile, le freci bine, și poftim lumină!

— Două pile? Vezi 'mneata?! Și dobitocu dă fierar dă lângă mine are atâtea pile și să canonește cu gaz!

— Țară incultă! Noi, ceștia de la Sant-Cyr, am afirmat-o-ntotdeauna, *du reste*³.

— Da' ia să mai îmi spui: am văzut la Brașov niște tramvaiete de-alea, zice că sunt tot cu de-asta... cu ilectritate... Atunci de ce nu dau lumină?

¹ Oraș în Franța, vestit printr-un castel în care sunt adunate remarcabile opere de artă. Tot în acest oraș funcționa și o școală militară.

² Orășel în Franța, în apropiere de Versailles; aici se afla și o școală militară.

³ De altfel (fr.).

— O, e simplu ca două cu două: experiența ne arată că dacă umblăm cu o lumânare prea iute — nu-i așa? — lumânarea se stinge din cauză că se clatină — nu-i așa? Același fenomen se observă cu lumina electrică de la tramvaie. Dacă tramvaiele umblă repede — nu-i așa? — lumina se clatină, ea filează — nu-i așa? — și se stinge. E elementar.

— Foarte bine; da am văzut pă la birturi niște alea tot cu... de aia... cu ilectritate... Și nu să isprăvește niciodată. Ce au?

— O, asta e pânza Penelopii...

— Pânză? Vezi 'mneata?!

A doua zi Moș Teacă trage un ordin de zi:

„Având în vedere că efectele de-mbrăcăminte se deteriorează, sau chiar se strică prea curând; având în vedere că lumina ilectrică de pânză se păstrează mai bine; toate efectele de îmbrăcăminte și chiar de cazarmament se vor face pe viitor din pânză ilectrică.“

UN ROND SEVER

Poate că n-ar fi tocmai greu să faci ceva de gardă. La urma urmei, în 24 de ore cât ai slujbă, tot poți dormi 12, dacă știi cum să rânduiești treaba. Acea ce însă e foarte greu este să fii de gardă când e de rond Moș Teacă.

A avea pe Moș Teacă de rond este a te aștepta să fii trezit de patruzeci de ori pe noapte în strigătele santinelei și a ști că ți se va trece pe raport „rău“. De aceea, orice sergent sau căprar când intră de gardă are grija de a cerceta la comenduire dacă nu cumva e rândul lui Moș Teacă. Ceilalți ofițeri mai fac rondul de-a scăpării: vin o dată în 24 de ceasuri, nu te inspectează cu de-amanuntul, îți trec în raport „bine“ și pleacă pe aici încolo. Ba alții trimit de acasă să le dai raportul, ți-l iscălesc și apoi... poți dormi în tihnă.

Într-o zi, pe vremea când rondul nu umbla cu velocipedul, sergentul Tufescu din artilerie era de jurnă la arestul preventiv. După toate cercetările, nu era Moș Teacă de rond. Atunci, firește, șeful de post era asigurat.

Pe la ceasurile șapte seara, vine un prieten, sergent de linie.

— *Bonsar*, cum petreci?

Și vine vorba despre un chef care nu s-ar putea organiza nicăieri așa de bine ca la arestul preventiv.

— Ei, de ce?

— Să vezi, camarade, zice cel din linie. Într-o vreme eu făceam foarte des de gardă aici pentru că aflasem meșteșuguri multe. Aici sunt arestate o mulțime de femei, care atâta așteaptă, să petreacă și ele o seară. Dacă vrei, trimitem să ne aducă vin și o facem lată pân' la ziuă.

— Nu pentru ca să te tratez cu refuz, da n-am parale. Taman mâine luăm solda.

— Îmi pare rău, camarade. Cum te văz eu, ești răcan! Iantreabă pă deșca. Să-ți spuie bibicu!... Ai văzut ce-i alături?

— Unde?

— În curtea de alături.

— Nu, n-am văzut nimica.

— Apăi ce fel de șef de post ești? Alături e un depozit de vinuri și butoaiele sunt în curte. Le face de planton Dumnezeu. Noi, ca niște oameni deștepți, scoatem o scândură de la gard, trimitem doi soldați cu hârdău, scoate cepu și... ai vin să-mbeți tot reghimentul.

— Ce spui?!

— Parol!

Peste două minute, hârdăul era găsit, scândura de la gard scoasă, vinul adus și sergenții intrați în „camera femeilor”.

Se-ncepu cheful. Cel de linie bea ca dintr-al statului, iar șeful de post, ca un adevărat artilerist, ar fi fost în stare să sugă zece baterii. Cât pentru femei, vorba camaradului, ele atâta așteptau.

* * *

Să tot fi fost miezul nopții, ora crimelor și a misterelor, când umbra rondului se arată-n fața santinelei adormite:

— Bravo, sergent!

Era glasul lui Moș Teacă, al lui Moș Teacă, rondul cel neprevăzut și care-nlocuia pe un alt căpitan.

Moș Teacă trecuse neobservat printre santinele, pentru că ele imitaseră operația hârdăului săvârșită de șeful de post.

Un moment, sergentului era să-i vină rău, dar tăria vinului era mai mare decât a disciplinei.

— He, he! strigă șeful de post. Don căpitan Teacă! Bine-ai venit sănătos! Ce vânt?...

— Nu vorbi, sergent!

— Ei, lasă-mă dracului! Faci pă ticălos acum... Parcă ce? Pent' că ești căpitan? Mai bine vino-ncoace cu noi.

— Zău așa! strigară și cele două fete arestate, și veniră de se agățară de gâtul lui Moș Teacă.

* * *

Nici până-n ziua de azi nu s-a cunoscut urmarea. Un singur lucru s-a aflat: a doua zi de dimineață păzitorii țivili ai arestului au găsit în camera femeilor un tablou înfiorător: sergentul de linie dormea lungit pe scânduri, una din femei dormea cu un chipiu de căpitan pe cap, cealaltă, încinsă cu sabia, iar șeful de post dormea ținând în brațe pe energicul căpitan Moș Teacă.

Cum de nu s-a aflat asta la comenduire, habar n-am!

TEORII

Nici în cazarmă, nici acasă, nici nicăieri nu-i Moș Teacă așa în elementul lui ca la paradă. Acolo simte că trăiește și că e adevărat căpitan.

„Nu-i vorbă, în cazarmă îți poartă și mai mult respect infiriorii, da nu te văd țivilii.”

Și tot ce face Moș Teacă e făcut mai mult pentru ca să vadă țivilii, să aibă și ei „o idee de meliție”.

La urma urmei, are dreptate: nu-i puțin lucru să ai la porunca ta o sută de oameni, care, la fiecare înjurătură ce le tragi, să-ți răspundă cu „trăiți!”. Și e drept că, dacă țivilii ar vedea asta, Moș Teacă ar câștiga foarte mult în stima lor.

De aceea toată preocuparea acestui brav comandant de companie este să-și instruiască așa de bine oamenii, încât toată

lumea să se uite la el ca la un fel de Alexandru Machedon. Și pentru asta trebuie muncă multă.

— Va s' zică, leat, ce faci tu când ești la paradă?

— La paradă? Mă uit...

— La cin' te uiți? La tat-tu?

— Ba la don ghegeneral.

— Da' dacă ghegeneralu nu-i acolo?

— Atunci...

— Ei, atunci?

— ?!

— Atunci nu te uiți la don ghegeneral, răcane!... Acuma să-mi spui cum calci la pământ când ești la paradă?

— Calc scurt, trăiți, don căpitan!

— Scurt, scurt, firește că scurt, că te ia mama dracului dacă n-îi călca scurt; da, vorba-i, unde ții picioru-nainte de a călca?

— Îl țiiu în cizmă, trăiți, don căpitan!

— Cizmă, cizmă, firește că-n cizmă, că te ia mama dracului dacă l-îi scoate! Vorba e: unde-l mai ții?

— ?!

— În aer, mocofane, în aer, că de-aia a lăsat statu aer!... Și cu capu ce faci?

— Cu capu... mă gândesc, trăiți...

— Und' te gândești, mă? La tat-tu acasă? Und' te gândești în front?

— ?

— Cu capu, răcane, îl ții paralel, adică oblig pă umăr, că dacă nu-l ții, ți-l îndrept în pumni... Și lângă cine trebuie să simți cotu?

— Unde e alinierea, trăiți, don căpitan!

— Bine. Da' unde-i alinierea?

— ?

— Alinierea e unde e și domnu ghegeneral, răcane!

— Am înțeles, trăiți...

— Da' dacă ghegeneralu nu-i la paradă, atunci unde e alinierea?

— Atunci... acasă la don ghegeneral!

* * *

— Spune-mi, răcane, ce faci tu când întâlnești pă drum un supirior.

— Îl salut, trăiți, don căpitan, și trec înainte.

— Da' dacă ai într-o mână gamela și într-alta bidonu?

— ?

— Atunci lași alea jos, dobitocule, mergi doisprezece pași cu mâna la chipiu și te întorci de-ți iei lucrurile... Da' dacă se-ntâlnesc pă drum doi soldați de același grad, ce trebuie să facă?

— Cel care a văzut mai întâi salută pe cellalt.

— Da' dacă vezi că el te-a văzut întâi și că nu te-a salutat?

— ?

— Atunci îi spui că l-ai văzut că te-a văzut și răclami la supirior.

— Am înțeles, trăiți!

— Să mai îmi spui: ce datorii ai tu?

— Eu n-am nici una, trăiți, don căpitan, da' am auzit că don sergent are multe...

— Și ce trebuie să faci tu când ești de santinelă?

— Trebuie să păzesc.

— Pă cine păzești?

— Ghereta.

— Da' dacă nu-i gheretă?

— ?

— Atunci păzești porcii, boule, păzești pă supiriori!

— Am înțeles, don căpitan.

— Câte parale costă o manta?

— Trăiți, don căpitan, patruzeci și cinci de franci; da' eu am cumpărat una pă cinci lei de la don sergent-majur.

— Pentru ce te-a adus pă tine în armată?

— Ca să apăr țara.

— Da' dacă ești ordonanță, ce aperi?

— Apăr bucatele de muște!

BACALAUREAȚII

Moș Teacă nu poate suferi pe bacalaureați, afară de cei care sunt nepoți de-ai colonelului.

„Niște sclivisiți, niște ăia! Pe vremea mea nu mai erau de-ăștia... cum le zice... și era oastea oaste! La meliție nu merge că ești cutare, ori că ai învățat aia... Ești melitar, să fii!”

Ca să-și răzbune pe ei pentru că au învățat aia, Moș Teacă a dat ordine severe că voluntarii n-au voie să mănânce particular, să pună soldat ca să le-ngrijească de amoniție, să fie scutiți de corvadă și altele.

Într-o zi a prins pe unul venind din târg.

— Vino-ncoa, băiete!

— Salut, domnule căpitan!

— Cum ai zis? Cum ai zis?!? Salut?!? Da' pă cine saluți, măi sfrejitule?! Ce ești tu?

— Bacalaureat.

— Aha! Și de asta ești așa de nedeciuplinat! Las', că te-oi regula eu! Ce sunt eu, malmazelă de-alea, de-mi zici „salut”? Să saluți pă tat-tu, nu pă mine! Ori, unde ești de ăia... cum le zice... „trăiți!” nu știi să zici?

— N-am știut, domnule căpitan, sunt numai de două zile...

— De ce nu ești mai demult? Ce-ai păzit pân-acuma? De două zile? Da-ți trebuie o sută de ani ca să-nveți? Și pentru ce nu ți-ai văcsuit cizmele? Zici că ești de ăia... apăi ce ai învățat acolo, dacă nici o cizmă nu știi să văcsuiești? Las, că te-nvăț eu! Am să-ți scot eu cafeaua, cu lapte din burtă! Să marș la-nchisoare! Patru zile sala de poliție! Și altdată să-nveți să fii lustrugiu! Când m-oi uita la cizma ta, să-mi fac mustața-ntr-însa! Ai înțeles? Cum te cheamă?...

— Rodolf Soreanu.

— Cum ai zis? Sor... Ești rudă cu colonelul?...

— Da, nepot, să trăiți, domle căpitan!

— Ei! Să trăiți! Da' cine vă pretandă să ziceți „trăiți!”, domle Soreanu? Îmi pare rău! Asta-i pentru ăia... care n-au aia...

— Dumneavoastră ziceați...

— Ei, ziceam!... Parol d'onor, am glumit... Am vrut să văd dacă știți... Unde mergeți acum?

— La cazarmă.

— Ce să faceți la cazarmă, domnule Soreanu?

— Zice că e corvadă...

— Corvadă? Cum, dumneavoastră la corvadă? Cine v-a spus?

— Domnu sergent-major.

În vremea asta au ajuns la cazarmă. Moș Teacă, roșu ca pomponul de mare ținută, intră cu volintirul de braț.

— Sergen'-major! Cum ai îndrăznit să chemi pă don Soreanu la corvadă? Cin' ți-a dat ordin?

— Dum...

— Nu vorbi, sergen'-major, că-ți vâr sabia până-n plăsele!... Cum ți-ai permis, râtane? Să marș la-nchisoare pentru neexecutare de ordine! Patru zile sala de poliție și să ți să treacă pă foaia de pedepse! Te-nvăț eu! Îți scot eu borșu din burtă!

ÎN DOBROGEA

După mai multe zile de drum cu vaporul, cu căruța și cu picioarele, compania a ajuns la Kadichioi.

Din toată Dobrogea, Kadichioiul e satul în care se găsesc mai puțini români, adică deloc, fapt care face pe Moș Teacă să exclame:

— Bun lucru a fost războiul, da Dobrogea nu face de noi! Cum o să te-nțelegi cu turcoaicele? Nu mi-am adus nici măcar bucătăreasă! Cine o să-mi gătească bucate?

Cu toate astea, a doua zi de dimineață, Moș Teacă iese să vadă satul.

Cel dintâi lucru care-l izbește e că turcii nu scot fesurile din cap când îl întâlnesc. Și fiindcă Moș Teacă n-a citit istoria lui Vlad Țepeș, nu găsește nici un leac împotriva acestei lipse de respect.

În dreptul geamiei, vede pe hogea urcat pe scară, făcând rugăciunea în gura mare și cu mâinile împrejurul gurii.

Imediat strigă, gornistul:

— Gornist! Dă alarma!

Compania iese și Moș Teacă comandă:

— Puneți baione-ta! La mâ-nă! Pas de atac! *Marș!*

Soldații dau fuga, ocolesc geamia, și noul Șamil e prins.

— Să-l ducă la cumpanie!

Aici, Moș Teacă începe a-l judeca:

— Cu mine nu te joci, păgânule! Crezi că dacă vorbeai turcește, eu nu te-am înțeles? Chemai pă turcii tăi la răbeliune! Las', că te potolesc eu! Am să te fac să visezi numa șalvarii lui Muhamet! Cine ești tu, mă?

Bietul turc, care începuse a pricepe românește mai mult de frică, răspunse scurt și tremurând:

— Ben-hogea...

— A-ha, hogea! Adică Nastratin Hogea! Las', că mă fac eu mai Nastratin decât tine și te-nvăț minte! Apoi, adresându-se soldaților: Scoateți-i șalvarii!

În vremea asta, notarul satului, alarmat de scandal, vine și explică lui Moș Teacă toată comedia: așa e rugăciunea turcească.

— Foarte bine, răspunde Moș Teacă, da s-o facă-n rumânește, ca să-nțelegem și noi! Dacă nu, patru zile sala de poliție!...

În sfârșit, cu vai, cu chiu, hogea a fost liberat. Și cum turcul e recunoscător, s-a împrietenit după asta la cataramă cu Moș Teacă. Ba chiar fata lui hogea e grațioasă cu comandantul român și umblă descoperită în fața lui.

Acuma, de câte ori îl întreb cum se mulțumește în Dobrogea și dacă a învățat limba, Moș Teacă răspunde:

— De, ce să zic?... Începe să-mi placă mai bine turcește!

DON COLONEL PE FRONTIERĂ

Colonelul vine să inspecteze companiile de pe frontieră.

Ajuns la Kadichioi, Moș Teacă îi iese într-o întâmpinare, îi face cuvenitul raport și apoi scoate compania la instrucție.

— La u-măr!

Compania ia la picior.

— Ce-i asta, căpitane?

— Apâi, domnule colonel, așa i-am învățat eu, pentru ca să nu divulgăm secretele armatei în fața turcilor.

Colonelul e-n cântat de Moș Teacă și spune să comande pe loc-repaos.

După asta se duce să examineze registrele, pe care le găsește în cea mai bună stare.

— Dar *Foile de zile* unde-ți sunt, căpitane?

— Foile? Le-am dat la spoitor, domnule colonel.

— Dar *Intrarea și Iesirea*?

— Intrarea este prin fața geamiei, iar ieșirea... în fundul curții.

Încântat peste fire, colonelul strânge cu profuziune mâna lui Moș Teacă și-i ordonă să dea soldaților ca recompensă câte două rații. Apoi pleacă.

Moș Teacă pune atunci pe gornist să sune *Adunarea-n pas gimnastic*. Apoi, după ce se strâng soldații, le ține următorul discurs:

— Ați văzut, mă? Don colonel a rămas foarte mulțumit. Așa să faceți totdeauna, că vă bag în draci! Compania mea trebuie să fie a mai prima-ntâi! Când faci mânuirea armelor, să-ți pocnească pușca-n mână, râtane, că nu ți-e mâna de cașcaval!... Acuma, sergen-majur, să mergi în sat și să aduni toate rațele, că așa a dat orden don colonel: câte două de om. Rupeți rândurile — *mars!*

A doua zi, colonelul primi la regiment următoarea telegramă din partea lui Moș Teacă:

„Rog respectuos comunicați-mi dacă pot da soldaților câte doi pui de găină. Imposibil de găsit atâtea rațe.”

Colonelul pune rezoluția următoare:

„D. medic al regimentului va cerceta starea de sănătate a căpitanului Teacă și va raporta de urgență.”

CONTRABANDA

Moș Teacă merge să inspecteze pichetele de pe linia frontierei.

Înarmat până în dinți, cu sabia la brâu și-n fiecare buzunar cu câte un revolver, se urcă într-o căruță având drept vizitiu un harabagiu turc și alături de harabagiu doi soldați cu puștile încărcate.

Sosește la pichetul nr. 18, între Kadichioi și Cranova.

Santinela-l vede, strigă garda, care ia la umăr, pe când șeful de post, căprarul Albu, își face raportul.

— Unde suntără turcii? întreabă Moș Teacă.

— Care turci, trăiți, don căpitan?

— Care turci, care turci! Contrabandiștii, rătane! nu face pă prostu, că la mine nu merge! Eu sunt catană bătrână!...

— Trăiți, don căpitan, n-am prins nici un contrabandist...

— Pentru ce nu i-ați prins? Ce faceți aici? Păziți porcii? Numa pă mine mă vedeți când viu?

— Dacă nu trec contrabandiști...

— Pentru ce nu trec? Dacă nu trec p-aici, atunci, va s' zică, trec pân altă parte! Va s' zică, nu sunteți în stare nici de-atâta lucru!

— Trăiți, don căpitan...

— Nu vorbi! Am să te dau în judecată pentru părăsirea postului în fața inamicului... Târșoru te mănâncă de-acuma!

— Trăiți, don căpitan, n-am părăsit postu...

— Dacă nu l-ai părăsit, unde sunt contrabandiștii?... Pă mine nu mă poți prosti cu una, cu două! Ori ai părăsit postu, ori nu l-ai părăsit!... Dacă nu l-ai părăsit, unde suntără contrabandiștii?...

— Trăiți, don căpitan, n-a trecut nici unu...

— Să taci! Pogribania mănăstirii din cer! Te mănânc fript, rătane! Spune drept. Ori i-ai prins și ți-a datără parale... Aha... Văz că taci... Te-am prins...

— Trăiți, don...

— Nu vorbi în fața supiriorului!... Car' s'z'că, ai împărțit cu ei! Las', că te-nvăț eu! Am să fac raport de dare-n judecată! Dacă până-n 24 de ore nu-mi aduci contrabandiști, să știi că ești casat și suspendat... Te-nvăț eu!...

A doua zi se citea în Kadichioi următorul ordin de zi semnat de Moș Teacă:

„Se aduce la cunoștința indigenilor turci, născuți în Dobrogea sau trecători, că nimeni n-are voie să importeze tutun de contrabandă fără știrea autorităților militare.

Oricine își va permite a face contrabandă fără să fi avizat pe comandantul punctului va fi împușcat și apoi dat judecății, conform regulamentului pentru paza frontierelor.

Este interzis oricui să aducă tutun de contrabandă prin alte puncte decât acelea păzite de armata română. Pichetele care vor observa că contrabandiștii trec prin puncte pe unde nu pot fi văzuți au dreptul să-i împuște pe loc și să dreseze proces-verbal.“

CHIFIUL ALB

Moș Teacă e disperat că nu se poate înțelege cu turcii. De două luni de când e în Kadichioi, n-a învățat să zică decât *bana bac*¹, *effendi*² și *șarab*³. La zile mari, numai la zile mari, zice și *kîz*⁴.

Dar așa cum nu știe a vorbi turcește, tot a aflat că deval, în marginea satului, șade Fatmè, o cadână bătrână, ciupită de vărsat, un fel de *mate scrofulosa*, care slujește de vivandieră și de nu mai știu ce întregii companii.

Într-o seară, plictisiți de slujbă, mai mulți sergenți își iau drumul deval, spre marginea satului, înspre domiciliul bătrânei Fatmè, singura consolatie a subofițerilor, caporalilor și soldaților.

Se opresc la ușă. Se uită pe gaura broaștei și văd... o, Mihai, Ștefan, Corvine! pe Moș Teacă, solitarul, pe Moș Teacă, bravul căpitan, stând în conversație intimă cu Fatmè.

Fatmè, bătrâna vrăjitoare, fuma încet din pipă — o pipă din care desigur fumase și Sinan-pașa înainte de Călugăreni — pe

¹ Uită-te la mine (turc.).

² Domn (turc.).

³ Vin (turc.).

⁴ Fată (turc.).

când Moș Teacă, grav ca înaintea unei redute cucerite, mândru ca-n fața unui general captiv, privea la fumul care ieșea din pipă și sorbea din când în când din filigeanul cu *saadî de caffè*.

La un moment, Fatmè aruncă pipa și începu a cânta pe o arie de cel mai jalnic orientalism:

Vai! Kiuciuc anâm,
Pechi ister, sân gianâm!¹

Moș Teacă bătea ritmul pe cele două gîmbarale ale cadănei și, ca în fața unei linii de bătaie, șoptea cadențat: „un, doi! un, doi!”

Din când în când, îl auzeai:

— Nu iuți pasul! Mai rar!

Serganții priveau mereu. Deodată, nu știu ce-i vine în gând unuia din ei, și pe când Moș Teacă se plecase să șoptească pesemne ceva la urechea cadănei, strigă tare de afară:

— Față pe al doilea rînd, foc — *de companie!*

În același timp, însă, o luară cu toții la fugă.

Moș Teacă deschise repede ușa bordeiului și începu a striga:

— Companie, *stăi!*

Însă sergenții fugeau.

* * *

A doua zi, Moș Teacă veni la cazarmă.

— Sergent furier! Capra mănăstirii din cer, rătane! Te-nvăț eu să insultîi supirioru-n exirsisu funcsiunii! Patru zile închisoare și să ți le treci pă foaia de pedepse!

— Trăiți, don căpitan, n-am făcut nimica...

— Nu vorbi, rătane! Basarabia și ibrișinu!

Bietul furier! Cine-l pusese să umble noaptea cu chipiu alb?

¹ Vai! mica mea stăpână,
Suflețelule, multe vrei! (turc.).

ÎNTRE CAMARAZI

Moș Teacă e dezgustat de milităria din ziua de astăzi. „Nu mai e deciuplină, domle! Nu mai e nimic!”

De aceea, pentru ca să-i mai treacă de urât, să mai uite de necazuri, s-a hotărât să-și ia concediu măcar pe vreo câteva zile și să meargă să petreacă undeva la vreun prieten.

Zis și executat. Moș Teacă e un bărbat foarte hotărât.

Sosește la Garvan, la amicul său Borceanu, comandantul companiei a șasea.

— *Hoj gheldi!*¹ îi strigă Borceanu pe turcește.

— *Hoj bulduc!*² răspunde Moș Teacă, vesel că a învățat două vorbe în limba neprețuitei Fatmè.

Și amândoi se îmbrățișează în fața soldaților, care își șoptesc: „Are să se strice vremea!”

* * *

După masă, căpitan Borceanu caută să-ntindă cheful, ca să-și mulțumească musafirul, care atâta așteaptă.

În consecință, un soldat a fost pornit din vreme la Cranova, și acum curg sticlele cu vin ca niște comenzi complicate la scrima cu baioneta. Madam Borceanu, cam bătrânică, dar nu trecută încă în rezervă, face onorurile chefului.

Drept lăutar nu-i decât Porojan, un țigan foarte drăcos, care slujește țării de doi ani, în calitate de soldat sorțar în compania a șasea. Porojan nu știe a cânta nici cât Fatmè; toate cântecele lui sunt schilodite și împeticate ca o manta de reformă. Face ce face, și revine la refrenul lui favorit:

Câte feate și neveaste,
Ca Marghioala nu mai ieaste!

¹ Bine ai venit! (turc.).

² Bine v-am găsit! (turc.).

Apoi se strâmbă, se frământă, joacă *chilabua zuralie*, ca la ușa cortului, și înveselește pe meseni, care, în materie de muzică, nu cunosc decât cele 32 de semnale ale regimentului.

În cele din urmă, Moș Teacă cere să se schimbe repertoriul. Și cu toată opoziția — o opoziție à *l'eau de rose*¹ — a lui madam Borceanu, izbutește să facă pe Porojan să-i cânte și o bucată fără perdea.

Acum e momentul când vinul de la Cranova² își produce efectul. Moș Teacă uită că are-n față pe soția camaradului său, i se pare că e cu Fatmă și încearcă să-i bată tactul pe geambarale.

— Căpitane! îi strigă Borceanu desperat, pe când madam Borceanu se face că nu bagă de seamă.

Dar Moș Teacă n-aude nimic.

— Căpitane! repetă glasul gazdei.

Și-n același timp o sticlă zboară în capul lui Moș Teacă...

* * *

Cu capul spart cum să te prezinți la companie?

Moș Teacă face deci un raport la regiment:

„Am fost atacat ziua-n amiaza mare de către o ceată de contrabandiști ast-noapte pe la orele 12. Numai grație *tactului*, am scăpat cu viață. Siguranța drumurilor nu este sigură nici chiar prin păduri. Rog dați ordin pentru întărirea cordoanelor militare. Altfel, nu garantăm de viața a o mulțime de trecători uciși pân-acuma.”

Și din ziua aceea s-a îndoit numărul gardei la pichete.

ÎNAINTE DE INSPECȚIE

Nimic pe lume nu sperie pe Moș Teacă așa de mult ca inspecția generală. Când aude de inspecții, mai ales că ele

¹ Apă de trandafir (fr.). În textul de față are sensul de: opoziție slabă, de formă.

² În ediția *Moș Teacă din cazarmă*, Buc., 1894, este transcris greșit: Craiova în loc de Cranova.

vin întotdeauna pe negândite, anunțându-se de-abia cu două-trei săptămâni înainte, îl apucă, frigurile. În săptămânile astea, Moș Teacă stă mai rău ca un candidat înainte de alegeri. Umblă toată ziua prin companie, dă ordine-n dreapta și-n stânga, mănâncă din cazanul cazon, doarme îmbrăcat, iar noaptea are visuri rele, tresare, deșteaptă pe madam Teacă-n strigăte de: „Nu mișca, ia-ți poziția, aliniază-te, față pe al doilea rând!“...

Și, cât îi ziua de mare, nu slăbește pe sergentul-major din explicații, pe soldați din complicații!

Deunăzi era tocmai într-o zi de astea de friguri.

Compania era la teorie. Sergentul Potroacă le explica după obicei tragerea în țintă, când Moș Teacă intră.

— Drepti! comandă Potroacă.

— Ce drepti, mă?! strigă Moș Teacă. Așa să strigă? Parcă n-ai mâncat de trei zile! Prepune tu, de-o pildă, c-ar veni ghegeneralu; cum ar trebui să comanzi? Să strigi tare, să strigi să asurzească, să vază că ai inimă-n tine! Uite-așa!

Și Moș Teacă strigă un „drepti!“ care face pe colonel să sară de pe scaun din cancelaria regimentului, iar gornistul, crezând c-a luat foc compania, sună de incendiu „pe întregul corp“.

După ce se potolesc lucrurile și se constată că a fost numai un acces de reglement din partea căpitanului, Moș Teacă începe a explica singur soldaților teoria. Ca un căpitan ce este, și căruia, prin urmare, i se cere să cunoască toate teoriile, face deodată serviciu-n companie, serviciu-n garnizoană și școala de adulți.

— Spune tu, ăla buzatu de colo, ce faci tu când ești în fața inamicului și când n-ai armă? Spune, mă, că așa are să te-ntrebe ghegeneralu!

— Când sunt în fața inamicului...

— Nu vorbi, răcane, că te sparg cu spanga! Răspunde scurt, că d-aia ești melitar! Nu ești avocat, ca să lungеști vorba! Ce faci dacă n-ai armă?...

— Trăiți, don căpitan, trag focuri...

— Cu ce, mă pârlitule, dacă n-ai armă? Nu așa! Dacă n-ai armă, îi spui că nu poți da foc, îi spui că e orden de la comen-

duire să nu se tragă focuri fără armă și te retragi... Așa să vorbește, pârlitule! Pentru ce nu știi? N-ai învățat asta?

Și Moș Teacă ia pe soldat la pumni.

— Acuma spune tu, ăla de colo, bălțatule, câte fac de șase ori șase? Șase ori șase, treizeci și șase, nu-i așa? De ce nu știi, mă? De ce nu știi? Că așa o să te-ntrebe ghegeneralu!

Și iarăși pumni.

— Acuma să-mi spuneți pă ce cunoașteți voi pă don ghegeneral...

— Ghegeneralu are un galon lat, unu subțire și o tresă...

— Nu-i așa, răcane! Asta au toți ghegeneralii, nu numa unu. Eu am întrebat pă ce cunoașteți pă ghegeneralu nostru.

— Trăiți, don căpitan, pă barbișon.

— Să nu crâcnești, leat, că te-am dat gata! Ghegeneralu nostru să cunoaște pă aia că e comandantu diviziii din care facem parte. Nu-i așa? Apăi dacă-i așa, pentru ce nu știți? Las', că vă fac eu să vă între minte-n cap, creier de cocoș!

Și pumnii încep din nou. Iar în noaptea aia toată compania este pedepsită să stea „la tiurie”.

TELEGRAFUL REGIMENTULUI

Compania lui Moș Teacă a ieșit cea mai proastă la școala de batalion. De aceea, colonelul a dat ordin să fie scoasă la instrucție de la 10—12, cu ofițerii ei cu toți, pentru ca pe viitor să știe cum se formează un careu.

Cel mai amărât din pricina asta e Moș Teacă, pe care-l așteaptă acasă, cu dejunul, o cegă proaspătă adusă de un voluntir din Galați.

Toată lumea a plecat, numai ofițerii companiei consemnate sunt siliți să nu meargă acasă.

Moș Teacă s-a hotărât, în fine, să ia o rezoluție fermă: „Am să-i dau o depeșă dumneaei să oprească cega pă diseară. Îi trimit telegrafic și tabachera să mi-o umple cu tutun.”

Se duce deci la aparatul telegrafic:

— Sergent, na tabachera asta, să mi-o trimiți acasă. Și să zici s-o umple.

— Înțeleg, don căpitan. Să chem un soldat să v-o ducă...

— Ce soldat, sergent? Trimite-o tu...

— Trăiți, don căpitan, eu sunt de jurnă la aparat.

— Ei și? Tomna pent' că ești de jurnă! Trimite-o cu tiligrafu!

— Nu merge, trăiți, don căpitan...

— Cum nu merge, rătane? Nu vorbi-naintea supiriorului.

— Trăiți, don căpitan, telegrafu nu duce decât idei...

— Să nu fii obraznic cu mine, sergent, că te casez! Ai înțeles? Ce, ai ajuns tu să mă-nveți pă mine ce-i tiligrafu?! Pă unde ești tu eu am fost; da tu n-ai fost pă unde sunt eu! Nu ți-am spus să trimiți tabachera cu tiligrafu; dă-o la un soldat să mi-o ducă. Tu să bați o depeșă la mine acasă, să zici să oprească cega rasol pă diseară.

— Trăiți, don căpitan, nici asta nu se poate...

— Cum nu să poate?! Joci păpușile cu mine, sergent? Am să te suspend pentru nedeciuplină în fața tiligrafului!

— Trăiți, don căpitan, eu n-am nici o vină. Da-ți-mi voie să vă spui...

— Vorbește!

— Telegrafu ăsta nu merge...

— Bine-bine, nu merge... Știu eu că nu merge, că nu-i o bătrână să meargă...

— Adică merge...

— Firește că merge, că de-aia-i tiligraf! Atunci ce tot hodo-rogești că nu să poate? Ori l-ai stricat? Spune drept, nu minți în fața supiriorului, că te dau în judecată pentru minciună și deteriorare de efecte de micul echipament tiligrafic...

— Trăiți, don căpitan, merge; da merge numai la comenduire.

— Să taci, sergent! Nu te-am întrebat unde merge! Când ți-am dat orden, trebuie să-l execuți! Soldatu nu trebuie să zică niciodată că nu să poate! Dacă până în 24 de ore nu dai depeșă acasă, să știi că fac raport să te caseze! Ori înveți tiligrafu ca lumea, ori, mai bine, du-te de te spânzură! Asta e!

RECRUȚII

Moș Teacă, cel mai celebru căpitan din regiment, și-a luat în primire porția de recruți ce i se cuvine.

Primirea recruților este pentru Moș Teacă „o zi mare”, zi în care își ține tradiționalul discurs, confecționat cu concursul furierului și presărat de improvizățiile pe care le crede în interesul serviciului. În ziua aceea Moș Teacă are momente de cel mai cazon lirism.

— Drepti! Vine don căpitan!

Moș Teacă apare emoționat, recruții stau pe două rânduri.

— Băieți! De astăzi încolo îmbrățișați cariera armelor, de astăzi încolo sunteți ai țării! Tu, ăla de colo, nu te mai scobi în nas, că nu ești la tat-tu acasă!... Cariera armelor e nobelă, și noblețea ei e mare. Mă, ăla ciupitu, nu mișca-n front, că ți-adun măselele de jos! Țara așteaptă să fiți mari, adică... mari... mari, de!... Sergent, să le isplici ce este mare!... Căpitanu este tata companiei și compania este fata căpitanului... Fiți mândri de tatăl vostru, că vă ia mama dracului!... Fiți deciplinați! Fără deciplină, armata este o adunătură de oameni periculoși... mai bine s-o dai dracului!... Tu, ăla bălțatu, ce știi să faci?

— Eu?...

— Ei, tu! Doar nu vorbesc cu bunică-ta!

— Eu sunt tipograf...

— Aha, tipograf, zugrav... să treci la vărut cazarma!...

— Dar nu...

— Nu vorbi!... Sergent, am să te torn la gherlă! De ce nu i-ai învățat?...

— Acuma a venitără...

— Nu vorbi! Acuma, nexe-acuma!... Da' când vrei să vie? Tu ai să judici când trebuie să vie? Cine ești tu? Cine ești tu, mă? N-auzi? Cine ești tu? Prin urmare, căpitanu este tata companiei, și compania este fata. Să fiți fete, că vă iese fetia pă nas dacă n-oți fi!... Sergenți și caporali, fiți aspri, da severi;

nu fiți blegi, nu fiți mămăligi, că vă iuțesc cu unt de nef¹ !... Rupeți rândurile, marș!

Soldații pleacă, Moș Teacă intră-n cancelarie.

— Sergen-majur, să știi că mie nu-mi prea plac răcuții ăștia. Știu eu; pă ai mai proști îi dă în cumpania mea, pentru că numai eu îi mai deștept... Când m-a luat pă mine de răcut cu arcanu, era lumea mai dezghețată, eram toți unu și unu... Acuma s-a prostită... Și așa are să fie mereu până când guvernul n-o înțelege că nu merge să răcutezi soldații dintre țivili! Țivilul n-are deciuplină-ntr-însu, domle!

MOȘ TEACĂ LA INUNDAȚIE

Moș Teacă se pregătea tocmai să plece acasă, când aghiotantul intră-n cazarmă ca o furtună.

— Ce-i, aghiotant? Foc?

— Ba nu; apă, don căpitan!

— Apă?

Și Moș Teacă se pipăi la cap, unde i se părea că se clatină ceva.

— Să chemi pă medicu regimentului, zise el.

— Trăiți, don căpitan, răspunse aghiotantul, este apă la Dâmbovița, s-a revărsat, a venit mare!

— Cine a dat orden? strigă Moș Teacă răstit.

— A dat ordin don colonel să mergeți cu compania ca să ajutați pe oamenii înecați...

Moș Teacă era omul care știa să aprecieze însărcinările ce i se dădeau. În fiecare însărcinare el vedea un semn de încredere din partea colonelului și un pas mai mult spre avansare.

Raționamentul lui era, de altfel, simplu, dar logic: „De vreme ce la toate alea mă trimite tot pă mine, va s' zică, eu sunt ăl mai bun, va s' zică, fără mine nu să poate... La foc, la apă, la revoluție, tot eu... Parcă mă vād avansat la vechime! Dup-atâtea vitejii, nu să poate să nu-mplinesc termenu.”

¹ Catran lichid, transparent, foarte inflamabil și cu miros pătrunzător.

Și Moș-Teacă chemă gornistul:

— Sună-mi de alarmă pentru compania treia!

Gornistul sună, și peste cinci minute compania era în curte, prevăzută cu ținuta de campanie.

— *Drept!* comandă Moș Teacă. Puneți baione-ta!

Apoi, venind în fața frontului, ținu următorul discurs:

— Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați! Ați auzit că s-a-necat Dâmbovița. Don colonel a dat orden precum ca să mergem noi să scăpăm ce s-o mai putea... Soldatu este dator să meargă cu coraj în fața inamicului și să treacă pân foc și pân apă. Dacă vezi că vine Dâmbovița la tine, scoți gamela și lași să intre Dâmbovița-n gamelă. Cum ai văzut-o c-a intrat, închizi gamela și duci pă prizonel la comenduire, mai ales dacă n-are bilet de voie. *Înainte, pas de atac, marș!*

Compania o luă repede la drum. În fața ei, Moș Teacă mergea mândru, cu sabia scoasă, și din când în când se-ntorcea în urmă:

— Nu iuți pasul, leat, că n-a venitără turcii! Mergi mai iute, răcane, că nu mergi la nunta lu tat-tu!

În sfârșit, ajunseră. Dâmbovița se revărsase și înecase o mahala întreagă.

Moș Teacă chemă toboșarul:

— Să suni trei somații, să se retragă!...

Dar Dâmbovița creștea mereu. Atunci Moș Teacă comandă: „Foc!” Un moment, panica fu generală; însă Dâmbovița înainta.

— Nu să poate, zise apoi Moș Teacă. Trebuie să fie numa așa o manevră din partea corpului de armată! N-am văzut eu?! Așa face și la pompieri câteodată: zice că e foc numa ca să-i încerce, și, când colo, focu e pus de comenduire.

Și, liniștit, Moș Teacă comandă retragerea. Compania făcu front pe al doilea rând și merse de se așeză la o distanță bunicică.

În momentul acela sosi colonelul.

— Ce faci acolo, căpitane?

— Am înțeles, don colonel.

— Ce ai înțeles?...

— Manevra...

— Ce tot vorbești de manevră?!

— Hei! Parcă noi suntem proști? E manevră de la comenduire ca să ne încerce... N-am văzut noi?! Am dat și focuri, și tot nu s-a dat înapoi!...

Colonelul, desperat, trimise pe Moș Teacă la cazarmă, iar compania rămase sub comanda locotenentului Spanopolu.

Pe drum, Moș Teacă plângea pe locotenent:

— Săracu, are să-l reformeze! El crede că e serios... Hei! N-a fostă ră toți la război, domle!

RĂSCOALA CĂRUȚAȘILOR

Moș Teacă intră în companie cu o falcă-n cer și una-n pământ.

— Drepti! lute, răcane! Acum să vă văd! Ați auzit că-i rivoluție? Orden de la comenduire!

Într-un minut, compania-i gata. Moș Teacă se pune-n fruntea ei, și pornesc în pas de voie.

Pe tot drumul, până la cheiul Dâmboviței, Moș Teacă, mândru ca-n fața Plevnei, cu barba-n vânt și cu sabia la umăr, ține tactul marșului:

— Un, doi! Un, doi!

În sfârșit, ajung.

— Companie, *stăi! La-front!*

Compania execută mișcările, iar Moș Teacă vine-n fața ei spre a o instrui și încuraja.

— Știți voi de ce v-a adus aici stăpânirea? V-a adus ca să nu să facă rivoluție! Ce este rivoluția? Rivoluția este când țivilii să scoală, și asta e! Soldatu este dator să facă ochii-n patru la rivoluție, că nu să știe unde-i inamicu! N-ai voie să fumezi, nici să stai de vorbă cu țivilii, leat, că tu nu ești țivil! Soldatu e dator să împuște ori să împingă pă oricine nu se supune la orden!

În momentul acela, pe când Moș Teacă-și ține discursul, începe să plouă la pietre.

Moș Teacă se retrage la spatele companiei și începe a comanda:

— Pentru scrima cu baioneta, spre apăra-re! La cap parați și-mpungeți, volta¹ la dreapta, volta la stânga, îndoită trecere-nainte și-napoi, nainte-mpungeți – *marș!*

Compania începe a executa mișcările, face doi pași înainte, doi pași înapoi, se întoarce la dreapta și la stânga, învârtește pușca-n sus și-n jos și izbutește a imita perfect pe Alexandru Machedon când se bătea cu țăntarii.

În vremea asta, pietrele curg droaie. Căruțașii huiduiesc de la o distanță enormă pe Moș Teacă, ba izbutesc să-i turtească și chipiul cu un pietroi ciubuc.

Văzând că nu-i rost, comandă retragerea.

Când ajunge la adăpost, Moș Teacă cheamă pe furier și-i dă ordin să facă un tablou de numărul morților și al răniților dintre căruțași. Apoi ține companiei un discurs plin de laude pentru vitejia pe care a dovedit-o în fața rebelilor.

* * *

A doua zi l-am întâlnit pe stradă.

— Cum ți-a mers la revoluție, căpitane?

— De! Ce să zic?... Pân-acuma nu știu câți am omorât, pentru că eram cam departe și nu i-am putut ajunge cu baioneta; dar dintr-ai noștri sunt câțiva răniți. Ce vrei? Trebuie să să deprimă oamenii cu greutatea războiului!...

CHEIUL DÂMBOVIȚEI

Compania lui Moș Teacă este consemnată în vederea revoluției.

Soldații stau îmbrăcați în ținuta de campanie, iar comandantul lor, grav și sever, cum se cuvine să fie un militar în fața primejdiei, le ține discursul de rigoare.

¹ Mișcare făcută la scrimă pentru a evita loviturile adversarului.

— Mă băieți, la rivoluție soldatu nu trebuie să aibă nici tată, nici frate. Când ți să dă orden să te bați, trebuie să uiți de neamuri și să dai în carne vie. Ați văzutără ce ni s-a întâmplat ieri. Prin urmare, să vă faceți ochii-n patru și să nu încomprometați armata!...

— Trăiți, don căpitan, întrerupe un sergent, după reglement solda trebuie să fie îndoită în timp de campanie.

— Nu vorbi, răcane! Asta nu-i campanie, asta va s' zică „în fața răbelilor armați”! Răbel să cheamă orice piatră care să aruncă în armată!...

* * *

În vremea asta intră aghiotantul:

— A venit o telegramă de la comenduire pentru don căpitan de jurna.

Moș Teacă ia depeșa și o citește: „Sunteți invitat ca de urgență să vă puneți în fruntea companiei și să veniți să tăiați cheiul Dâmboviței, ca să opriți circulațiunea rebelilor.”

Ordinul se execută imediat. Moș Teacă iese-n fruntea companiei și peste un sfert de ceas ajunge la cheiul Dâmboviței.

Cum sosește, comandă punerea baionetei și facerea piramidei. Apoi rărește trupa și-i dă ordin să înceapă a scoate pavajul, a tăia malurile Dâmboviței și a arunca tăieturile în gârlă.

Operația asta durează mai bine de un ceas, în care vreme toată lumea se adună și privește la devastarea Dâmboviței.

Sosește comandantul pieței.

— Ce faci acolo, căpitane?

— Orden de la comenduire, don colonel!

— Cum ordin?! Ce ordin?!

— Orden să tăiem cheiul Dâmboviței!

Firește, Moș Teacă a fost trimis la cazarmă și arestat patru zile cu sabia la drapel pentru că n-a înțeles ce spune ordinul.

Iar a doua zi gazetele liberale scriau:

„Guvernul nu mai cunoaște margini la infamiile lui. Gelos de faptul că partidul liberal a făcut canalizarea Dâmboviței,

el s-a pus s-o strice spre a-ntuneca meritele Brătienilor, Goleștilor etc. Și a trebuit să se găsească un mizerabil nebun ca faimosul căpitan Teacă pentru ca să execute ordinele de distrugere. În ce timpuri trăim!”

MOȘ TEACĂ ȘI PRESA

Indignat de câte s-au scris despre dânsul când cu chestia tăierii Dâmboviței, Moș Teacă s-a hotărât să-și răzbune pe gazetari. De aceea, cum a ieșit de la arest, a făcut un raport către comenduire, cerând ca toți gazetarii să fie puși la pluton de pedeapsă cu cățeaua-n spinare două ceasuri pe zi.

Raportul n-a avut nici o trecere, deoarece comenduirea a răspuns că nu poate pedepsi niște țivili. Faptul ăsta a desperat pe Moș Teacă și l-a făcut curios:

— Bine, domle, strigă el față cu un camarad, apâi dacă noi pedepsim cum vrem pă melitari, cum să nu putem face nimic unor țivili? Nu cumva țivilii suntără mai mari ca melitarii?

De logic, era logic; dar camaradul l-a convins că așa e lumea în ziua de azi și că trebuie uneori să te supui. Bineînțeles, Moș Teacă a jurat că-ndată ce i-o încăpea pe mână un gazetar rezervist la manevre, are să-l frece ca pe o gamelă cazonă la inspecția generală.

Camaradul i-a dat însă altă idee:

— Vrei să-i înveți minte?

— Mai e vorbă?!

— Atunci trimete-le martori.

— Martori? Da știu eu cine a fost martor? Să vedem.

Intră-n companie și strigă furios:

— Planton!

— Porunciți, don căpitan!

— Ai fost martor când a scrisără ăia de la gazetă contra mea?

— Trăiți, don căpitan, nu înțeleg...

— Nu vorbi! Să-nțelegi!

— Trăiți, don...

— Să taci, că te dau la reformă din lume! Pentru ce dormi la post?

— Nu dorm, trăiți...

— Dacă nu dormi, pentru ce n-ai văzut când a scris ăia contra mea? Care este datoria soldatului de santinelă?

— Trăiți, don căpitan, onoru, focu și zgomotu!

— Apăi atunci cum n-ai văzut? N-ai auzit cât zgomot a făcută ră gazetele cu drăcia aia? Sergen-majur, să mi-l torni patru zile la dubă, pentru că a dormit în egzirsisu postului... Te-nvăț eu, răcane! Tu trebuie să fii neam cu ăia!...

UN JURNAL CAZON

Deunăzi Moș Teacă a prins pe un soldat citind o gazetă.

— Ce faci acolo, răcane?

— Trăiți, don căpitan, citesc...

— Hm! Citești, parcă eu nu văd că citești! Știu că doar n-ai să mănânci hârtia!... Vorba e, ce citești?

— O gazetă, trăiți...

— Gazetă-gazetă; da ce fel de gazetă?

— Umoristică, trăiți...

— Hm, oministică! Știu eu, că dor n-o să fie pășărească... Da pentru ce o citești? N-am dat eu orden să nu citească nimeni gazeturi? Pentru ce o citești? Pentru ca să vezi cum înjură pă supiriori? Știi tu ce-i asta? Asta e... nedeciuplină! Soldatu e dator să citească numa gazeturi care laudă pă șefii lui... Îndată ce a citit un articol în care supirioru e insultat, soldatu e dator să nu-l mai citească. Pentru ce ai citit?

— N-am știut că insultă...

— Pentru ce n-ai știut? Soldatu e dator să știe! Apăi dacă nu știi tu, cine vrei să știe? ăla care-a scris-o? Apăi ăla e melitar? Ce vrei tu să știe un țivil? Parcă țivilu știe ceva? Eu am văzut jurnaliști care nu știe nici semnalele, și suntără țivili cu toate astea! Lasă, am să scot eu un jurnal, și numa pă ăla să-l citiți.

Cine nu l-o citi să știți că are să capete patru zile de închisoare și două ceasuri pluton de pedeapsă.

Înarmat cu ideea asta, Moș Teacă strigă gornistul:

— Cheamă pă furieru de la a treia!

Furierul vine.

— Trăiți, don căpitan, ce-ați ordonat?

— Să-mi scoți de azi înainte un jurnal pentru compania mea. În fiecare zi ai să scrii câte un articol și să mi-l aduci să-l iscălesc. Ai înțeles?

— Înțeleg, trăiți, don căpitan, da nu știu să scriu.

— Nu știi?! Cum nu știi? Da' borderourile cum le faci? Da' foile de zile? Da' foaia de pretă?

— Trăiți, don căpitan, alea le-am învățat.

— Ei, și? Da' ăia de scrie la jurnale s-a născutără-nvățați? A apucat și ei de ici, de colo câte una și acum scrie!

— Trăiți, don...

— Nu vorbi, furier, că te bag în pământ! Să chemi pă furieru de la afară din rânduri să-ți ajute și să-mi scoți jurnalul! Pentru depeși să te duci la oficiu de la cazarma geniului, și informații să iei de la aghiotant, că aghiotantul e dator să știe toate. Fapte diverse să-mi aduni de la infermelie, și anunțuri de la gornist! Ai înțeles? Măine să iasă jurnalul! Ai doi potigrafi în companie, să-i pui la tipar.

— Da' n-au mașină, trăiți...

— Nu vorbi! Să aibă! Parcă toate alea să fac cu mașina! V-ați învățat boierește; mai face omul și cu mâna, că nu-i cade cioantele! Înainte vreme nu mai era mașini și, slavă Domnului, mergea omenirea destul dă bine! N-ai văzut evanghelii care vorbește tocmai dă pă vremea lu Cristos, și doar suntără tipărite fără mașini! Da' ăl care a inventat mașina cu ce a lucrat-o? Că doar n-o fi avut mașină! Va s' zică, ai înțeles: mâine dimineată să iasă! S-o cheme *Micul echipament* și să fie mare, mai mare ca toate ălelante, că de-aia-i cazonă! Să dai orden s-o citească toată compania...

— Da nu știe toți carte.

— Ce tot vorbești dă carte, răcane? Eu nu-ți vorbesc dă carte, îți vorbesc dă jurnal! Carte e jurnalul?

— Ba nu, trăiți...

— Apăi, atunci, ce nevoie e să știe carte? Marș la loc!

LA TEATRU

Câtă zarvă și cât tărăboi pentru un lucru de nimic! Coana Caliopi susținea să meargă la teatru, iar Moș Teacă nu vroia cu nici un preț.

— La urma urmii, strigă Moș Teacă, nu merg eu la pararama d-alea unde joacă țivilii! Are să mă-nvețe ei pă mine, ori eu pă ei? Ce știe țivilu?

— Nu să poate, Tecușor dragă. Merg toată lumea, și tocmai tu să lipsești? Ai să vezi ce frumos o să fie!

Vine și colonelu.

În sfârșit, Moș Teacă se-nduplecă și pleacă amândoi.

La ușa teatrului li se-ntâmplă însă un mic accident: ușierii de la control îl apucă de bilet.

— Ce bilet, răcane? Eu sunt ofițer, nu sunt grad inferior! Numa gradele inferioare iese în oraș cu bilet de voie.

— Foarte bine, dar aici e teatru.

— Ei și? Nu mă-nvăța tu pă mine! Am mai văzut eu pararama de-astea!

După multă ciorovăială, Moș Teacă primi să cumpere un bilet și jumătate: militarii și copiii plătesc numai jumătate.

Se așezară în stalu-ntâi. Orchestra cânta. Căpitanul privi în toate părțile și se declară foarte nemulțumit.

— Mai întâi, dobitocu ăla cu bățu-n mână nu-mi place: prosteste meliția. În loc să cânte și el, dă din mână. Pe urmă, alinierea nu-i bine deloc și nu văd gorniștii! Să cunoaște că suntără țivilii!

Peste un sfert de ceas cortina se ridică. Se juca tocmai o piesă militară. Ieși pe scenă un soldat. Cum îl văzu, Moș Teacă se făcu foc.

— Aoleu, leat! strigă el. Ai ieșit descins! Să știi că la garda pieței ai să putrezești. Te aștept afară!

Lumea începu să sâsâiască și Moș Teacă fu silit să înceteze din comentarii.

Vine pe urmă o scenă în care soldatul se repede la un ofițer și vrea să-l lovească pentru că acesta i-a răpit femeia.

— Patru zile pluton de pedeapsă! strigă Moș Teacă. Insulta superiorului în timp de pace! Târșoru te mănâncă, leat!

A fost un adevărat scandal. Lumea a început să strige „tăcere”, iar Moș Teacă, întorcându-se spre un țivil, îi strigă:

— Să nu vorbești unde nu te pricepi! Pararamă-pararamă, da’ deciuplina înainte de toate!

În sfârșit, lucrurile se liniștesc. La urmă, soldatul omoară pe ofițer și justiția caută pe asasin. Judecătorul face toate cercetările și nu află nimic. Desperat, el strigă:

— Așadar, Dumnezeuul meu, nu voi afla niciodată pe ucigașul bravului ofițer? Cine poate fi el oare?

— Îl știu eu, răspunde Moș Teacă. E unu nalt cu mustăți negre. Are o țcălie în loc de cioc!

Judecătorul se zăpăcește, pierde replica, iar publicul intervine din nou, cerând ca Moș Teacă să fie dat afară.

— Nu vorbi, răcane, că te dau val-vârtej! Și zărind la galerie un sergent, el strigă: Să mi-i torni pă toți cu cățeaua!

Scandalul devine general. Moș Teacă e ghiontit, iar madam Teacă, disperată, strigă cât poate:

— Tecușor dragă, e numa-n glumă!

— Nu vorbi, cocoană! Ori poate te-ai dat de partea țivililor!? Vreau să se pedepsească ucigașu superiorului!

Scandalul ia proporții îngrijitoare. Mai mulți țivili se reped la Moș Teacă, ofițerii îi iau apărarea. Atunci, încurajat, el scoate sabia și începe a comanda:

— Cumpanie-nainte, pas de atac-marș!

Și se repede spre scenă. Cocoanele țipă, orchestra fuge, cortina cade.

Directorul teatrului, aflând cauza scandalului, dă ordin să se ridice cortina și apare împreună cu ofițerul care fusese ucis.

— Pofțiți, domnule căpitan, n-a murit; a fost în glumă.

- Nu să glumește cu supirioru!
- Dar bine, nu suntem noi de vină...
- Da' cine?
- Autorul.

Auzind aceste cuvinte, lumea-ncepe a striga pe autor. Acesta apare, publicul îi face ovații. Moș Teacă-i strigă însă de la ușă:

- Patru zile garda pieței! Din ce companie ești?
- Din compania scriitorilor, răspunde autorul.
- Aha, furier! Las, că ți-arăt eu!

Și iese.

— Tot îmi pare bine, zice Moș Teaca, pe drum, că am fost la pararamă. Dacă nu eram eu, așa-i că-l omora pă ofițer?

MOȘ TEACĂ LA 10 MAI

— Știi tu, măi leat, ce este 10 mai? 10 mai e zi mare, mă! Astăzi s-a făcut Măria-sa rege. Prin urmare, ce-nsemnează asta? Asta-nsemnează că acumă trebuie să fii mândru că ești soldat în rigat, nu mai ești în domnie!

Așa explică Moș Teacă pe 10 mai. Soldații, gătiți pentru paradă, așteaptă semnalul de plecare. Colonelul n-a sosit încă. Pân-atunci, Moș Teacă nu vrea să lase pe soldați să plece, fără ca să le spună pentru ce se face parada.

— la să-mi spui tu, ăsta roșcovanu, cum trebuie să fie soldatu la 10 mai?

— Trăiți, don căpitan, la 10 mai soldatu trebuie să fie cu amoniția lustruită și gata de paradie.

— Nu așa, pârlitule! Soldatu trebuie să fie vesel. Ai înțeles? Fii vesel, mă, că-ți scot măselele!

Se aude sunând gornistul. Colonelul intră-n curtea cazărmii, gorniștii-i cântă primirea, maiorul comandă „prezentarea armii”.

— Sănătoși, copii? întrebă colonelul.

— Trăiți! strigă trupa prelung.

— Eu nu pre sunt bine, răspunde Moș Teacă. Nu șt' ce-oi fi mâncat aseară, că mi-am stricat stomacu. Toată noaptea m-am chinuit. Ba încă Calioپی vrea să trimită după doftur.

— Lasă, căpitane, asta s-o spui la vizita medicală.

— Am înțeles, don colonel.

În sfârșit, regimentul se așază. Colonelul stă deoparte, iar maiorul comandă:

— Pe semiplutonul din cap în gloată răriți coloana! batalion, înainte, *marș!*

Se aud puștile ridicate la umăr, toboșarii încep „coloana”, regimentul pornește.

— Mergi frumos, leat! strigă Moș Teacă. Ține capu sus la cin’ sute de metre! Când îi trece pă lângă don colonel, belește ochii la el, să creadă că vrei să-l mănânci!

* * *

Ajung la paradă. Se opresc. Moș Teacă se apropie de un soldat:

— Ce ți-ai pus chipiu pă ceafă, mă? Parc-ai fi la nunta lu tat-tu! Îndreaptă-ți chipiu, mă, că d-aia ți-a dat statu două mâini! Soldatul dă să-și îndrepte chipiul.

— Nu mișca, leat! strigă Moș Teacă. N-ai mai învățat să nu miști în front? Patru zile sala de poliție! Și fii vesel, mă, că e 10 mal! Râzi mă, că te-ai făcut rigat! Râzi, că d-aia ți-a dat statu gură!

Parada e-ncepută. Se aude comanda:

— Spre rugăciune, descope-*riți!*

Compania scoate chipiul. Moș Teacă-l scoate și el, dar își pune repede pe cap o basma roșie.

— Ce faci acolo, căpitane? îi strigă maiorul.

— Eu sufăr grozav de cap, don maior, mi-e frică să nu răcesc!

În sfârșit, parada se isprăvește, trupa defilează pe dinaintea generalului. Moș Teacă nu uită să spună îndesat soldaților:

— Acuma, leat! Acuma! Belește ochii, să crape! Soarbe-mi-l pă don ghenear, să vadă că ești melitar... Așa! Mai mult! Mai mult! Belește-i, mă, să crape, că d-aia ți-a dat statu ochi!

Când ajung la cazarmă, Moș Teacă e-ncântat de cum i-a ieșit trupa, dar nu vrea să i-o spună, ca să nu-și ia mojiicul nasul la purtare.

— Pentru ce n-ai zgâit ochii bine, leat? Nu te-am văzut eu cum mergeai?! Parcă-ți murise mă-ta și tat-tu. Stai, că-ți arăt eu!... Sergen-majur, să mi-i pui să ochească soarele, să se-nvețe minte că la paradă nu glumește nimeni! Acuma! Să-i văd eu!

Sergentul-major comandă:

— Foc de companie, companie, gătiți! La *ochi*!

Trupa ia la ochi, ridicând baioneta-n sus la soare.

— Ține-mi-i așa, sergen-majur! Sus, leat, sus! Ui-te-te la soare! Ochește-l bine!

Dar peste cinci minute trupa nu mai poate ține arma. Măinile încep a tremura și vârful baionetei a se pleca la pământ.

— Ține pă loc, răcane! Sergen-majur, pune-le țepușe!

Sergentul-major scoate câte un cartuș din fiecare gibernă și-l pune sub bărbia soldaților, silindu-i să țină capu-n sus, ochii la soare.

— Nu clipi din ochi, leat, că te văd!

Când le dă drumul, soldații sunt ca orbiți, sudoarea le curge de pe față, mâinile le-au amorțit.

— Așa, răcane, să te-nveți minte c-ai fost la 10 mai! Nu să capătă rigatu fără muncă! Ce, mă?! Vrei să-ți cadă rigatu de pomană în gură?... Fii vesel, c-ai muncit și te-ai făcut rigat; fii vesel, râzi, mă, că de acuma ești și tu om! Și când treci pă drum pă lângă vun țivil, trage-i cu cotu, că d-aia ți-a dat statu cot!

RUPEREA RÂNDURILOR

Poezia de Moș Teacă — Muzica de Kratochwill

Nu știu pentru ce, tirano, când veghez, adeseori,
Batalioanele de gânduri răspândite-n tiraliori,
Mă conduc încet spre tine, dar în corp, în flancul stâng,
Inima-mi e-n pas gimnastic și pornesc încet să plâng!
Iar când zorile se-arată, doru-mi, tristă sentinelă,
Stă de streajă, schimb de noapte, neclintită și rebelă!...
Negreșit, nu tu, recrută în iubire, ești de vină,
Ci de vină-i instructorul că nu-ți dete disciplină...

Ți-s superior, desigur, prin leat și prin ierarhie
Și supunere orbească mi-ești datoare, deci, tu mie;
Însă vai!... Tu nu știi, poate, a iubirii uniformă
Și m-ai dat scurt în rezerva de vecie — la reformă.
Cel puțin dacă, patrulo, m-ai zvârlit de-acuma în haos,
Fii cu mine sanitară și mai dă-mi „pe loc repaos“!

Astăzi tot ce-mi mai rămâne e funebru să tot cânt
Că nu am putut odată prin asalturi să-ți împlânt
Într-a inimii redută steagul meu cel tricolor
Și apoi să-ți dau vechime, patrie și chiar onor!
Vai! Iubirea-mi fuse-o armă ruginită, fără ghint,
Și de-aceea deviat-a pe un drum de labirint!
Și acum, în garnizoana desperării prizoner,
Aștept zorile să bată goarna Domnului din cer,

Ca să-i pot preda viața, descusute foi de zile,
Degradate, fără număr, cu-ale dorului ștampile!...
În campania funestă jalea-n veci mi-a fost escortă,
Suferit-am pentru tine ca un glonte într-o bortă,
Și blocat de suferințe, fără de retransament,
Am pierit în cortul jalei... Ce oribil campament!
Însă tot ce-aș vrea de-acuma, victorioasa mea fantoșe,
E parola-ți că-mi vei pune pe mormânt o cruce roșe,
Ca să știe regimentul că slujesc de manutanță
Corbilor și că în ceruri am pornit în ambulanță!
Și când trâmbița divină va suna vreo adunare,
Colonelului din ceruri îi voi spune-n gura mare
C-am făcut campania vieții și că dacă azi sunt trist,
E că n-am ajuns la scopu-mi, c-am murit infanterist!

Lasă-mă durerii mele, crudo nedisciplinată,
Te-aș trimite-n garda pieței, însă prea ești cuirasă!...
Ce folos că ești frumoasă? Teoria? E ușor!
Dar instrucția-ți lipsește: n-ai servicii interior!

MOȘ TEACĂ ȘI ȘCOALA

La școala regimentului din care face parte Moș Teacă s-a înființat o școală pregătitoare pentru subofițerii care vor să intre la Bistrița.

Firește, Moș Teacă nu poate suferi școala asta, pentru că, mai întâi, la ea se-nvață și științe de alea de țivili și, al doilea, pentru că nu l-a numit director pe el.

— He, he! Să mă fi numit pe mine, vedea ei pă dracu! Le arătam eu Bistriță! Așa, cine nu știe?! Să te faci ofițer după ce-ai învățat! Melitaru trebuie să știe fără să-nvețe, că de-aia-i melitar!

Amărât de lucrul ăsta, Moș Teacă aștepta cu nerăbdare să-i vină rândul să fie de jurnă pe cazarmă ca să le arate el ofițerie pe învățatele!

Mai ieri, în sfârșit, i-a venit rândul. Se duse drept la școală:

— Mă leat, tu, ăla cu alunița-n obraz! Să-mi spui ce este adunarea!

— Adunarea, trăiți, don căpitan, este operațiunea care are de scop...

— Ce scop, pârlitule? Scop ai tu, nu adunarea. Ia dă-mi o adunare.

Sergentul începe să scrie:

$$2 + 6 + 4 = 12$$

— Ce-i asta, măi răcane? Apăi așa știi să dai adunarea? Adunarea să cântă, boule, nu să face cu de-a-lea... cu țifre! Aia-i adunare de țivili și de furieri! Apăi tu ofițer de țivili ai să te faci? Acuma să-mi spui ce este căpitanul.

— Căpitanul este substantiv.

— Cum ai zis? Sub stafie?! Patru zile sala de poliție și să te treci pă situație la raport...

— Trăiți, don căpitan, substantiv comun, pentru că se dă la toate ființele sau lucrurile de același fel.

— Nu vorbi! Răspunzi superiorului? Să vie altu!

Vine alt sergent.

— Ia vorbește, leat, tu ce știi?

— Trăiți, don căpitan, eu știu despre verb.

— Spune, dacă știi, ce mic echipament are verbu ăla.

— N-are nici unu...

— De ce n-are? Să aibă! A fost la magazie?

— Nu, don căpitan, ăsta e din gramatică...

— Să nu crâcnești, mocofane! O fi fost el grămătic la el acasă; aici e melitar, nu merge cu fleacuri!

Și Moș Teacă, desperat, face un raport către colonel, declarând că sergenții nu știu semnalele și n-au muniția-n regulă.

Colonelul, cum află, pedepsește toată școala la pas gimnastic.

— Aleargă, leat! le strigă Moș Teacă. Și eu am alergat până m-am făcut căpitan! Numai Caliopi a fost de vreo zece ori la don colonel!

MOȘ TEACĂ PENSIONAR

De multă vreme m-am gândit eu că ar trebui scris un capitol *Moș Teacă pensionar*. Căci acest brav melitar e tot așa de teribil când trece la pensie ca și când e în activitate.

S-a întâmplat, însă, că Moș Teacă mi-a luat înainte și s-a descris el singur, așa cum eu nu l-aș fi putut zugrăvi niciodată. Într-o petiție pe care o adresează Camerei și pe care o găsesc în *Naționalul*, Moș Teacă, reprezentat prin dnii general Haret (?), colonel Boteanu (Romulus sau Gomulus?), lt.-colonel Ghidionescu, maior P. Niculescu și căpitan C. Lămotescu, declară că îi trebuie ceva sume mai multe, fiindcă a luat parte în campanii.

Iată cum se exprimă cazonul pensionar:

„Ofițeri de toate gradele ierarhiei militare semnalați pe câmpul de luptă din Bulgaria, unii din aceștia *acablați* de infirmități, rezultat al zbuciumărilor campaniei și retrași astăzi din rândurile armatei, pentru educațiunea și îmbărbătirea acestor care, să le ia locul presint în mare parte, *aspectul unui mare discredit* și dezgust de cariera armelor.”

Care va să zică, acablații prezint aspectul unui mare discredit, fiindcă au remunerația prea mică? Nu mai prezintă aspect de discredit, leat, că te acablez cu patru zile ploton de pedeapsă!

Mai departe, însă, bravul Teacă ne spune că:

„Desinteresul de a se privi cu atâta indeferență, umilitoarele mijloace procurate pentru existența acelor care și-au expus viața în lupte constituie o flagrantă injustiție și o crimă ce țara comite în detrimentul acestor virtuți militare și a familiilor acestora, care, în profunda lor decepțiune, exprim cu indignațiune că țara, muma lor, este atât de ingrată cu dânșii.”

Acest nou model de stil cazono-pensionar a întrecut tot ce imaginația de micul echipament poate fabrica. Se stabilește un fel de familie nouă, cum se vede treaba. Conform acestei declarații, iată ce scenă se poate petrece la comisia de recrutare:

Vine recrutul. Comisia îl întreabă:

— Cum îl cheamă pe tat-tău, băiete?

— Teacă, domle.

— Da' pe mă-ta?

— Pă mama? Virtutea militară.

Și de ce mă rog? Pentru că, vorba lui Moș Teacă: *„Edificându-se cu această modestă ameliorare materială în momentul comemorativ al țării* pentru războiul independenței sale; recompensă binemeritată oficerilor luptători și asimilaților lor”.

Eu, unul, aș propune ca în loc de „această modestă ameliorare materială în momentul comemorativ al țării” să se acableze pensionarii cu câte un profesor de limba românească. Nu de alta, dar sunt băieți din familia Virtuții militare, și e păcat să prezinte aspectul unui discredit al stilului.

MOȘ TEACĂ ȘI EXAMENELE

Moș Teacă a devenit pesimist. De douăzeci de ani de când e căpitan s-a prezentat la o mulțime de examene pentru gradul de maior. Nu știu cum s-a făcut, însă, că, deși cunoștea în

perfectie manualul înjurăturilor celui mai perfect surugiu, totuși comisiunea l-a respins.

De atunci Moș Teacă e în contra examenelor. Și, pentru ca să-și propage mai bine ideile, el scrie în *Revista armatei* un articol foarte simțit, în care declară că avansările ar trebui să se facă numai „la alegere”.

— Concursurile sunt daraveri țivile! Parcă eu, când am luat-o pă Caliopi de nevastă și mi-am pus-o în flancul stâng, am pus-o la egzamen! Deloc. Am luat-o la alegere, adică am primit ordin de la don colonel și m-am cununat.

Acum să cităm ceva din articolul lui Moș Teacă. Ascultați ce deslușit vorbește el: „Se știe că prima sarcină ce are un șef de corp, față cu corpul oficeresc, nu este aci locul a-i face descrierea”.

Așa e că-i clar? Se știe că prima sarcină a unui șef de corp este: nu este locul aci a-i face descrierea!

Mai rar așa explicație! Modelul acesta de argumentare l-a luat Moș Teacă de la Caliopi. Întrebată odată de soțul său care sunt datoriile unei consoarte, madam Teacă a răspuns:

— Datoria unei consoarte este: nu e aci locul a-i face descrierea.

Dar acumă înțelegem noi pentru ce Tecuță e contra examenelor: pentru că la examene nu se admite asemenea stil, din cauză că stilul l-au inventat țivilii.

De aceea sunt și eu de acord cu Moș Teacă de la *Revista armatei*, care susține că nu mai trebuie examene fiindcă dacă un șef de corp cade la examen, el își pierde „prestigiul, care este factorul cel mai puternic”.

Ba bine că nu! Pentru ca Moș Teacă să nu-și piardă prestigiul, trebuie să-l avansăm la alegere, chiar dacă e... Teacă de tot.

Avansează, leat, că, dacă nu, te avansez eu! Ce, vrei să-ți pierzi prestigiul?

PRIMUL ATAC

„Rareori, s-a văzut un căpitan așa de capabil ca Moș Teacă. Numele lui a făcut epocă, s-a popularizat, a trăit peste veacuri și a slujit de titlu unui volum de nuvele.” Acestea sunt cuvintele cu care autorul volumului *Moș Teacă* încheie primul capitol. Cuvintele au fost scrise într-un ceas bun, pentru că tipul și-a câștigat în adevăr un renume, și e azi cunoscut de toți câți au în flancul stâng o inimă cazonă, de toți câți au în serviciul lor interior un suflet țivil.

Ce este însă *Moș Teacă*?

S-ar putea face asupra lui comentariile care s-au încercat asupra lui Faust, și încă nu i-am găsi exact dezlegarea dacă am fi pretențioși. Pe scurt, însă, Moș Teacă personifică pe omul care, în baza celor trei fire de sârmă galbenă, se crede atotștiutor, atotfăcător, atotputernic și nu admite alte păreri decât pe ale lui. „Aceasta este părerea mea, și o împărtășesc”, e o vorbă legendară, care ar putea fi foarte bine lozinca lui Moș Teacă.

Precum se vede, cazul se complică cu multă trufie, cu multă prostie și cu autoritate enormă.

Ar fi dar nedrept să afirmăm că Moș Teacă este *numai* militar. Lărgindu-i cercul de activitate, studiindu-l de aproape, el poate fi cu aceeași ușurință prefect, profesor de universitate, medic, comisar comunal, arhimandrit, gardist, avocat, senator, comerciant de coloniale, orice — pentru că în toate breslele acestea întâlnim însușirile de mai sus, în unele mai mult, în altele mai puțin.

Și iată pentru ce am crezut că se impune să scoatem pe Moș Teacă din specialitatea cazonă, ce i-am dat în volum, și să-l introducem în ziaristică. Aci câmpul de operație e mult mai vast, căci ziarul este o enciclopedie a 20 bani exemplarul, o enciclopedie care nu cruță nimic.

De prostia umană, îmbrăcată în haina teoriilor adânci sau în mantaua autoritarismului nejustificat, ne izbim pe fiecare zi. Suntem dar siguri că nu vom pătimi de lipsă de materie.

Dimpotrivă, avem credință în viitorul lui Moș Teacă, și facem aci declarația noastră de război.

Moș Teacă își desfășură steagul, scoate spada și avansează ca un erou ce este, cu gândul că toată campania lui va reuși să pună în evidență producțiunile politice, sociale, literare și morale ale aceloră care pățimesc de boala moștecismului.

— Du-te, mândre căpitan! Apari în lagărul vieții, luptă... și-ți va fi mormântul-ncoronat de flori.

Se-nțelege, am dori ca mormântul să ți se sape cât mai târziu; dar asta nu atârână de vitejia ta, ci de virtutea aceloră care se numesc cititori.

Zorile au sunat, să ne deșteptăm!

MOȘ TEACĂ SENATOR

V-ați întrebat vreodată ce se face frunza care cade, steaua care piere, speranța care te lasă? V-ați întrebat vreodată unde se duc visurile noastre când se smulg și zboară?

Eu m-am întrebat adesea, vai! în orele mele de durere, când amicul acestei vieți deșarte îmi apare înaintea ca un mare punct de întrebare. Am plâns și eu cu arborele ce rămâne gol — mai mare rușinea! — în mijlocul grădinii; am plâns cu steaua palidă, cu tânărul fără speranță, cu marinarul fără busolă, și am înțeles pe cei ce nu mai pot avea nici visuri! O, i-am înțeles și i-am plâns, i-am plâns și i-am înțeles! Credință-știință; știință-credință.

Și, cu toate astea, frunzele au continuat să cadă, stelele au continuat să pice, oamenii să plângă...

Pân-aici, toate bune. Este însă o singură ființă care tocmai când ți se pare că a căzut, tocmai când , adică, ți-e lumea mai dragă, te pomenști că apare mai țațoșă ca oricând.

Este Moș Teacă.

De obicei, când ghețele se rup, le arunci sub pat; când cad frunzele, le măтури; când cade o cocoană, o ridici; când însă cade Moș Teacă, statul are obicei de-l face cel puțin senator, dacă nu jandarm rural. Se spune în armată că dacă micul echi-

pament se deteriorează, trebuie trecut la reformă; singur Moș Teacă, cu cât e mai deteriorat, cu atâta e urcat mai sus, cu atâta îi dăm lui grija de a reforma țara.

Nu trebuie dar să vă mirați când auziți că Senatul e plin de Tufelcică, Vrabie, Lămotescu și alte teci ruginite; guvernul are destulă vasilină ca să le scoată rugina; este diurna, este acest puternic frecător și lustruitor parlamentar.

De regulă, senatorul ex-Teacă e guvernamental. Asta provine din cauză că un guvern are nevoie de membri disciplinați, și nimeni nu poate cunoaște mai bine această virtute cazonă decât aceia care au tecit și s-au tocit vreme îndelungată.

În alte ramuri omul ajuns la pensie e pus deoparte; în armată, însă, nu. Acolo, cu cât ești mai pensionar, cu atâta ești mai apt pentru Senat; și dacă nu mai poți comanda o companie, ești destoinic să conduci o țară — căci țara e țivilă.

Odinioară se spunea că fiecare soldat poartă în gibernă bastonul de mareșal. Azi se poate spune că fiecare Moș Teacă poartă în teacă diurna de senator.

DIN VIATA MILITARĂ

DEZERTORUL

*Fiecare soldat poartă în gibernă
bastonul de mareșal!*

— A venit răcuții! A venit răcuții!

Strigătul acesta ieșea din gurile tuturor soldaților, care umblau nebuni de bucurie, parc-ar fi vrut să ducă vestea prin toate colțurile cazărmii. Și toți se veseleau văzând recruții așezați pe două rânduri în sala podită cu asfalt. Bucuria n-avea margini; mai ales leaturile din urmă aruncau capelele-n sus, strigând cât le lua gura: „Ne-am dus, mă!”

Sfioși, aiuriți, stau noii-veniți. Și, tot strângându-și împrejurul trupurilor sucmanele zdrențăroase, holbau ochii în jurul lor, neștiind să-și dea socoteală de veselia celor ce aveau să scape, zâmbind câteodată la glumele soldaților vechi, care se-ntorceau de la masă cu gamelele și câte o bucată de pâine neagră-n mână.

Soldații se tot învârteau printre recruți, și cei mai vechi căutau să-i pună la mână câte ceva.

Printre cei noi, tipuri de tot felul. Veneau tocmai din fundul Moldovei și acum vedeau pentru-ntâia oară Iașii.

În dreapta, unul zdrențaros și cu fața galbenă își rotea ochii cu spaimă de jur-împrejur, ca-n fața unei lumi noi, necunoscute; altul, mai încolo, părea mai vioi și tot îndrăzneț, din când în când, să ridice ochii spre soldații vechi, care nu-i păreau atât de răi cum îi vorbea satul.

Și tocmai în fund, la flancul stâng, retras de lângă tovarăși, ședea un târgoveț tânăr, cu fața nepârilită de soare, ținând în mână-i albă o umbrelă de mătase vișinie.

Din anii petrecuți în grefa Tribunalului de Ilfov îi rămăsese colțul de păr pe frunte, degetul cel mic de la mână ținut la

distanță de celelalte... ca statuia lui Gheorghe Lazăr, și un dispreț suveran pentru desculții satelor, cu care era acum silit să stea alături. Din când în când, își ducea la nas batista-i parfumată și-și dregea colțul pe frunte, scoțându-l cât putea mai mult de sub pălărie.

Cei vechi se tot învârteau împrejurul recruților.

— Măi băietane, întrebă unul, cât cei tu pi căciulița ist' neagră? Că de-amu nu-ți mai faci nici o trebuință!

— Dă...

Și recrutul dădea din umeri.

— Da' pi betili cea ci mi-i lua?

— Dă...

În fund, unul își găsisese „un sat”.

— Da' lelea Măriuca?

— Dă... ea amu s-o dus hăt-încolo, la Oroftiana, la on moș a ii, că i-o ars casa din Păltinești.

— Da bădița Ghiorghi?

— A Saftii chiaburului?

— lei!

— Îi! El amu-i tari scârbit, că Ancuța o luat pi Vasili a moș Albului...

— Ien taci! Irrra!...

Un sergent se dăduse pe lângă „nemțescul” din fund.

— Dumneata ești tot recrut, musiu?

— Da, recrut...

— Da' cum de v-a adusără cu țărani ăștia?!

— Eu știu? În ziua de azi nu să mai dă nici o considerațiune unui băiat mai dă familie. Nici n-a vrută să știe, m-a adusără dă la București pentru că am contat acum vo câteva luni cu domiciliu în Botoșani. Parol d-onor, m-am stenahorisit¹!

Și, dezgustat, sătul până-n gât de atâta ședere între sucmanele jechoase, scoase o tabacheră roșie cu o potcoavă de metal

¹ *A se stenahorisi* – a se tulbura, a se neliniști. Aici cu sensul de a se sătura.

deasupra și începu a-și face țigară. Când isprăvi, își aduse aminte și de sergent.

— Pofțiți, faceți țigară?

— Vă mersi... ca să nu vă refuz.

Și, la rândul lui, sergentul începu să răsucescă o țigară groasă... ca dintr-al altuia.

* * *

Se auzi în curte un semnal.

Din toate părțile începură să alerge ofițeri, sergenți, soldați. Fiecare se grăbea să-și găsească o treabă, și din gură-n gură auzeai aceleași cuvinte: „Vine don colonel”.

Colonelul urca scările încet, greoi, cam adus de mijloc, cu o mână pe sabie și cu alta-n vânt; barbișonul sur, adus înainte de vârf îi atârna solemn de la bărbie.

Toți își luară poziția. Un moment, nimeni nu mișca, amorțiseră și degetele, ochii nu mai sclipeau. Prin imitație, fără voie, recruții ședeau și ei smirna. Pe toate fețele, aceeași frică, numai târgovețul vroia să pară mai puțin mișcat, dar picioarele-i tremurau și ochii i se fixaseră pe vârful ghetelor, de unde de-abia zgândărea cu vârful umbrelei o bucățică de noroi.

Colonelul ceru un condei, iscăli câteva hârtii, apoi se sculă, își luă un aer mai grav, băgă degetele de la mâna dreaptă între nasturii de la piept ai tunicii, puse stânga pe mânerul săbiei și începu un discurs emoționant — ai fi zis: Mihai Viteazul la Călugăreni:

„Copii! Să fiți cuminte, să vă siliți... Cariera armelor e frumoasă, e nobilă! Pentru consolidarea patriei, suntem datori cu toții să ne sacrificăm! Să fiți ascultători și supuși, căci, cum s-a zis cu mult rezon, disciplina este sufletul armatei! Mai mult valorează o mână de oșteni disciplinați decât o trupă de mercenari!

Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați, fiți blânzi, dar severi cu recruții! Fiți imparțiali, dar riguroși în aplicarea pedepselor: recompensați virtutea, pedepsiți viciul! Nu uitați că cea dintâi datorie a unui superior este aceea de a fi un părinte bun, dar sever...

Recruți, fiți confienți în șefii voștri și respectoși drapelului, căci, cum s-a zis cu mult rezon, drapelul este simbolul onorului, precum onorul este simbolul drapelului! Adevăratul soldat este acela care moare la umbra drapelului ce i-a conflat patria-mumă, dar nu-l lasă din mână. Trăiască dar Majestatea-sa regele, trăiască armata română! Rupeți rândurile, *marș!*”

— Strigați „trăiți”, mă! strigați „trăiți”! șopteau sergenții pe la spatele recruților când colonelul își sfârși discursul.

Dar recruții erau pe altă lume. Severitatea colonelului și frica se citeau pe toate fețele le-nghețase inima. Numai târgovețul aproba din cap și spuse sergentului de alături:

— Foarte bine a vorbit.

În sfârșit, i-a băgat prin companii.

Căpitanul se apropie de sergentul-major:

— Vezi, să scoți garnitura de reformă și s-o dai pă oameni. Caută să... să nu fie... știi... așa plină... de insecte!

— Prea bine,-nțeleg!

— Și sergentul de zi să le dea pâinea... și rachiu. Dup-asta să mi-i tunză pă tobă. Hainele lor să le ducă la magazie; le-om vinde când s-o fixa ziua de licitație.

— Prea bine,-nțeleg!

— Vezi că eu acum mă duc la masă. Când m-oi întoarce, să gălesc tot gata.

— Prea bine,-nțeleg!

Și căpitanul ieși, după ce luă un rachiu și o coaje de pâine și puse pe un soldat să-i șteargă ghetetele și gulerul mantalei.

Târgovețului îi luase Dumnezeu glasul când a văzut hainele ce avea să-mbrace de-acuma-nainte. Curgeau peticele de pe ele și parcă umblau singure. Soldații spuneau că hainele astea făcuseră și războiul de la 1877.

Sergentul-major făcea zâmbre la tabachera cu potcoavă și-i pusese gând rău. Începu să vorbească târgovețului despre avantajele pe care le are un soldat să se ia bine cu „gradele” și mai cu seamă cu sergentul-major, care este, după căpitan, „sufletul companiei”. Dintr-una într-alta, aduse vorba despre tabacheră:

— Iii! Ce frumoasă tabacheră! Am căutat și eu una așa, da' n-a fost posibil să gădesc. Dacă-ș găsi, momental ăș lua una. Mă-nnebunesc după tabacherile cu potcoavă! De unde ai luat-o?

— Asta-i din București.

— Din București? Ce spui?! Și scumpă să fie una așa?

— Nu, un bagadel, patru franci!

— Ieftină.

— A, am avut alta mai frumoasă, pentru țigări, da mi-a furat-o...

— Ța-ța-ța! Auzi, domnule!? Ei, cum?

— Știu și eu?!

— Dă să ți-o țiiu eu pă asta, că aici suntără mulți lungi de mână...

— Aș! Acuma mă păzesc eu, că m-am fript o dată!

— Curat! Cin' să frige la ciorbă suflă și la iaurt...

— Sigur.

— Dar... să-ți spui drept... dacă mi-ai da-o mie spre sovindir... ți-aș fi îndatorat...

Se auzi plantonul strigând: „Drepti!”

Venise un ofițer.

— Sergentul-major!

— Porunciți!

— A plecat don căpitan?

— Da, să trăiți, don locotenent!

Ofițerul ieși fredonând:

*On dit que l'on te marie*¹ ...

Sergentul major era furios: tabachera-i zburase cu potcoavă cu tot, iar fostul copist la grefa Tribunalului de Ilfov se pierduse prin cazarmă.

* * *

Lângă ușă, sergentul de zi împărțea pâinea recruților, care rupeau dintr-însa parcă nu mâncaseră de-un an.

— Măi leat, striga un căprar, să nu faci firmituri pă jos, că nu ești acas' la tat-tu!

— Dă, om griji...

¹ Se spune că te măriți (fr.)

— Ce „om grijă”?! Vezi să nu te grijesc eu mai curând! Aici nu merge cum crezi tu. Ori gândești, poate, că ai slugi să măture după tine!...

— Ba nu; da' undi șî cadi șî mâncăm?

— Unde? În căciulă! Tu nu pari prost; de unde ești?

— Di la Scuteni.

— Și al cui ești tu din Scuteni? Am fostără noi p-acolo cu reghimentu.

— Ați fost? Apăi, dacă știți, mai la vale de primărie este o ogradă mare cu două case: într-una ședi tătuța și-n cei di la vali sor-me cei mărități.

— Da' cum îți zice ție?

— Neculai a Sultanii.

— Da alde tat-tu, alde mă-ta suntără oameni chiaburi?

— Dă, gospodari...

— Frunțași? Ce 'iceau ei când ai plecat încoa? Nu să boceau? Ori zi: ba bine că nu!... Ți-a datără bani mulți?

— Dă, numa cât vreo triizăci di franci...

— Și ce i-ai făcut? I-ai dat pă gărlă?

— Li am tăti, fără cât un leu di parali.

— Apăi, bine, bine... Tu o s-o duci foarte bine... dacă... dacă ți-ei face datoria. Să nu-ntorci vorba-napoi la un sergent ori la un căprar, că pân' la ofițeri — ei suntără mosafiri în cumpanie. Vorba aia: pân' la 'Mnezeu te fură sfinții! Să cauți cât ai putea să nu trăiești rău, cu căprarii mai ales, că — păcum îți spusei — ei suntără mai mari în cumpanie; că ofițeri — văzuși tu singur adineaorea pă căpitan — ei stă un ceas și să duce. Ține minte, că eu nu te-nvăț dă rău!...

* * *

Peste un ceas odaia era plină de părul recruților, pe care îi tunsese „ca-n palmă”.

Îi îmbrăcaseră în haine militarești ca pe o companie de dezertori, așa atârnavu zdrențele de pe ei.

De-acum încolo, o viață nouă se deschidea înaintea lor. Pletele țărănești tunse, livreaua îmbrăcată — de-acum erau ai

statului. Și viața asta necunoscută, pe care o așteptaseră cu groază, avea să-i stăpânească încă trei ani. Când au să scape și cum? Haina asta îi strângea ca niște chingi din care nu te mai dezrobești pe vecie.

Un recrutar stătea la fereastră. Privea la dealul de pe care Galata-și arată zidurile feroase cu biserica înnegrită de vreme. Galata! Auziseră de dânsa. „Cine nu-i deciplinat, acolo putrezește!” Și privirea-i se pierdea departe-depart, peste dealuri, într-un colț de pământ pe care cu sudoarea frunții îl muncise, unde erau toți ai lui, unde era Ileana, cu care copilărise și cu care gândea să-și unească soarta, unde erau îngropate toate visurile copilăriei și toate năzuințele tinereții, dragostea și patimile lui... De-acum, cine știe dacă va mai călca o dată pe pământul iubit... De-acum...

— Măi băiete!

Recrutul tresări. Era un sergent.

— Măi băiete, nu te mai gândi acas'. De-acuși încolo să fii cu mintea numa la armată dacă vrei s-o duci bine. Las-o dracului pă fata lui nea Ion, că-și găsește ea petrecanie... Te-ai făcut catană, numa la cătănie să te gândești...

— Dă, domnule, m-oi gândi...

— Ia ascultă, când vorbești cu un grad, să nu-i mai zici „domnule”, că aici nu merge ca la primărie, cu notaru. Zi „domnule sergent” ori „domnule căprar” — ce o fi gradu lui.

— Pân' ce-om deprinde și noi.

— Mai întrebați din soldații vechi, că pă urmă, când n-oți ști o să vă fie greu.

— Înțelegem.

Și sergentul pleacă, strigând pe un soldat vechi:

— Petre Gheorghe!

— Porunciți, să trăiți, don sergent!

— Und' ți-e fața de pernă?

— Trăiți, don sergent, mi-a furat-o când am fost la arest...

— Cin' ți-a furat-o?

— Nu știu, trăiți, don...

— De ce nu știi?

—?

— De ce nu știi, mă?

—?

— N-auzi, de ce nu știi? Am să te rapurtez să te dea în judecată pentru pierdere de echipament cu rețidiv... Știi c-ai mai pierdut și o gaică... Escadroanele de sfinți care se țin după Hristos ca jandarii după maiestatea-sa regiul!! Până-n trei zile să faci perna, că te bag în boală!

— Să trăiți, don sergent, dați-mi voie să vă spun ceva: n-am parale, că știți bine că la-nchisoare nu se dă soldă...

— Să, ai!... Lumânarea cu care a umblat Dumnezeu în noaptea-ntâi când a făcut lumea! Că don căpitan pă mine m-apucă! Auzi, mă?

Și doi pumni răsunară înfundat în fâlcile soldatului.

Recruții se uitau cu groază. Frica-i îngălbenise pe toți.

— Trăiți, don sergent, nu mai e ordin de bătaie, răspunse cu ochii-n pământ cel bătut.

— Ce-ai zis? Ce-ai zis?? Nu mai e ordin de bătaie?! Auzi deciuplină! Bine mă, așa mural știi tu să dai la răcuți? Am să te dau în Judecată pentru pierdere de echipament cu rețidiv și răbeliune-n timp dă pace! În loc tu să spui la răcuți: „Mă, când ăi vedea pă don sergent ori pă don căprar să te-apuce frigurile, să intri-n pământ!” tu-i înveți la insubordinație! Așa ai învățat la tiurie?... Papucii Maichii Precistii și lingura cu care bea arhanghelu grijanie în ziua de Blagoveștenii!... Las', că te-nvăț eu melitărie!...

Și alți doi pumni răsunară.

Se auzi gornistul sunând de masă.

— Aide, strigă sergentul de zi, lingura și strachina! Treci pe două rânduri, leat, treci mai iute, că te ia mama dracului!

Un recrut se apropia.

— Domnule... Nia nu ni-o dat pâine.

— Dă ce?

Un soldat vechi răspunse:

— Nu s-a ajuns o pâine.

— Dă ce nu s-a ajuns?

— Trăiți, don sergent, cât am fost eu de platon, ați luat una domnia-domniilor-voastre de ați mâncat-o cu tocană particulară.

Se auzi o palmă.

— Nu ți-e rușine să minți, mă? Când am luat? Apoi către recrut: Marș de-aici! Ai venit de-acasă, să-ți cumperi!

— N-am parale...

— Să ai! Ce treab-am eu?! Ai s-o duci rău dacă dup-acum ai început cu mofturile!

Porniră la masă.

Cazanul fu scos în curte și soldații se apropiau unul câte unul cu capacul ca să-și ia porția.

Târgovețul cu tabachera potcovită ieșise și el, nu ca să mănânce, dar „ca să aibă o idee”.

Sergentul îl duse tocmai lângă cazan, pe deasupra căruia un regiment de muște zăcea decapitat.

— Ce, domnule sergent, de asta mănâncă toți? Întrebă târgovețul.

— Păi!

Stăpânul tabacherei își puse batista la nas.

De la cazan l-a purtat prin bucătărie. Pe jos nu se mai cunoștea dac-a fost odată podit cu asfalt; acuma se vedea numai ceva cenușiu, crăpat, și vreo câteva băltoace de apă stropiseră pereții. Într-un colț două hârdaie cu apă, peste care plutea o pojghiță de grăsime albă, împeticată. Niște tocătoare murdare pe mese, iar în cui obligatorul șir de ardei și legătura de usturoi. Cazanele murdare fierbeau întruna, iar în fundul unei colosale putini de borș, în care nu rămăseseră decât huștile, muștele jucau în pas de voie.

În fundul plitei sfârâia un capac de bidon plin cu ficat.

Târgovețului îi miroși a tocană.

— Da' acolo ce-i? Întrebă dânsul.

— E niște tocană mai particulară, a noastră, răspunse sergentul.

— A, va să zică nu sunteți puși în bani...

— Ba da, da mai facem și câte o tocană, așa, de richiziție.

Când au ieșit din bucătărie, afară, împrejurul cazanului, nu s-auzeau decât vorbele astea:

— Mai pune niște grăsimi!

— Dă o porție mai slabă!

— Ăsta-i zgârci!

— Ăsta-i ciolan!...

Din când în când, glasul căprarului, care striga la recruți:

— Ho! Ho, răcane! Mai la urmă! Încă nu ți s-a curățit mațele de mămligă! Ce te-ndeși așa, ca fata mare la argea?..

La teorie.

Un căprar stă în fața recruților și le spune:

— Stați la marginea patului, mâinile pă genuchi; n-ai voie să miști, nici să-ntorci capu, măcar de-ai muri. Să nu clipești din ochi, leat, și să ascuți ce ți să spune, ca să-ți între-n devlă. Și, după ce tuși cazon, căprarul începu: Deciuplina melitară este o supunere oarbă... care aveți o țigară?

— Am eu, să trăiești, domnule, zise un recrutar și scoase din tunică o pungă de piele strânsă cu baieră la gură și pe fundul căreia de-abia se zărea puțină mahorcă prăfuită.

Căprarul sucea țigara.

— Domnule, eu am voie să iau o țigară di tiutiun? întreabă recrutarul, mândru că avusese onoarea să dea o țigară „unui grad”.

— He, he! Nu te uita ce fac eu. Cum ai să fumezi tu înaintea mea?! Nu te gândești?

— N-am știut.

— Apăi să știi. Infirioru nu poate fuma înaintea supiriorului său, fie-n timp dă pace, fie-n timp dă rezel.

Recrutarul își strânse punga, uitându-se cu jind. Și se gâdea: „Batâr on fum sî fi tras!”

Căprarul începu iar teoria:

— ...oarbă a infiriorului către supirioru său. Armata fără deciuplină ar fi... dați un chibrit.

Un recrut îi aprinse un chibrit, și căprarul, aprinzându-și țigara, murmură printre dinți:

— Du-te la loc! Apoi, urmând: ...o adunătură dă oameni piriculoși sucietății. Deciuplina este sufletu armatii... Băgați dă seamă, c-am să vă pui să ziceți după mine...

Dar recruții numai cu ochii erau la căprar. Gândurile lor erau departe, peste dealuri, la satul lor, la casa lor. Câtă deosebire între teoria din cazarmă și poveștile de la șezătoare! Toate basmele căprarului, din care nu-nțelegeau nimic, pe o ureche le intrau și pe alta le ieșeau... Unde-s poveștile cu feți-frumoși care răpesc pe Ileana și le duc departe, prin pădurea de argint, în palatul zânelor? Unde sunt glumele flăcăilor, sfiala fetelor, ochii închiși ai bătrânelor, începuturile de dragoste și jocurile nevinovate, și ușoarele strângeri de mână, tot farmecul unor vieți tinere? Disciplina militară este o supunere oarbă!...

Și unul din ei, tot gândindu-se acasă, își vedea iubita plângând, fugind de străngerile-n brațe ale flăcăilor dușmănoși de norocul lui, și scoase un oftat adânc...

Dar căprarul uitase de mult oftaturile din vremea de recrut.

— Ce oftezi, măi? Nu să oftează la tiurie! Ți să pare grea meliția? Da' ce-o să mai vezi încă! Ia, mai bine, spune-mi ce-am zis pân-acum, că eu nu pasc bobocii acilea!

Recrutul se sculă-n picioare.

— Haida, zi, de! Să te aud... Deciuplina...

Cu glas înăbușit, recrutul începu:

— ...Deciuplina... sucietate... superioru...

— Așa, măi? Vezi dacă nu bagi dă seamă?... Ce filosofie mare e să-nveți?... Mai zi o dată!

— Deciuplina... sufletu... adunăturii...

— Așa te-am învățat eu? Hai? Așa te-am învățat? Ia să te fac eu să fii cu mintea acilea! Că doar acușica-ți spusei dăstul dă limpede și pă isplicatele; nu-i ca să zici că n-ai înțeles... da ți-e gându la dracu!...

Îl luă de mână și-l duse în fața lămpii din perete.

— Ai să-mi stai aici toată seara. Țezi într-un picior, ridică mâna dreaptă-n sus și mișcă din degetu arătător mereu; capu sus. Și nu clipi. Așa să-mi stai. Și să știi, asta să cheamă „să chemi pă dracu dă la lambă”.

Bietul recrut se poticnea mereu. Îl durea mâna, îl dureau ochii de para lămpii, dar când vroia să lase piciorul pe pământ, să-nchidă din ochi sau să lase mâna-n jos, auzea glasul căprarului:

— Cheamă pă dracu dă la lambă, că acuma viu la tine!

Nenorocitul lăsase capu-n jos încetul cu încetul, iar din deget de-abia mai putea mișca. Căprarul îl zări. Se apropie de dânsul, scoase o țepușă de lemn din buzunar și o puse recrutului sub bărbie.

— Mai lasă-ți dovleacu-n jos, dacă poți!

Dar peste un ceas recrutul îngălbenise. Se sprijini de zid și lăsă mâna în jos, apoi căzu pe scânduri; țepușa-i sângerase bărbia.

— Du-te la loc! Îi strigă căprarul. Acuma te grațiez, pent' că ești răcut, da mai târziu te ia mama dracului!

Când le-a dat drumul de la teorie, li se părea de bucurie c-au scăpat și de miliție...

În seara aceea sergenții făceau un chef cazon la cazarmă. Trecuse o lună de la „însurarea” recruților. Acum, mai cu ghionturi, mai cu pumni, știau „deciuplina” pe de rost.

În fund lângă fereastră stă sergentul-major, doi sergenți și târgovețul cel cu tabachera, sau mai bine cel fără tabacheră — căci îl convinsese sergentul-major că e o rușine ca „părintele companiei” să nu aibă asemenea obiecte de artă. Și pe când în sobă se frig niște bucăți de carne înțepate de baionetă, două plosci cu vin trec din mână în mână, din gură-n gură...

— Așa mă, zice un sergent, s-a dus dracului meliția! Altdată era viață, aveam avanturi, nu glumă! Acuma numa ofițerii au parte: unu-i cu popota, altu cu ordinalu trupii... n-o să mai vezi reangajați cât cucu!...

— Ba bine că nu! Azi s-a stricatără și soldați și tot. Când cei unuia o țigară, îți face mutre, parcă i-i cere pă a bătrână!

— Da eu ce să mai zic?! răspunse sergentul-major sucindu-și sfârcul mustăților; când eram pă 78 în Dorobanți, nu mă mulțumeam cu trei-patru sute dă franci pă lună! Acuma, tufă dă Veneția și clei dă ogar!

Și oftă adânc.

— Știți ce, don sergent? zise târgovețul, care, grație micilor economii realizate la grefa onor. Tribunalul Ilfov, trăia tot printre „grade”. Haidi să punem pă Potoroacă să ne cânte. Are haz țiganu!

— Bine zici!

— Zău așa!...

— Da' mai dai un chil d-ăsta roșu? întrebă sergentul-major.

— Cum să nu?!

— Așa da. Apoi strigă: Potoroacă! *Aorde mo!*¹

— Iaca-ndată! răspunse țiganul, care nu vroia să vorbească în limba lui.

Potoroacă se gătea să se culce, dar auzind porunca sergentului-major începu să se îmbrace. Era soldat de doi ani de zile. Rotund ca o minge, negru cu lustru, foarte caraghios îndeobște și mai ales la ordinul sergentului-major, Potoroacă ajunsese să trăiască bine-n companie de pe urma calității pe care o avea de-a-nveseli pe „grade”. Era scutit de corvadă foarte adesea, făcea pe planton tot „schimbu-ntâi”, nu intra în gardă decât la locuri ușoare și pe deasupra i se treceau o mulțime de lucruri pentru care alții ar fi stat cu „cățeaua” ori ar fi făcut „pluton de pedeapsă”.

Și Potoroacă aprecia foarte bine foloasele astea. Acasă fusese lăutar, încât cu insultele *boiarilor* și cu glumele lor era deprins. Pentru un ceas, două de caraghioslăcuri era scutit de multe nevoi; de aceea, când auzi glasul sergentului-major, sembrăcă îndată și veni înaintea lui.

— *Șo mai carèl?*² îl întrebă un sergent care învățase două-trei vorbe țigănești.

¹ Vino-ncoa, mă! (n.a.)

² Ce mai faci? (n.a.)

— *Sașișto, o rai; da keraimos?*¹

— *Mișto*².

Toți făceau haz mare, mai mult de „camaradul” lor decât de Potoroacă. Sergentul-major îi spunea întruna:

— Măi Vasiliule, tu trebuie să fii neam dă țigan. Zău, mă! Dă unde ești tu dă loc?

— Dă la Stâlpu din Buzău.

— !! Apăi acolo suntără toate șatrele țigănești. Acolo caută țigani auru-n gărlă... Să știi că ești țigan. Căș, cioară, cârrr!

Și ceilalți, după sergentul-major:

— Cârrr!

Potoroacă se bucura grozav că găsisese un „grad” din neamul lui și chiar răspândea vorba că sergentul nu seamănă cu tată-său.

Chilul omului-tabacheră sosise și trecerea de la unul la altul printre cei patru tovarăși de masă... Iar Potoroacă, imitând cobza pe o baionetă, cînta mereu:

Șapte găște potcovite

A plecat să se mărite...

Și cânta, și juca, și se frământa, își sucea picioarele, dădea din mâini, apoi se trântea la pământ și se făcea mort. Atunci unul din sergenți lua baioneta-n mână și-l lovea de două-trei ori:

— Scoală-n sus, gaiță! Uite, mă, a-nviat *șoșoiu*³!

În vremea asta, *chilul* se golea, iar fostul proprietar al tabacherii cu potcoavă se uita lung cum sergentul-major îl potcovise.

Amintirile grefei Tribunalului Ilfov erau toate în tabachera ceea.

— Nu mai dai un chil, Guță? Întrebă sergentul-major pe târgoveț.

— Zău, parol dacă am vun ban la mine!...

— Aș! Să poate?! Dumneata ești de famelie, cum să n-ai?

¹ Voinic, domnule sergent; dar dumneavoastră? (n.a.)

² Bine (n.a.)

³ Iepurele (n.a.)

— Am, nu poci pentru ca să zic, da' suntără la don căpitan...

— Stați, că vă dau eu un pont, răspunse sergentul din dreapta, întâiul direcționar al companiei.

— Haidi, să te vedem ce pricopseală știi!

— E un răcan de-ăștia noii cu parale.

— Care-i ăla? Că i-am văzut mangoșiți rău pă toți...

— E Neculai a Sultanii; l-am dibuit dă cum a venit.

— Bun, bun, haidi să te vedem!

Sergentul din dreapta se depărtă. Dete târcoale paturilor și a ajuns în dreptul recrutilui de la Scuteni.

Neculai a Sultanei dormea. Sergentul se apropie încet de el, îl apucă ușor de vârful nasului și începu a-l striga cu glas dulce:

— Niculae, măi Niculae, mă Niculăiță, mă Nicule...

Recrutul dormea greu.

— Măi Nicușor, mă... Scoal', flăcăiaș!

Se deșteptă. Într-o clipă fu în picioare.

— Trăiți, don sergent, ce-ați ordonat?

— Stai jos, băiețaș. Lasă, că eu nu-s vodă! Parcă nu suntem tot oameni?!

— Dă, așa-i, don sergent, da'...

— Aș! Ția-s mofturoși care să sperie dă galonu lor dă la mână...

— Irrra, don sergent, ci șuguiești mata?!

— Sâc, dă nuntă! Foarte sirios! Eu nu sunt ca alde cine știe cine...

— Dă...

— Măi Nicule, ia ascultă: împrumută-mi tu vo zece franci, că ți-i dau eu la soldă.

— N-am, zău, don sergent...

— Mă loviși în pălărie! Da nu știu eu că ai? Nu mi-ai spus tu singur când ai venit că ai treizeci dă franci?

— Am avut, da' s-o dus; am mai dat pi la unu, la altu...

— Car' s' zică, nu vrei să dai...

— Zău, don...

— Nu vrei, de? Bine; dacă te faci tu pentru două pese, lasă! Tot ție o să-ți pară rău...

Și sergentul s-a-ntors la locul lui, între tovarăși.

— Ei, întrebă sergentul-major, făcuși ceva?

— Pă dracu ghem!

— Apăi te laudai...

— Nu v-am spus că nu mai e meliție? S-a stricatără și soldații, domle!

— Așa e! oftă sergentul-major. S-a-ntorseră toate alea pă dos. Cin' s-o mai reangaja d-acuma-nainte catană să moară!

— Da' las', că i-o fac eu! Să-și aducă aminte dă laptele care l-a supt la mă-sa când era d-o șchioapă!

Mai stătu puțin sergentul, făcu o țigară, apoi strigă:

— Un foc!

Soldații dormeau, că trecuse de miezul nopții. Era pe la schimbul al doilea.

Într-o clipă, sergentul se descinse de centuron și începu a croi „pă un cap“ de la o margine la alta a cazarmii.

Soldații, speriați, săreau în sus fiecare cum putea. Era o zăpăceală întreagă: unora li se părea că a sunat alarma, altora că s-a făcut ziuă, nimeni nu-și dădea seama ce se-ntâmplase. Îi vedeai sărind din toate părțile. Deștaptându-se, unul striga „drepti“, altul „front“, cei mai mulți priveau cu ochi rătăciți în toate părțile.

Veni rândul lui Neculai a Sultanei.

Sergentul își sumese mânicile de la tunică și-l lovi de două ori cu catarama curelei. Bietul recrut sări în sus zăpăcit. Strânse pătura în mâini, strigă de două ori „văleu!“, apoi privi aiurit. Dete cu ochii de sergent, care sta încruntat în fața lui. Băiatul chiaburului de la Scuteni pricepu numaidecât ce-i adusese focul ăsta pe cap. Își luă îndată nădejdea de scăpare. Fața i se făcu galbenă ca ceara și două lacrimi îi licăriră sub pleoape.

— Ai auzit tu când am cerut eu un chibrit? Hai? Ai auzit?

— Trăiți, don sergent... N-am putut... dormeam...

— Dormei! Dormir-ai mort! Nu vorbi-naintea mea! Ce te-am învățat eu la tiurie? Să dormi, hai?! la pribluieste tu că s-ar fi

aprins, Doamne ferește, cazarma... Ce-ai fi făcut? Soldatu nu trebuie să doarmă atât în timp dă pace, cât și-n timp dă război!

— Trăiți...

— Nu vorbi! Și alte două lovituri răsunară. Infiriorul n-are voie să doarmă în fața supiriorului sau în timpu sirviciului!... la să-mi vii încoace; las', că-ți arăt eu somn îndată!

Recrutul se dete jos din pat. Sergentul luă tesacul¹ gornistului și-l azvârli în pământ. Tesacul căzu cu vârful în scânduri și se înfipse zbârnâind.

— Să-l scoți cu dinții, răcane! Am să te-nvăț meliție din vremea lu Pazvante! Să îți minte c-ai mâncat pâinea statului!

Recrutul puse mâinile la spate, se aplecă de mijloc, apucă tesacul cu dinții de mâner și începu a trage; dar tesacul era înfipt adânc și rezista. La spatele lui Neculai, sergentul îl lovea mereu cu cureaua, strigându-i:

— Trage drept, rătane! Nu clătina tesacu, că asta-i arma guvernului, nu-i oiștea lu tat-tu!

Scena ținu cinci minute. Cămașa recrutilui se umpluse de sânge ca și mânerul tesacului. Căzu leșinat la pământ.

— Stropiți-l cu rachiu ca să-i treacă dungile curelii! strigă sergentul. Cât pentru dinți, las, c-au să-i crească alții, nu-i nici o pagubă! Nu pierde lumea! Și veni din nou lângă tovarăși. Nu mai e meliție, domle! Dă când s-a desființat bătaia, nu mai e armată, e fleac!

Lui Potoroacă-i era rău. Îl trimiseră să se culce. Iar chefu ținu înainte, de astă dată cu rachiu cazon.

În fund, Neculai a Sultanei plângea înfundat. În vremea asta tot satul îi trecea pe dinaintea ochilor, ca și cum ar fi vrut să-și ia rămas bun de la dânsul.

* * *

Din seara aceea începea pentru recrutul din Scuteni o viață nouă.

Pân-aci, toți îl știau recrutul cel mai bun, era chiar pus pe „tabloul de avansare” pentru funcția de „fruntaș”. Nimeni nu

¹ *Tesac* — sabie scurtă și lată, purtată odinioară de infanteriști; baionetă.

știa ca el teoria, toate semnalele le învățase mai bine decât gornistul; arma o mânua ca un soldat vechi; muniție ca a lui, în bună stare, n-avea nimeni în companie.

De atunci, însă, tot se schimbase. Îl vedeai pus la toate corvezile, prăpădit, zdrențaros, năuc de cap. De multe bătăi, asurzise, și toți spuneau că se preface.

Era sătul de viața asta! Dormea de-abia câte două ceasuri pe noapte, căci vecinic era pedepsit, ba cu ranița-n spinare, ba de planton. Iar dac-adormea uneori lângă ușă, trudit, istovit, îndată bătăile curgeau. Era sergentul care-l pândea:

— Dormi la post, hai?! Soldatu nu trebuie să doarmă la post, fie-n timp dă pace, fie-n timp dă rezbel!

În urma lui, soldații vorbeau întruna:

— Biet a Sultanei! Ce bun era la-nceput! Știa și instrucția, și teoria; da acum!... ferească Dumnezeu!

Și soldații-și făceau cruce oftând.

Într-o zi, când să iasă la instrucție, caută Neculai pușca: nicăirea! Numai vergeaua a găsit-o într-un maidan din dosul cazărmii.

Îndată-i dete-n gând: „M-o caliclt de-amu! Mi-o aruncat pușca! Valeu, cu ce am s-o plătesc eu? M-o văzut grosu¹ de-amu“...

Vorbele sergentului-major nu-i ieșeau din minte: „Ți-ai vândut pușca la vo cârciumă, rătane. Am să te bag în pușcărie pentru deturnare de efecte militare! Pușca ține 75 dă franci; te-a luat mama dracului!“

Și furierul îi făcuse chiar formele de dare-n judecată...

* * *

Însă a doua zi de dimineată mergea din gură-n gură vorba-n compania a șaptea:

— Neculai a Sultanii a dezertat!

Și soldații-și făceau cruce; numai „gradele“ ziceau:

— A dezertat a Sultanii Neculai? Bine c-a dezertat Era un tâlhar!

¹ Gros — temniță, închisoare.

VIRTUTE MILITARĂ

(Dramă cazonă în opt timpi)

personajele

POTROACĂ, sergent reangajat pe doi ani
SERGENTUL-MAJOR, reangajat cu primă
GHEORGHE A ȘTEFANII, recrut moldovean
VASILE, deșcă veche
ZAMFIRESCU, locotenent distins
I-IUL SOLDAT
II-LEA SOLDAT
SERGENȚI, CAPORALI, FRUNTAȘI, SOLDAȚI

În garnizoana București. Leatul 1886.

Scena înfățișează „camera” unei cazărmi. În fund o ușă, alături fereastră ce da în sală, lângă fereastră un restel cu arme. În dreapta o ușă ce dă în camera sergentului-major. În stânga, până lângă ușă, paturi soldățești, acoperite cu pături. Deasupra ușii, portretele mm.-II.

La ridicarea cortinei, soldații stau în picioare și spun pe de rost teoria. Sergentul Potroacă, cu o nua în mână, ține tactul.

SCENA I

Potroacă — soldații

POTROACĂ: Deciplina...
SOLDAȚII (*în cor*): Deciplina...
POTROACĂ: Melitară...
SOLDAȚII: Melitară...
POTROACĂ: Este...
SOLDAȚII: Este...
POTROACĂ: Sufletu...
SOLDAȚII: Sufletu...
POTROACĂ (*scurt*): Armatii!

SOLDAȚII (*idem*): Armatii!

POTROACĂ (*strigând*): Gheorghe a Ștefanii!

GHEORGHE: Zent!

POTROACĂ: Vino-ncoace!

GHEORGHE (*venind militărește*): Trăiți, don sergent!

POTROACĂ: Așa să vine, măi dobitocule?! Nu știi nici cum să vine-naimea supiriorului, hai?! la vezi, că acuma te-nvăț melităria! Marș la loc!

GHEORGHE (*se răsuțește-n călcâie făcând stânga-mprejur și se duce la loc zicând mai-naime*): Trăiți, don sergent! (*Dintre culise se aude glasul sergentului-major, care chefuiește, și strigăte de: „Vivat, 6 la votru”¹.*)

POTROACĂ: Gheorghe a Ștefanii!

GHEORGHE: Zent!

POTROACĂ: Vino-ncoace!

GHEORGHE (*ca mai sus*): Trăiți, don sergent!

POTROACĂ: Așa te-am învățat eu, măi idiotule?! Că mă bagi în cremenal! Așa știi tu să dai un respect la un supirior? Prepune că mâine ar veni la cazarmă un grad, să zicem don general, cum te-ai prezenta? Marș la loc! (*Gheorghe se duce la loc militărește.*)

POTROACĂ: Vino-ncoa!

GHEORGHE (*același joc*): Trăiți, don sergent!

POTROACĂ: Aha! Acuma știi!? Car' s' zică, numa la general știi să te oprești scurt!? Apâi eu ce sunt, mă? Nu sunt tot supirior?

GHEORGHE: Ba da, trăiți...

POTROACĂ: Nu vorbi! (*îl lovește cu nuiaua.*)

SERGEANTUL-MAJOR (*dintre culise*): Sergent!

POTROACĂ: Ordonăți, don sergen-major!

SERGEANTUL-MAJOR (*tot din culise și după ce a zis din nou: „Vivat, à la votru!”*): Pentru ce nu-l înveți mai bine cum să se prezante?

POTROACĂ: Îl învăț, don sergen-major, da' nu vrea să-nțeleagă, nu-i deciuplenat!

¹ Corect: *Vivat, à la vôtre* — în sănătatea voastră (fr.).

SERGEANTUL-MAJOR (*intră-n scenă; însă, înainte de a intra, se aude din nou între culise: „Vivat, à la vôtru!”*).

SCENA II

Sergentul-major, cei de sus

SERGEANTUL-MAJOR (*clătinându-se pe picioare*):

Ce face? Ce face? E nedeciuplenat? Lasă, că-l învăț eu acuma, să ție minte c-a fost în viața lui melitar! Dumneata ești de vină, că n-ai mână de fier... cu nuielușa aia nu faci nimica, domle! (*Către Gheorghe.*) De ce nu știi să te prezanți scurt, mă? Ești un individ! (*Pe ton recitativ.*) Soldatu trebuie să vie militărește, calcă orizontal, adică prependicular, scoate bonetu cu mâna dreaptă, îl trece-n cea stângă și se oprește scurt, bățând cu picioru drept în pământ, iar pe cel stâng aducându-l vertical, adică oblig, lângă cellant. Uite-așa! (*Execută mișcarea și o greșește împleticindu-se. Apoi adaugă repede.*) Râzi, hai?! Râzi de supirior!? (*Pe ton recitativ.*) Insulta supiriorului în timp dă pace!... (*Aprins.*) Ce articol e ăsta? Sergent, i-ai învățat?

POTROACĂ: Da, don sergen-major!

SERG.-MAJOR: Apâi de ce nu știi dac-ai învățat? Auzi, domle, să nu știe nici insulta supiriorului! Stai că te-nvăț eu!... Luați-l în spinare. (*Soldații nu se mișcă*) Ce, n-auziți?! Vă faceți n-aude! (*la baioneta de la sergent și se repede printre toți lovindu-i. Atunci un soldat ia-n spinare pe Gheorghe.*)

POTROACĂ: Câte ordonați, don sergen-major?

SERG.-MAJOR: Numai zece.

POTROACĂ (*lovind pe Gheorghe*): Una!

SERG.-MAJOR: Ai să-nveți insulta supiriorului?

GHEORGHE: Iertați-mă, să trăiți, don sergen-major, că-nvăț! (*Aceeași scenă se repetă până la zece lovituri. Din odaia serg.-major se aude: „Vivat à la votru!”*)

SERG.-MAJOR (*către Potroacă*): Pentru ce ai mâncat o lovitură?

POTROACĂ: N-am mâncat nici una.

SERG.-MAJOR: Ba ai mâncat! Eu nu sunt beat!

POTROACĂ (*dă lui Gheorghe a unsprezecea lovitură*): Gata!

SERG.-MAJOR (*către Gheorghe*): Acuma știi? Să-nveți minte! Știu eu pentru ce nu-nvățați voi nimica! Pent' că s-a desființat bătaia din armată! Ia să fie bătaie, să vezi cum ați mai învățat! Auliu, mamă! Când eram eu răcut, pă 8l, știu că era meliție! Acuma-i curată prosteală! Atunci azvârleai tesacu de zbârână în scânduri și te puneă să-l scoți cu dinții. Acuma nu mai e meliție, nu mai e deciplină, nu mai e nimic! Săraca bătaie, numa ea v-ar veni de hac... Da de! Acuma nu să mai bate, acuma e meliție nouă, de-aia sunteți așa de procopsiți! (*Lui Potroacă.*) Ai o țigară?

POTROACĂ: Parol n-am, don sergen-major.

SERGEANTUL-MAJOR: Care are o țigară? Să zică prezent!

SOLDAȚII (*se reped care mai de care, se opresc scurt și strigă*): Poftiți, să trăiți, don sergen-major!

SERGEANTUL-MAJOR (*după ce a luat o țigară de la unul*): Duceți-vă la loc! (*Soldații fac stânga-mprejur și se duc la loc. Serg.-major dă să intre-n odaia lui. La intrare se oprește puțin.*) Pă dobitocu ăsta (*arată pe Gheorghe*) să-l pui un ceas cu că-țeaua-n spinare! (*Iese.*)

SCENA III

Aceiași, fără serg.-major

POTROACĂ: Haide, gătește-ți amoniția... Ai auzit ce-a ordonat don serg.-major...

GHEORGHE (*își strânge ranița, și-o pune-n spinare și trece la ușă cu baioneta la pușcă*): Văleau, mamă... De-amu nu mi-o rămas decât să dizertez!

POTROACĂ: Și nu sta rezemat, că acuma întră iar, și ai dat dă dracu!... Acuma să vă fac nițică tiurie din tragerea-n țință... (*Pe ton de lecție pe de rost.*) Arma model 1879 se compune din următoarele particule, adică particular... Este... ăsta... blocul, adicălea globul, cum e pă la lămbi d-alea frumoaselea; al doilea

țeava... adică țeava; al treilea patu... adică... patu puștii, și al patrilea albia... cum ar fi o albie... de! Va s' zică, pă ce cunoști o armă model 1879?

VASILE: Arma model 1879 are... o țeavă, un pat particular și o lampă.

POTROACĂ: Ce lambă, mă? Ce visezi dă lambă? (*Vrea să-l lovească.*)

VASILE (*ferindu-se*): Un glob dă lampă...

POTROACĂ: Apâi vezi, așa! Globu-i glob și lamba-i lambă... Ce-are a face griva cu iepurele?

UN SOLDAT (*către altul*): Da' unde o fi globu, mă?

ALT SOLDAT: O fi înăuntru, dracu știe!...

UN SOLDAT: Și cum nu să sparge, când dă foc?

ALT SOLDAT: Apâi de, e glob cazon!

POTROACĂ: Ce vorbiți acolo, răcanilor?

ÎNTÂIUL SOLDAT: S' trăiți, don sergent, mă-ntreba cum de nu să sparge globu când dă foc cu arma.

POTROACĂ: Măăă! O să-mbătrâniți, și tot proști o să rămâneți! Cum să să spargă dacă nu-i ordin? Apâi adineauri vă-nvățați deciuplina? Ce este deciuplina?

SOLDAȚII (*în cor și cadențat*): Deciuplina... melitară... este... sufletu... armatii...

GHEORGHE (*din ușă*): Drepti! (*Soldații își iau poziția.*)

SCENA IV

Locot. Zamfirescu, ceilalți

POTROACĂ (*apropiindu-se de locot. militărește, ține mâna la chipiu până ce-și face raportul*): Să trăiți, don locotenent, în timpul serviciului meu nu s-a-ntâmplat nimic. Toate au mers în cea mai perfectă ordine!

LOCOT. (*salută cu un deget la chipiu, apoi se întoarce către Gheorghe*): Da' ăsta ce-a făcut?

POTROACĂ: S' trăiți, don locotenent, n-a știut insulta superiorului!

LOCOT.: Când ai de gând să-nveți, mă? Nu vrei să te faci și tu om? Dobitocule! (*Se aude din odaia sergentului-major: „À la votru!”*) Da' sergentu-major unde e, mă-nțelegi?

POTROACĂ: E-n camera domniii-sale cu niște subofițeri de la a patra!

LOCOT.: Iar s-o fi apucat de zaifeturi, mă-nțelegi... Eu... de, îi tolerez, mă-nțelegi, că sunt mai manerat, da' o să-și găsească odată beleaua! Prea le face late, și o să se ducă, mă-nțelegi, dracului... Eu... de, sunt manerat! (*Întră în camera sergentului-major.*)

SCENA V

Cei de sus, fără locot.

POTROACĂ: Va s' zică... un glob, o albie, un pat particular și o țeavă... Ai învățat acuma?

VASILE: Da, s' trăiți, don sergent!

POTROACĂ (*recitativ*): Pentru a te servi de armă la tragerea-n țintă, o ridici oblig, adică pe... paralel cu pământul... Și ochești prin mijlocul superior al creștăturii înălțătorului și prin vârful cătării... la zi!

VASILE: O ridici oblic, adică paralel, și ochești prin mijlocul superiorului. (*Se aude afară gornistul sunând ruperea rândurilor de la teorie. Soldații fac o mișcare să se retragă.*)

POTROACĂ: Ho! Ce v-ați pornit? Vă grăbiți, hai?! Parc-ați scăpa din pușcărie! Unde găsiți mai bine ca aici? Cald-cald, învățatură-nvățatură, nimeni nu te bate, nu-ți zice nici dă-te mai încolo... Ce mai vreți? Învățați, măi, că spre binele vostru este!... Când v-ați duce acasă, să știți și voi o vorbă mai ridică, s-aveți și o învățatură, nu așa, „am plecat vițel și mă-ntorc bou!” Când te-o vedea fata lui nea Ion, să să sperie de tine, să gândească că ești doftur, nu altceva! Uite eu! Ce credeți? Că m-am născut așa învățat?... Armata siriaca! Ea mi-a deschis capu! Ea m-a făcut om cum mă vedeți. Am avut eu, nu-i vorbă, și deșteptăciunea mea particulară, da' în armată m-am deschis mult.

SCENA VI

Cei de sus, locot.

LOCOT. (*din ușă către serg.-major*): Va să zică, nu uiți, mă-nțelegi, și-mi trimiți de dimineață... Mai ales nu uita, mă rog ție, Mihăilescule, afacerea aia... Văd că s-a împlinit luna și te faci Gheorghe, mă-nțelegi...

SERG.-MAJOR (*dintre culise*): ...Nu uit, mâine...

LOCOT.: Ei, *bonsar, bon amuzman*¹ ...

SERG.-MAJOR (*tot dintre culise*): Mersi, don locotenent. Las', că facem noi!

LOCOT. (*către Potroacă*): Acuma poți da drumu oamenilor de la teorie... Care nu știe, mai aplică-le, mă-nțelegi, constituția militară... Că altfel nu merge, mă-nțelegi. Eu sunt manerat, dar... (*Iese.*)

SCENA VII

Cei de sus, fără locot.

POTROACĂ: Acuma la culcare! Da' mai întâi să vă faceți cizmele ca oglinda, să-mi răsucesc mustața în ele! Nu așa, de-a scăpării, c-apâi... ați auzit ce-a zis don locotenent!... (*Afară se aude sunând rugăciunea. Potroacă comandă.*) La dreap-ta! (*Soldații se-ntorc cu toții la stânga.*) Ce faceți? Ați turbat?

VASILE: S' trăiți, don sergent, răsăritu e la stânga...

POTROACĂ: Nu vorbi! Am vrut să vă încerc să vedem, știți unde e răsăritu?... Acuma zi rugăciunea. Al cui e rându?

VASILE (*începând*): Tatăl...

SOLDAȚII (*în cor*): Tatăl...

VASILE: Nostru...

SOLDAȚII: Nostru...

VASILE: Carele...

SOLDAȚII: Carele...

¹ Corect: *Bonsoir, bon amusement* — bună seara, distracție bună (fr.).

VASILE: Ești...

SOLDATUL: Ești...

POTROACĂ (*dând un pumn în ceafă unui soldat*): Ce râzi la rugăciune, mă jdane? Râzi de rugăciune, hai?! (*Îl lovește mereu.*) Să treci și tu cu cățeaua-n spinare și două zile sala de poliție! Te-nvăț eu să mai râzi la rugăciune! Auzi spurcatu!...

SOLDATUL: N-am râs, trăiți...

POTROACĂ: Nu vorbi la rugăciune!... Măine la ploton de pedeapsă! Am să te gonesc până ți-o ieși limba de-un cot! (*Către ceilalți.*) Să zică numa unu!

(*Vasile zice Tatăl nostru începând de la „în ceruri“. Toți își fac câte trei cruci.*)

POTROACĂ: La front! (*Toți se-ntorc.*) Acuma cizmele! Și să n-aud vorbă, că uite sfântu arhanghel! (*Arată nuiaua.*) Numa periile să miște! (*Toți se reped și scot din saci câte o perie de cizme. Vin la marginea paturilor, se desculță și încep a freca.*)

SCENA VIII

Cei de sus, serg.-major

SERG.-MAJOR (*e beat bine. Iese urmat de doi sergenți și un sergent-major, tot așa de beți. Către Potroacă*): Dac-o-ntreba cineva de mine, să vii să mă chemi... Sunt peste drum... Mergem la Marița-n vizită! (*Arătând spre cei cu ranița-n spinare.*) Pă mă-gariiăștia să mi-i ții toată noaptea cu ranița în spinare. Să-nvețe minte că nu să joacă la oaste! Fiecare să-și facă datoria, nu numa eu și altu ca mine! (*Iese cu mantaua pe umeri cântând.*)

Ah! Ce fericită-i
Viața de soldat!
El de toată lumea
Este respectat!

(*Soldații, care la intrarea serg.-major s-au oprit „în poziție“, încep a freca cizmele. Potroacă sucește o țigară.*)

(*Cortina cade.*)

PREGĂTIRI PENTRU SURPRINDERE

— Haide! Treceți la gătit amoniția! A dat orden don general că duminica viitoare vine în inspecție să ne suprinză. Să nu mă faceți de ocară, că-i vai de mama voastră!

— Trăiți, don căprar, da face inspecție și la micu ichipament?

— La tot.

— Da noi, care n-am primit încă amoniție, să ne-o gătim?

— Da ce, mă? Voi sunteți vodă?!

— Ba nu...

— Apăi dacă nu, ce te mai sclifosești?! Și să vă tundeți ca în palmă! Când s-o izbi musca, să facă plici!

— Trăiți, don căprar, nu-ș' cine mi-a furat pătura...

— De ce nu știi?

— Pesemne noaptea...

— Noaptea, nexa noaptea! Soldatu e dator să păzească amoniția statului, că de-aia-i soldat! Prepune că ești de santinelă în timp de război; cum o să-ți păzești tu postu dacă nici când dormi în timp de pace nu-ți poți ține ichipamentul? Să vii la mine să-ți dau eu o pătură. Am una de prisos... zece lei.

— Am înțeles, trăiți, don căprar!

Căprarul aduce pătura.

— Uite, asta e. Scoate paralele.

— Asta e taman pătura mea.

— Cum a ta, răcane?

— A furată, o cunosc după serie.

— Aha! Ți-ai pus seria pă pătură, ca să zici că-i a ta! Am să te dau în judecată pentru plastografie de pătură împotriva supiriorului... Te-ai dus dracului, băiete!

— Trăiți, don căprar, iertați-mă!

— Să te ierte Ăl-de-sus... Scoate zece lei.

— Înțeleg, să trăiți!

— Haide, fiți gata... Duminica viitoare vine să ne suprinză don general... așa a dat orden... Mă!... vedeți să nu vă piară ceva pân-atunci, că-i vai de mama voastră! Târșoru vă mănâncă!

ȘCOALA REGIMENTULUI

Ofițerul:

— Să-ncepem la geografie. Stănică Ion!

— Ordonăți!

— Spune-mi, unde sunt polii?

— Trăiți, don locotenent, în lada lu don căpitan casier!

— Nu așa, rătane! (*Arătând pe glob.*) Uite unu aici și unu colo. Ai înțeles?

— Am înțeles, trăiți! (*Ducându-se la loc, către alt soldat.*)

De calic ce e, vede numa poli!

Ofițerul:

— Acuma la geometrie. Să-mi spui ce numim unghi drept.

— Trăiți, don locotenent, unchi drept se cheamă că-i frate cu tat-tău.

— Nu așa, mocofane! Uită-te colo în colțu cazărmii; cum se numește aia?

Soldatul (*privind în colț*):

— Butoiașu cu rachiu cazon!

La aritmetică.

— Să-mi spui cât face de 7 ori 15.

— ?...

— Câtă leafă ai tu pă zi?

— 7 parale.

— Ei? Cât primești pe chenzină?

— Cât dă ordin don sergen-major!

Serviciul în garnizoană.

— Care este datoria soldatului în gardă?

— Trăiți, don locotenent, să apere postu contra inamicului!

— Da dacă nu sunt inimiți? Atunci ce apără?

— Atunci... apără de muște pă don căprar când doarme!

UN SERGENT-MAJOR

— Vasile!

— Porunciți!...

— Du-te la bucătar și spune-i c-am zis eu să-ți facă niște

mâncare particulară. Vezi, să puie mai multă ceapă și să nu mi-o facă nesărată ca aseară, că-l dau dracului!

— Da dacă n-o avea carne?

— Să aibă!...

— Înțeleg, trăiți, don sergen-major.

Și Vasile s-a răsucit „la stânga-mprejur” pe amândouă călcâiele și a ieșit.

Când rămase singur, sergentul-major Guță se așeză pe pat, își scoase bluza, se mai scărpină de câteva ori și, privind împrejurul lui, murmură: „Ce viață!”...

Tot gândind însă, simțea nevoie ca să fie mai comod, îl supărau cizmele și ar fi voit să scape bucuros de ele.

— Planton! strigă el.

Peste un minut ușa se deschise și plantonul intră.

Când s-a oprit în fața lui Guță, a bătut tare cu picioarele în pământ.

— Să trăiți, don sergen-major!...

Dar, drept răspuns, acesta se trânti pe pat și întinse piciorul stâng.

Plantonul pricepu...

Se aplecă jos, apucă cu mâna dreaptă de călcâi, cu cea stângă de vârful ciubotei și trase...

— Întinde obielile, să se usuce...

— Înțeleg.

— Și cizmele ia-le și le fă cu vacs. Când m-oi scula, să-mi fac mustața în ele. Să fie văcsuite cum îi dracu...

— Da n-am vacs.

— Să ai!

Plantonul își făcu salutul și ieși.

„Nu mai e meliție, murmură Guță când se văzu singur. De spui bucătarului să-ți facă mâncare, îți răspunde că n-are carne, de spui soldatului să-ți văcsuiască cizmele, îți răspunde că n-are vacs. Și pentru ce? Pentru că nu mai e cnut.”

Se auzi o ciocnitură-n ușă.

— Intră! răspunse Guță somnoros.

Drept, ca un stâlp de telegraf, intră în cancelarie un soldat. Chipeș, cu câteva fire de mustață, el se opri în fața sergentului-major și vorba țigănească „să trăiți” trebui să s-audă.

— La ce ai venit, măi băiete?

— Pentru soldă.

— Ce soldă, măi? Ești nebun?

— Solda mea pe chinzina trecută.

— Da ce, n-ai primit-o?

— Nu.

— Unde-ai fost când am împărțit solda la oameni?

— Am fost... știți că m-ați trimis domnia-voastră la cocoana Lina de i-am dus niște cămăși, obiele...

— Ei! Ei! Nu mântui odată? Ce te-ai pus să-mi înșiri „micul echipament”? De ce n-ai venit cum te-ai întors, să-ți dau solda?

— Da' nu știți că m-a oprit duduia de i-am cărat trei hârdaie de apă, tocmai de la podul cela, știi, cum mergi pe strada ceea — cum focu o cheamă? — faci la dreapta și ieși acolo...

— Nu știu nimic. Eu te-am trecut în condică că ți-am dat-o.

— Da' n-am nici fir de tutun...

— Nu vroi să știu... să ai!...

— Înțeleg.

Soldatul plecă mâhnit.

La rândul lui, Guță blestemă păcătoșia în care a ajuns armata din ziua de azi.

„Destulă procopseală, gândea el; face soldatu ceva, îl bagă la pușcărie, parcă cine știe ce pedeapsă-i asta! Să odihnește câțiva ani de zile de pomană. Unde e bătaia pă care am apucat-o eu? Da ce dracu? Vasile ăla-și face de cap astăzi. L-am trimis de două ceasuri după mâncare și văd că nu mai vine.”

Și începu să strige:

— Vasileeeee!...

Dar Vasile dormea în cazarmă.

Când au auzit soldatu glasul stăpânului, care mai de care se grăbea să scoale pe Vasile.

— Scoală, măi Vasile!

— Mă Vasile, mă!

— Scoală mă, că te cheamă don sergent-major!

— Unde e? Să trăiți! Porunciți! zicea Vasile, care se deșteptase somnoros.

— Aleargă, că-i în cancelarie, dă fuga, că-i foc!

Și Vasile-și încheie bluza, trase frumos pantalonii peste cizme, își așeză „limba” cravatei, se șterse cu degetele la ochi și intră.

— Da' bine, mă, ce te-ai făcut? Eu credeam că te-ai pierdut. Unde e mâncarea?

— Mâncarea?

— Ei! Ei! Mâncarea!

— Vine acum. Am pus-o să se mai încălzească.

— Du-te și adu-o mai curând.

Peste cinci minute Vasile se întoarce cu un „capac” plin cu mâncare.

Îl trânti repede pe masă, căci îl frigea și-și suflă peste degete.

— Acuma cere un rachiu de la căprar de săptămână și ceva pâine și pe urmă gătește de spălat.

— Prea bine!

Și peste vreo cinci minute Vasile se întoarce înapoi cu mâna goală.

— Să trăiți, don sergen-major! Căpraru de săptămână cică n-are rachiu.

— Cheamă-l încoace. Aidi iute!...

— Don frunțaș lanache! Don frunțaș lanache! striga Vasile.

— Ce e, mă?

— Te cheamă don sergen-major. Aide, fuga!

— Porunciți! strigă frunțașul lanache, care făcea pe căprarul de săptămână când se înfățișă înaintea lui Guță.

— Cum ai îndrăznit, măi pungașule, să-mi spui ca n-ai rachiu?... Știi tu că asta e nesupunere și pot să te dau în judecată? Știi, mă?! strigă el, ridicând glasul mai sus.

— Ba nu, da' rog bunătatea domniei-voastre să-mi dați voie să vă spun ceva.

— Spune.

— Azi credeam ca să vă opresc ca totdeauna un rachiu, două, trei... Când colo, a venit don căpitan, a băut trei porții; a venit don locotenent, tot așa, a mai luată ră domnii sergenți câte două porții; domniei-voastre v-am dat până acum trei; de unde să mai iasă.? Că eu, de, îl primesc pă țanc, pă număr u oamenilor. Dacă dai soldatului porția mai deșartă, cică lăcramă.

— Ei și?!...

— N-am de prisos... să trăiți... eu de, v-aș da, da' mai am șapte oameni în gardă, are să vie acuma prăpădiți și are să ceară...

— Nu vroi să știu.

— Da' dacă n-am?

— Să ai!

* * *

Mânca Guță cu poftă, băuse rachiu cazon și acuma ședea la masă.

— A!... Poftă bună!

— Mersim, poftiți și dumneavoastră!

— N-aveți pentru ce. Noi chiar acuma am statără la masă. Da' veniserăm așa, de un apropiat de chef.

— Ce veste-poveste?

— Mergem diseară la „Trei plopi“. E o frumusețe! S-a deșchis un fel de șantant grozav. A venitără niște șansoniste de-alea particulere, unguoaice...

— Da? Va să zică e ceva îndeecat! Atuncea merg.

— La sigur?

— Ne vedem. Numa să scap de raport. Ne-ntâlnim la „Vițelu cazon“.

— Parol?

— Parol!

CAVALERUL AMABIL

În toată garnizoana nu era mici un ofițer așa de politicoș, de amabil și de gentil ca locotenentul George Adonescu. Era cu neputință; să se dea un bal, o serată, o sindrofie cât de mare

sau cât de mică, fără ca Adonescu să figureze în fruntea invitațiilor.

Și, fără îndoială, nu era o reputație uzurpată: dansa fermecător, în brațele lui domnișoarele se simțeau răpite ca de un vârtej fantastic; vorbea franțuzește cu o eleganță rară; făcea damelor tot felul de mici servicii, atât de prețioase unor minți binecrescute; era omul indispensabil, era, în sfârșit, cavalerul a cărui lipsă se simțea în orice salon, era crema politeții, aranjatorul de cotilioane, fala oricărei case cu pretenții, ființă fără care toate petrecerile lânzeau.

Afară de asta, serviciile lui pe lângă sexul plin de grații treceau marginile obișnuitelor politețe ajunse elementare. Adonescu dăduse dovezi că știe să apere cu spada și cu pistolul onoarea unei femei. De câte ori nu-și pusese el viața-n primejdie, pentru a face să se respecte o femeie! Odată s-a bătut în duel cu un țivil rău-crescut, care n-a găsit nimic mai bun de făcut decât să fumeze cu ostentație în fața unei doamne foarte respectabile ca frumusețe și ca poziție socială. După trei gloanțe schimbate fără rezultat la 25 de pași, onoarea se declară satisfăcută; dar nu-i mai puțin adevărat că un moment viața frumosului cavaler atârname de doza de praf de pușcă pusă în pistol.

Altădată a pălmuit în mijlocul teatrului pe un țivil care, după ce avea o mână paralizată, apoi își permise să lovească cu cotul pe o doamnă. E de prisos să mai spun că lașul nici n-a îndrăznit să-și constituie martori; sunt unele reputațiuni în fața cărora nu poți decât să te pleci.

Dar aceea ce a asigurat încântătorului locotenent o situație strălucită în ochii cei mai frumoși a fost duelul lui cu Spireanu, țivilul cela care și-a permis să afirme într-un bal că eticheta strictă e o convenție socială menită să acopere lipsa totală de sentimente, golul de sinceritate. Când tu însuși ești omul prin excelență adorator al etichetei, natural că ai dreptul să iei asupra-ți vorbele astea.

Și cavalerul ofensat a trimis chiar în seara aceea doi martori implicabili cutezătorului moralist. A fost un noroc pentru acesta că duelul s-a făcut la treizeci de pași, altfel, de mult s-ar mai fi adăugat o cruce în lumea cimitirelor.

Și acum, spuneți dacă nu aveau dreptate toți ochii albaștri ori verzi să-l caute cu nesăț, toate inimile să-l adore, toate buzele să-i rostească numele.

Da, aveau dreptate, mai ales că Adonescu mânuia tot așa de bine condeiul, ca și spada. Câte zile onomastice, câte revelioane, câte aniversări de nașteri ori de cununii nu văzuseră înstrunarea lirei acestui erou duios, teribil în mânie, dar dulce în iubire. Poezia lui *În gondolă* a făcut epocă, și, dacă nimeni n-a vorbit de ea, pricina este că *Revista armatei*, ziar eminemamente serios, nu publica poezii. Vă asigur, însă, că era admirabilă:

Să zbor cu tine, angel de-amoare,
Să simt cum apa fuge-n picioare
Și-apoi... să mor!

Negreșit, s-au găsit și aci invidioși care să afirme că gondola nu e simțită, că acea căreia îi era dedicată poezia nu putea să inspire gusturi de gondolă, deoarece o gondolă se scufundă sub greutatea unei femei de șaizeci de ani, dar cine poate mulțumi pe bârfitori? Pentru orice om în curent cu cele ce se petreceau în cercurile acelea era lucru cunoscut că poezia fusese dedicată copilei acelei sexagenare — o blondă cu ochii de azur — și că erau mai bine de doi ani de când între poet și mama copilei nu mai exista nici o relațiune compromițătoare.

* * *

Primeam din toate părțile felicitări și încurajări:

— Te-a luat în armată? Am auzit că te-a dat în compania lui Adonescu. Ai să trăiești bine, e un băiat șarmant!

Iar o domnișoară, plecându-și ochii în pământ, a exclamat cu un dureros oftat:

— Aș vrea să fiu în locul dumitale!

Și nimeni nu m-a crezut peste o lună, când le-am spus povestea următoare:

Locotenentul Adonescu era spaima regimentului. Din pricina modului cum se purta cu soldații, ajunsese să se revolte chiar unii ofițeri și să reclame colonelului.

Uneori, când venea de la vreun bal și avea capul mai amețit de dulcile extazuri ale salonului, era un adevărat sălbatic. La instrucție își umplea buzunarele cu pietre și arunca după soldați. De regulă, îi bătea cu sabia, până ce trebuia să o dezdoiască cu piciorul. Mergea și scotea din infirmerie pe bolnavii din compania lui, ca să-i pună la instrucțiune. O mulțime dezertau, alții se împușcau, ori se aruncau în fântână. Odată a tăiat mâna unui soldat pentru că nenorocitul făcuse o mișcare greșită la mânăuirea armei. Sergenții reangajați spuneau că n-au apucat niciodată un ofițer așa de brutal. Când am spus unuia că acest Adonescu se bucură în lumea țăivilor de reputația unui om foarte amabil, o deșcă veche mi-a răspuns:

— Hei, leat! Pă ofițer nu-l cunoști până nu-l vezi la cazarmă! Să nu zici niciodată că-i om politicos până nu l-ai vedea cum e cu infiriorii lui! Cu țăivii, în salon, să poartă el bine, că n-are încotro: dacă nu s-o purta așa, o pate! Cum o să se mai uite fetele la el dacă le-o lua cu rău?

Și-n vorbele astea ale camaradului era cel mai mare adevăr, o axiomă. Dar pas de spune adevăruri fetelor! Ce are a face cotilionul cu școala de companie?

* * *

De aceea am înghețat deunăzi când am primit biletul acesta:
„Doamna și domnul P. A. Călescu au onoare a vă anunța căsătoria fiicei lor Matilda cu d. locotenent G. Adonescu“...

Ar trebui ca înainte de a se mărita cu un ofițer, fetele să vină incognito măcar o dată la cazarma viitorului lor soț și protector. Multe lacrimi târzii ar fi cruțate!

NEBUNUL

Dacă nu interveneam eu, sigur că-l strângea de gât pe bolnav. Era pe la vremea mesei de seară. Bolnavul era un soldat palid, prăpădit, cu un aer de cadavru. Probabil din cauza bolii nu-i mai plăcea nimic. În fiecare zi găsea cusur la câte ceva: ori că laptele-i afumat, ori că prea ne dă în fiecare zi carne cu cartofi, ori că i s-a suprimat suplimentul de ciulama pe care i l-a acordat doctorul, în sfârșit, nu era zi în care să n-aibă de mormăit. Deasupra patului lui, care era alături de al meu, stătea scris: „Bronșită suspectă”, și faptul e că-n adevăr tușea foarte... suspect.

În seara aceea iar se plângea că mâncarea e proastă.

— L-as', c-o să mănânci mai bine pe lumea ailantă! îi strigă sergentul sanitar, care îl auzise de după paravan.

Vorbele astea îi făcură rău. Începu să tușească și mai tare, apoi răspunse că până la „lumea ailantă” ar fi bine să i se dea mâncare mai cumsecade pe lumea asta.

Dintr-una-n alta, m-am pomenit că sergentul iese de după paravan, se repede la bolnav și începe să-l ia la bătaie.

Dacă nu interveneam eu, sigur că-l strângea de gât.

Scandalul s-a întors însă împotriva mea. Sergentul m-a raportat că mă amestec unde nu-mi fierbe oala, și iacătă că intră domnul subchirurg. Era un tânăr de vreo treizeci de ani, îmbrăcat în haine de medic sublocotenent, pentru că făcea pe medicul, dar nu luase doctoratul, ca unul ce nu era încă bacalaureat. Vestit ca om rău, domnul subchirurg era spaima bolnavilor.

Mă luă la cercetare, îi răspunsei că sergentul se purtase barbar; dar nu voia să ia în seamă „mofturile astea”. Ca încheiere, mă pedepsi să fiu mutat în „sala de arest” a spitalului.

Sala de arest era o cameră lungă, cu două rânduri de paturi și plină de bolnavi. Cum toate locurile erau ocupate și cum însă ordinul nu putea să rămână neexecutat, mi-au așternut un mindir pe jos, pe asfalt și:

— Aici ai să stai!

Sufeream de „cloroanemie foarte pronunțată”.

De-abia ieși sergentul care mă adusesese, și văd că bolnavii se dau jos și vin la mine.

— De ce te-a adus aici? Dezertor?

Le-am explicat lucrul și fiecare și-a reluat locul.

Acuma erau ceasurile zece. Santinela de la ușă se sprijinea cum putea mai bine, ca să nu doarmă, iar bolnavii își vedeau de trebile lor. Într-un colț, pe un pat, erau vreo patru care jucau tabinet; dintre ei, doi erau dezertori, unul nesupus, iar celălalt își trăsese un glonț în mână ca să scape de oștire. Ceilalți, unii condamnați, iar alții numai dați judecății, se îndeletniceau să facă mătânii din miez de pâine vopsit.

În sala de arest sunt bolnavi de orice boală. Acea ce-i adună în sala ceea nu-i felul bolii, ci faptul că sunt arestați. Sunt acolo tuberculoși, sifilitici, răniți, bolnavi de ochi, de pneumonie și, în sfârșit, nebuni.

Mă gândeam la progresele medicinei în veacul nostru, când iată că văd venind spre mine un bolnav de lângă ușă. Era un om nalt, galben la față, cu ochii răătăciți și cu un aer de zăpăcit. Se oprește-n mijlocul odăii, fixează tavanul și începe să facă la cruci. Lumina care-i cădea pe față, de sus, îi dădea înfățișarea unui extatic. Bolborosea mereu:

— Sfântule, cântă! Cântă, sfântule!

Cu toată spaima, îl întreb ce are. Îmi răspunde, făcând înaintea, la cruci:

— Eu am un sfânt în cap! Cântă mereu. Zău așa, un sfânt cântă...

Îmi spunea toate astea cu o stăruință parcă ar fi vrut să mă convingă. Dar un alt bolnav mă-ntrebă:

— Nu l-ai văzut până astăzi?

— Nu.

— Apoi e o halima întreagă! Și, adresându-se maniacului, îl întrebă râzând: Ce-i, deșcă Matei? Tot cântă sfântu?

— Cântă sfântu, cântă... răspunse nebunul.

— Da nu te temi? Uite, vine don medic cu mașina...

— Uuu! urlă religiosul și începu să se scuture. Apoi începu din nou: Cântă, sfântule, cântă!

Își rotea ochii în cap sinistru, ducea rîna la piept și rămânea așa, rugător, iluminat, extatic, nemișcat, parc-auzea o muzică depărtată.

— Așa-i el! îmi spuse bolnavul de alături. De când a dat boala asta peste dânsu, nu mai e om.

— Da' dumneata-l cunoști? Ce are?

— Cum să nu-l cunosc?! Doar tot o pricină am cu el! Am fost într-o companie amândoi. Poate ai auzit de căpitanu Duilă...

— Să nu-i moară mulți înainte!

— Să-l văz mai rău decât pe Matei!

— Omorî-l-ar șerpîi!

Așa întrerupseră bolnavii de prin diferite părți când auziră de capitanul Duilă.

— Cum îți spun, urmă bolnavul, eram într-o companie cu Matei, la Duilă. Bătea de stingea, frigea oamenii cu untdelemn, îi ținea la butuci, îi gonea pînă soare, în sfârșit, ce să-ți mai povestesc? D-aia am dezertat și eu. Când m-a prins, m-a ținut în puterea iernii treizeci de zile la beci, și acuma uite-mă-s! Pă Matei, nu-șt' ce făcuse bietu om, l-a bătut pînă... să ierți... n-a mai fost omu stăpîn pă el... D-atunci aude el sfântu-n cap! Țiu minte ca azi: pă când îl bătea, căpitanul îl înjura mereu de sfânt... Poate că d-aia i-a rămas vorba asta-n gând...

Eram îngrozit. Stam într-un cot pe mindir și mă durea gâtul tot privind spre tavan. Nebunul vorbea mereu cu sfântul din cap, pe când cei de la tabinet strigau mereu:

— Bravo! Mai pune una la mine! Alt tabinet cu dama de treflă!

* * *

Toată noaptea n-am dormit. Am ascultat pe unii tușind, pe alții sforăind, pe unii gemând, pe alții visând, și am văzut pe nebun sculându-se în puterea nopții ca să se-nchine la lampă. Venea tocma-n fața mea, și uneori mă privea așa, că închideam

ochii și nu-mi mai simțeam inima bătând. Se ruga mereu la lumina gazului, care de-abia licărea, aruncând raze palide pe fețe palide...

De dimineată a venit sergentul-major. Reangajat pe al patrulea termen, scurt și gras parcă n-ar fi trăit în spital, cu un fel de favorite până la fâlci, roșu la față, pleșuv, sergentul-major era cel mai vechi om din spital. El era la compania sanitară și administra cancelaria.

Se însurase cu spălătoreasa spitalului și de aceea cearșafurile se puneau totdeauna ude pe paturi.

— Nu v-ați mai săturat de somn? Sculați, că acușica vine vizita.

Pe mine mă cunoștea mai dinainte. Veni la „patul” meu și începu să-mi vorbească. Mania lui era de a-ți turna întruna la termeni medicali. Cetise *Mica chirurgie* și pretindea că știe mai mult decât toți doctorii.

— Eu am practică multă, domle! Medicina fără practică nu merge.

Și foarte adesea își permitea luxul de a inspecta rănile, de a dezlega bandaje, de a da sfaturi și mai ales — plăcerea lui cea mare — de a face injecții.

— Să-i torn eu o injecție, știi, melitărește! Ce să faci cu sublematu, domle?! Trage-i un iijctor cu netrat de argint, să-i scapere ochii! În trei zile ți-l fac bine!

Îl întrebai despre Matei.

— Ăla de colo? Îmi răspunse don sergent-major. Se face! Am văzut eu mulți d-ăștia! Ca să scape de meliție, cică suntără nebuni! Dacă nu-l dă pă mâna mea! În trei zile — gata! Dacă o mai zice el că are sfânt în cap, să-mi razi mie o musteață!

Pe la ceasurile zece se produse o mișcare neobișnuită. Sanitari care intrau și ieșeau, lighene aduse cu apă, vată și bandaje puse pe masă, pași repezi prin coridor — toate spuneau că vine vizita.

Ușile se deschiseră de perete, și apăru un convoi întreg. În frunte mergea un om înalt, cu fața cruntă, cu o barbă lungă și neagră, cu mânicile sumese și cu un șorț alb dinainte. Era

doctorul cel mare, maiorul. În urma lui, cu atitudini respectuoase, veneau tot soiul de ofițerași. Fiecare avea în mână o sticlă, o cutie, un pulverizator ori măcar un morman de vată.

Cortegiul se opri la primul pat.

— Țsta ce are? întrebă maiorul.

— E ăl cu bronchita.

— Aha, ăla de ieri! Pulvis Doweri, ipecacuana, porția-ntâi, lapte...

La patul al doilea:

— Dar ăsta?

— Adenită inguinală.

— Aha, știu! L-am deschis?

— Da, ieri.

— Rămâne pansamentul. Porția a doua, vin.

La al treilea:

— Țsta?

— Ulcer veneric.

— Aha! Cauterizare la contravizită. Porția-ntâi, nici un supliment.

La al patrulea pat se opri mai mult. Aduseră ligheanul, doctorul își sumese mânicile mai tare și începu să dezlege pe bolnav la un picior.

— Mă băietе, mi se pare că te scarpini la picior ca să-ți meargă mai rău... Țți place spitalu! O să-ți dau drumul așa. Haide, culcă-te.

Doi soldați apucară pe bolnav de mâini, alți doi de picioare, apoi se auzi țâșnind pulverizatorul.

— Mă doare! Valeu! țipa nenorocitul.

— Haide, haide, că nu te mănânc!

Și se auzi încet, ca o scârțâitură ușoară, cuțitul tăind. Țipele creșteau, bolnavul se zbătea în mâinile sanitarilor, apoi scoase numai niște gemete înăbușite.

— Porția a treia, lapte, chiftele! porunci maiorul plecând la alt pat.

Veni rândul nebunului. Țl priveam cu curiozitate și cu frică. Se făcuse mai galben ca-n noaptea când se închua. Ți tremura fiecare fibră, toți mușchii feței se contractau, dinții Ți clănțăneau,

iar cu mâna își făcea pe sub plapomă mii de cruci, fricos, pândind în toate părțile.

— Hei, deșcă Matei, îl întrebă doctorul, cum merge azi? Te-ai hotărât să te astâmperi cu nebuniile, ori tot cântă sfântu?

Nebunul avu o mișcare de groază, se strânse mic de tot și tot într-o clipă șopti:

— Cântă sfântu!

— Așa? Să vie mașina!

Îl luară de mâini și de picioare, îl lungiră pe masă și-i aplicară mașina electrică. Se auzea un zgomot îngrozitor, ca o roată de piatră învârtindu-se între curele. Nebunul urla de ridica spitalul în sus. Doctorul râdea de se prăpădea.

— Mai auzi sfântu?

Deoparte, sergentului-major îi creștea inima, iar bolnavii ceilalți parcă erau morți.

Cum l-au dat jos de pe masă, Matei și-a făcut cruce:

— Sfântu! Sfântu!

* * *

Mi-au dat și mie drumul, m-am întors în „Divizia medicală” unde n-am mai găsit pe cel cu bronșita suspectă.

M-am uitat lung la pat.

— S-a dus... ast-noapte... acum o fi la otopsie... îmi spuse un alt bolnav.

— Las', c-are să mănânce acolo mierte-fierte! striga, de după paravan sergentul sanitar.

A treia zi m-am liberat din spital. Mă pregăteam să ies pe poartă, când aud în curte larmă mare. Mă duc să văd. Vreo douăzeci de sanitari făcuseră un cerc și priveau. De sus, glasul sergentului-major:

— Să-l ridice de-acolo! Ce stați de căscați gura?

— Ce s-a întâmplat? întreb pe un sergent.

— Ia, nimica toată! Nebunul ăla de la sala de arest și-a dat drumu de pe fereastră.

— Și?

— Și... s-a făcut ciulama până jos.

Nu știu de ce mi se păru că aud la ureche: „Cântă sfântu, cântă!”

Am fugit.

COPIL DE TRUPĂ

— Nu se poate, cocoană; e prea slab, n-avem ce face cu el.

— Văd și eu, domnule colonel! E drept că-i slab, dar o să se mai îngrășe dac-o fi ținut bine. Ce să mă fac eu cu el! Gândiți-vă și dv. la poziția mea.

Și cocoana începu să plângă. Dac-a văzut așa colonelul, s-a îndurat și l-a primit, așa slab cum era.

Acuma, ghiciți: ce era? Cocoș, curcan sau iepure?

Nu, bietul n-avusese noroc să fie nici una din toate astea. Soarta nemilostivă îl făcuse ceva mai rău, tot ce poate fi mai rău: era băiat.

De un ceas de când stătea în cancelaria regimentului, dezbrăcat în pielea goală, tremurând, expus tuturor privirilor. Doctorul îl examinase, îl ciocănise, îl ascultase și, cu toate stăruințele cocoanei, nu putuse să spună decât că e slab.

Adevărat, slab mai era! Așa cum ședea, drept, cu mâinile lipite de pulpe, cu pieptul scos înainte, cu ochii închiși mai tot timpul, nu-ți trebuia mult ca să-l confunzi cu scheletul pe care-l avea medicul în colțul infirmeriei. Puteai să-i numeri coastele de la o sută de pași, avea oasele pieptului ieșite diform înainte, beregata-i se zugrăvea oribilă, mâinile-i parcă erau de copil de opt ani, măcar că avea paisprezece. Și, pe lângă toate astea, cam tușea — ceea ce îngrija și mai mult pe doctor și pe colonel, care amândoi cunoșteau deopotrivă medicina.

Cu toate astea, ce vroiați să facă? Biata „cocoană”, adică mă-sa, știa și ea că-i slab și nu s-ar fi despărțit ușor de dânsul, căci îl iubea și-i era și milă de dânsul. Însă trebuia. Din patru băieți câți avusese, atâta-i mai rămăsese; ceilalți trei muriseră la vârsta de șaisprezece ani — parcă era un făcut. Bărbat-său, fost funcționar, murise și el tânăr, într-o bună dimineată, chiar

în cancelaria unde slujea: o bătaie de inimă, un sughiț, și căzuse jos fără să zică o vorbă... fără să lase vreo pensie.

De-atunci, biata femeie, fără neamuri darnice și fără nici o nădejde, a muncit cum a putut — ea, care nu fusese învățată să muncească — și n-a izbutit să-și poată crește copiii. Îi rămăsese o singură speranță: armata. Acolo vroia să dea pe Aurel, copil de trupă. De la paisprezece pân la optsprezece ani, băiatul trebuia să slujească statului fără leafă, numai pe mâncare și îmbrăcăminte. Când împlinea optsprezece, nu mai era copil de trupă, ci voluntar. Atunci îi venea leafă: șapte parale pe zi. Pe urmă căprar, pe urmă sergent — în trei ani avea perspectivă să capete 30 de bani pe zi leafă de la stat. Tot mai bine decât nimica.

Un căpitan, care se-nrudea de aproape cu răposatul, făgăduise cocoanei că o să ia pe băiat în companie la el și o să-l lase să urmeze la gimnaziu; așa, la optsprezece ani ar fi putut să facă cele patru clase și apoi, peste alți doi ani, să dea examen la Bistrița — în opt ani ofițer!

Ce vis frumos! Pân-atunci ea se ducea să slujească la un neam, care o primea jumătate ca rudă, jumătate ca-ngrijitoare.

De aceea, vezi, când a auzit că-n sfârșit colonelul se-nduplecă să-l primească, biata femeie credea că-nnebunește de bucurie. I se părea că îl și vede ofițer. Și-n gândul ei blagoslovea armata. La Mizil, locul lor, băiatul n-avea gimnaziu; la Buzău nu-l putea trimite, pentru că n-avea cu ce îl ține, și iată că armata îi zugrăvea așa de frumos tabloul viitorului.

Mulțumi colonelului, își sărută plângând copilul, îi strecură în mână o piesă de cinci franci și ieși, nebună de dor, de bucurie, de toate emoțiile pe care le-ncerca sufletul ei.

— Aghiotant, zise colonelul, ia pe băiat și du-l la compania „Afară din rânduri”. Să-l însumeze la ordinar, fără leafă. Vezi și dă-i hainele alea care au fost ale ăluilalt... Cum îi zicea?... Petrică Ioachimescu parcă.

— Ăla care-a murit?

— Ăla.

— Am înțeles, don colonel... Vîno-ncoa, băiete.

Și plecară cele două generații: unul care făcea miliție de cincisprezece ani, altul care de-abia începea.

— N-are mult nici ăsta! zise doctorul.

— Parcă eu nu văd? răspunse colonelul. L-am luat ca să-l îngroape statu! Femeie sărmană, mi-a fost milă. Am cunoscut pe bărbat-său...

Peste un ceas, băiatul era-mbrăcat, însumat și dat cu serviciul la compania a treia. Slăbuț cum era, galben, sfios între atâția oameni mari care înjurau, izbeau și umblau „militărește“, el s-a așezat într-un colț... Și a-nceput să gândească.

Era vară, trupa toată dormea în corturi, și el avea un locșor într-un cort cu un căprar și cu doi soldați.

Acolo, trântit jos, a privit el multă vreme în depărtare, pe cerul albastru; tot felul de gânduri îi treceau prin minte, acum, când se vedea străin între străini; în mintea lui de copil, sărăcia care-l zvârlise pe paiele din cort, într-o cazarmă cu care încheiase contract de robie pe toată viața, se arăta ca o prigonire din partea unei mâini nevăzute. Și prietenii cu care se jucase nu aveau să mai vină, și casa lor, săracă dar sigură, nu se mai deschidea pentru el, și mama îl lăsase aici, ca pe un pisoi lepădat într-un maidan.

Când a auzit trâmbița sunând prelung și trist „stingerea lumînărilor“, o greutate i-a apăsât pieptul, un nod i-a strâns gâtul și a adormit plângând... În paie!

* * *

— Scoal', băiete! Scoal', că nu ești acasă!

Cu vorbele astea s-a trezit dimineață, mai obosit de cum se culcase. Dormise rău. Toată noaptea visase visuri rele. I se păruse că mama l-a luat de o mână și a zburat cu el departe, peste dealuri și peste văi, în lumi locuite numai de oameni răi; i se păruse că l-a urcat sus, deasupra unei prăpastii, și că, de acolo, i-a dat drumu. Venea val-vârtej, rugându-se și plângând, și nimeni nu venea să-l scape, și nimeni n-avea milă de el, și a căzut în fund... Și a murit...

Și mort se ruga de Maica Domnului să nu-l dea în iad, că el nu-i vinovat de sărăcia și de nenorocul lui pe lume.

Pesemne visul a fost de vină, că dimineața căprarul i-a spus:

— Ia ascultă-mă, băiețică, să știi că n-o să te mai culc cu mine, că toată noaptea dai din picioare și te frământă, parcă ai avea viermi!... Lasă gândurile. De-acuma, ce i-o fi tatii i-o fi și mamei!

În ziua aceea l-au scos puțin la slujbă. Căprarul l-a învățat „întoarcerea capului la dreapta și la stânga“, apoi repede a venit vremea de masă. Când a plecat compania pe două rânduri, el era cel din urmă. A venit și dânsul cu gamela să-și ia porția de borș.

— Bucătar, spunea căprarul, dă-i și puiului ăstuia de melitar o lingură, să guste și el din ciorba cazonă.

Bucătarul era un român de vreo patruzeci de ani. Fusese „nesupus“, îl prinseseră târziu, stătuse la Târgșor și acum a își făcea oastea la bucătărie.

— Puiule, puiule! Cin' te-aduse aici să-ți poarte păcatele! Ți-a fost dragă meliția, ori n-ai avut ce mânca acasă?... Ai tată?

— N-am...

— Hei! Uit-te, așa am eu un fecior! Cin' te puse, tăculiță, să te faci catană? Nu intrai mai bine la o meserie? Da ești slăbuț, nu-i vorbă. Rău, rău ai făcut!

Copilul nu răspunse nimic. Își luă porția și plecă. Dar pentru ce nu putea să mănânce? Pentru ce se simțea căzând din picioare și pentru ce plângea? Cum avu un ceas răgaz, luă o hârtie și făcu o scrisoare:

„Mamă dragă,

Mi-e dor de matală, mi-e dor de casă, mi-e dor de libertate. Nu mai pot să stau aici. De ce m-ai lăsat, mamă dragă, și nu m-ai dat mai bine la o meserie?

Vino și mă ia, că nu mai pot!

Al matală supus fiu, care te dorește și iubește,

Aurel Predescu“

— Ce scrii acolo, băiețică? îl întrebă căprarul.

— O scrisoare.

— Cui? Ai fi având ibovnică...

— Mamii, răspunse copilul roșindu-se.

— Să fii tu așa și pă dincolo? la să văd.

Și căprarul, fără să mai aștepte, luă scrisoarea. O ceti, apoi o rupse și zise duios:

— Să nu mai scrii așa, drăguțule. De ce să faci mamii sânge rău? Parcă ea te mai poate scoate de aici? Ehe! Cine intră copil de trupă e rob pă viață, ori cel puțin pân' la 21 de ani. Mama nu te-o fi dat ea de voie la oaste; și ea plânge tot ca tine, da ce vrei să-ți facă? Mai bine fă-i un coraj, scrie-i că ești vesel, că petreci bine și că te rogi la Dumnezeu să fii sănătos...

Și căprarul ieși din cort. De doi ani de când era militar nu mai plânsese și nu se mai emoționase.

Copilul luă altă hârtie, își șterse și el o lacrimă, apoi începu:

„Mama dragă,

Află că sunt bine. Îmi place armata și mă rog la Dumnezeu să fiu sănătos.

Asemenea, aș dori să aflu și de matală, că ești bine și veselă. Scrie-mi când pleci la nenea Vasile.

*Al matală supus fiu,
Aurel”*

Închise scrisoarea, o puse la cutie și se-ntoarse în tabără.

La câțiva pași de el, căprarul de adineauri muștruluia pe un soldat:

— Așa te-am învățat eu, boule?! Ei, bată-te 'Mnezeu să te bată! Te ia mama dracului când ți-oi da un pumn! Marș de-aicea, că apâi vezi... cum sunt eu astăzi, atâta-mi trebuie: să mă scoată cineva din țățâne! Doar nu sunt melitar de ieri, de alaltăieri, numai copil de trupă am fost cinci ani!

Întoarse capul și zări pe Aurel. Căprarul se făcu stacojiu. Aurel plecă; dar în loc să se ducă în cort, se duse drept la cantină.

* * *

Era duminică. Toată cantina era plină de soldați, de căprari și de sergenți.

— Dar tu, mă? Ce cauți aici? Poate vrei un rachiu!

Toți râseră de copil, care plecă ochii-n pământ și rămase înlemnit.

— Pun rămășag, zise un sergent, bețiv numărul unu, că te-mbeți dintr-un degetar de rachiu, măi potcă!

— Ba beau și o litră! răspunse copilul, scoțând pieptu-nainte cu un fel de trufie, cum văzuse la sergentul-major de la compania a opta.

— Mă! strigară toți. Auzi mucea! S-a-ntors lumea pă dos. Are să-nvețe copilul pe tat-su să facă copii!

— O litră de rom! strigă copilul, aruncând pe tejghea piesa de cinci franci.

Toți făcură tăcere. Cantinierul aduse litra. Aurel o puse la gură și dintr-o înghițitură o dete pe gât.

— Încă una! țipă el.

Și ochii-i scânteiau, fixându-i spre sergenți, care încremeniseră.

— Nu-i mai da, mă, că-i nebun! strigă un sergent.

— Lasă-l să bea! strigă altul. Să se facă melitar în regulă!

A doua litră fu înghițită cu aceeași repeziciune.

Se uitaseră toți privindu-l.

— O să te vedem noi acuma cum ai să urci scările până sus.

— Eu? Foarte bine! Uit-te așa!

Și Aurel luă un aer milităresc, salută pe sergenți, schimonosi un fel de „stânga-mprejur” și ieși țipând:

— Un, doi! Un, doi!

Urcă scările cu o energie nebună, ajunse la corturi, trecu de ele și merse drept înainte, până la marginea malului care dădea în prăpastie.

* * *

A doua zi vierii l-au adus la cazarmă pachet. Era un fel de carne în care nu se mai cunoșteau nici ochii. Și l-au îngropat tot seara, când gorniștii sunau rugăciunea.

FATMÈ

Pe Gheorghe Năftică îl văzuse Dumnezeu și-i pusese mâna-n cap de când venise în compania de la Kadichioi; dar mai ales de când îl dăduse la pichetul numărul 18, era omul cel mal fericit.

Soldat vechi, aproape să se libereze, îi părea rău că nu ajunsese și el un „grad“ cât de mic, căci doar avea patru clase primare, cu atestat cu tot. Se-ntâmplase însă că — nici el nu prea știa de ce — sergentul-major îl luase în nume de rău și... pas de mai avansează!

Cu toate astea, viața din Dobrogea îl despăgubea de neajunsurile vieții cazone. Aici slujba era puțină, disciplina și mai puțină, iar corvada mai deloc. Cu deosebire în pichete. Avea ca șef un căprar cu care de țivil fusese prieten. Și chiar oricum să fi fost, tot e bun traiul în pichet.

De cum se crăpa de ziuă, își lua pușca pe umăr și:

— Don căprar, eu mă duc în patrulare.

— Să fii sănătos! Du-te opt.

Și pleca. Dar cum ajungea mai depărțitor, lângă un tufiș, pe care-l picnise el bine, vâră pușca printre crengi, o ascundea frumuseț, cu cureaua-n sus, ca să n-o zărească vreun drumeț, apoi lua în mână o nuielușă, și tunde-o, băiete, razna prin pădure. Mai trăgea din țigară, mai fluiera de-i răspundeau toți codrii, iar peste un ceas te pomeneai cu Naftică tocma-n sat la Esehioi.

Așa-și făcea el viața. Seara, haide iar la tufiș, lasă nuielușa, pune pușca pe umăr și iacă-l la pichet.

— Nimic nou pe linie, don căprar.

— Nimic să fie!

Dar... de ce-și făcea el vacul tot la Esehioi? Parcă nu era

mai frumos în pădure, la răcoare? Ori alte sate mai frumoase nu găsisese?

Era bine, ce-i drept, și-n pădure, dar vezi că Fatmè a lui Iusuf cirezarul stătea în Esehioi. Lucru de necrezut, însă Năftică se amoretzase turtă după Fatmè, și mai-mai își venea să crezi că și Fatmè uitase că „așcherul” era „ghiaur”. La urma urmei, dacă nu l-ar fi iubit și ea, atunci ce zor avea să-i iasă mereu înainte? Pentru ce își lua firigeaua¹ de pe cap și se lăsa descoperită în fața lui? De ce-și făcea de lucru la cișmea întotdeauna când Năftică era pe-acolo?

Turc să fii, și ai mânca, bre, carne de porc! Turcoaică să fi fost, și ai fi iubit pe Năftică! El era cel mai frumos soldat din regiment. Cu mustața sucită în vecii vecilor ca de paradă, cu ochiul drăcos, cu mersul falnic, cu vorbe de glumă când îl căutai, care turc din sat putea să-i facă vreo concurență? Într-un an de zile învățase turcește, de-ai fi zis că-i hoguea. Atâta cusur avea și el, că nu era „botezat” întru Muhamed; dar cusurul era mic de tot, și pentru el și pentru Fatmè, de vreme ce amândoi primiseră, pesemne, botezul dragostei, care te vindecă de toate păcatele...

Iusuf, așa bătrân cum era, nu mai credea nici el în multe. După amiază, când ieșea hoguea să cânte pe scara geamiei „Alah ecmec², Alah ecmec”, Iusuf trecea nepăsător și sceptic, nu ca alți turci, care se simțeau înfiorați de evlavie. Și era firesc să nu mai creadă atâta.

Comerțul lui de vite îl făcuse să umble lume multă; era purtat pe la Silistra, unde văzuse și un fel de *café-chantant*, era purtat pe la Ostrov, unde mâncase prin birturi creștinești, ba fusese de vreo două ori și pe la Brăila. Cât pentru originea lui, nici ea nu prea era curat turcească: tătar, cerchez, de toate la un loc.

Și iată pentru ce chiar el încuraja dragostea fetei cu un creștin, mai cu seamă că fata n-avea mamă, iar Iusuf ținea să fie liber, să scape de „piatra din casă”. Iată pentru ce Fatmè mânca la

¹ Feregea — vâlul cu care femeile musulmane își acoperă fața (turc.).

² Pâinea lui Dumnezeu (turc.).

masă cu tat-său și cu Năftică, ba încă descoperită la față, ca să i se vadă ochii frumoși, nasul cam turtit, fața albă ca de ceară, părul negru și gâtul rotund, înconjurat de o salbă de galbeni.

Era frumoasă. Și când își vâra unghiile vopsite cu roșu în strachina comună din care tustrei mâncau pilaf, Năftică găsea întotdeauna prilej să se-ncurce cu mâna între boabele de orez și degetele iubitei. Ai fi zis că amorul își vâra și el aripile în strachină.

* * *

Năftică o iubea mult. Era o perversitate de simțuri care îl făcea s-o dorească fiindcă era turcoaică și fiindcă auzise despre turcoaice tot soiul de povești? Ori era o iubire normală, venită nu se știe cum și unde, cum sunt toate iubirile, fără patrie și fără bilet de legitimație?

Dacă stătea și se gândea bine, deșca Gheorghe descoperirea că iubește pe Fatmë în toate felurile. Că ea nu era creștină, asta puțin îi păsa la urma urmei. Trăit de mic copil la oraș și încă într-un mediu foarte sceptic, el nu avea scrupuluri religioase, nu din convingere, dar dintr-un fel de lipsă de obicei. Nu era ateu, dar nu era nici bigot. Credea uneori, iar altădată habar nu avea că există religie. De Dumnezeu își aducea aminte numai când îl înjura, și atunci îl pune la plural, probabil ca să aibă satisfacția că execută pe mai mulți o dată.

Înainte să fie soldat, fusese sergent; sergent... de oraș, ce e drept, dar, în sfârșit, știa ce e „șarpele de aur”. Sergenții de oraș sunt singurii care, în mijlocul realismului ce ne copleșește din zi în zi, au mai păstrat tradiția legendară a dragostelor medievale; parc-ar fi niște marchizi în decadentă: cum vine seara, ei apar în umbra tănuită a gardurilor, și acolo, acești lilieci cu tesac, fluieră serenadele și nocturnele lui Schubert și [ale] lui Chopin, naționalizate în „ieși fetiță, din portiță”. La fluieratul lor, care nu-i „de-a turuitele”, ca la foc, nici de-a „bine-pace”, ca de obicei, apar bucătăresele care au schimbat pe comunul *odor di femina* într-o simfonie de mirosmuri care-ți spun cum mănâncă „boierii”. Și atunci începe, ascunsă de lu-

mina indiscretă a felinarelor, cea mai dulce dintre idile, idila pe furate, legănată-n șoapte ce se pierd, în sărutări nebune, în ahturile a două inimi ce se contopesc. Și-ntotdeauna crâmpeliul de roman se sfârșește cu:

— Da' să nu dea dracu să te prind cu altu, că vâr tesacu-n tine!

Gheorghe Năftică își aducea aminte de toate fâșiile astea dintr-un trecut îndepărtat; ținea minte cum „se iubise” cu unguroaice lapidare, [...], cu nemțoaice leneșe, și niciodată nu le ceruse actul de botez, cum nu-l ceruse nici țigăncilor de la binala, care-nainte să zidească o clădire, cimentau cu el o dragoste fugitivă. Atunci de ce s-ar interesa de religia neprețuitei lui Fatmè?

Numai proștii se uită la asta!

Nu văzuse el pe fostul lui prefect ținând casă unei ovreici în Strada Sfinților și unei nemțoaice în Dealul Spirii? Nu știa acumă toată compania că însuși căpitanul trăia în casă cu o turcoaică? Atunci ce?

În privința asta era liniștit. Numai fata să vrea. Parcă e zor să se cunune? El știa una:

Să-ți iau casă cu chirie,
Să te țiiu la mahala,
Birja pe seamă să-ți fie,
Și tu, dragă,-n conta mea!

Și dacă n-o fi tocmai cum zice cântecul, dar cel puțin au să trăiască liniștit, fără să le pese de oameni.

* * *

Într-o seară era el „schimbul al doilea de noapte”. În pichet, pe patul comun, dormeau ceilalți doi tovarăși și căprarul. Îi auzea sforăind și zărea prin crăpătura ușii lumina slabă a opaițului.

Noapte de vară, liniștită și plină de fiori. Se cam înnourase, iar freamătul din ce în ce mai tare al frunzelor spunea c-o să plouă. Ce-i păsa lui? Lângă pichet era adăpost dac-o turna de

sus. Se plimba de colo până colo, cu pușca în toate pozițiile, și urmărea cu ochii un licurici din iarbă. Departe, în fața lui, se-ntindea un șir de dealuri, iar pădurea cânta mereu așa de duios!

Ce fericit ar fi fost el dacă Fatmè ar fi vrut să vină într-o noapte până la dânsul! Ar fi lăsat stelele să păzească pe cei din pichet și să aibă seama contrabandiștilor; iar ei doi ar fi rătăcit nebuni prin pădure și s-ar fi oprit în tufișul unde-și ascundea ziua pușca. Și ar fi sărutat-o și s-ar fi iubit și stelele i-ar fi cernut ei raze de aur în părul negru! Dar Fatmè nu venea niciodată. Îi făgăduise ea de mai multe ori, însă niciodată nu se ținuse de vorbă, nelegiuita.

Și el se gândea mereu la dânsa, și el făcea planuri de viitor.

La orașul lui nu s-ar fi întors cât cucu! La ce să se întoarcă? Pentru slujba de gardist? Altul îi era acuma visul. Fostul lui prefect ținea foarte mult la dânsul și-i făgăduise odată, când s-a dus el în concediu, că are să-i împlinească dorința: notarul din Kadichioi era un om bătrân, care nu mai avea mult de slujit. Cum s-o libera din armată, avea să-i ia locul, că doar are și el patru clase primare.

Atunci are să fie mai mare peste un sat, căci primarul e turc și nu știe decât să pună *muhiurul* pe hârtii; atunci are să ia pe Fatmè, și iată-i viața fericită.

Dar visul acesta era „pentru viitor”. Pentru prezent Năftică avea alt vis, care se putea împlini, cu voia lui Dumnezeu, în orice minut, dacă are omul noroc. Câți ca el avuseseră norocul acesta!

Căci era ușor. Însărcinarea pichetelor era de a păzi pe contrabandiști. Turcii, niște sălbatici care nu pot pricepe civilizația, credeau că și acuma se poate introduce tutun în afară de monopolul statului. Toate ordinele, toate somațiile, toate dramele desfășurate noaptea prin păduri nu fuseseră în stare să-i facă să părăsească soiul acesta primitiv de a-și procura iarbă de ciubuc. În flecare zi se descoperea „tutun de boccea” prin sate, ceea ce dovedea că se face contrabandă „pe o scară foarte-ntinsă”, cum zicea o circulară.

Și aici începea „rolul pichetelor“. Se știa la regiment că orice soldat care a prins o contrabandă are drept la o „recompensă“ în raport cu valoarea contrabandei. Căprarul explica lucrul astfel:

— Mă băiete! Ziua ai voie să cauți în orice căruță întâlnești pe drum. Dai jos calabalâcul, scotocești peste tot și, dacă ți se pare, ai voie să dezbraci chiar cadâna. O cauți unde cu gându nu gândește ea. Noaptea, dac-auzi pași pân pădure, strigi de trei ori: „Cine-i? Stăi!“ Nu s-a oprit când ai strigat a treia oară? Tragi cu pușca! Poți să-l omori, și nici capu să te doară! Dac-ai prins tutun la mort, îl trimeți la don căpitan, don căpitan îl trimete la reghiment cu raport, reghimentu la regie, regia prețâluieste cât face tutunu și-ți trimete banii...

Ce vis frumos! Dai cu pușca, și te pomenești că dintr-un glonț ies parale. Gheorghe Năftică nu mai părăsea gândul ăsta. De ce n-aude și el pași prin pădure? Sunt soldați care au câștigat așa până la cinci sute de lei. Ce bine i-ar prinde acum, de liberare, și ce mai rochie de nuntă ar cumpăra pentru Fatmè!...

Era aproape să adoarmă, când iată că visul era pe cale să se-mplinească. Auzi mișcând printre copaci. Își ciuli urechile ca un ogar, deschise ochii mari ca să zărească în puterea nopții, își ținu răsufierea și înțelese că-n adevăr nu de vânt se mișcau și trosneau crengile.

Luă pușca și începu să strige o dată, de două ori:

— Cineeee-i? Stăi!

A treia oară ochi. Glonțul trecu prin noapte ca o stafie roșie, iar ecoul se repetă din patru părți ale văii, prelung, sinistru.

Cei din pichet săriră într-o clipă. Mâna pe arme. Și alergară-n grabă spre marginea pădurii, unde fusese umbra.

— Ghiaur! mai putu rosti Fatmè când zări pe Gheorghe, și înțepeni la pământ, cu ochii mari deschiși, înfiorători...

MOȘUL

Am cunoscut odată un militar foarte ciudat. Era cu noi în batalion, vorbeam cu el în toate zilele, și niciodată n-am știut cum îl cheamă. Pe el, nu știu de ce, nu-mi venea să-l întreb;

iar toți cărora m-am adresat dădeau din umeri ca și mine, mirați și ei că niciodată n-avuseseră curiozitatea să-l întrebe. Probabil numai furierul regimentului avea norocul să cunoască ghicitoarea asta, pentru că o vedea dezlegată gata în registre. Încolo, de la maior și până la bucătar, nimeni n-avea habar.

Ba încă și mai ceva! Măcar că purta la mână două galoane late de aur, pentru noi el n-avea grad. Și nimănui nu i-ar fi trăsnet prin minte să-i zică: „Trăiți, don sergen-major”. Să fi poftit să-i zici! Ar fi fost în stare să se facă foc și pe loc ți-ar fi răspuns: „Să-ți crească urechile, băiete!”

Așa, toată lumea-i spunea „Moșule”. Și ai fi fost în stare să crezi că tot sub numele ăsta era trecut și-n controale.

Moșul era omul cel mai vechi din batalion. Schimbase ofițeri peste ofițeri, apucase soldați care ajunseseră acumă căpitani, văzuse schimbându-se nu mai știu câți maiori, șefi de corp, și privea la toate primenelile și transformările astea cu un fel de filozofie simplă, care-i era în fire, nu împrumutată din cărți. „Hei, bădică, roata lumii e afurisită!”

Toate se mutau de la locul lor, toate întinereau ori îmbătrâneau, numai el rămânea cum fusese. Când a-nceput să i se zică „Moșule” iarăși nimeni nu știa; ai fi zis c-așa se pomenise el „Moș” de când lumea.

Peste el și peste viața lui plutea o taină pe care gândeai că nici el n-o cunoaște. De unde era, ce fusese mai-nainte habar n-avea cineva. Atât ne spusese:

— Hei, cocoșelule, când m-a luat pă mine cu arcanu, era altă găscă-n traistă! Eu am apucat pă Pazvante, care mânca omu de viu... Nu-ți mai vorbesc de Lipan, care striga „creier de cocoș”... ăsta a fost încoa de tot!

Moșul făcea oștire de vreo cincisprezece ani. Și doar nu era om bătrân. Să tot fi avut treizeci și cinci, treizeci și șase de primăveri înnodate. Dar, nu știu cum și ce fel, primăverile lui erau cam tomnatice, ba le ieșise binișor bruma prin păr și prin barbă. Pe ici, pe colo, ghiociei îi mijeau prin cap, de i-ai fi dat

ăl mai puțin, să zic, patruzeci și opt, și nouă. Unde era și cam adus de spete, ca omul la vârsta când te pleci spre groapă, unde mai avea și mersul agale, puteai să juri că se apropie de cincizeci în toată legea.

Da ce om! Uit-te: mi-l aduc aminte ca astăzi. Regulat îl vedeai prin curtea cazărmii cu mâinile la spate, ori ciugulindu-și bărbuța, și n-ai fi bănuir cât cucu că-i militar, și încă de-ai lui Pazvante, dacă n-ai fi zărit mondirul cazon pe el!

Era șeful gorniștilor. De dimineată pornea cu „puii” la instrucție și nu se-ntorcea decât la vremea mesei. Apoi, după masă, iar așa. Și, cât ți-i ziulica de mare, auzeai sunând goarneau pe maidan. Un lucru ciudat: când mergea în fruntea gorniștilor și mai ales în fruntea batalionului, i se însenina fața. Nu mai era îndoit de spete, mustața și-o ridica în sus și făcea niște pași de credeai că o să cufunde pământul. Gorniștii lui erau ăi mai vestiți la toate garnizoanele pe unde trecuse.

El compusese marșurile alea după care soldatul calcă „scurt” și apăsât fără să vrea. Gorniștii ăilalți îndrugau ca de mort!

— Ța-i marș? Parcă-i de cavalerie! Mă mir că nu cântă de nuntă!

Și doar oameni erau și ăia. Numai vezi că avea Moșul un fel de „manelă” a lui aparte. N-ai fi auzit vorbă proastă din gura lui! Ori să pedepsească el, ori să bată — „cum aud că obicinuiesc alții” — ferit-a Sfântu! Moșul se uita la gorniștii lui ca la niște pui, și să fi văzut numai că se leagă cineva de dânșii! Așa, moș cum era, se înfură de credeai că intră dracu-n toți.

Uneori mai lăsa pe oameni să se mai odihnească și ei, că, mai ales la început la toți le plesnesc buzele din pricina goarnei. Dar de departe, când vedea că vine maiorul, îl auzeai:

— Haide, mânzule, dați zor, taică, dați zor! Că, uit-te, vine Ghiuju!

Ghiuju: așa zicea el în loc de „don maior”. Apoi zâmbea, se uita la berbecul batalionului, care se ținea grapă de el peste tot, și-i spunea:

— Scoal’, Ghiță, scoal’, că vine stăpânul ăl mare!

Însă Ghiță îl privea cu ochii lui leneși și cumiști, că el nu cunoștea alt stăpân și alt frate decât pe Moșu. Amândoi erau

stâlpilor batalionului, amândoi mergeau în frunte, amândoi mâncau și amândoi dormeau.

— Vezi?! zicea Moșul. Nu l-aș da pe Ghiță să știu de bine că mai îmi dă o primă!

Și cum iubea pe Ghiță, așa iubea pe toți oamenii. Nu cunoștea pizma, nu avea vrășmași și nici fudul nu era.

Când vedea câte un voluntar mai mititel, Moșul se uita la el ca la un copil și-i spunea cu dragostea lui originală:

— Mă, câta melităroiu de mare! Da o să poți ține pușca, tăticule?

Ori, dacă te vedea trist, numaidecât te întreba:

— Noroc, taică! Merge cătănia? Maica Domnului într-ajutor!

Altădată, îl pofteai la cantină. Nu te-ar fi refuzat nici în ruptul capului, măcar că nu-i plăcea băutura. Intra și comanda:

— He, un șpriț, un macmahon, mai multă gazoasă!

Asta era viața lui: prieten cu toți la cataramă și voie bună.

În vremea din urmă nu mai avea voie să sufle din goarnă, nici să alerge, nici să ridice greutate. Îi venise boala de acolo că prea suflase mult.

— Acuma să mă iau de mână cu Ghiță, zicea el, și râdea chiar de boală.

Însă nu vorbea decât de anul pe care-l mai avea de slujit.

— Cum l-oi împlini, mă duc. Și, mai cu pensioara, mai cu părăluțele strânse, deschid și eu o cârciumioară... Hea! Pentru bătrânețe e destul. Îmi iau și o băbuță, așa de vo optsprece anișori...

Noi râdeam:

— Da ce să faci cu ea, Moșule? Să se ia și ea de mână cu Ghiță?

— Ce, mă? Ce? Dec! Ba bine că te-oi chema pe tine să-mi ajuți!...

* * *

Nu trecuse nici o săptămână de când ne spusese vorba asta, și auzirăm într-o dimineață vestea groaznică: a murit Moșul!

— Da, domle! zicea aghiotantul. L-a găsit căpraru de la gorniști întins pă pat, fără suflare, cu ochii închiși, țeapăn, mort — ce mai încoace-încolo? Berbecu stetea la căpătâi și urla. Când a văzut că pun oamenii mâna pe Moșu, s-a suit și Ghiță cu două labe pă pat. Săracu dobitoc! Vezi dumneata? Parcă vrea și el să ajute, ori să vază măcar ce s-a întâmplat...

— Și de ce a murit? Nu se știe?

— De! Doctoru zice că i s-a rupt o vână. Știi că el suferea, sărmanul! Da eu bănuiesc c-a murit de supărare...

— Supărare, Moșu?

— Taman așa! Ți-aduci aminte vorba lui: „Să-mi găsesc o băbuță de vo optsprece anișori“...

— Ei! Mi-aduc...

— Apăi asta e! Băbuța a găsit-o el, pă cât știu eu; da', pasămite... boala lui e afurisită... te face neom... A găsit băbuța degeaba. Vorba dumitale: „Să se ia și ea de mână cu Ghiță?“ D-aia, prepui eu c-a murit... Puțin lucru e, domle? Să te pome-nești din om... lipovean!

* * *

A doua zi, când l-a-ngropat, l-au trecut pe la cazarmă. Tot batalionul era în poartă, ori pe la ferestre, ori pe zid... Bietul Moș mergea cu picioarele-nainte pe drumul de apoi. În urma lui, că era într-o duminică, o mulțime de ofițeri, de soldați și de sergenți. Gorniștii nu mai cântau „scurt“. Era un cântec lung de jale, care-ți trecea prin inimă ca un țipăt de durere.

Iar doliul, la căpătâi, îl ținea Ghiță, singurul frate. Și nici nu s-a mai întors la cazarmă: o fi putrezit pe câmp!

MARI!

În lunga și-n veșnic neuitata mea trecere prin armată, am întâlnit multe manii, unele mai periculoase decât altele. Oameni care beau „la nemurire“, oameni care băteau așa, din senin, „pentru a preveni răul“, alții care aveau toate vițiile Orientului, Occidentului, Sudului și Nordului; tot ce-și poate închipui mintea

omenească și tot ce nu pot fabrica nici chiar visurile, tot am întâlnit acolo, în împărăția onorului, ordinii și disciplinei...

Dar nici o patimă nu mi-a părut mai primejdioasă pentru siguranța statului ca patima poeziei. De când s-a aruncat prin gazete afirmația că este posibilă căsnicia între Muză și Pampon, de atunci omul-vătrai căznește pe nefericita lui mireasă mai rău decât la compania de disciplină. O tratează mai barbar ca pe dezertori. Gimnastică, ploton de pedeapsă, ranița în spinare, butuci, carcere, chemarea dracului de la lampă, scoaterea tesacului din scânduri cu dinții, corvada — tot suferă sărmana femeie înaripată!

Odată eram într-un regiment în care molima versificării se întinsese teribil, ca pecinginea, ca moșicula la cașcaval, ca foaia mea de pedepse. Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați, toți erau cuprinși de virusul poetic.

Dacă vedeai un om într-un colț mișcând din mână și privind în toate părțile, trebuia să știi că se pregătește un nou asasinat în versuri. Nu te-ar fi prins mirarea dac-ai fi auzit că don colonel a dat un ordin de zi rimat, nici dac-ai fi auzit că în rețetele medicului chinina rimează cu antipirina, nici dac-ai fi auzit pe don căpitan scandând comenzile ca Virgiliu, nici, mai ales, dac-ai fi aflat că furierul împlinește deficiturile misterioase cu niște cifre fanteziste — versurile unui furier...

Și de ce toate astea?

Originea epidemiei este următoarea:

Un locotenent, ale cărui mustăți rivalizau cu ciucurii de la drapel, izbutise să i se publice într-un fel de revistă țivilă — în schimbul unei liste de abonament pe care delicventul o complectase — o sumă de poizele mai mult sau mai puțin lungi și mai mult decât deloc corecte. De câte ori apărea revista, autorul o aducea la popota ofițerilor. După masă, când sfârșea ultimul pahar de „Odobești vechi“, camaradul ofilitei muze lua fascicula și dădea cetire „versurilor care promiteau“, cum zicea într-o notă directorul revistei.

Toți ascultau cu smerenie. Unii zâmbeau cu satisfacția pe care o dă spiritul de corp, alții se simțeau înfiorați de cascada de rime care se amesteca în aer cu aburii cafelei, cei mai

bătrâni meditau, cei mai tineri sughițau melancolic. Însuși colonelul aprecia mult pe ofițerul său, care înălța așa de sus și așa de bine prestigiul regimentului. Vezi că era pe vremea când începea și-n armată a se recunoaște că ofițerul „Moș Teacă” trebuie să dispară, înlocuindu-se cu aceea ce se numește de regulă „ofițer cult”.

Da, Topoloveanu era „ofițer cult”. Căci, în afară de reglemente, el poseda — se zicea — întinse cunoștințe țivile. Dovadă? Ei, bravo! Dovadă, versurile lui:

Mari, permite-mi, dragă, frenetic să-ți șoptesc
O dulce poezie: Mari, ah! te iubesc!

Mari! Cine n-a iubit o Mari în viața lui? Și cine n-a „dedicat aceste versuri” unei Mari oarecare, chiar dacă pe iubita lui o chema Luxandra, și chiar dacă n-avea nici o iubită? În poezia română, Mari nu era un nume propriu, ci un simbol.

Odinioară, poeții români spuneau drăguței lor „vergură de amoare”, mai târziu i-au spus „virgină grațioasă”, apoi Alecsandri a introdus pe „copilă”, mai în urmă Eminescu, poetul nostru cel mai rafinat în materie de iubire, ne-a înzestrat cu „înger”, cu „femeie” și cu „fecioară”.

Să poștești azi să-i faci dumneaei o poezie fără ca să-i aplici epitetele făurite de Eminescu! Să poștești să-i zici Mari, copilă sau virgină — mai ales virgină! Ar fi ca și cum i-ai cumpăra un malacof sau o pălărie ieșită de la modă. Ei bine, între „copilă” și „femeie” a fost „Mari”. Creată de Scurtu în versurile celebre:

Când luna în lacuri își scaldă fața...

.

Ma-a-a-a-ari,

Ma-a-a-a-ari,

Mari repetă în râpe-adânci.

Mari a trecut prin epoca ei ca un consemn, ca un ordin de la comenduire.

Topoloveanu, a cărui „liră” înțelegea disciplina, a cântat și el pe Mari, pentru ca să se supună curentului. Aceasta a și

făcut tăria lui ca poet: el nu s-a ridicat deasupra mijlociei contemporanilor săi, și ei l-au admirat pentru că *el* era *ei*!

Și, dacă așa erau contemporanii țivili, vă puteți închipui ce erau contemporanii cu epoleți! Când citea Topoloveanu „una proaspătă”, masa se prelungea până după postmeridiane, în ciuda ofițerului de aprovizionare, pe care-l amenința deficitul la capitolul „vin”, și în ciuda soldaților, care aveau a face în ziua aceea cu niște ofițeri beți de ambrozie și de nectar!

Se-nțelege, Topoloveanu era copilul răzgâiat al regimentului. La ziua lui onomastică, la Paști, la Crăciun, la Anul Nou, la patronul regimentului, la sărbători naționale, colonelul îl chema întotdeauna seara la ceai, ca să arate musafirilor țivili că Spada și Lira sunt amice.

Atunci Topoloveanu își dregea nasturii, își ajusta tunica, scotea mai în evidență cauciucul de la cravată și începea să citească *Armia română sau căderea Plevnei*, poem care făcea, prin măreția și prin violența lui, să mârâie Bulică de sub masă. Ori devenea liric și citea *Fluturile și roza*, elegie care făcea pe cocoana colonelului să exclame cu capul pe umărul drept și cu ochii în tavan, à la Maica Precista nemțească:

— Ah! Țsta-i janru meu!

Iar la urmă, când fluturile spune rozei:

Și de-acuma-n fericire
Vom trăi ca camarazi,
Și trecând la nemurire
Vom fi, ah! ca și doi brazi,

coloneleasa era în delir melancolic, colonelul rămânea prostit, iar Bulică dădea din coadă în semn de adâncă satisfacție.

* * *

Gelozia însă este partea poeziilor „pe acest amar pământ”, cum se exprima așa de trist poetul-ofițer Topoloveanu.

Da, el răpise inima multor duduci care citeau pe Monte-Cristo, el sedusese multe văduve cărora le redeșteptase în piept patima iubirii, el cucerise chiar inima de bronz a colonelului, și tocmai de aceea toți camarazii doreau să-l imite.

De atunci data în regiment pacostea versurilor.

Sergentul meu major mă-nnebunea în fiecare zi, după raport, mă lua în cancelarie și, după ce mă trata cu „o gazoasă”, începea discursul obișnuit:

— Știi pă Janeta de la „Trei colori”... Ah! Mult o iubesc!... Da mi se pare că elevu de administrație clasa a doua, Sărățeanu, i-a-ntors capu. Eu merg acolo în fiecare seară, cheltuiesc cu ea toată solda... și tot ce mai pică... și mi se pare că ăla o are pă gratis, numa cu poiziile... Uit-te, i-am făcut și eu o poizie. Vezi dacă e bună:

Ah! Janeto, tu ești crudă,
Nu preferi a mă iubi,
Dar îți jur-n eternitate
Că pentru tine-oi muri!

După cetanie, urma o pauză. Sergentul-major mă privea cu spaimă, pe când eu cercam să-l conving că a făcut „un cap de operă, nu altceva”. Cum îmi mulțumea bietul om, cum mă cinstea cu țigări de damă cu carton și cum îmi dădea bilet de voie seara! Mai ales dacă îi ștergeam un cuvânt și-l înlocuiam cu altul, atunci era pe deplin convins că în adevăr mă ocup de el...

Într-o zi a venit la mine desperat. Îi dusesese Janetei o poezie fără să mi-o arate mie în mod prealabil. Poezia începea așa:

Spuneți, spuneți, mândre stele,
Focul lacrimilor mele,
Și voi, dulci privighetori,
Și voi, parfumate flori!

Dar... ingrata Janetă i-a aruncat poezia în nas, zicându-i:

— Nu ți-e rușine să-ți fie! Asta-i poezia care mi-a dat-o Sărățeanu aseară!

Și i-a scos dintr-o cutie de bomboane — albumul ei — poezia asta întocmai, scrisă de mâna lui Sărățeanu, cu litere gotice și cu umbre.

Cred și eu! Dacă apucase Sărățeanu mai înainte s-o fure din *Dorul!*...

Acuma don sergent-major, care trecea de „plastografu lu Sărățeanu“, cum zicea Janeta, era pierdut. În loc de:

Ah, Janeto, tu ești crudă,
el scria:

Ah, Matildo, tu ești crudă,

și în loc să mai meargă seara la „Trei colori“, se ducea la „Ursul de aur“.

Canonul cel mai mare l-am pățit însă cu căpitanul Gănoiu.

Într-o zi mă pomenesc cu el că mă ia deoparte și începe să-mi spună foarte trist, aproape plângând:

— Poate c-ai auzit ce nenorocire mi s-a întâmplat... Știi, cât am fost detașat cu compania la Târgu-Ocna, nu m-am putut duce acolo cu toată casa. Cheltuială mare: bagaj, slugi... Așa, am luat numai nevasta și am lăsat la București doica cu copilul, un copilaș de vo patru luni... Ei, ce crezi c-am pățit? Când mă duc alaltăieri în București, găsesc copilul mort!...

Bietul căpitan plângea. Se cunoștea că-și iubise copilul și, în fața aștei morți, toată răutatea lui obișnuită dispărea. Dragostea de tată ștergea dintr-o dată din inima-i împietrită orice alt sentiment.

Încercai să-l mângâi, dacă poate fi vreo mângâiere în fața unui cadavru pe care l-ai iubit. Dar, ștergându-și lacrimile, căpitanul îmi răspunse repede și cu un aer vesel ca de o bucurie neașteptată:

— Să vezi ceva: m-am gândit la dumneata tot drumul de la București până aici.

— A, mă onorați...

— Deloc, deloc. Ascultă. Am îngropat copilul — Dumnezeu să-l ierte! — și i-am pus pe groapă o cruce de lemn provizorie. Am de gând să-i fac un monumentaș mititel. Și pe monumentaș, o poizie! Mi-o faci, nu-i așa?

— Domnule căpitan, vă rog...

— Nu, fără vorbă! Mi-o faci sau nu? Țiu foarte mult să fie de dumneata... O faci ca din partea neconsolatului său părinte... Eu o iscălesc...

— Foarte bine, o fac.

— Adu mâna-ncoa! Va să zică, parol?

— Parol!

Superior, tată, milă, plictiseală, toate la un loc mă făcură să primesc a face parte din serviciul pompelor funebre. Căpitanul, încântat, a început atunci să-mi dea explicații:

„Bubi S. Gănoiu, de sex masculin... Născut la 14 februarie 1883... Decedat la 15 iunie 1883... patru luni... Îi ieșiseră doi dinți... Tatăl său plecat cu mama sa la Târgu-Ocna... Bubi mort la doică“...

Și pe tema asta mă făcu să notez o sumă de lucruri care, învederat, n-aveau nici o importanță pentru lucrarea ce trebuia să fac. Unele amănunte treceau chiar dincolo de hotarele caraghioslăcului. Dar așa sunt toate durerile noastre: ele au întotdeauna și o parte ridiculă pentru cei ce nu le simt ca noi.

M-am zbuciumat o zi și o noapte. La lumina soarelui, la lumina lunii, la lumina lămpii, am asudat pe o căldură de patruzeci de grade ca să alcătuiesc epitaful ăsta ciudat. Mă gândeam mereu:

„Ce ar putea spune un tată copilului mort? Ce fel e durerea pe care o simte? Da, el încearcă o pierdere crudă, parcă s-ar rupe o fâșie din propria lui inimă... Un copil mort, nu numai un corp care se pierde; dar o amintire sfântă... Ai iubit o femeie și te-a iubit și ea... Iată copilul, iată rodul acelei dragoste adânci... Câte speranțe, ce monument pentru viitor... Însă copilul moare, ca și cum ar vroi ca din patimile noastre să nu rămână nici o urmă“...

Și tot așa am delirat mereu, flăcău care vroiam să mă închipui tată!

După o trudă oribilă, înghebasem poezia. Am pus-o în plic și am trimis-o căpitanului acasă.

L-am întâlnit peste trei zile...

— Nu mi-ai făcut nimica! îmi spuse el. Aia nu era poezie. Mai întâi rândurile erau prea lungi; pă urmă, nu vreau să se potrivească întâiu cu al treilea și al doilea cu al patrulea, mai bine câte două-două. Și nu spunea ce voiam eu. Uit-te, mi-a făcut Topoloveanu una foarte bună:

Ah! tu, Bubi, cum te-ai dus
Tocma-n cerul cel de sus!...
Eu eram în Târgu-Ocnii,
Iară tu la țâța doichii...
Sugeai lapte pentru viață,
Și gustai a sa dulceață...
Aveai ochii prea fierbinți
Și-ți ieșiseră doi dinți.
Când deodată Dumnezeu
Te luă la sânul său!
Plângi, Mari, pe Bubișor,
C-a zburat, ah pe un nor
Și nu mai vine la noi!...

Căpitanul S. Gănoiu

— Da, da, foarte bună poezie! am răspuns și eu.

— Vezi? Tot Topoloveanu, săracu! Frosa a plâns ca un copil când a cetit...

— Care Frosa?

— Nevastă-mea.

— Atunci cine e Mari?

Căpitanul izbucni într-un hohot de râs:

— Apăi eu credeam că te pricepi la poizii. Că n' colo, tufă! Nu știi că în poizie trebuie să zici „Mari”? Mari e Frosa în poizie!... Tot Topoloveanu, săracu!

* * *

Noroc că peste trei zile m-am bolnăvit de tifos și am intrat în spital. Altfel te pomeneai că auzeam și despre mîța regimentului c-o cheamă Mari!

LIBER

Din ce în ce se stingea zgomotul cazărmii. O dată cu soarele, care se culcase după un deal, toată viața cazărmii se potolea. Din când în când , câte un soldat întârziat pe afară intra repede pe scările de la ușă, în dreptul căreia santinela se mișca în dreapta și la stânga. Sus, la ferestrele luminate, se arătau, trecând repede, soldați care se urcau pe paturi ca să cotrobăiască prin ranițele înșirate pe poliți, și umbrele dispăreau, din ce în ce mai puține.

În curtea întinsă, un maidan imens pe malul Dunării, tăcere. De departe vuia zgomotul orașului ca o șoaptă uriașă, confuză, și se auzea arare o notă strânsă de gât de la lăutarii berăriei vecine. Pe apă, pustiu; catartele nemișcate se-ntunecau mereu în ceața ce se întindea, amestecând în noapte apa cu aerul, ca o mare de gaz ce stăpânea peste tot.

Căprarul Alexandru Vintileanu se plimba singur prin curte. Încheiat în tunică „de cazarmă“, cu bonetul pe ceafă și cu mâinile la spate, el tăia curtea cu pași leneși, nepotrivți. Uneori se oprea la malul cercuit cu sârmă, și ochii i se pierdeau prin ceață, de departe cătând să-și lămurească peisajul ce se pierdea în întuneric.

Mai avea noaptea asta! După trei ani de oștire, avea să se libereze mâine, să lepede în sfârșit haina care-l strângea, să reintre în viața liberă. Privind la undele liniștite, care de-abia se zugrăveau pe apă când trecea prin ele o rază de lumină, își amintea acum tot ce trăise el din copilărie și până azi. Se revedea, cu zece ani în urmă, copil în casa părintească, lângă un tată care-l iubea, căci de mamă nu-și mai aducea aminte. Ea fusese pentru el ca o figură ce ți se arăta-n vis, luând diferite forme: când naltă și brună, când slabă, blondă, plină de duioșie. O pierduse când el n-avea decât șapte ani, și de-abia dacă-i putea reconstitui icoana după un portret vechi pe care-l văzuse în fruntea albumului...

Ce-i rămăsese din toată copilăria? Câteva amintiri vagi, nici triste, nici vesele, care se pierdeau în noaptea vremii, aci un

prieten cu care se jucase, aci o servitoare care-i spunea basme de care nu-și mai aducea aminte decât în fășii desperecheate... Încolo o banalitate ce nu se putuse încrusta în memorie. Dar în cadrul strâns unde se-nghesuiau nedeslușite întâmplările trecute, claie peste grămadă, fără ordine cronologică și fără ca una să se ridice deasupra alteia; în vălmășagul de nume proprii de-abia reținute, de chipuri șterse, de crâmpie de vorbe care-i răsunau fără nici un înțeles, de fapte indiferente, o singură imagine rămăsese aceeași. Ea singură mai sprijinea monumentul copilăriei, îl însenina, îl acoperea parcă în părul ei blond, îi dădea din strălucirea ochilor ei albaștri.

Copilărise cu ea de mic. Ea n-avea tată, cum el n-avea mamă. Eliza Murgășanu era frumoasă, și zveltă, și bună. Copii, se jucau ceasuri întregi, și trebuia să intervină glasul mamei sau glasul tatei ca să-i facă să nu mai alerge.

„Nu vă urcați pă movilă! Alecule, dă-te jos din salcâm! O să vă rupeți hainele!”

Și trebuiau să se execute, întotdeauna cu părere de rău că se despart...

Mai târziu, ea aproape domnișoară, el băiat de gimnaziu, au continuat să se joace, de astă dată cu mai puțin zgomot. Între ei apăruse deja sfiala vârstei; cu toate astea, erau tot frate cu soră, amândoi iubindu-se deopotrivă, cu o iubire pe cât de adâncă, pe atât de nevinovată...

Caporalul privea pe apă, unde se lămurea câte o lumină, o barcă plutind ușor, departe, mai departe, ca visul copilăriei lui...

Acum își aducea aminte scena cea mare.

Tat-său, un funcționar vechi, era mutat în alt oraș, și trebuia să plece în douăzeci și patru de ceasuri. I-a spus vestea asta pe seară și i-a trecut prin inimă ca un fier roșu. Mai întâi n-a știut nici el de ce. Încetul cu încetul, însă, a simțit că aceea ce-l durea așa de crud era despărțirea de Eliza. Într-un suflet s-a dus la ea. Era singură-n grădină când a venit să-i spună și să-și ia rămas bun. Ce ciudat sentiment a-ndurat! Avea șaptesprezece ani acum și niciodată nu-ncercase în fața astei copile de

cincisprezece altceva decât o prietenie de copil! Și cu toate astea! Acum, când trebuiau să se despartă, amândoi vedeau că se iubeau mai mult decât atâta... În umbra serii, sub coperișul salcâmului înflorit, au căzut unul în brațele celuilalt și s-au îmbrățișat pentru-ntâia oară, cu patimă, nebunește, și au plâns cele mai sfinte lacrimi...

De aci încolo, un punct negru în memorie, ca o piatră grea peste un mormânt de suveniruri... Știa că a plecat, că a venit la gară, că au vorbit puțin, că și-au strâns mâna cu căldură, că a văzut-o, că a bănuț-o că plânge... Apoi, ca să evite de a plânge și el, s-a urcat în vagon și a tăiat emoțiunea cu glume ce-i sfâșiau inima:

„Lizi, vezi să îngrijești de pisică, pune-i clopoței la urechi“...
Iar Lizi, nemișcată, zâmbea printre lacrimi...

Și apoi? Pustiu! S-a stabilit în alt oraș, și-au scris scrisori copilărești, pline de căldură și cu o ortografie îndoioasă, într-un stil de roman prost... până-ntr-o zi, când scrisorile lui au rămas fără răspuns. Nu-l mai iubea? Murise? Era supravegheată? N-a știut niciodată. Îi rămăsese un portret pe care-l purta cu el. Erau ei amândoi, fotografiați la țară de un fotograf ambulant... Niște linii șterse, cenușii, în care numai cu bunăvoință recunoștea trăsăturile ei, ochii ei frumoși. Ea stătea pe un scaun, el în picioare lângă dânsa, o privea, sau i se părea lui c-o privește, căci fotografia rămânea un mister în privința asta...

Mai târziu, peste un an, tat-său a fost dat afară din slujbă, când se schimbaseră guvernul. După un an de mizerie neagră, în care vânduse tot ce aveau mai scump în casă — cerceii de aur ai mamei, portrete cu rame poleite, lampa cea mare de tavan, tacâmurile de argint, până și inelul lui de logodnă — bătrânul a apucat darul beției. În fiecare dimineață, la cafenea, dacă vreun cunoscut mai milos îi dădea un franc, el îl schimba pe țuică. Îl aduceau acasă plin de noroi, sălbatic, aiurind, nerecunoscând pe nimeni, până-ntr-o zi, beat, fără cunoștință, s-a aruncat sub roțile unui tren... Și l-au îngropat în socoteala comunei, seara.

Toate astea și le amintea căprarul într-o dezordine de gândiri.

El întrerupsese școala de mai multe ori, o dată fiindcă fusese bolnav greu, altă dată, ca să poată trăi, intrase a cincea roată la căruță într-o cancelarie; mai târziu locul i-a fost ocupat de un bacalaureat, în urma unui concurs la care se băteau vreo șaisprezece inși. Într-o bună dimineață, când împlinea nouăsprezece ani, s-a dus voluntar în armată.

Cu cele patru clase pe care le avea, pusese de gând să se facă ofițer.

Însă, una după alta, au venit deziluziile. Disciplina, viața groaznică între zidurile păzite de baionete, bățile pe care le vedea împrejurul lui, toate sfârșiră prin a-i naște-n piept revolta. Nenorocul lui îl adusese în compania celui mai brutal dintre căpitani. După încercări de tot felul, după nesupuneri mici, după hărțuieli de toată ziua, s-a ales că în trei ani n-a ajuns decât căprar. Privind la cele două galoane de lână, cusute la mână, îl cuprindea o ironie tristă. Atâta meritase el? Era mai bun, mai activ, mai inteligent sergentul Berechet, care se pregătea deja pentru școala divizionară, după ce-nvățase la regiment a scrie pe nisip și a citi cu cercuri de hârtie puse deasupra slovelor?... Sergentul Berechet, care lua întotdeauna stânga drept dreapta și căruia maiorul propunea să-i lege la un picior fân și la altul paie, nu era nici mai citit, nici mai deștept; dar era omul de-ncredere al căpitanului, și căpitanul îi zicea totdeauna că e... instructor sever și „bun militar“.

Ei, el nu meritase să fie decât căprar!...

Dar acuma zâmbea. Trei ani trecuseră, și în sfârșit avea să fie liber... Cu cât treceau ceasurile, cu atâta se simțea mai agitat, ca-n ajunul unui eveniment mare. După o călătorie lungă prin valuri furtunoase, după o călătorie în care adeseori fusese aproape să se zdrobească de stânci, ajungea la mal!

Privi din nou pe apă. Barca de adineaori, care i se păruse că ajunsese la țarm, sălta încă pe valuri... Oare țarmul *lui* nu era tot așa de departe? Nu era o ficțiune a-nchipuirii? Nu-și făcea iluzii când i se părea că malul e aproape? Da, în noaptea

asta se culca încă rob între ziduri, și mâine avea să fie liber... Însă cum? Ce fel era libertatea asta? A cunoscut-o el vreodată? La nouăsprezece ani, când își târâse pingecele rupte pe pragul cazărmii, nu era încă liber? Ce-l împinsese atunci la robia asta, pe care o numeau *voluntară*? Și acum, după trei ani, nu se găsea tot cum intrase? Ce avea să facă? Unde vrea să se ducă?

La ușa cazărmii se făcu o mișcare. Apăru gornistul și începu să sune prelung și trist stingerea lumânărilor...

Luna bătea acum în ferestre, amestecând razele ei palide cu lumina dinăuntru, care plutea încă; își îndreptă pașii greoi spre cazarma unde avea să doarmă noaptea cea din urmă...

* * *

Somnul i-a fost o trudă, o aromeală cutreierată de visuri neînțelese, în care toate gândurile de seară îi apăruseră din nou, schimonosite, desperecheate ca niște stanțe, pline de fiori și pline de zbucium... Toate se amestecau într-un vălmășag imposibil aievea. Aci era de șaptesprezece ani și-și oglindea chipul vesel în ochii albaștri ai Elizei, aci era dezertor din armată, rătăcitor pe o barcă, alungat din urmă de niște puteri diforme, care urlau, pe când valurile erau gata să-l cotopească în tot minutul; aci se deschidea cerul și se arăta un farmec, o lumină vie, eternă pentru cine știe s-o cuprindă...

La ziuă a fost scutit de servicii, și-a dat în primire pușca, muniția toată, hainele chiar, și i-au lăsat în schimb o tunică roasă, cârpită, peste care onoarea de caporal stătea cocoțată ca un sarcasm. Cu un capel pe care se amestecau toate culorile unui curcubeu, cu o pereche de cizme enorme, scâlciate și împeticite, s-a prezentat în fața căpitanului.

Aci a primit foaia de trecere în rezervă, biletul de drum pân la București și un franc care i se cuvenea pe zece zile servite. Căpitanul n-a uitat, firește, să-i mai dea și sfaturi părintești.

Și-a luat ziua bună de la tovarăși și a plecat fără să i se cânte „rezerva“, cum nu i se cântase nici „de recruți“, când a intrat.

Peste un ceas era la gară și pornea cu trenul într-un vagon de clasa a III-a.

II

București!

Pe o căldură de 40 grade, într-o atmosferă încărcată și murdară, pe ulițele transformate parcă în niște cuptoare necurate, rezervistul își luă drumul, fără să știe unde, fără scop, privind în toate părțile. Trăsurile cu coșul ridicat, tramvaiurile grele și zgomotoase, căruțele hodorogite circulau înghesuindu-se, pe când birjarii țipau mereu, asudați și ei, și caii, și mușteriii. De-a lungul Căii Griviței, negustori în vestă, femei cu fuste ușoare, copii aproape dezbrăcați priveau convoiul care curgea de la gară, obosit, unii cu geamantane-n mână, alții cu câte un țișgănaș care schimba sacul de drum al călătorului când într-o mână, când într-alta. Din când în când, câte o casă mare, frumoasă, cu perdelele lăsate... Și cârciumi multe, pe zidurile cărora erau mângălite inscripții caraghioase, reclame de vin, de bere, de limonadă; pe alocurea, câte un miros de bucate te izbea din fundul unei prăvălii murdare.

Pe tot drumul nu mâncase decât covrigi. Îi era foame și se uita jinduit la birturile care-și așezaseră afară grătare pe care sfârâiau cârnații și fleicile dogorite de jărat, stropite din când în când de picuri de sudoare ce curgeau de pe fața bucătarului. Covrigii îi cumpărase din gologanii pe care îi avea înainte de soldă, francul îl avea întreg.

Mergea înainte. Pe Calea Victoriei, oamenii se grăbeau. Tineri în haine de vară, cu haina peste cămașă, încinși cu cordoane, apărați de umbrele împotriva soarelui; femei îmbrăcate în mătăsuri subțiri, prin care se zăreau brațe și spinări albe; apoi trăsurile și iar trăsurile. În câte un colț de stradă, un gardist care își scotea chipiul și-și ștergea fața cu o basma mare, leorcăită de mult; pe alocurea, prăvălii cu pânzele lăsate dădeau câte un crâmpei de umbră vitrinelor încărcate; mai departe, câțiva hamali care stropeau din niște tulumbe, pe când cocoanele își ridicau rochiile cu grație și cu intenții.

El își vedea de drum, oprindu-se din când în când să admire o casă, o vitrină, o femeie. Din pavajul înfierbântat se

urcau valuri nevăzute de căldură, din ganguri ieșea un miros cald, greoi, îngrozitor, fără nume. Din vreme-n vreme, întâlnea câte un ofițer în bluză, grăbit, aproape alergând pe jos, ori zărindu-se din fundul unei trăsurii, ori pe banca unui tramvai deschis: saluta, căci nu scăpase de haine, și trecea înainte.

Tot înainte! Își făcea socoteala: azi avea să colinde așa-n neștire și să mănânce patruzeci de bani mai pe-nserate, ca să aibă și pentru mâine. De culcat, vara e ușor lucru: sunt atâtea unghere uitate de oameni, pe unde nu trece nimeni! Apoi, mâine are să alerge să găsească ceva de lucru. Unde, nu prea știa. Are să bată la ușile ministerelor, pe la cancelarii, pretutindeni; are să-și arate foaia de trecere-n rezervă, atestatul de la gimnaziu, și are să găsească ceva...

Însă iluziile-i fugiră una câte una. Peste tot i s-a răspuns ca să facă o petiție, și „la primul loc vacant” o să-l aibă-n grijă. Peste tot, apoi, vorbele astea: „Acum, în vacanție, greu de găsit. Nu sunt lucrări, pe urmă, cei mari lipsesc. La toamnă poate!”

Și a doua zi, și a treia zi același lucru: la toamnă! Însă foamea așteaptă oare pân-atunci? Dimineața de tot, plimbându-se pe dinaintea cafenelelor, cu nădejdea ca să găsească un ban aruncat din greșeală de vreun chelner, o dată cu scrumul de pe tăvi, se pleca adesea la pământ, înșelat de o părere, adunând capace de cutii cu chibrituri în loc de bani; după amiază, gonit de foame pe ulițele aprinse, cu gura arsă de sete, cu foamea ca povară, cu picioarele arse de cald, de oboseală, de slăbiciune, se oprea în dreptul ferestrelor de la birturi, unde se arătau pui fripți, verdețuri, castroane cu iaurt, și fructe, și prăjituri, și atâtea lucruri al căror gust îl și uitase! Își târa pretutindeni mizeria, care țipa în hainele zdrențăroase de fost apărător al țării, își târa cizmele, ce-i păreau din ce în ce mai grele, și uneori îi venea să plângă... În dreptul lui „Capșa”, stăteau afară la mese oameni care beau ceva verzui cu trestia, ca să nu-și strice dinții. Erau oameni care caută să-și facă poftă de mâncare, pe când la ferestre se arătau atâtea bunătăți, pe care le ghicea că sunt bunătăți.

Acum, când nu mâncase de două zile, acum, când i se părea că toți trecătorii îi cunosc sărăcia, în ochii lui începea să se vadă ura. O femeie frumoasă și elegantă, un om bine îmbrăcat, un copil într-o trăsură, toate nu-i dădeau decât un singur gând: „Ce te-aș mai gătui!”

Și pornea înainte, sperios, parcă-l urmărea cineva. Când se-nseră, umbrele de la felinare i se păreau oameni care îl pândesc...

Era pe la ceasurile unsprezece din noapte, când ajunsese într-o stradă dosnică. Din dreptul unei case cu perdele roșii și cu geamurile deschise auzea un glas de femeie cântând. În noaptea tăcută, pustie și tristă, notele treceau ca un plâns. Femeia cânta *Visul*, o bucată pe care o auzise demult, copil!... Dar glasul celei de atunci era dulce, clar, plin de o melancolie senină, aproape copilăroasă, pentru că era glasul Elizei. Acea ce auzea acum era o coardă răgușită de contraltă de stradă, ca o flașnetă în care fiecare notă are în același timp trei sunete; pe alocurea vibra o clipă ceva dulce, dar se pierdea în totalitatea melodiei măcelărite. Cu toate astea, glasul nu era lipsit de melancolie. Dispoziția lui sufletească făcea să-i sune în urechi ca o poveste tristă, duioasă, ca un țipăt al unei inimi nenorocite; și cu cât glasul era mai aspru, mai răgușit, mai sărăcit de artă, cu atâta plânsul i se părea mai real, mai sincer, mai sfâșietor, ca țipătul unei bătrâne care pe marginea gropii copilului își dă drumul strigătelor...

El, de ce asculta, de ce se simțea mai abătut, ca și cum era cântecul nenorocului lui...

...Vai! Pentru ce ăst vis a încetat?...

Pentru ce?...

Când se sfârși cântecul, auzi câteva aplauze ieșind din odaie, apoi glasuri femeiești și bărbătești amestecându-se laolaltă în exclamații ironice, în ocări, în comentarii idioate:

— Ah, țațo, cântă de inimă albastră!...

— Fa Emilio, ăsta-i cântecul tău?...

Și injurii, și vorbe de rușine, și tot soiul de băătăi care, desigur, nu erau peste mâini...

Pentru-ntâia oară de când se liberase îi veni în minte icoana Elizei, al căreia cântec îl ciontea acum a astfel de femeie, într-o astfel de casă. Și îl cuprinse un dor nebun de visul tinereții lui, de copila al cărei portret îl purta încă.

O curiozitate nebună îl apucă, o curiozitate bolnavă și amestecată cu patimă.

„Adică dac-aș intra în casa asta? S-o văd pă asta care a cântat... Hm, n-am bani? Nu face nimica! Parcă nu se intră și așa de plimbare, de chef?”

Deschise poarta și păși sfios. Odaia dădea în curte. Ușile erau deschise și-n prag stătea o pisică neagră. Înăuntru, pe prag, rămase sfios. Erau vreo patru femei, numa-n fuste; una-n fund, legată cu alb la cap, în fustă roșie, citea o fasciculă. Două, în brațe la doi tineri, care glumeau cu ele, se lăsau legănate; alte două jucau cărți; iar pe un scaun lângă fereastră, o bătrână lucra la ciorap, parcă-ți aducea aminte legenda Soartei torcând un caier nesfârșit... Bătrâna, văzându-l, strigă cu o voce bărbătească:

— Aide, fetelor, mai lăsați zbegu! Uit-te un domn, un căprar!

Rezervistul se așeză pe un scaun. Din odaia de alături ieși și trecu pe lângă el o femeie îngânând încet cuvintele din urmă ale *Visului*. Era o fată slăbuță, i-ai fi dat treizeci de ani, fără piept, fără șolduri, cu un umblet leneș. Nici urâtă, nici frumoasă. Un păr blond și niște ochi albaștri erau tot ce mai rămăsese dintr-un chip care, probabil, fusese frumos cândva, demult!

— Dumneata cântai *Visul*?

— Eu.

— Vezi, Conteso, tu aduci pobleic cu cântecile tale! zise o brună de pe genunchii unui tânăr.

Rezervistul luă pe Contesă de mână și dispăru cu ea.

* * *

Când se văzu singur cu dânsa, căprarul o privi cu un fel de uimire care creștea mereu, apoi o întrebă:

— De unde ești?

— De la Filipești...

— Lasă gluma. De unde ești?

— De la Țigănești...

— Te rog, lasă gluma... De unde?...

— Da ce zor ai?! îl întrerupse Contesa. Ce, ești duhovnic? De unde sunt, de unde nu sunt, parc-o să ne cununăm amândoi! Sunt și eu din lumea asta mare și blestemată! Acuma s-a dus!...

Însă el scoase din buzunar portretul.

— Cunoști asta?

Contesa rămase împietrită.

— De unde-o ai? Asta sunt eu...

— Elizo! Tu aici! Aici a fost să ne-nțâlnim?...

Și, ca și-n ziua când el s-a mutat, se strânseseră-n brațe ca doi copii.

Apoi, pe când el rămăsese-n picioare, extaziat înaintea ei, ea, cuprinsă de milă, de rușine și de amintirea visului cel mai dulce, stătea cu fața-n mâini, plângând. Căprarul o liniști, îi spuse că el o iubește și așa, că n-a iubit-o decât pe ea, o dovadă portretul păstrat, apoi o rugă să-i povestească și lui cum ajunsese aici, „în casa asta”.

Printre lacrimi și în scurt, ea-i spuse tot.

Dacă nu i-a mai scris, pricina era că mama-i prinsese scrisorile. Și, din ziua aia, mama se purta foarte rău cu ea. La vârsta ei, doamna Murgășanu¹ voia să se mărite a doua oară. Dar, pentru asta, ținea să scape de fată. Hotărâse s-o mărite după un ceaprazar aproape bătrân. Toate plânsetele ei au fost zadarnice. Atunci, ca să scape de amenințarea ceaprazarului, a preferat să fugă cu un ofițer. Și a fugit. Însă după un trai îngrozitor, în care ofițerul o chinuia și o bătea, a fost lăsată. Neputându-se întoarce acasă, neștiind ce să facă, a intrat la un *café-chantant*. A cântat prin toate orașele, până când într-o seară, după ce în ajun cântase mai mult, a văzut că glasul se duce... Atunci a intrat în „casa asta”, unde și-a schimbat numele în Emilia. Îi zice și Contesa, fiindcă bătrâna spune că „se cunoaște că-i de familie bună”.

¹ În volumul din anul 1895 a fost tipărit greșit numele „Vintileanu”, în loc de Murgășanu — cum am corectat în ediția de față.

El ascultă tot fără s-o întrerupă, ocolindu-i privirile când ea se uita la el, apoi își șterse lacrimile și o primi din nou în brațe.

Încă nu-și putea da seama de realitate. Uneori îi auzea glasul parc-ar fi venit de departe și o zărea mică, tocma-n fundul odăii; auzul și văzul refuzau parcă să primească adevărul ce i se arăta îngrozitor, ca-ntr-o noapte din povești.

Ea îl întrebă, rușinată, să-i spună și povestea lui.

— Eu n-am să-ți spun mai nimic... M-am liberat acum din armată.

După o tăcere, în care amândoi desigur își scrutau viitorul, ea-l întrebă plină de sfială:

— Unde stai?... Dacă mi-ai da voie... câteodată... aș veni să te văd... Nu să te văd... dar aș întreba dacă ești sănătos...

— Unde stau?

De atâta vreme nimeni nu-i pusese întrebarea asta, și nici el nu și-o mai pusese. „De dormit e lesne vara!”

Încercă să-ngâne câteva vorbe, amețit, rușinat de sărăcia lui în fața ei, apoi răspunse că „deocamdată” nu-i poate spune. Însă cum ea începu a plânge și-i dete să înțeleagă că, desigur, el n-o crede demnă ca ea să pășească pragul casei lui, căprarul plecă ochii în pământ și-i povesti tot, tot.

— Atunci... rămâi în noaptea asta aici, te rog.

El refuză cu o mândrie înaltă; dar ea îl rugă atâta, căzu în genunchi, îl sărută, plânse și sfârși prin a-i spune:

— Ții minte, era o vreme când nu mi-ai fi refuzat nimic... Atunci, e drept, eram altfel. Dar atunci nu se încăpea între noi „al meu și al tău”. Dacă eu am ajuns așa, crede-mă, nu mi-am schimbat sufletul... Uite-te: nu mai sunt frumoasă, am douăzeci de ani și parc-aș fi de treizeci. Cu toate astea, tu mi-ai dat înapoi tinerețea veștejită... Dacă-ți mai aduci aminte seara din urmă, dacă mai mă iubești cât de puțin, dacă m-ai iubit vreodată, rămâi... te rog, plâng...

Și își lăsă fața pe mâinile lui, pe care le sărută ca o nebună. Rămase.

Ea desfăcu patul, îl primeni, schimbă tot, ca și cum ar fi vrut să nu pângărească un amor așa de sfânt pe rufe comune.

Și până târziu, culcați unul lângă altul, și-au vorbit, s-au îmbrățișat, au vărsat lacrimile cele mai sincere. Din când în când, se auzea la ușă câte-o lovitură.

— Hei, Conteso! Conteso!

Bătrâna răspundea că „nu se poate“. Atunci vorbele cele mai murdare, injurii grosolane, toate curgeau droaie, amestecate cu zângănituri de săbii, cu fluieri, cu cântece de cârciumă... și toate ajungeau la urechile lor. Ea închidea din ochi, se vâra în el cu frică și cu rușine, pe când el o mângâia, o înțelegea. Fiecare glumă dobitocească de alături răsuna în auzul și-n inima lui ca un strigăt al pierzării Elizei; în sufletul bietului iluzionist, care se credea câte o clipă pe patul fericirii, lângă ea, uitând mizeria care-i lega, vorbele de afară erau o deșteptare plină de groază și de desperare... Au adormit târziu, ținându-se în brațe.

III

Când s-a deșteptat, era ziuă. Se auzeau de afară căruțele huruind pe pavaj, iar o rază slabă de lumină intra prin crăpătura perdelelor.

Se sculă încet, se îmbracă în pripă, îi lăasă pe masă portretul lor și ieși, aruncând o privire lungă, duioasă, plină de iubire și de amărăciune spre patul în care Contesa, în care Eliza dormea, zâmbitoare, în lumea unui vis fericit, desigur.

În stradă, își luă capul între mâini, se frecă la ochi și porni.

Toate întâmplările din noaptea trecută i se arătau acum deslușite. Singur, sărac, uitat de toți, nu găsisese adăpost decât lângă ea. Și cine era ea? Era idealul copilăriei și al tinereții lui prigonite. Iată unde o găsea!... Și atunci când o găsea, în loc s-o poată scăpa, în loc s-o scoată din noroiul în care o aruncase o soartă tristă, se scufunda și el, și primea să aibă adăpost din munca ei așa de infamă, așa de nenorocită... Parazit pe corpul ei murdărit de ani de dezonoare — asta fusese el o noapte!... O iubea? Negreșit că da, și-o iubea acum cu atât mai mult cu cât o vedea atât de oropsită, atât de încovoiată în lupta pentru

viață!... Dar așa trebuia să înțeleagă el iubirea? Ea îi dăduse a înțelege că ar putea să-l țină oricât... „până ți-ei găsi de lucru“... Și el tăcuse, pentru că nu vroise s-o vadă plângând...

Își duse mâinile la față. Un miros de pudră proastă, de mosc învechit, îl izbi, amestecat cu un miros de femeie... Îl cuprinse în același timp un dor nebun de ea și un adânc dezgust de el... Observă acum că purta cu dânsul, că ducea cu el pe ulițe, în păr, pe față, pe haine parfumul acesta bolnăvitor, care-i excita simțurile și-i tulbura conștiința. Acum el retrăia clipă cu clipă toată viața trecută, își adăuga durerile, suferea două poveri deodată: amarul vieții lui și amarul vieții ei. Și nu-i era de ajuns mizeria în care se vedea cufundat. Flămând și zdrențăros, pe ulițe cu pietre calde și inimi reci, trecea înfășurat în sărăcie ca-ntr-o haină de care nu se lipea necinstea. Și dacă nu mâncase, și dacă n-avea adăpost, cel puțin sufletu-i se păstrase neatins de chinuri; era mâhnit, era necăjit, dar conștiința-i era senină... De-acuma, nici asta n-o mai avea. Pretutindeni îl urmase vedenia celeilalte, mai nenorocită ca el, mai umilită, mai expusă. Și, pe când el o idealiza și o plângea, ca pe o rază cufundată în noroi, ea îi oferise un loc de adăpost, al cărei parfum îl simțea încă pe el, și-l chinuia, și-i aducea în minte noianul ei de suferințe, sub care căzuse întroienită, ca o pasăre pribeagă, cu aripi ostenite, rămasă pe câmpul în care vin viermii, și-o murdăresc, și-o descompun cu atingerile lor grețoase, și-și fac cuiburi în penele ei...

Ce-ar fi putut el să facă? Nu mai gândea la el, ci la ea, pe care i se părea c-o vede, că-i întinde brațele, că-l roagă s-o scape...

Își duse mâna la inimă și simți în buzunarul tunicii foaia de trecere în rezervă... Era liber! Liber de a muri de foame, liber de a privi neputincios la steaua care cade, la idealul care i se stinge sub pângărirea corpului și zdrobirea sunetului.

Ajunsese la câmp. Liniile drumului-de-fier brăzdau pământul cenușiu, uscat. Nici țipenie de om, pe când departe vedea în zare un fum ce se pierdea în sus de la o mașină.

Așa se pierdeau și visurile lui. Din tot ce-și închipuise, din tot ce visase, din tot ce sperase nu mai rămânea acum decât o rază, cea din urmă, care murea și ea. Și cu cât adâncea mai mult prezentul, cu atât se simțea mai păcătos. Auzise de bărbați care trăiau în socoteala femeilor, știa că fostul lui sergent-major viețuia în sarcina bucătăresei de peste drum; dar întotdeauna avusese groază de soiul ăsta de oameni și de ciocli. Nu cumva astfel de soartă i se rezerva și lui? Noaptea trecută ce făcuse el oare? Era însă o deosebire: îi lăsase portretul lor, singura lui avere, tot ce-i era mai drag în lume, tot ce-i mai rămăsese dintr-o vreme fericită și plină de iluzii.

Mașina se apropia. Acum îi auzea lămurit zgomotul aburului și al roților care cutremurau șinele. Și în același timp îi trecu pe dinaintea ochilor icoana lui tat-său, care sfârșise viața sub niște roți de tren. Cum se repetă toate în lume! După tată, fiul, mânăți de același dor de liniște și fericire pe care pământul li-l refuză!

Și mașina înainta mereu... Însă deodată simți pe umeri o atingere ușoară. Se întoarse și văzu doi ochi albaștri care se uitau la el rugători.

— Tu?...

Eliza îi luă brațul, pe când trenul trecu pe lângă ei învăluindu-i în fum și azvârlind stropi mărunți de apă caldă. El îl privi cu spaimă și cu părere de rău cum se depărta... Ea îl înțelese. Îi strânse brațul mai cu putere, îl privi cu o sfâșietoare duioșie și porniră spre oraș...

Ea vorbi cea dintâi.

— Știu, m-am deșteptat cum ai închis ușa. Nici nu-mi aduceam aminte de fericirea nopții... Dar când am văzut portretul pe masă și nu ți-am văzut hainele, nu știu de ce am înghețat de frică. M-am repezit la fereastră și te-am văzut trecând. Ce galben erai!... Mi-am aruncat rochia pe mine și am dat fuga. Nu te-am pierdut din ochi. Apoi, după o pauză: ia spune-mi: de ce ai venit în dreptul trenului?

Om liber dete din umeri. Îi răspunse încet, gâfâind:

— Știi tu cum a murit tata?

— Știu, mi-ai spus! Și Liza-și șterse o lacrimă cu batista. Vezi? Îi zise ea. Așa sunteți voi toți! Întotdeauna durerea voastră vi se pare mai mare decât a lumii-ntregi și nu vă gândiți decât la voi! Crezi tu că nu te-am înțeles ast-noapte, când închideai ochii ca să nu vezi în ce casă ești?... Crezi că nu-nțeleg ce te frământă? Nu te gândești decât la „rolul tău“. Dar dac-ai murit tu? Am fost în stare să ajung în casa aia acum trei ani. Azi n-aș mai putea-o duce. Tu ai deșteptat în mine toată copilăria curată, pe care, știi, am avut-o odată. Și niciodată nu m-am simțit mai nenorocită ca acum. Credeam că cinstea mea murise... Dar te miri din ce cenușă iese o flacăra și întinde focul mai departe... Tu te gândeai să mori, și mă uitaseși pe mine...

— Eu? Te uitasem?

— Mă uitaseși, nu; dar chinul tău era mai presus. Nu vezi? Tu mă prețuiești ca pe oricare femeie; de asta ți se pare grozav lucru să primești ajutorul meu. Da dac-ar fi ca împrumut? Adică tu crezi că eu o să mai stau acolo? Câteva zile, nu zic; dar o să muncesc... altceva. Și pân ce-i găsi și tu de lucru, poți să primești...

Erau în dreptul unui birt-cârciumă. Ea îl opri în loc.

— Știi ce? Mie mi-e foame. Dac-am mânca?

— Mie nu, răspunse el, pe când prin piept îi dete un junghi.

— Tot rău ești! Vezi?

Și-l împinse înăuntru.

Pe la sfârșitul mesei, ea-i strecură portofelul cu bani pe sub șervet. Îi strânse mâna, îl privi rugătoare și-i șopti:

— Plătește tu.

El pipăi punga și-și retrase mâna. Toată cinstea lui trecută protesta, simți o sfială nespusă, ca-n fața unei crime, și i se păru că vede-n dreptul ușii pe fostu-i sergent-major. Însă ea îi apucă mâna stângă, se uită la el printre lacrimi și avea fața așa de tristă, încât el se hotărî. Luă punga, bătu în masă și strigă tare, nervos, întărâtat, așa că vecinii de masă întoarseră capul:

— Plata!

Apoi rămase cu ochii-n farfuria soioasă, pe care se zugrăveau urme murdare de mâncare. Și șopti încet, auzit de-abia de el:
— Am început!

PAPĂ-LAPTE

L-am cunoscut în școală.

Învăța în toți anii bine și pururea era *monitor general*.

Dacă zice dascălul albă, albă zicea și el.

Dar avea, ce e dreptul, și autoritate. El scotea la lecție, el opera la est, el bătea la palmă, el pune note, în sfârșit, el era alfa și omega. Dascălul – popa Burtea – dacă asculta și el la un an o dată un băiat, se făcea gaură în cer. El, cu slujba bisericească, cu parastasele, cu morții și cu nașcuții, de-abia avea vreme să vină ca să iscălească în „condica de prezență”!

Și ce mai balamuc era în lipsa popii!

Băieții făceau pocnitori de hârtie, alții jucau la țintar, alții azvârleau cu *stele fixe*... în sfârșit, câte comedii, toate le trăsneau prin cap, toate le făceau.

Se căznea bietul Papă-Lapte să-i astâmpere, dar unde era chip?! Băieții-s tot băieți! Parcă ei știau folosul ce iese din instrucțiune (cum zicea popa)? Aș! Gândul lor era veșnic țintarul, poarca, zarzările de peste gard și, cum spusei, toate comediile de pe lume.

Dar, în sfârșit, nu se poate *nivelarea inteligențelor*.

Papă-Lapte era omul care-și cunoștea nobilul scop al creațiunii omului pe pământ.

Nu este adevărat că omul e destinat a fi regele dobitoacelor? (Vedeți că și la dobitoace e *monarhie*!)

Și să vedeți că a și ajuns unde dorea.

* * *

Cu toate că pe atunci era în clasa a patra primară, Papă-Lapte mâncase optsprezece Paști. Ce i-a venit lui într-o zi prin gând, n-a mai vrut să învețe carte.

Sfârșise examenele cu succes, ieșise primul, și ar fi vrut să facă orice, numai filozof nu.

Ce s-a gândit el, ce s-a răzgândit, a intrat în armată.

Bucuria băieților era la culme că au scăpat de *domnul monitor*. Dar, nu-i vorbă, le-a venit altul peste cap, mai al dracului poate decât Papă-Lapte.

Asta era știut. Câți așteptau cu gura căscată să-i ia locul!

Nu e treabă mare să capeți asemenea slujbă.

Un curcan sau o găscă și câteva dramuri de... supunere oarbă te fac cel mai fericit dintre muritori!

Așa e lumea.

* * *

De când s-a făcut militar, n-am mai auzit nimica de Papă-Lapte.

Parcă nu fusese de când lumea printre cei vii. Îl uitasem, și cu el uitasem pe mulți, uitasem copilăria senină, jocurile fără grijă, poveștile, țintarul... tot.

Nu mai eram copilul de ieri.

Nevoile mele proprii mă făcuseră să uit păcatele altora, și adesea, cufundat în mizerie, mă gândeam la copilărie ca la un vis ce pierise.

Desigur, atunci nu-mi mai aduceam aminte de Papă-Lapte, nici de teoriile popii. Vedeam numai plăcutele ceasuri când mă jucam cu „colegii”, zilele de liniște, plimbările la grădină, în sfârșit, toate care astăzi nu mai sunt!

Uitate pentru totdeauna trebuiau să fie zilele astea și în balamucul gândurilor care mă frământau acum, de-abia câteodată o lumină slabă se făcea: copilăria se arăta frumoasă, cum a fost în adevăr, dar barbarul prezent o acoperea cu zdrențele mizeriei reale, cu lanțul greu al deznădejdi.

* * *

În gimnaziu am dus-o câțva timp; dar o dată mi s-a înfundat.

N-au mai putut să mă sufere, și *Spaima găinilor*, directorul, m-a dat afară, parc-ar fi fost școala lui.

Ei, acum ce te faci?

De împărțit averile (?) nu e chip.

Să te faci slujbaș, adică măturător la primărie, îți cere bacalaureatul.

Tocmai atunci când mă gândeam la ce e de făcut mi-am adus aminte de Papă-Lapte.

M-am făcut și eu soldat.

Voluntar îmi ziceau toți, și asta numai pentru că toți erau miopi.

Cum? Eu voluntar? Voluntar? Când ești pus între ciocan și nicovală?

Voluntar? Când vii de nevoie?

O, dacă toți voluntarii au venit ca mine, atunci ștergeți cuvântul acesta din dicționar!

Ziceți: *nevoit*!

Dar cum am venit, de voie, sau de nevoie, am suferit și eu ca toți ostașii, am fost și eu înjurat, ba poate am înjurat și eu când am avansat.

De multe ori poate am închis în inimă simțirile omenеști, am uitat principiile pentru care am fost gonit din școală, am nesocotit tot și am lovit în soldat, tovarășul meu de nevoie și de suferințe. Să-și bată joc cine n-a fost ca mine soldat! Dar să mă plângă și să afurisească păcătoasa alcătuire a societății acela care, ca mine, a stat închis ani întregi între zidurile umede ale cazărmii, uitându-și doruri și plăceri, stors de puterea de a cugeta, schimbat în dobitocul cel mai tâmpit, corupt și împietrit!

O! Mijlocul¹ m-a schimbat numai puțin.

Alții o pățesc mai rău: vin oameni cu simțire și ies... niște păpuși îmbrăcate în haine de zece fețe, cu creierul corupt de supunere și ascultare, cu inima împietrită de obiceiul de a vedea zilnic tablourile cele mai înjositoare, cu simțurile amorțite, fără ideal și fără țință.

Eu nu sunt încă așa de plâns.

¹ În textul de față are înțelesul de: mediu.

* * *

Deunăzi mă dusesem la un prieten din alt corp.

Tocmai răsfoiam câteva gazete, când auzii alături un glas ce-mi părea cunoscut:

— Așa, măi sergent, să știi tu cu cine ai a face! Ce te fudulești tu cu cartea? Eu n-am învățat decât patru clase primare, după aia am intrat în armată, m-am purtat mai bine, am dat ascultare șefilor, că de asta sunt șefi, am fost protejat și iubit de toți și azi sunt locotenent. Locotenent, mă, pricepi? Locotenent! Dar cum ai ajuns aici? Ți-am spus: numai prin purtarea mea!

După ce a spus vorbele astea a intrat în cazarmă. Când a deschis ușa, s-a găsit drept în fața mea.

„Papă-Papă-Papă-Lapte!” vrusei să strig, dar instinctiv mâna mi se duse la coifură și murmurai:

— Să trăiți, domnule locotenent!

A pus și el un deget la chipiu și a trecut înainte.

TÂRÂIE-BRÂU

E frumos tablou noaptea în cazarmă.

Ranițele așezate pe polițe într-o linie; cizmele la marginea patului, iarăși aliniate, îți prezintă un front de ciobote admirabil; soldații culcați în paturi tot într-o linie te fac să crezi că ești într-un spital.

Nici un zgomot nu întrerupe tăcerea asta adâncă. De-abia câteodată plantonul mai face câțiva pași pentru ca să nu adoarmă, căci știe ce pedeapsă îl așteaptă când domnul Morfeu ar avea poftă să-l strângă în brațe și să-i dea sărutarea lui Iuda.

Mai auzi iarăși un oftat adânc, câte o vorbă neînțeleasă, în sfârșit, zgomote mici, care se pierd în văzduhul ciumat.

* * *

Eram doi sergenți în plutonul întâi.

Camaradul meu era un june cu pretenții colosale. Se credea — săracul — cel mai *prima* dintre undrofițeri.

Cine știa ca el frontul! Ce vrei, era în stare să-ți *isplice*.

„Școala de soldat“, „școala de companie“, „școala de batalion“ pentru dânsul erau fleacuri. Dar, ce-i dreptul, avea de unde să știe: nenorocitul slujea țării de vreo duzină de ani. Își făcuse termenul, se liberase, stătuse câtva timp pe acasă și, în sfârșit, tot la oaste s-a întors.

Ce vreți? Îi venea greu să se facă hamal, el, care avea în companie zece ordonanțe! Slujbă nu-i dădea guvernul, de muncit – cum spusei – nu *putea*, căci avea și el *ambiț*, în scurt era *deșcă* și pe lângă el, toți erau *răcani*.

Cât pentru *tiurie*, o știe de minune.

Să-l fi auzit cum spunea „jurământul“ pe nerăsuflăte. Parcă era dascălul Năstase de la biserica Sf. Spiridon.

Pentru asta, vezi, îl iubeau toți.

El știa ce e mare și ce e mic.

N-ar fi călcat un ordin de ar fi știut că moare.

Zicea șeful: „Săi în puț“, el sărea bucuros.

Asta era pentru cei *mari*.

Cu cei *mici* nu era tot așa.

Aici se schimba politica.

Cum se supunea el la unii, așa voia ca și alții să i se supună lui.

Doar așa zice și reglementul.

Altfel, cum ar putea exista armata?

De cum vine soldatul în cazarmă, nu i se spune veșnic că: „armata fără disciplină ar fi o adunătură de oameni periculoși societății?“

Și am zis că Târâie-Brâu – așa l-a botezat nașul său – știa *tiuria*.

Astea-i sunt darurile, titlurile și podoabele sufletești.

Ca fizic e tot așa de talentat: închipuiți-vă un om nalt, bine făcut, cu pieptul înainte (atitudine militară), cu mustața ridicată sus și unsă cu vax.

Unii îi ziceau:

Mustăcioara lui,
Pana corbului,

dar alții îl parodiaseră:

Mustăcioara lui,
Coadă porcului.

Dar ce mai vorbesc eu de ale trupești?

Era *militar* în toate.

Fusese și în campanie... în contra căruțașilor din Brăila.

Parcă-l aud și acuma zicând: „Slută lighioană e țăranul! Nu să mai mulțumește niciodată cu ce-i dă Dumnezeu! De-aș putea să omor barim vrea zece, și mai cu seamă pe ăla care îi ațâță!”

Câțiva camarazi mai de treabă râdeau de el; numai eu țin minte cât l-am plâns. Parcă el era de vină dacă era așa de prost!

Ar fi vrut și el să se illustreze, că doar l-or face sergent-major!

Păcătoasă societate, în care ucigașii sunt plătiți cu slujbe și cinstel!

Păcătoasă școală, care te învață a fi hingher!

Dar, vorba italianului: „Cosi va il mondo, bimba mia!”¹

* * *

Acum, când cunoașteți pe camaradul Târâie-Brâu, să-l lăsăm în uitare, învălit în pătura trufiei deșerte și a neștiinței.

Era noapte.

Sunase de mult „stingerea lumânărilor”, și eu adormisem citind niște „armonii economice”.

Țin minte și azi ce visam: părea că eram la horă... Prodănescu, Moralescu, Mavrichi, poetul cu ochelarii cântați, cel cu flori de pe Carpați și alții, care fac gloria secolului al nouăsprezecelea, *nutreau devotamentul* că colaborează pentru *bătuta*, și tocmai auzeam pe unul strigând [...] când mă deșteptai din pricina unui zgomot.

— Iertați-mă, să trăiți, domnule sergent, strigă un biet soldat.

— Ai să mai dormi? răspundea cunoscutul Târâie-Brâu.

¹ Astfel merge lumea, copila mea! (it.)

Mă sculai în sus și privii: plantonul, descins, dezbrăcat aproape în ținuta moșului Adam din poveste, stătea smirna și Târâie-Brâu, în papuci, cu baioneta în mână, îl moraliza.

Numai putui răbda:

— Dar de ce bați soldatul, camarade?

— Ce-ți pasă? L-am găsit dormind fiind de planton. Mai bine e să-l dau în judecată?

— Fă ce știi!

Ce puteam eu face? Trebuia să privesc cum mizerabilul, setos de bătaie, aplica loviturile cele mai sălbatice unui nenorocit soldat care nu-și putuse stăpâni somnul.

Să mă cert cu el, ce foloseam?

El era mai *vechi* ca mine și trebuia să tac.

* * *

Când m-am sculat de dimineață, am găsit câteva picături de sânge pe jos...

La zece ceasuri, când a sunat de vizita medicului, m-am dus cu soldatul ca să-l examineze.

Erau mulți bolnavi.

Doctorul îi striga pe rând.

— Gheorghe Stan!

— Prezent!

— Ce ai, mă?

— Mi s-a umflat un picior.

— Dă-i o *salamar*.

— Gavril Ion.

— Prezent, să trăiți, domnule medic!

— Da' tu ce ai?

— Mă doare în chept; tușesc.

— Dă-i o chinină.

— Am mai luat *chilină*, dar nu mi-a făcut nimic...

Venise rândul plantonului.

— Dar tu, măi?

— Mă ia cu amețeală, mă doare cheptul; nu mă țin picioarele...

— Nu-l vedeți că-i beat?

— Nu-s beat, să trăiți...

— Să-i oprească o jumătate de pâine și să-l gonească un ceas la *ploton de pedeapsă*! Apoi adresându-se către mine, care eram de săptămână: Ai înțeles, domnule?

— Înțeleg!

REZERVISTUL

Când a sunat „rezerva”, socoteai că te găsești în iad...

Țipete, urlete, strigăte ieșeau din piepturile soldaților, de-ți venea să-ți iei lumea în cap decât să-i mai asculți...

Aruncau capelele în tavan, le călcau în picioare și strigățul „raita, măi!” răsună din toate unghiurile cazarmii, unde altădată predomină disciplina cea mai îndobitocitoare. Nu mai cunoșteau rezerviștii nici pe *superiori*, nici legile care-i țineau altădată îngenuncheați sub piciorul lor vânos.

Se schimbaseră cu totul: îi vedeai cu țigara în gură în fața gradelor, pe care îi acopereau cu roatele unui fum puturos de zece parale pachetul.

Parcă nu mai fusese militari de când lumea.

În sfârșit, armata, care îi îngrozise atâta vreme, armata, care-i făcea să tremure sub pumnul celui dintâi gradat venit, armata care-i tâmpise cu supunerea oarbă, armata o făcuseră, și acum erau scăpați de ea.

În sfârșit, n-aveau să mai audă de teorie și instrucție, n-avea să mai fie cine să-i bată, scăpaseră de toate nevoile.

Pentru ei, care nu gândeau mai departe, le era destul că se vedeau slobozi, și ideea că nu mai au să audă de disciplină îi făcea să scoată strigăte de bucurie.

Priveau recruții cu jale la rezerviști, și pentru ei această veselie a liberaților nu era un semn bun; pentru ce se veseleau ei atât, parcă scăpaseră din pușcărie? Ce? Nu e fericită viața de soldat? Cum? A mințit popa, a mințit primarul, au mințit cu toții când le-au spus că cea mai mare plăcere este a fi oștean?

Au mințit?... Și bieții recruți, privind la rezerviști, nu puteau decât să vadă în viitor tortura de a căreia scăpare se bucurau rezerviștii...

Îi vedeai pe unii ștergându-și o lacrimă, ce se furișa printre gene, cu dosul tunicii, pe alții ținându-și răsuflarea ca să nu plângă, și cei mai mulți, cu fețele tâmpite, priveau cum privește vita adusă la tăiere.

O! Era mare distanța dintre recruți și rezerviști, care scăpau!

Și, privindu-se unii pe alții, păreau că inimile lor simt această deosebire, păreau că toți sunt frați...

Au și ei simțire acești țărani cu hainele murdare, cu privirea sălbatică, cu părul în dezordine, dar astă simțire nu se arată decât într-un chip cu totul deosebit de cum sunt plăsmuite dramele hotărâte a ne impresiona mai mult prin artă, prin decoruri decât prin adevăr.

— Mai rămâi sănătos, leat! zicea rezervistul Budică unui recrut. Servici ușor și liberare ușoară!

— Mergi sănătos, deșcă!...

Și nu se îmbrățișară, nu se aruncară unul în brațele altuia, nu umplură cazarma cu bocete, dar inimile lor vorbeau în tăcere, vorbeau limba dragostei curate.

Erau din același sat.

Și când s-au despărțit ce se petrecea în inima lor?

El, Budică rezervistul, săltând de bucurie că avea să-și revadă părinții, că avea să mai ciupească fetele la horă, că avea să mai *cinstească* la cârciumă vreun pahar de vitriol, de rachiu, că avea să mai își vadă vaca cea bălțată, câinele cu care se deprinsese și pe care nu-l alunga decât când îl lătra noaptea...

Recrutul, cu inima strânsă de durere, se gândea la casă, care rămăsese pe mâini străine, la fete, care aveau să joace fără el, la flăcăi, care singuri îl vor înlocui cu plăcere... la biata oaie, pe care nu va mai fi cine s-o îngrijească...

Și inimile lor plângeau, dar una era lacrima de bucurie, cealaltă de durere.

— Ah! De m-aș face mai iute acasă!

— Dar eu de aș scăpa mai curând de miliție!...

— He! He! Mai ai de furcă mare, băiete! Eu am făcut șase ani, și uite-mă de-abia scăpat.

— Cum șase ani?

— Da, bine. Trei ani sunt *leglimentar* și trei ani am fost *condimnat* pentru un pustiu de căprar...

— Cum asta? la spune și mie!

— Ți-oi spune și ție odată, când ne-om vedea acasă...

— He! Dar cine știe de mai trăiesc pân-atunci!

— Ei veni tu în *conced...*

— De ce nu-mi spui istoria cu căprarul?

— Ți-o spun, dar mi-e să nu dea „adunarea”. Ascultă. Tu știi pe Marin al lui Gheorghe Ungureanu.

— Știu.

— Ei? Știi că avea un ficior la jandarmii călări...

— Știu.

Îl mutase de acolo la noi în regiment. Acuma, într-o zi îmi aduce mie o scrisoare și lui una. Vezi, uite că parcă să nimerise. Noi steteam deoparte și ne ceteam scrisorile, că știi că eu știam de acasă carte. Cum ceteam acolo, numai hop! și căprarul. „Cea faceți voi, măi?” „Ia, ce să facem, să trăiți, don căprar! Ia, cetim și noi, că ne-a venit hârtie de acasă.”

Dar el, nici una, nici două, că de ce nu trecem pe două rânduri cu toată lumea, că are el poftă să facă *inspecție* la... zău așa! Și *acolo* îți face *inspecție*. Parcă-s doftori ei. Nu știu ce-i mai spusei eu, ca să cetim scrisoarea, că nu știu ce, el unde scoate baioneta și începu a ne croi.

„Să trăiți”... El, aș! Dădea parcă pusese ceva acolo. Nu mai putui să răbd, și ți-l înșfăcai de după ceafă. Am gândit că moare în mână la mine. Scosese limba de un cot.

Când i-am dat drumul din mână, socoteai că nu era om.

Nu e vorbă, s-a făcut el bine pe urmă, dar tot pe mine m-a dat în judecată. Am fost la judecată taman în ziua de Sân Petru, și cum îi mâine ne-am judecat. Era un colonel de căciulari. Al dracului român!

Și așa, vere, făcui șase ani din pricina scrisoarei aleia, că de nu era, nu se întâmpla nimic. Am păstrat-o și eu, și de câte ori mi-aduc aminte de ea, mereu o cetesc.

la uite-o: s-a făcut ferfeliță.

Și Budică citi scrisoarea:

„Scumpul meu fiu,

Mai întâi de toate doresc ca mica ipistolă să te întâmpine în momentele cele mai fericite ale sănătății tale, cât despre noi, vei ști că din mila creatorului suntem sănătoși, dimpreună cu vitele și frate-tău Toma.

Pe văru-tău Niță al lui Toader cică are să-l ia la sorți, dar el să cere la căciulari.

Află că porumb nu s-a făcut decât puțin, și tot nu m-am plătit încă de datorie la coconul Grigorie.

Despre parale vei ști că nu pot să-ți trimit decât cinci franci. Mai ai puțină răbdare, că bun e Dumnezeu...

Știi că trebuie să fie greu acolo între străini, dar nici noi nu avem alt chip.

Alta nemaivând să-ți scriu, rămân al d-tale părinte voitor de bine,

Vasile Budică“

— Dar bine, deșcă, n-ai putut să lăcrămi la alții mai mari?

— He-he! Slabă nădejde! Nu-i cunoști tu pe șefii noștri! N-ai chip să le spui lor nevoile tale. Trebuie să te duci întâi la cel de te-a bătut, să-ți ceri voie, pe urmă la căprar, la sergent... și așa mai în sus, până la cel din urmă. Dar vorba aia: „Până la Dumnezeu te fură sfinții!“

— Apoi ce e de făcut?

— Să-ți spun eu.

Dar deodată se auzi cornul sunând „adunarea rezervei“.

— Nu mai am vreme, zise Budică. Plecăm.

— Apoi multă sănătate la alde taica...

— Să rămâi sănătos!

— Cale bună!
Și-și întinseră mâna.
Erau prieteni.

MARȘ-MARȘ!...

Escadronul era la instrucție.

Căpitanul Pazvante, chipeș și poruncitor, comanda *în persoană*, căci peste o lună avea să fie inspecția generală.

— Escadron, înainte-*marrș!*

Și escadronul pornea, caii aliniați, fără să iasă unul înaintea altuia măcar cu un deget.

Dintre toți, Gheorghe Ion, recrut din anul acela, călare pe o gloabă, rămânea mereu în urmă și strica *ranjirul*.

— Gheorghe Ion! tuna glasul căpitanului, nu strica frontul, că-ți stric capul de perete!

Și Gheorghe Ion tremura, se îngălbenea, înfigea pintenii în burta gloabei, o strânga de gândea cu pulpele, dar gloaba tot în urmă rămânea.

Și iarăși se auzea glasul de Pazvante al căpitanului Pazvante:

— Gheorghe Ion, strânge-n pulpe, că-ți strâng gâtul! Gheorghe Ion strânga că-i intră pulpele în carnea gloabei. Pintenii se roșiseră de sânge.

— Escadron-*stăăăăi!*

Escadronul se opri, între Gheorghe Ion și tovarășul din față rămăsese loc de încă doi cai. El încerca să se apropie cu încetul, să nu-l vadă căpitanul.

Îl văzuse.

— Când am zis „stăi”, să stai, că-ți stă moartea în față! Și căpitanul se apropie de dânsul. De ce nu mergi bine, răcane?

—?!

— Vorbește!

— Trăiți, don căpitan, nu merge...

— Nu vorbi în front, soldat, că-ți iese vorba pă nas o dată cu sufletul! Și pumnii căpitanului răsunară sec în fâlcile

slăbănoage ale lui Gheorghe Ion. Nu-ți place calu? Las', că-ți dau eu unul să-ți placă! Și după o pauză:

— Vacmistre! Să aducă pe Brutus din grajd!

Într-un minut, Brutus sosi.

Era un cal neînvățat, care zvârlea și pe care nimeni nu-l putea încăleca. Pân-acum șchiopase doi soldați.

— Haide, Gheorghe Ion, încalică pe remont!

Cu greu, Gheorghe încălecă.

— Să te văd acuma, să faci singur instrucție. Marș-*marrrrr*! Călărețul porni.

Brutus ridică picioarele dinapoi, își umflă nările și Gheorghe Ion căzu la pământ.

— Încalică, soldat! strigă furios căpitanul.

Pentru a doua oară Gheorghe Ion încălecă. Brutus sări iarăși, călărețul căzu din nou la pământ.

— Ce? Ești mămăligă? Încalică iar, dobitocule!

Și recrutul iarăși încălecă, Brutus porni în goana mare sub loviturile de cravașe ale căpitanului.

Deodată, calul se ridică furios pe picioarele dinapoi, făcu o săritură, încă una și o porni într-o goană disperată, târând cu el pe Gheorghe Ion, care rămăsese cu un picior în scară...

* * *

Trecători! De vă abateți vreodată pe bulevard, dați un ban cerșetorului din colțul străzii.

El are un picior tăiat și se numește Gheorghe Ion.

INSTRUCȚIA CAZONĂ

Sunt oameni care n-au avut păcatul să fie catane. Aceștia nici habar n-au de ce frumuseți se petrec în cazarmă, acest sanctuar al *deciuplinei* – al ghionturilor.

Cazarma are o-ntreagă literatură a ei.

Acolo se fabrică cuvinte, pentru că țivilii sunt așa de proști, încât n-au putut inventa vorbe și pentru *melitari*.

Acolo se găsesc obiceiuri necunoscute în lumea dinafară și despre care sociologii n-au spus încă nimic — pentru că și sociologii sunt țivili.

Acolo se petrec fapte pe care lumea civilizată nu le crede, pe care sălbaticii nu s-au gândit să le săvârșească.

Pentru luminarea tuturor, pentru ca toți să înțeleagă viața cazonă în toată strălucirea ei, îmi iau hotărârea ca – în calitate de ex-deșcă – să descriu viața asta.

Vreau să fac puțină istorie, care cred că are să fie mai folositoare decât Adam-Klisi. Vreau să lămuresc unii termeni care sunt necunoscuți de mulți. Vreau să descriu cât se poate mai exact traiul la care e supus soldatul de cum intră ca recrut și până se liberează.

Firește, are să fie o lucrare slabă, făcută în pripă, în fuga condeiului, sub amenințarea tipografului – o lucrare în pas gimnastic.

I

LA TUNS

— Treci la tuns, leat, că nu mai ești la horă! Să vie bărbieru să mi-i jumulească!

Așa strigă don căprar.

Bărbierul e un fost grădinar, care n-a tuns în viața lui decât iarbă. El se apropie, dezbrăcat de haină, ia toba de la toboșar, o așază în mijlocul cazărmii și cheamă recruții pe rând.

— Aidi la bărbierie, leat! S-a dus dracului fata lui nea Ion! De-acuma te faci cazac! Când te-i duce acasă, o să crează c-ai scăpat din pușcărie.

Și recruții vin pe rând. Se așază pe tobă, bărbierul le pune șervetul cazon la gât, foarfeca începe.

Întăile șuvițe căzute sunt întâiul lanț pus pe gât, întăile nădejdi zburate...

Cel tuns își simte sufletul zdrobit, ceilalți privesc cu groază, ca la un măcel.

Bogatele și frumoasele și lăudatele plete — care au făcut minuni la hora din sat — cad tăcute, lunecând pe albeața cearșafului — din genele închise cad lacrimi.

Când operația se sfârșește, capul e ușor, inima-i grea.

În fundul acestor minți întunecate se zugrăvește stafia robiei pe un drum lung și necunoscut...

II

POZIȚIA SOLDATULUI

I-a tuns, i-a îmbrăcat, i-a așezat pe două rânduri. Cel dintâi lucru ce-i învață este *poziția soldatului*.

— Poziția soldatului este baza alinierii, a întoarcerilor și a-ntregului exercițiu. Ea trebuie să fie liberă, nesilită...

Nimeni nu înțelege o iotă, nici măcar căprarul, care face pe dascălul.

După ceasuri de sporovăială zadarnică, instructorul ia seama că din toată limba asta chinezească, din toate întortocherile de stil cazon, traduse idiotește dintr-o franțuzească scâlciată într-o românească zănatică, soldații n-au priceput nimic.

Atunci începe cazonul:

— Scoate pieptu-nainte, leat, și suge-ți burta, că nu mai ești țivil!

Soldatul se schimonosește cum poate, încearcă să-și pună călcâiele pe aceeași linie, să scoată pieptu-nainte, să țină capul sus, să lipească mâinile pe cusătura pantalonilor; dar degeaba!

Don căprar e furios. El se apropie de recrutar, îi dă cât poate de tare un pumn în pânțece. Sub lovitura brutală, nenorocitul soldat „își suge burta” fără voie și scoate pieptu-nainte.

Canonul durează două-trei ceasuri și se repetă în fiecare zi.

Asta este instrucția! Asta trebuie să știți că se cheamă *poziția soldatului*! Ghionturile curg zilnic, și notați că suntem de-abia la capitolul I al școlii de soldat!

III

GIMNASTICA

Seara se face în cazarmă Teoria.

De regulă, cel dintâi lucru pe care soldații sunt siliți să-l învețe e Jurământul.

Jurământul acesta e făcut „în numele majestății-sale regelui”. Trebuie să spun că aproape n-am văzut soldat care să poată pronunța curat *majestății*.

De regulă, toți spun *majistății*, *majistății*, *maistății*, *magiustății* ș.a.

Asta dovedește cât sunt de deștepți cei ce fac reglementele; ei pretind țaranului să învețe a rosti o limbă păsărească, pe care nici instructorii nu o pot vorbi. După jurământ, urmează tradiționalul: *pă ce cunoști tu un grad?*

Acuma trebuie să spun că mijlocul de instrucție căprarul sau sergentul îl ține-n mână; e sau o vargă, sau un băț de cort, sau o baionetă, sau tesacul gornistului.

După două-trei lecții bătaia începe să funcționeze. Sunt oameni lipsiți de memorie, care nu pot ține minte mai nimic; sunt alții care nu pot pronunța cuvintele chinezești. Toți sunt bătuți.

Adeseori, dacă un soldat nu știe teoria, instructorul pune pe altul să zică-n locul lui. Dacă acesta a știut, instructorul îi strigă:

— Dă-i o palmă lu dobitocu ăsta!

Alteori îi dă ordin să scuiepe-n față „pă prost”.

Dar pedeapsa cea mai obișnuită e următoarea: se ia un butuc gros de lemn și se pune pe brațele celui care n-a știut să răspundă. Pedepsitul trebuie să țină brațele-ntinse-nainte și, în poziția asta, să se lase pe vine de o sută de ori.

Cele mai adeseori, barbaria nu încetează până ce condamnatul nu cade la pământ. I se înmoie brațele, picioarele-i tremură, amețește și cade fără simțire.

Atunci instructorul zice că se milostivește și-i spune:

— Acuma te iert!!

A doua zi, a treia zi, o viață-ntreagă, același canon.

IV

PAS GIMNASTIC

Pasul gimnastic se întrebuițează numai la instrucție sau la anumite ceasuri, ca pedeapsă.

Pasul gimnastic în sine nu-i altceva decât o alergătură... sistematică. Înveți pe om să fugă.

Ce se întâmplă însă? Sălbaticii *supiori* au găsit mijlocul să facă și din asta o pedeapsă.

Dacă plotonul ori compania greșește ceva la instrucție *don supior* comandă *pas gimnastic*.

Oamenii sunt siliți să fugă pe câmp sub comanda de a se întoarce înapoi tot în fugă de câte zece ori. Goana asta durează uneori un sfert de ceas. Și numai nenorocitul care a îndurat pasul gimnastic v-ar putea spune ce dureros e chinul acesta.

Adevăratul canon însă nu-i acela care se comandă la *instrucție*. Uneori un soldat a făcut o greșeală oarecare. Atunci e pedepsit la *ploton de pedeapsă*.

Dau ordin pedepsitului să ia-n spinare toată muniția, cu pușcă cu tot, și-i pun încă și un butuc în spinare. Toate astea se urcă la vreo treizeci și cinci de oca.

Încărcat cu greutatea asta, omul e silit să dea fuga uneori un ceas întreg pe căldurile de iulie. În vremea asta, căprarul stă-ntr-un colț și-i comandă până unde să alerge și când să se-ntoarcă.

Din pedeapsa asta omul, mai totdeauna, cade bolnav. El se-ntoarce lac de apă, căzut de oboseală, sfârșit.

Notăți un lucru: plotonul de pedeapsă se execută în vremea când compania are repaos, de pildă, între ceasurile douăsprezece și unu la amiază. Cum a isprăvit alergarea, îl scot pe nenorocit la instrucție împreună cu toată compania.

La instrucție mâna-i tremură, nu se poate ține pe picioare, e distrus. Din pricina asta el greșește mișcărilor, și atunci e bătut!

* * *

Am dat aici numai câteva amănunte. Povestea barbariilor militare nu se-ncheie cu atâtă. E cea mai tristă, cea mai dureroasă poveste.

Am de gând să scriu o serie-ntreagă, pentru că prea ne dau zor unii că viața militară e frumoasă și că torturile pe care le istorisim noi sunt „cazuri izolate”.

Vreau să arăt acestor sceptici interesați că schingiuirea e în cazarmă un sistem, un sistem care a intrat în moravuri și care trebuie stârpit.

Operă de artă n-am de gând să fac din noianul acesta de suferințe. Dar am să-ncerc să arăt lumii, care nu cunoaște durerosul roman militar, că există în lumea asta un colț în care barbaria domnește îngrozitor.

E o lucrare de propagandă. Ne ocupăm de suferințele sălbaticilor din Africa, și nu știm că lângă noi sunt mii de oameni care duc o viață de umilitoare chinuri și nu știm că tirania asta se face în numele ideilor de „patrie și naționalitate”, și nu știm că steagul sub care se umbresc soldații noștri ascunde torturi, crime și umilințe fără margini.

MEDIC DE REGIMENT

(Fragment)

.....
Cu coatele pe masă, descheiat la tunică, medicul regimentului stătea în cancelaria infirmeriei. O odaie mică, fără lumină, în care nu era decât un scaun, o masă și vreo două dulăpioare, prin geamurile cărora se arătau sticlute și borcane.

Isprăvisese de curând facultatea și își făcea stagiul la regiment. El făcea parte dintr-o generație de entuziaști, pentru care medicina nu era o meserie și nici o știință seacă; o privea ca pe un mijloc superior de a face bine. Alături cu formulele banale, alături cu terapia rece, el vedea în medicină cel mai înalt

umanitarism. Student, nu se mărginise să învețe pe de rost o sumedenie de formule, nici să urmeze clinica așa cum un meseriaș ar urma o lecție de strungărie; adâncise știința medicală, citise tot ce se atingea de viața omenească, își umpluse sufletul de toate durerile și de toate patimile câte clocotesc în oameni. Cele mai adeseori, când tăia un cadavru pe masa de autopsie, lucra ca o mașină, numai cu mâna, pe când gândurile lui cercau să disece sufletul care înghețase o dată cu sângele. Un craniu, ce poate să spună un craniu? Ce poate să spună o cutie de oase care nu mai e bună de nimic? Sălbaticii făceau din cranii cupe, noi nu mai facem nici atâta. Și totuși, pe tidva lui Yorick Hamlet dădea drumul celor mai triste cugetări... Fără îndoială, există în medicină o parte superioară, o parte mai înaltă, care nu se-nvață la clinici, prin spitale, dar care se simte numai de naturile alese, așa de rare!

Când a venit vremea să-și facă stagiul de medic militar a fost bucuros. Pentru întâia oară avea prilej să-și pună-n practică visul lui de a face binele. Ca student, putea să ajute pe bolnavi, dar niciodată nu era inițiativa lui aceea care dicta. El era un simplu mecanic, care pune-n lucrare porunci străine, gândurile altuia, bune sau rele. Acuma, însă, el putea să ia toate măsurile pe care le-ar crede de nevoie. Auzise de viața militară, cu greutățile și cu grozăviile ei, dar niciodată natura lui blândă, visătoare și tristă, nu putuse concepe oroarea și neomenia. I se părea că întotdeauna oamenii exagerează relele pe care le văd, sau le aud, sau le simt. Și apoi, nu văzuse chiar în spitalele civile destule brutalități? Nu văzuse îngrijitori bruscând bolnavii, economi furând din pâine și îndoind laptele cu apă, interni scoțând bandajele cu o repezeală nepăsătoare de țipetele nenorociților, medici chiar tratând pe cel bolnav ca pe o sarcină dezgustătoare? Nu văzuse pe profesioniști întunecând spiritul larg, blajin și omenesc al umanitarului? Așa e viața, așa suntem noi toți, unii mai mult, alții mai puțin.

Și a venit la regiment călăuzit de o iluzie măreață, aceea de nu numai a vindeca o stare de boală, dar a preveni răul, a face

din oamenii ceia oropsiți niște ființe mângâiate de o mână prietenoasă.

Din primele zile, măsuri radicale. A găsit o cazarmă murdară, o bucătărie mai îngrozitoare decât o ladă de gunoi, o mâncare vămuită de artelnic, bolnavi de ochi neîngrijiiți, ofticoși alergând toată ziua prin ger, oameni îmbrăcați în zdrențe, pe când hainele bune se economiseau prin magazine; a aflat de căprari care bat pe soldați, de sergenți care bat pe soldați și pe căprari, de ofițeri care bat pe sergenți, căprari și soldați; a auzit de toată robia militară, cu întregul ei alai de neomenii, de fărădelegi, de crime. Și s-a hotărât să curme răul.

Însă raportul lui către colonel a stârnit mai întâi un hohot de râs, apoi o-ncruntare de sprâncene, și-n cele din urmă colonelul i-a făcut observații aspre și i-a pus în vedere că „înainte de a fi doctor, să nu uite că e militar“.

Unde sunt visurile de student entuziasmat? Începea acum să-nțeleagă de ce mai toți colegii lui erau niște blazați, sceptici fără vreme, de ce toți medicii tineri pe care îi cunoștea nu făceau nimic pentru soldații bolnavi și chinuiți.

Ordonanțele lui? Dar cine puneja temei pe ele? În ziua când el acorda cinci scutiri de serviciu, afla că scutiții n-au fost scoși la instrucție, în adevăr, dar au cărat toată ziua cu roaba molozul din curtea căpitanului.

Altădată, venind la infirmerie, s-a dus la patul unui bolnav de „anemie profundă“. Patul era gol, iar sergentul infermier i-a spus:

— A venit don maior în inspecție și i-a dat ordin bolnavului să iasă la instrucție, că n-are nimic.

Într-altă zi a aflat că toți bolnavii de epilepsie sunt bătuți, arși cu hârtii unse-n untdelemn și băgați la închisoare pe motiv că „simulează“. Așa susținea colonelul. A mai auzit că bolnavilor de ochi li se face dimineața pensulație cu acid boric, iar la amiază, dacă au greșit ceva la instrucție, căpitanul îi pune să stea cu ochii în soare „pân-o vedea pe dracu“.

Într-o lună de zile, știa tot. Toate iluziile lui dispăreau, iar „vizita” pe care o făcea dimineața ajunsese pentru el o pedeapsă. La ce bun să prescrii orice din momentul ce se găsea alții care să-mpiedice executarea ordonanțelor? Fatal, trebuia să facă și el cum făceau ceilalți doctori:

— Ce ai, băiete?

— Mă doare capu!

— Moft! Dă-i o chinină! Dar tu ce ai?

— Mă dor picioarele...

— Moft! Dă-i o chinină! Și tu?

— Un junghi...

— Moft! Simulat! Două zile-nchisoare.

* * *

Anii de entuziasm sincer nu mai trăiau. În locul lor rămăsese doar o adâncă părere de rău, o melancolie ca-n fața unor ruine [pe] care le-ai cunoscut odată altfel, pline de strălucire și de viață.

Ajunsese el, oare, ca toți ceilalți? Socotea oare și el medicina ca un meșteșug bun numai de câștigat bani? Nu! Dar de ce se afunda mai adânc în studierea împrejurărilor, de ce descoperea că umanitarismul lui e neputincios. Între știință și conștiință el vedea o legătură puternică, i se părea încă și acum că nu poate trăi cea dintâi fără cea de-a doua, observa lămurit că tot ce învățase și tot ce știa nu trebuie să aibă de scop numai să se achite în chip banal de o datorie impusă; însă, în fața vieții excepționale, în fața situației lui de medic supus sabiei, se resemna.

Vizita? O formă mai mult! Un moment în care bolnavul îți apare *după* ce a expus căprarului boala de care suferă, un moment în care bolnavul *n-are voie* să spună ce-l doare, un moment fără nici un interes pentru practician, nici pentru omul de inimă.

O aștepta pentru că trebuia s-o aștepte. Dar se gândea departe, la o lume pe care o visase-n tinerețe, o lume-n care

știința, dezrobită din lanțurile în care zace acum, va fi pentru toți un mijloc de fericire.

...Auzi pașii soldaților bolnavi care soseau. Își încheie haina și așteptă.

Alături de el, infirmierul pregătea păhăruțe cu soluții de chinină, medicamentul universal al cazărmilor.

— Dă-mi și mie un pahar, zise medicul.

— Aveți friguri?

— Da, da; febra vizitei...

SATIRE ȘI PAMFLETE

JUSTIȚIE

Era în luna lui mai; soarele, cu dulcea-i rază, lumina pământul, și un vânt ușor adia printre frunze; totuși, eu eram trist și cugetător; părea că totul îmi displace. Străbăteam stradele, ocolind lumea, și iată-mă ajuns la edificiul *Justiției*. Urcai treptele scării ce conduce într-o cameră spațioasă, în care ceva-mi atrase băgarea de seamă: o masă mare, în mijlocul căreia era o cruce... Îmi adusei aminte de tribunalul inchizițiunei. Abia intrai, și un zgomot confuz se produse în sala vecină; ochii tuturor erau ațintați spre ușă... În fine, lumea se dă în lături, ușile se deschid și în prag apare un june între doi dorobanți cu puștile încărcate. Sărmanul! fața-i era palidă; ochii aproape stinși, și în jurul lor, un vânat semicerc denota o lungă suferință; el tremura și cu toate acestea, nimeni nu-i venea într-ajutor — nici chiar Dumnezeu.

Mă apropiai de banca acuzaților, unde puseseră pe condamnat, și-l întrebai cu compătimire:

— Ce împrejurare te aduse pe această fatală bancă?

Tăcerea fu răspunsul său, și apoi o privire pătrunzătoare ce-mi aruncă mă făcu să înțeleg cauza tăcerii sale.

— Ei bine, reluai eu, prietene, nu-mi voi râde de nenorocirea ta.

— Ah, zise el cu o voce stinsă, suferințele mele se vor fini iute.

— De ce?

— Voi muri mai înainte de a împlini pedeapsa.

— Dacă nu vei fi vinovat, te vor achita.

— Și la ce mi-ar folosi achitarea? Află că n-am pe nimeni în lume... Sunt constrâns să cutreier stradele de mult timp, zi și noapte, spre a cere de milă, dar, neputând duce mult timp cu această viață de torture, mă hotărâi să recurg la unicul mijloc ce-mi mai rămânea: să fur... Da, am furat câteva mizerabile monede; dar agenții poliției au venit, m-au arestat, și astăzi sunt opt zile de când n-am mâncat aproape nimic. Și peste

câteva minute voi fi condamnat, dar, cum îți spusei, nu voi putea împlini osânda, căci voi muri mai înainte.

El n-apucă să termine când judele intră...

Legea o voia: îl condamnară la nu știu cât timp de pușcărie; dar el nu putu face nici un minut, căci scoase un țipăt înăbușit și căzu pe scânduri.

leșii atunci afară mai trist de cum intrasem și, mergând pe străzi, cugetam astfel:

„De ce, oare, acesta să fie atât de nenorocit? Ce să fie cauza atâtor rele ce bântuiesc societatea? Sărmană lume?...

Bogatul este tare.

Săracul e disprețuit.

Cel care trăiește spre a împila pe proletar e onest.

Cel care cată a-și revendica un drept e hoț.

Cel care fură 5 lei e pungaș.

Cel care fură milioane e patriot.

Cel care spune *Adevărul* e nebun.

Cel care minte e *complezant*.

Cel care crede că va veni vremea când acestea se vor schimba visează.

Cel care voiește a fi stăpân pe omenire e nobil“...

Și multe de felul acesta...

Tocmai cugetam astfel, când intrai acasă; șezui pe un scaun, deschisei revista *Literatorului* și găsii aceste versuri, care îmi umplură inima de speranță:

Și va veni o vreme de muncă, de frăție,

Când nu va mai fi-n lume prisos, nici sărăcie!¹

O VICTORIE

În vălmășagul acesta al luptelor politice, în acest vălmășag în care oamenii cei mai lipsiți de cinstire politică se întîlnesc în ideile cele mai năprasnice, te cuprinde deznădejdea gândindu-te cum țara e-n veci înșelată în aspirațiile ei.

¹ Al. A. Macedonski (n.a.).

Astăzi toată lupta politicianilor noștri se reduce la o nenorocită chestie de digestie.

Alianțele cele mai ciudate, compromisurile cele mai neonestе se fac numai și numai pentru stomac, numai și numai pentru atingerea unui individ sau unei coterii pe movila bugetului.

Iar bietul alegător, deprins cu această priveriște scandaloasă, începe azi a se-ntreba cu mirare și dezgust: „Cine-i mai demn?“

Negreșit, pricina de căpetenie a acestei mizerabile stări de lucruri se datorește mai cu seamă terenului pe care sunt puse aceste lupte, sistemului nenorocit de a înlocui principiile cu indivizii.

Căci unde, întreb, este la noi acea linie, bine marcată aiurea, linia deosebitoare de nuanțe după idei?

Se va alege X sau Y, liberal sau conservator, pentru omul care-i cunoaște pe toți, această alegere este perfect indiferentă. X sau Y nu reprezintă decât un hoit mai mult pe un scaun din Parlament.

Principii? Idei? Nu-i bate capul lui Y sau lui X cu asemenea lucruri? Ele sunt bune pentru naivi și visători, rele pentru omul *practic*, rele pentru politicianul *inteligent*, care a pipăit pulsul cetățeanului alegător.

Văzând pe toți acești zvânturați politici, pe acești copii inepti ai ineptei mase electorale, te miri cum nu sufăr cu toții de dilatație de stomac! Atât de mult stomacul primează la dâștii toate principiile și toate chestiile privitoare la diferitele suferințe ale mulțimii.

Ne lasă pe noi indiferenți, reci ca la atingerea unui sloi de gheață toate frământările spasmodice ale lumii politice pentru că nu vedem în ele decât lupta pentru trai de la individ la individ, de la coterie la coterie.

Ne bucură însă peste măsură când vedem că poporul, amăgit de veacuri, începe să priceapă că a venit și rândul lui la banchetul vieții sociale.

Câteodată, prea arare, când din chiotele desperate ale vecinilor îmbuibăți — etern flămânzi, pururea cerșetori de putere — vibrează câte o notă clară, inima ne tresaltă de bucurie!

Suntem sătui de saltimbanci cu șapte programe, sătui de lihnii intelectuali, sătui de microbii necinstei și ai fășarnicieii!

Ne trebuie să respirăm!

Și, trebuie s-o spunem, ne-am cuprins de bucurie când am aflat că sătenii din Roman și Iași au ales, unii cu majoritate, alții cu unanimitate, delegați de-ai partidului socialist!

În sfârșit, poporul, amețit de șarlatani, începe azi să cunoască pe adevărații lui prieteni, pe apostolii dreptății adevărate.

Poporul, sătul de cuvintele „libertate, ordine“, îmbrățișează astăzi pe aceia care luptă pentru dobândirea dreptului la viață, pentru ca muncitorul să fie stăpân pe *rodul întreg al muncii!*

Nu milă din partea boierimii trufașe, nu îndurare din partea claselor *de sus*, dreptul întreg al poporului, munca lui, *tot* pământul, *toate* instrumentele de muncă!

Acestea le voiesc sătenii din Iași și Roman, aceasta cer dânșii prin glasul delegaților Colegiului al doilea!

Felicitând pe tovarășii noștri, trimițându-le o călduroasă strângere de mână, zicem azi, cu ochii scăldați în lacrimi de bucurie: La luptă pentru drepturile omului! La luptă împotriva claselor asupritoare! Luptă sinceră, și în curând vremea șarlatanilor va pieri!

ÎNCEPE!...

Iată-ne, în sfârșit, în plină perioadă electorală!... Din mila regelui și cu voia lui Lascăr Catargiu, vom asista din nou și vom lua parte la cea mai dezgustătoare și cea mai barbară petrecere ce e dat, din când în când, țării să sufere. Cursele se deschid. Taurii guvernamentali, ațâțați de fanionul roșu al cârciumarilor și al starostelor de bătauși, se vor repezi, în curând, în arenă. În lături, cetățeni!

Deschideți-vă, pungi boierești, care ați înțesat, în curgerea anului, sudoarea țaranului lihnit de foame; deschideți-vă, cârciumi, căci intrați însetate gâtlejurile libertinilor catargiești, și sunt însetați ca Bărăganul dogorit de luna lui cuptor, ca un

burete li-e stomacul, e anul de când n-au mai fost alegeri, „vin n-au mai băut de-un an, bani n-au mai văzut de-un secol!“...

Plângeți, codri! Sobele de vară nu vă mistuie atâtea ramuri câte crăci au să vă rupă ipistații¹ prefecturilor: tot neamul bățăușilor are mâncărime-n palmă, tot neamul bățăușilor strigă ca un furnicar de Arhimezi:

„Dați-mi o bâță și o spinare de reazim, și voi face țara conservatoare“².

Deschideți ușile de perete, tipografii, căci se anunță de departe un nou program, de manifeste, de profesii de credință! Scriitori necunoscuți, toate nulițățile din fundul provinciilor, pe unde nici n-a încolțit sămânța de stil, toți râșoșii literaturii, pe care nici însăși Academia Română nu i-ar premia, toți al căror nume sună în *escu* și în *eanu*, toți constipații din născare apar acum ca scriitori, fiecare cu profesioara lui de credință, fiecare cu manifestul lui, ungându-și vorbele cu miere, jurând în numele tău, țară.

* * *

Dar ascultă-i, țară care-i suferi mută de durere! Ascultă cum toată vermina asta, care ți-a ros și măduva din oase, vorbește în numele tău prin întruniri, pentru ca apoi să te joace la club! Ascultă-i și te cutremură!...

Ascultă-i, poporul muncitor, și din chilia unde ești aruncat, de pe paiele mucedale ale bordeiului bătut de vânt, te ridică și vin în mijlocul mascaradei ce se joacă deasupra ta; vino, Realitate crudă, Popor în lanțuri și în zdrențe, și pecetluiește, pe vecie molia ce te-a năpădit!

Voi toți pe care v-a nedreptățit orânduiala crudă a zilei de azi, voi, care suferiți, care tremurați, care plângeți, voi toți pentru care soarele nu încălzește și stelele nu lucesc, veniți la noi! Veacuri de suferință vă-ndeamnă, o mare de nevoi v-adună, vă-nlănțuie un noian de năzuințe!...

¹ Ipistat – subcomisar.

² Autorul face aluzie la afirmația lui Arhimede: „Dați-mi un punct fix în univers, și cu o pârgie pot mișca pământul”.

TOT REGELE, SIREACUL!

*Motto: De la rege vine toate îngrijirile
ce se iau pentru bunul trai al soldatului. El
se silește a îmbunătăți soarta noastră
răsplătind pe cei buni și dând, în caz de
infirmități, mijloace de viațuire prin legile
ocrotitoare ce a întocmit!!*

(Catechismul soldatului, de colonel I. Năsturel și maior N. Băicoianu.)

Poftim! Și oamenii își mai bat capul să stabilească rolul regelui într-un stat constituțional! Iacătă că s-au găsit doi crai de la Răsărit, crai cu galoane și cu săbii, și au descurcat toată daravăra asta, scurt și coprinzător. Ei, domnule! Mare lucru e să fie cineva geniu!

N-are nevoie nici să citească studii constituționale, nici măcar să știe două buchii de gramatică, și descurcă chestiile cele mai grele. Pac! o dată cu sabia și *ecce descurcătura!*

Așadar și prin urmare, de la rege vine toate îngrijirile, toate îmbunătățirile și toate legile ce se fac pentru soldați. Exemple:

Când Zadic intră-n casa lui Cojocarul ca să-i îmbunătățească nevasta, era la mijloc ochiul regelui... Bine că atunci când Cojocarul a dat cu bățul n-a spart ochiul maiestății-sale! Rămânea bietul vodă chior!...

Când maiorul Baldovici cere căprarului Ovici să-i trimită pe soră-sa ca s-o îngrijească, tot regele și-a băgat augusta-i coadă!

Când căpitanul Ghelț ucide pe un căprar cu sabia, cât de colo se vede voința m.-sale, care nu vrea să piardă nici o ocazie de a face legi protectoare!

Când cutare torturează pe țărani la Bordeni, gândiți c-o face de capul lui? Aș! M.-s. regele și-a vârat coada-i regală pentru ca să aiba ocazia de a da țăranilor torturați „mijloace de viațuire pentru infirmități”!

Apoi așa rege mai rar, nene! Dacă un soldat ia ghionți în fâlci, dacă altul dezertează de mare fericire, dacă al treilea

se-mpușcă, dacă trăim ori dacă murim, dacă ne naștem ori dacă botezăm, cauza nu-i decât coada protectoare și îngrijitoare a marelui căpitan. Fericită și blagoslovită coadă! Așa coadă aș vrea și eu! E mai bună decât tichia lui Aghiută ori decât inelul fermecat.

Numai de un lucru sunt eu nedomirit: dacă tot ce se vede în blagoslovita asta de țară este opera cozii încoronate, atunci la ce mai slujește Camera și la ce mi-i bun Senatul? Mincinoșii spuneau pân-acuma că toate legile se fac de către Cameră și Senat. Când colo, iată că adevărul a ieșit la maidan și că s-a descoperit adevăratul autor! Ar trebui atunci suprimată clădirea din Dealul Mitropoliei și cea de lângă muzeu. Căci dacă nu fac legi, atunci ce fac? Vax? Să le ținem numai așa pentru ca Popovici-Răcăciuni să ia diurnă? Foarte mulțumim de pricop-seală! Mai bine diurnele tuturor deputaților și tuturor senatorilor le-am da regelui, căci... cine muncește, ăla trebuie să și mănânce. Deci, ca om și ca socialist, fac această propunere.

Atunci o să poată trăi și bietul rege mai omenește. N-o să mai vândă brânză și n-o să-și mai întoarcă chipiul pe dos.

Iar domnilor colonel Năsturel și maior Băicoianu, descoperitorii adevăratului fabricant de legi, propun să li se ridice câte o statuie în fața palatului regal, pentru ca posteritatea să nu-i uite. Pe statuie ar putea fi săpată inscripția următoare:

Colonelului I.NĂSTUREL

și

Maiorului S. BĂICOIANU

Descoperitorii

Adevăratului fabricant de LEGI

PATRIA RECUNOSCĂTOARE!

Dumnezeu să-i pomenească în veacul veacului, că deștepți bărbați au mai fost!!

Și nu ca să-i laud, dar au fost! Mai dați-mi unul ca ei, și fac România Imperiu; dar imperiu, nu glumă! Să facem marț pe Rusia!...

ȚARA FERICITĂ!

Caracteristica veacului în care trăim este că pretutindeni, în toate colțurile lumii, se agită chestiunile de viață și de moarte pentru clasele apăsate. Ca-n ajunul unui 1789, mai formidabil și mai măreț decât al veacului trecut, popoarele se frământă în dureri și-n lupte fără preget, și din aceste frământări, din luptele acestea, din zgomotul, din înfierbințeala, din fierberea veacului nostru va trebui să se nască pruncul visat, societatea viitoare. Una câte una se mătură dărmăturile clădirii de azi, a cărei tencuială cade încetul cu încetul sub ciocanul nemilos al vremii nouă...

Acum o jumătate de veac, Chateaubriand, credincios prejudecăților epocii și cuprins de deznădejdea evlaviosului în fața suvoiului vrășmaș ce se urcă amenințător, scria: „Europa merge spre democrație... De la David și până în vremile noastre, regii au fost chemați, națiunile parcă sunt chemate la rândul lor... Societatea veche piere cu politica din care a ieșit... Era popoarelor a venit“...

De atunci și până acum curentul a crescut, curentul se urcă mereu, ca marea. Popoarele, sătule de apăsarea claselor îmbogățite din munca robilor, conștiente de chemarea și de drepturile lor pe lume, își strâng rândurile tot mai tare, și tot mai tare duc lupta.

Europa întreagă e zguduită de mișcarea aceasta. Ca freamătul unei păduri uriașe, ca valurile spumoase ale unei mări tulburate răsună miile de glasuri, deșteptate la viață și de viață doritoare...

Și, cu toate astea, ca niște sălbatici de prin ținuturi necălcate de picior de om civilizat, oamenii politici din țara lui Mihai Viteazul n-aud murmurul surd al vremii. Și pe când Europa-ntreagă își ațintește urechea și mintea buimăcită la zgomotul valurilor ce se apropie, mai amenințătoare ca pădurea de la Birnam, iscusii noștri politicieni își văd în pace de bucătăria lor politică, ei toacă în tihnă carnea electorală pentru gustosul

și neasemănatul caltaboș bugetar. E o frenezie adâncă, un extaz uimitor în toată ceata, căci masa se va întinde în curând, bugetul cere să fie mâncat, și e dulce bugetul!...

Că țăranul moare de foame, că muncitorul rămâne fără lucru, că toată clasa celor apăsăți cere dreptul la viață, toate astea nu îngrijesc pe iscusiții noștri politician. Nu e mai important pentru ei că Pache s-a unit cu Sturza, că Lahovary e-n farmecul beției de dragoste cu Carp, că Lascăr Catargiu n-are mai duos prieten decât pe cioclu-i de odinioară? Iată destulă materie pentru agitat țara, iată marile revendicări în jurul cărora poporul va trebui să facă zid de apărare, iată pentru ce poporul umilit și sărăcit va trebui să-și arunce volnic spinarea sub ciomagul Ulmenilor, să-și plece fruntea sub blagoslovirea lui Popa-Tache!... „Te admir, progenitură de origine romană!”

CALM

Suntem în plină sesiune parlamentară, și, cu toate astea, atmosfera politică e învăluită într-o pâclă deasă; o monotonie covârșitoare, o liniște de mormânt apasă asupra tuturor. S-au dus vremile de agitație, s-a sfârșit cu zgomotul, cu viața, cu mișcarea ce de regulă însoțeau sesiunile parlamentare.

De ce? De ce, nimic mai simplu. Este știut că băuturile alcoolice, haciciul, opiul aduc, mai întâi, o surescitare însemnată în organism, dar apoi se observă la individ o moliciune cumplită, o slăbire colosală a voinței, simptomele unui ramolism iminent.

Alegerile sunt opiul pe care extravaganții noștri politicieni îl iau în doze respectabile atunci când „națiunea” e chemată să-și exercite „liber” dreptul de vot. Sub stăpânirea acestui puternic excitant, politicianii sunt de nerecunoscut. Cei mai trufași de obicei sunt atunci cei mai plăți; disprețuita și batjocorita *populace* devine „poporul suveran”; tarabele cele mai ocolite ajung „domiciliul inviolabil”; vinul cel mai borșit se preface în argument electoral; e un freamăt, o frenezie, un extaz în toți, de la vlădică până la opincă, pentru că... „nu

mai sunt privilegiile, revoluția de la 48 ne-a făcut egali; trăiască libertatea, trăiască cetățenii!”

Dar alegerile trec, vinul se bea, bancnotele rupte-n două se lipesc, domnii deputați devin gravi, Cleone cel fără de rușine se spală pe mâini, își reia toga părăsită și cugetă cu dezgust la nenorocita invenție a sistemului parlamentar. Atunci reacțiunea opiului începe, ramolismul își înfige ghearele-i nemiloase.

* * *

Și cum să nu fie așa? Căci, nenorociților politicieni, ați amețit lumea în vremea alegerilor cu bășici de săpun — și ce săpun prost! — și acum, când a bățut vântul, bășicile s-au evaporat. V-ați păzit ca de foc să intrați în miezul chestiunilor care ar fi putut pasiona și încălzi lumea, și acum... culegeți ce ați semănat: nimic.

În alte țări, unde o burghezie, mai conștientă de rolul ei de clasă și de primejdia ce așteaptă o clasă atunci când în sânul ei încolțesc factorii transformatori, își dă seama că vremea concesiilor de făcut poporului a venit, deschiderea sesiunii parlamentare e un eveniment, agitația începe atunci cu mai mult foc, lumea se-ntreabă atunci mai cu patimă: „Ce facem? Unde mergem?”

În Franța, desființarea cultului în ateliere; în Germania, colosala reformă școlară; în Belgia, votul Universal; în Anglia, uriașa grevă a minerilor; toate astea fac lumea să fiarbă, toate astea sunt motive puternice pentru ca poporul să se agite, pentru ca Parlamentul să atragă toate privirile. Acolo, în adevăr, lumea are de ce se pasiona.

Dar la noi! Nu cumva ședințele noastre parlamentare, seci ca o ședință de-a Academiei, pot să intereseze milioanele de suferitori? Ori poate congresul librarilor și al liberalilor? Ce? Scrisoarea d-lui Flea? Retragerea d-lui Stătescu? Ori, poate... mai știi? demisia d-lui Vrăbiescu? Astea să agite milioanele de români lipsiți de drepturi și de pâine?

* * *

Serios vorbind, cu cât observi mai mult atitudinea, cu atâta trebuie să te convingi că adevărații amici — conștienți sau nu —

ai guvernului conservator sunt tocmai liberalii. Căci cu o opoziție atât de lipsită de idei, atât de incapabilă de a pasiona lumea cu vreo cerință adânc simțită de mulțime, va fi de ajuns guvernului conservator să nu facă acte prea flagrante de reacționarism ori să aducă vreo doua-trei legi-paleative pentru ca să-și asigure cârma încă pe 12 ani.

Ba și-ar asigura-o pe vecie, dacă în mersul istoric al omenirii nu ar fi o putere fatală care crește din zi în zi și care e reprezentată de *democrația socială*.

SFÂNTA FILOFTEIA

Zilele trecute s-a petrecut în orașul nostru un fapt care-njosește veacul în care trăim și asupra căruia nu putem trece cu vederea. Față cu seceta de care sufereau câmpurile s-au adus de la Curtea-de-Argeș așa-numitele moaște ale sfintei Filofteia. Și atunci, popi în haine de carnaval, femei bătrâne și câțiva bine-credincioși creștini au făcut un soi de plimbare în tovărășia moaștelor, la care s-au rugat cu toții să le dea ploaie.

Nu știu câte parale au binevoit să primească moaștele pentru această consultație; dar ceea ce știu este că nu le-a părut rău creștinilor de banii pierduți: moaștele s-au purtat cinstit, și o ploaie abundentă s-a revărsat asupra pământului arendașilor și proprietarilor; ba încă moaștele n-au primit să trateze *à forfait*¹, ci au dat ploaia cu două ceasuri înainte de a fi scoase la plimbare.

Dacă ar fi vorba aci numai de o superstiție a poporului, pe care onorabilii stăpânitori îl lasă în întuneric, am căuta numai să luminăm pe cei rătăciți și nu ne-am revolta. Dar e la mijloc ceva mai mult, e o șarlatanie ordinară, pe care autoritățile bisericești o joacă pe spinarea nenorociților credincioși.

În adevăr, oricine știe că onorabilul mitropolit n-are decât să se uite la barometru și să-și lanseze moaștele atunci când

¹ Conform învoielii (fr.).

vede că arată la ploaie. L-aș fi poftit să scoată acum două săptămâni trei camioane de moaște și să vedem dac-ar fi plouat. Jocul e însă periculos. Se știe că adeseori barometrul face farse și că arată la ploaie fără ca să plouă; sfătuim deci pe onorabilii preasfinți să nu se joace cu focul, căci adeseori moaștele au pățit rușinea luându-se numai după barometru.

Dar este un alt mijloc, mai simplu și mai popular, de a cunoaște dacă are să plouă sau nu. Mitropolia n-are decât să-și procure — dacă n-o fi și având — un cazan cu apă, în care să bage un brotăcel, iar din cazan să se-nalțe în sus o trestie. Când vremea va fi a ploaie, brotăcelul se va sui pe trestie, și atunci... ordin să se scoată moaștele! Lucrul acesta îl cunosc perfect țăranii, care au, în fond, mai multă-ncredere în brotăcelul lor decât în farsorul barometru și-n puțin apetisantele moaște.

Dacă nici mijlocul acesta nu convine, atunci să-și aducă aminte de povestea cu țăranul care a făcut marț pe astronom, încrezându-se în patele cărate de porc...

Poate însă că toate astea nu sunt de ajuns? Atunci facem cunoscut savanților clericali că-n zilele noastre se poate produce ploaie după voie. N-ai decât să urci pe cineva, pe un Ravachol oarecare, într-un balon încărcat cu dinamită, și, balonul ajungând în nouri, produci descărcătura și ai ploaie, fără să fii nevoit a mai face ziua-n amiaza mare exhibiții de acestea, care-ți amintesc fetișismul sălbaticilor.

Prin urmare, ar fi de dorit ca atunci când sunt atâtea mijloace, unele științifice, altele populare, de a se cunoaște cum va sta vremea, să nu se mai dedea nimeni la operații de acestea ridicule, care pălmuesc știința cu atâta sfruntare și dau atâtea parale — vreo câteva mii de franci — în buzunarul... moaștelor.

Iată ce ne revoltă. E o barbarie care n-are nici măcar scuza sincerității. Se protestește poporul, și se protestește în mod conștient, e o perversitate interesată care nu se poate ierta.

Și, cu prilejul acesta, se creează o altă serie de eresuri. Așa, se spune că unele moaște au uneori capriciul — capriț de moaște! — de a se lăsa greu, așa că nici douăzeci de oameni

nu le pot ridica. Iar impresarii acestei comedii inventează atunci tot soiul de motive pentru ca să explice acest zbeg al moaștelor.

Cadrul acestui articol nu ne iartă să ne întindem pe larg asupra explicațiilor de dat acestui fenomen. Pe scurt, însă, iată: e pur și simplu efectul unei halucinații. Cel dintâi care scoate vorba că moaștele *s-au lăsat greu* e adeseori un șarlatan, care vrea să escrocheze naivitatea celor ce-l înconjoară; uneori e chiar de bună-credință, și se poate întâmpla ca starea de congestie a creierului, hotărâtă de poziția capului, să joace un rol puternic în halucinația aceasta. Ceilalți urmează apoi ușor — sugestia prin grai, contagiunea produce tuturora aceeași *păreră*.

De altfel, s-au văzut multe *epidemii de halucinație*, și știința ni le-a lăsat neexplicate. În anul 1889 s-a întâmplat în departamentul Dordogne din Franța o epidemie colosală de halucinații: mii de oameni pretindeau că văd pe Maica Domnului prin crăpătura unui zid ruinat, în fundul unui paraclis de aur, luminată de lucirea faclelor. La 1885 a fost la Corano o altă epidemie, tot atât de mare. Și n-a trebuit prea multă filozofie ca să se învedereze că ori contagiunea, ori sugestia prin viu grai a zăpăcit toate capetele...

Cu toate astea, autoritățile noastre tolerează specula aceasta scandaloașă asupra minților mărginite, și nici un glas cinstit nu se ridică să lumineze pe nenorociții înșelați, care își încuibă-n cap cele mai sălbatice eresuri și-și cheltuiesc banii pe promenade în compania moaștelor.

Nepăsarea asta la cei ce nu cred și, totuși, nu intervin e o crimă. Cât pentru aceia care cred, aceia sunt în adevăr de plâns. Ei trăiesc în mijlocul civilizației moderne cum ar trăi un figian la Opera Mare din Paris.

Căci credința asta în miracolul moaștelor nu-i măcar o credință metafizică mai modernizată, nu, ci e un fel de fetișism primitiv, care-ți amintește triburile cele mai sălbatice cu obiceiurile lor. Nu-i vorba aci numai de puterea ce se atribuie *spiritului*, ci de o credință mult mai primitivă că orice proprietate caracteristică a unui agregat este inerentă fiecăreia din părțile

integrante. Ce deosebire atunci între civilizații de astăzi, care au licee și universități și între locuitorii insulelor Sandvici, care păstrau oasele picioarelor, ale brațelor, și uneori chiar craniul regilor, cu gândul că aceste moaște le vor sluji de păzitori? Locuitorii din Lifu, din insulele Loyalty, care păstrau o unghie ori un deget de-al șefilor și aduceau ăstor moaște toate ofrandele posibile, dacă ei se bolnăveau, sunt oare mai înapoiți decât ploieștenii din luna lui mai 1892, care se roagă la moaștele sfintei Filofteia să le dea ploaie?

Diferența nu se prea vede.

Dar atunci, pentru ca să fie o urmare logică, desființați liceele, desființați laboratoarele de fizică, desființați institutul meteorologic, și zidiți în locul lor un templu părintelui Omakurn, dătătorul de ploaie, ca sălbaticii din Polinezia; iar în locul profesorilor puneți un Dalai-Lama oarecare.

De altfel, asta ar conveni perfect stăpânitorilor, pentru că ar încuibă mai mult frica în spirite și — cum zice Spencer — *frica de cei vii* este punctul de plecare al guvernământului politic; *frica de morți* este punctul de plecare al guvernământului religios.

Aceste explicații trebuia să le dăm. Știm bine că credințele greșite nu se pot scoate dintr-o dată, dar cel puțin nădăjduim că mulți din cei ce nu-și explicau „minunile” moaștelor ne vor fi recunoscători. În tot cazul, dacă ești om cinstit, o speculă odioasă cu conștiințele-ntunecate te revoltă.

FURT... FĂRĂ EFRACȚIE

Este, oare, nevoie să mai spunem ce credem noi despre dotațiunea făcută de Camera burghezească prințului moștenitor?

Între multele jafuri autorizate de stat, cum sunt birul personal, dările indirecte, întreținerea armatei, a clerului etc., se mai adaugă acum un articol nou: luxul de a avea un moștenitor al tronului! Băiatul României se însoară. „Trebuie să-l înzes-trăm!” a zis domnul Take Ionescu. Iar Camera conservatoare și

liberală — afară de cei câțiva nedisciplinați — s-a grăbit să sublinieze cu bani peșin din vistieria statului aceste elocvente cuvinte ale copilului de pripas al conservatorilor.

Așa e. Băiatul se însoară. Dar câți băieți nu s-or fi însurând în aceeași zi, băieți săraci, băieți muncitori, harnici, a căror viață întreagă a fost jertfită muncii, ridicării producției naționale! Și, cu toate astea, cine se gândește să-i înzestreze, măcar că părinții lor sunt tot atât de săraci ca și dânșii?

Însurățelul ce se însoară la Londra are, slavă Domnului, de cine să fie înzestrat. El a fost luat de suflet de un om bogat, îmbogățit din spinarea țării, și de pe urma căruia nu va rămâne nici o pică... De ce dar augustul unchi nu-și înzestrează singur nepotul? De unde dreptul acesta să-l înzestrăm noi, să-l înzestreze muncitorimea sărăcită, țăranul ajuns în sapă de lemn?

Băiatul României burgheze se însoară — să-l înzestreze burghezia, căci al ei este băiatul, pe dânsa o reprezintă, pe dânsa o apără, din ea este născut, în ea trăiește și în ea va muri. Ce caută la noi, ce caută la banul săracilor milogul acesta de carnaval, care stă pe saci cu aur și strigă că i-e foame?

Pesemne nu degeaba cântă *Biblia* lor; talantul să se dea aceluia care are mai mulți!

* * *

Obrazul subțire se ține cu cheltuială.

Burghezia românească a vroit să-și plătească luxul regalității și al unei dinastii ereditare — apanagii, liste civile și dotațiuni sunt azi fatale.

Numai un lucru: noi, care nu ținem deloc la acest lux burghezesc, noi, care ne putem dispensa și de vodă și de moștenitor, n-am putea fi, oare, scutiți de această nouă contribuție? Tânărul care se înzestrează cu japca ar face bine să se adreseze la aceia care l-au născocit, nu la biata țară, care nu-i întru nimic vinovată de apariția junelui la picioarele tronului.

Într-o bună dimineață, lui vodă i-o veni pofta să adăposteze o droaie întreagă de dălhăuci — nu cumva țara asta trebuie să-i

înzestreze pe toți? Cel puțin dacă vodă *i-ar face*, l-am premia în baza legii pentru îmbunătățirea rasei; dar așa, cine nu știe să adopte? Și când adoptezi, trebuie să porți singur cheltuielile. Altfel, generozitate cu banii altuia, cine nu știe?

* * *

Nu ne mirăm deloc de noul bir ce ni se impune și nu ne miră nici fraza *Constituționalului* că „suma ce se oferă ca dotație e încă prea mică pentru prestigiul cu care o țară ca a noastră trebuie să înconjoare pe acel ce va purta coroana României”.

Sunt cheltuieli, sunt risipe de acestea care nu se pot despărți de organizația socială actuală. Burghezimea monarhistă *trebuie* să-și plătească acest lux, altfel, regalitatea se deoache.

Noi socotim dotațiunea aceasta ca o răpire a banului public, și ne facem datoria de a protesta împotriva ei.

Nu putem pierde însă prilejul de a spune că acești 300.000 lei sunt o sumă neînsemnată pe lângă furtul ce se săvârșește zilnic de către clasa stăpânitoare. În fiecare zi această clasă își face singură o dotațiune mult mai mare decât cei 300.000 lei ce se dau lui Ferdinand de Hohenzollern. Această dotațiune, care a ajuns o hoție normală, apărută de legile economiei politice burgheze, ne revoltă mai mult decât violarea celor 300.000 lei.

Când vom fi făcut să înceteze sistemul acesta al dotațiunilor silite, dotația lui Fried’l va înceta de la sine.

300.000 LEI

Când vor apărea rândurile acestea, dotațiunea moștenitorului tronului va fi votată. Putem dar vorbi ca de un fapt împlinit.

A mai spune că suntem împotriva acestei risipe ce se face cu banii țării este a spune aceea ce toată lumea știe. Pentru noi, această dotațiune este o risipă, dar nu mai mult. Ea dovedește încă o dată că statul, pe care un socialist l-a botezat „conspirația minorității împotriva majorității”, nu caută altceva decât să-și întărească stâlpii pe care se reazemă toată organizația lui.

Societatea modernă, admirabila societate pe care infamii de socialiști vor s-o schimbe, are nevoie pentru menținerea ei de o mulțime de instituții care de care mai drăguțe. Armata, regalitatea, prostituția, toate aceste drăgălășii în numele cărora se închină burghezul cuminte, nu sunt altceva decât niște factori inerenți organizației moderne.

Într-o societate întemeiată pe exploatarea omului, pe jefuirea muncii celor mulți, puteți oare să vă-nchipuiți lipsa armatei? Aș! Ce-ar face atunci mojiicii?

Într-o societate în care familia are niște baze atât de solide, în care nenorocita ceea care se numește dragoste e lăsată doar pe seama nebunilor de poeți și-n care femeia e socotită ființă inferioară, *chair à plaisir*¹ ori roabă economică, vă puteți închipui dispariția prostituției? S-ar cufunda pământul, domle!

Aceiași lucru și cu regalitatea. Cine are barbă trebuie să aibă și pieptene, cine are burghezie, armată și prostituție trebuie să aibă și un vodă... Cum ar rămâne altfel fără stăpân aste trei podoabe?

Văd de aici pe republicani zâmbind:

— Dar Franța? Franța n-are burghezie? Și unde are rege?

Așa e. Numai că nu haina face pe călugăr. Ilustrul Carnot nu e rege, dar e *un fel* de rege. El domnește peste aceleași frumoase instituții, are-n slujbă aceiași soldați ca Napoleon și vroiește tot „menținerea proprietății private, a armatei oficiale, a prostituției publice”. Deosebirea e că poartă frac în loc de tunică și pantaloni fără vîpuşcă... Încolo... Celestin e Floridor.

* * *

Și astfel, grație acestei minunate organizații sociale, *der arme Fried'l* va intra în posesia a lei 300.000 pe fiecare an.

Câte nu s-ar putea face cu 300.000 de lei pe fiecare an în țara asta? N-avem școli, n-avem șosele, n-avem spitale, totuși, trebuie să luăm pâinea din gura fiilor și s-o dăm câinilor. Am văzut mame care ies la plimbare găsite după ultimul jurnal, pe când copiii le merg la școală desculți...

¹ Obiect de plăcere (fr.).

Așa vroiește vremea în care trăim. Și aci sunt de acord toate partidele *istorice* care țin la tron și la dinastie. Liberalii au dat unchiului, conservatorii dau nepotului, ba de astă dată și liberalii sunt oficialmente de acord; cei care cârtesc nu sunt disciplinați.

Armonie, armonie!

* * *

Pentru noi, încă o dată, dotația prințului este o risipă, dar nimic mai mult. Cine zice monarhie, cine zice societate burghezească trebuie să zică în același timp și „cheltuială de întreținere”. Nu cumva regele are să guverneze numai *pour l'amour de l'art*?

Este un jaf în banii țării, da. Dar acest jaf este foarte neînsemnat față cu jaful permanent ce se face pe spinarea muncitorilor de către clasa stăpânitoare. Oriunde există muncă, oriunde există salariu, există și jaful. Dacă am socoti laolaltă cu cât sunt jefuiți toți salariații pe fiecare zi, de câte sutimi de ori s-ar acoperi suma de 300.000 lei!

Iată pentru ce, declarând că socotim dotația făcută de Camera burghezească viitorului ei șef ca un furt săvârșit în dauna țării, nu ne putem opri mult timp asupra acestui *caz izolat*, ci privim mai departe, la *hoția permanentă*, pentru desființarea căreia organizăm pe cei furați.

Cauzele — nu efectele.

BĂIATUL ROMÂNIEI

Am să vă spun o poveste autentică și foarte interesantă. Aveam un prieten, și prietenul ăsta era rus, și rusul ăsta ținea un birt...

Pân-aici nimic interesant, nu-i așa? Dar ascultați mai departe. Într-o zi, prietenul meu ședea plictisit la teighea cu un alt prieten — să-i zicem Vaxinsky — și vorbeau nu știu despre ce. Pe teighea era, între alte *articole*, o strachină cu crenvurști.

Intră un soldat.

— Câte parale perechea de cârnați?

— Douăzeci de bani, răspunde rusescul meu amic.

Soldatul se scărpină după ceafă, se uită la cârnații nemțești și... pleacă.

Vaxinsky se înfurie și începe a trage o morală țapănă prietenului:

— Cum se poate să fii așa de infam? Auzi, mă rog! Bietul soldat poate că n-a mâncat toată ziua, și tu te uiți cum pleacă!...

Și imediat Vaxinsky strigă pe soldat, bagă mâna-n strachina cu cârnați, scoate câteva perechi și le dă gratis bietului militar.

— Ei, frate... așa deja și eu generos cu crenvurști de la altul! Îmi spunea prietenul, povestindu-mi galantomia lui Vaxinsky.

Și vorba asta a rămas clasică într-un cerc de prieteni.

* * *

Mi-am adus aminte de ea când am citit discursul d-lui Take Ionescu:

„Băiatul României se însoară, trebuie să-l înzestrăm!”

O fi, Tăchița dragă, dar... așa deja și eu generos cu crenvurști de la altul!

Că se-nsoară Fried’l nu-i nimic de zis; să pață și altceva, treaba lui — *il a la tête pour cela!*¹ Dar să ne-n-țelegem la vorbe: de unde și până unde „Băiatul României”? Că e băiat, se poate; dar că e al României — vax!

Și apoi, cine l-a rugat să se-nsoare? Subscrisul Kinderfus, fiu al României, declară sus și tare, cu mâna pe conștiință, că nu e părtaș la *famelizarea* băiatului. Deci din birul subscrisului nu-i drept să se dea nici o lețcaie chioară junelui Fried’l.

Drept ar fi să poarte cheltuiala tata-socru și pețitorii — noi nu.

Dacă d. Take Ionescu vrea să fie generos cu prințesa Maria, să fie sănătos; dar ce nevoie are de grațiosul concurs al crenvurștilor noștri?

Când se va-nsură subscrisul — bate-te peste gură, Kinderfus, să nu zici într-un ceas rău! — contribui-va Fried’l cu ceva sume? Și dacă-i vorba de băiat al României, apoi subscrisul are pretenția — modestia mă omoară! — de a fi un băiat mai levent decât Fried’l.

¹ La atâta îl duce capul! (fr.)

Apoi, dacă-i așa, pentru ce subscrisul ar contribui — financiarmente vorbind — la căsătoria lui Fridelache?

Iată-mă ajutând, fără voie, la întemeierea unei *fameli*i... Iartă-mă, Dumnezeu al părinților noștri, că, parol, nu-i cu voia mea!

Dar, vorba turcului: *haram gheldi, haram ghitti!*¹ Banii adunați de *haram* au să facă ei o pozna. Și atunci... „să te ferești, băiat al României, de cui străin în casă“!

PENTRU REPREZENTANȚII ȚĂRII

Domnilor senatori,

Domnilor deputați,

Este atâta timp de când urmăresc cu multă atențiune discursurile pe care le roștiți în sacrosanta incintă a Parlamentului țării. Dacă fac aceasta, este că nu pot rămâne impasibil față cu aceste scurgeri parlamentare, ca să zic așa, ce vă caracterizează.

Am simțit însă o mare mâhnire, dacă pot să mă exprim astfel, ca om și ca român, când am văzut că mai întotdeauna țineți discursuri proaste. Dar ce proaste, proaste foc!

Atunci mi-am zis în sinea mea cu glas tare: „O, Kinderfus! Tu, care ești fiu al României, tu, în ale cărui vine fierbe sânge verde de urmaș al lui Traian, tu, care mai presus de toate ții la patria-mumă – căci înainte de a fi om ești român – de ce nu vii să salvezi pe reprezentanții țării?”

Și zicând acestea, am cugetat. Când deodată o idee îmi trecu prin minte: „Mă voi face fabricant de discursuri parlamentare!“ Îmi zisei eu, și o lacrimă luci în geana mea.

* * *

Domnilor senatori,

Domnilor deputați,

Nu vreau să lingușesc pe nimeni, căci românul nu știe a linguși, dar vă spun curat că vă faceți de râs cu discursurile pe care le țineți.

¹ Și cum au venit, așa s-au dus! (turc.)

În urma războiului glorios pentru independență [...], România a dobândit un loc de onoare în concertul european. Ei bine, nu compromiteți acest concert cu discursurile dv.?

De aceea cred că cel mai nimerit lucru pe care l-ați putea face, și pentru care țara v-ar fi recunoscătoare, este să veniți la subscrisul să vă facă discursurile.

Pentru acest nobil scop vă alătur carta mea de vizită.

La Floarea retorică

KINDERFUS SOHN & COMP.

Mare asortiment de discursuri parlamentare
opozante și guvernamentale

— NEC PLUS ULTRA —¹

Se primesc și comande En Gross pentru ocaziuni solemne. Prețuri moderate à la carte și cu abonament.

Cabinet rezervat pentru fiecare pacient în parte.

Discrețiunea fiind unul din principiile fundamentale pe care se bazează stabilimentul nostru, ca și al doctorului Thör, ne facem o plăcere de a asigura pe numeroasa noastră clientelă că nu noi vom fi aceia care vom divulga secretul profesional.

La magazinul nostru se va găsi întotdeauna un bogat asortiment de discursuri în toate genurile: chestiuni prelabile, incidente, interpelări, întrebări, moțiuni, chestiuni reglementare, pentru închidere, contra închiderii, asupra punerii votului, amendamente, discursuri pentru și contra indigenatelor, răspunsuri la mesagii, replici la întreruperi etc.

De asemenea, a sosit o cantitate mare de discursuri solemne pentru toasturi, inaugurări de școli, dări de seamă, către alegători, precum și discursuri funebre pentru alegători sau soțiiile lor, ori pentru bărbații marcanți care au pus umărul la formarea scumpei noastre Româнии.

¹ Nu mai departe (lat.). Se întrebuințează de regulă spre a arăta că ceva este de neîntrecut.

* * *

Domnilor senatori,
Domnilor deputați,

Oameni suntem cu toții și trebuie să ne ajutăm în lume. Onorariul meu va fi foarte modest, căci nu câștigul material mă împinge la acest nobil act, ci dorul de țară. Știu că nu sunteți mândri și că veți primi să încurajați întreprinderea aceasta națională. Din parte-mi, nu voi cruța nici o osteneală spre a satisface pe deplin onorabila clientelă.

În numărul viitor vă voi da o mostră de discurs, care sper că vă va convinge pe deplin de ce poate face o voință de român. Dacă nu v-o plăcea, să nu dați nici un ban... cum nu dau eu pe discursurile dv.

MODELE DE DISCURSURI UN OPOZANT

Domnilor deputați,

Nu voi abuza mult timp de răbdarea domniilor-voastre în această cesiune care preocupă deopotrivă pe orice român, și nu pun la îndoială patriotismul nimănui. Dar îmi place a crede — și nu mă sfiesc a o afirma *sus* și tare — că s-au găsit unii care să ne acuze pe noi — *risum teneatis!*¹ — de ușurință, ca să nu zic mai mult, în această cestiune.

Dar să anvizajăm cestiunea mai de aproape. Nu voi face personalități, domnii mei, dar vă asigur că nu eu voi fi acela care voi ascunde adevărul. *Tant pis* pentru cei interesați în cauză...

O voce: Numește-i pe nume!

— *Nomina odiosa!* Dar să trecem mai departe... Într-un regim parlamentar nu trebuie să fie decât două partide: unul de guvernământ și altul de control... Văd pe onoratul nostru coleg d. Chițulică surâzând... Nu zâmbiți, dle Chițulică, *rira mieux qui rira le dernier...*²

¹ Poți reține râsul! (lat.).

² Cine râde la urmă, râde mai bine! (fr.).

O voce: Dar d. Chițulică e absent!...

— Nu vă rejuisați, domnii mei: *ab uno disce omnes*...¹ Voi continua dar... Dorința expresă a generației de la 1848 a fost categorică, și nu dv. veți putea abima întru ceva marile acte comise de acei bărbați cu care țara se poate fâli!... Dar aș întreba pe onorabila bancă ministerială: ce gândește d-sa în această gravă afacere? Care-i sunt părerile? Și dacă ele-i sunt într-un fel ori într-altul, pentru ce nu le avuează? Din această dilemă încurcată nu puteți ieși. Această cestiune atârnă deasupra capetelor d-voastră ca sabia lui Damocles.

Atunci vă întreb: unde vă sunt convingerile? Ce vorbeați când erați în opoziție? *Verba volant, scripta manent*, și țara n-a putut uita cuvintele dv., căci ele s-au scris în conștiința națiunii!... Și când zic națiune, înțeleg țara, căci nu trebuie să facem confuzii regretabile, pe care apoi le-am plăti prea scump...

Un cuvânt și termin. Îmi aduc aminte că odată m-am întâlnit cu m.-s. în tren.

Președintele: Nu atacați coroana, domnule deputat!

— Această observație nu mie mi se cuvine, domnule președinte, ci acelor care au atacat coroana în întruniri și pamflete... Ziceam dar că am întâlnit pe Maiestatea-sa în tren. Aci îmi veți da voie să fac o paranteză.

Președintele: Veniți la chestiune!

— Iau act de parțialitatea biuroului!

Președintele: Nu aveți dreptul să calificați atitudinea biuroului!

— Atunci cer cuvântul în cestiune personală!... Vă voi arăta eu dv. ...

Președintele: Nu aveți dreptul să amenințați!

— Ba am!

Președintele: Ba n-ai!

— Ba da!

Președintele: Ba nu!

¹ E suficient unul pentru a-i cunoaște pe toți (lat.).

— Ba da! Fac apel la domnii deputați... iar dacă voiți să-mi închideți gura cu asemenea proceduri bizantine, aceasta dovedește că am lovit bine... Istoria ne va judeca... Am zis.

UN GUVERNAMENTAL

Domnilor deputați,

Nu aș fi luat cuvântul în această gravă cestiune, căci nu văd importanța ei; dar onorabilul preopinent a făcut apel la mine...

Preopinentul: Dar n-am făcut nici un apel!

— Așa e, dar puteați face... Domnii mei, despre ce este vorba în specie asupra cauzei ce ne preocupă? Onorabilul preopinent a acuzat, dar n-a dovedit nimic. Ei! E ușor să acuzi. Un mare autor englez a zis: *La critique est facile*¹ ... Veniți cu fapte, domnilor, căci țara e sătulă de vorbe. Și nimeni mai mult decât noi nu ar dori ca această dezbatere să se lumineze cu o oră mai-nainte!

Voi intra dar în fondul afacerii... Acum 2.000 de ani, un mare filozof grec a zis: „S-a suit scroafa-n copac!” Prin urmare, domnilor, unde vede onorabilul meu preopinent reacționarismul guvernului? Fac apel la banca ministerială, să ne spună ea însăși dacă actualul guvern este reacționar! Iată ce va să zică a acuza fără probe palpabile!... Eu cred, domnilor, că pentru prestigiul acestei Camere, opozițiunea nu trebuia să aducă aci această cestiune. Ce să mai zică străinii de noi dacă noi înșine nu avem încredere în guvernul nostru!

Prin urmare, cum rămâne cu alegațiunile onorabilului reprezentant al colegiului X de Y? Așa-i că ele cad la prima analiză?

Dar să trecem mai departe. Dacă chiar am presupune că guvernul e culpabil, unde vedeți dv. vina lui? Eu, unul, vă mărturisesc, domnii mei, că n-o văd. Concluziunea logică este dar că bine a procedat guvernul în această cestiune vitală... Și

¹ A critica este ușor... (fr.)

în Anglia, țara clasică a constituționalismului, se acuză guvernele, dar acuzațiunile nu merg niciodată până la incriminațiuni! Așteptați dar să ne vedeți la lucru, lăsați să se facă lumină, și numai după ce aceasta va avea loc, numai după aceea, zic, pronunțați-vă... Și după ce guvernul va cădea, fiți siguri, domnii mei, că vom fi noi cei dintâi care îi vom da vot de blam!

Răposatul Manolache Costache zicea: „Partidul conservator trebuie să fie sau să nu fie”. Da, domnilor, vom zice și noi: „Ori suntem, ori nu suntem”. Unde vede dar onorabilul preopinent greșala guvernului?

Într-o țară eminentemente agricolă ca a noastră, ar trebui să ne dăm bine seama de ce facem, căci nu se știe dacă mâine nu va fi prea târziu!... Țara ne-a trimis aici ca să-i facem interesele, nu ca să combatem guvernul; prin urmare, la ce se reduc toate acuzațiile gratuite ce ni se aduc?

Îmi place a crede, domnii mei, că nu se va găsi în această Cameră nici o inimă românească care să nu recunoască imediat că guvernul nu poate fi făcut culpabil într-o cestiune unde a lucrat în mod patriotic... *À bon entendeur, salut!*¹

NUNTA ENGLITEREI CU ROMÂNIA

(Prin fir telegrafic)

Prințul Ferdinand era în uniformă de vânător. El a îmbrățișat cu dragoste logodnica sa, care avea aerul cel mai plăcut și cel mai vesel...

(*Agenția română*)

Îmi este cu neputință să descriu ce s-a petrecut la Sigmaringen cu ocazia sosirii a.s.r. principelui Ferdinand de România. Era grandios, și pana mea se refuză, ca să zic așa, să aștearnă cu cerneală violetă sentimentele ce însuflețeau în acele momente solemne pe toți asistenții.

Curțile regale și imperiale tresăreau de o dulce emoțiune, doamnele din suită, palpitau, înșșișii caii jandarmilor, cu lacrimi de recunoștință în ochi, nechezau într-un mod solemn.

¹ Cine are urechi de auzit, să audă! (fr.).

Când prințul Ferdinand se coborî din vagon, prințesa Maria se aruncă în brațele lui.

— Ah! exclamă prințul, în fine, te revăd, angel dulce al vieții mele!

— Fried'!... Atâta putu să exclame blânda copilă, și în geana sa luci o lacrimă.

— Da' amu și-o găsit ăștia de hârjoană? În fața lumii? Irra! Mai lăsați zbegu, plozilor! mormăi bătrânul Lascar Catargiu, pe fruntea căruia se zăreau creșuri sinistre.

Iar în fund, generalul Manu exclamă cu o voce în care regretul cel mai sincer vorbea:

— Dacă nu e puterintă, ce mai chichirez gâlceava?

Un moment, și trăsurile porniră ducând în sânul lor perechile fericite.

Mulțimea care se adunase într-un mod considerabil — erau peste cinci regimente de soldați — începu a striga din adâncul plămânilor:

— *Hoch!*

La auzul acestui cuvânt, toate capetele se descoperiră. Singur Lascar Catargiu, întorcându-se cu fața spre mulțime, începu a amenința cu pumnul:

— Da' ci-i bre? Ați turbat amu? Ne luați cu *ho*? Ho vouă, șuilor, bezmeticilor, nemți cu coadă! Păcat că n-am adus pe Telemancu cu mine, că v-arăta el vouă!

— Căinii latră, caravana trece! strigă Alexandru Lahovary cu un gest disprețuitor, care făcu să înghețe zâmbetul pe urechile regalului mire.

Iar d. Mitiță Sturzea, rănit în tot ce poate avea omul mai patriotic, începu refrenul cunoscut:

Neamț, c....urajos,
Lasă pușca-n jos!...

* * *

Dar caii mergeau înainte, fericiti de a trage pe tinerele perechi răsturnate în trăsură...

Când ajunseră la poarta castelului, tunurile începură să bubuie. Imediat a.s.r. își închise urechile în formă de abajur. Numai generalul Manu, după ce făcu o inspecție minuțioasă pantalonilor săi istorici, exclamă cu un gest marțial:

— Aceste tunuri nu mă pot înspăimânta. Ele sunt oarbe!

La poarta castelului, o bandă de lăutari români, sub conducerea vestitului Stănică Bârlează, începu a intona tradiționalul cântec de nuntă:

S-a suit mireasa-n prun,
Sus, nune, sus,
Și i-a dat un țep...

La auzul acestui cântec, în care și cel mai aprig antidinastic ar fi putut vedea unirea României cu Anglia, toți izbucniră în lacrimi...

— Plângeți, copii, strigă regele Carol, căci lacrimile te mai ușurează!

— Ba, sire, întrerupse generalul Manu, pe mine nu mă ușurează numai lacrimile...

.
Peste o oră, potopul de lacrimi inundă totul... Când veniră măturătorii primăriei, înarmați cu lighenele necesare, ei nu găsiră decât o mare de apă, în mijlocul căreia numai urechile a.s.r. pluteau ca un *memento* regalo-imperial, părând a zice tuturor:

— Trecătorule, mergi de spune la Sparta că ne-am udat de emoțiune.

MENAGERIA REGALĂ LASCĂR CATARGIU

RACUL (*Îndărătnicie, necurățenie, turbureală*)¹

Nu-i așa că-i potrivită?

¹ În această rubrică, intitulată *Menageria regală*, Anton Bacalbașa critică pe unii dintre politicienii bine cunoscuți în epocă. Articolele satirice sunt însoțite de desene sugestive: un rac, având capul lui Lascăr Catargiu; un vultur, al cărui cap nu este altul decât al lui Alexandru Lahovary etc.

Natura face uneori pocinoage, pentru că de aia-i natură. Ea pune pe umerii unui rac moral un cap de om și îi dă și trupul tot de om. E un capriciu pur și simplu.

Gravura de mai sus are de scop să îndrepte această lacună divină și să dea racului ce este al racului.

Omul al cărui cap îl vedeți figurând cu atâta succes între cele două picioare de rac, este — cum desigur l-ați ghicit — primul ministru al m.-s. regelui. Dacă i-am dat un trup de rac, este pentru ca să ne conformăm legendei — legendă calomnioasă, cum zice *Timpu*l — cum că stimabilul în chestie nu știe să meargă decât *nazat*.

Într-o mână ține un codru de mămliguță de Golășei — prima calitate brevetată în vremile când partidul conservator suferea de tignafes politic și se retrăsese pe unde putuse.

De altfel, cunoașteți desigur legenda racului. Când Cristos era să fie pus pe cruce, racul s-a dus și a furat un cui. Caută ovreii în dreapta, caută în stânga, n-au putut găsi pe hoț! Cui să-i dea în gând că racul merge de-a-ndărătelea? Pesemne pe vremea aia nu se cunoștea teoria reacțiunii! Dar de atunci racul a fost sfințit și blagoslovit ca să fie mâncat în zile de post.

Cu racul nostru se întâmplă tot cam așa: când vodă vrea ca să postim de libertăți, ne trimite la putere cogeamite racul pe care-l vedeți.

O singură deosebire este de observat între racul veritabil și racul nostim de la Golășei: pe când racul obișnuit se roșește dacă-l fierbi, racul-ministru nu se roșește cu nici un chip. Ce n-a pățit? A fost fiert la 1875, a fost prăjit, pus pe grătar, făcut maioneză 12 ani de zile; l-a fiert pe urmă P. P. Carp, l-a ars Lahovary, când cu porto-franco, și, cu toate astea, n-a dat nici un semn de roșeață. Sigur că are pielea cutrată cu dracu știe ce comedie și nu prinde roșu. Orice i-ai face, el răspunde:

— Amu... aiasta... i-om regularisi noi pi tăți!

În țara noastră racul a schimbat numai două culori: *la 1870* a inventat *crucea de tibișir pe spate*, iar *la 1891 chinorosul*. Amân-două au rămas legendare și au să rămână încă multă vreme.

Încolo, semne particulare nu prea are. Sunt prostii de alea fără nici un gust, care nici nu te fac să râzi. O întinzi, o întinzi, și degeaba! Greu ajungi să scrii o coloană de gazetă despre ele.

O singură calitate a avut; se zicea despre el: „Ei, domnule, spuneți că-i prost. Așa e, l-a ferit Dumnezeu să fie deștept. Dar, cu toate astea, trebuie să recunoașteți că-i cinstit.” Așa ziceau prietenii cei mai devotați.

Cu toate astea, și calitatea asta i-a zburat acum: a trecut bietul rac prin atâtea combinații de la 1888 încoace, că, să fi fost un rac veritabil, ar fi ajuns scordolea¹. A înșelat în dreapta și în stânga, a păcălit, a spus palavre, a făcut tot ce nu-i capabil să facă un rac onest.

Și i-a mers bine; uit-te cum s-a agățat de banca ministerială și cum stă tolănit, greoi, de crezi c-are să facă icre.

Să nu zic într-un ceas rău! Așa raci, lasă mai bine să le piară sămânța! Și, cu toate astea, dacă ți l-ar da la birt, ai face scandal și ai da în judecată pe birtaș ca otrăvitor; iar pe banca ministerială îl rabdă o lume și nu zice pis!

SPANACHIDISM

Spiritele mari se impun și supun; ele fac totdeauna școală: Platon — platonismul, Darwin — darwinismul, Schopenhauer — schopenhauerismul, Spanachidi — spanachidismul.

Ce este Spanachidi? Este un bărbat politic, un bărbat de aceia care apar așa, deodată, ca o cometă neașteptată, pe orizontul social, ca să eclipseze toate constelațiile bătrâne. El vine cu o idee nouă, cu vederi noi, cu o metoda nouă, cu o sistemă nouă, cu o programă nouă, cu o ținută nouă, care „nu trebuie să fie un cui străin în casă“! Iacă omul!

Ce este spanachidismul? Este școala pe care a creat-o marele om. Cine o dată a îmbrățișat-o, la întrebarea eventuală: „Ce

¹ *Scordolea* — sos preparat din miez de nucă pisat, pesmet și usturoi, care se pune peste raci fierți etc.

ești dumneata?” poate răspunde cu mândrie: „Sunt spanachidist”.

Care sunt principiile acestei nouă școale? Iată-le: Democrațiunea cu Națiunea, prin Națiune pentru Națiune; însă adevărata democrațiune a poporului, republicană cu domnie română, iar nu falsa democrațiune a politicianilor, a dinastiei străine, neromâne, catolice, papistașe și ereditare; căci, din momentul ce străinul nu e român, din momentul ce dinastia este și ereditară, atunci suveranitatea națională devine un nonsens, în cazul cel mai bun o literă moartă.

Iată pe scurt tot fundamentul spanachidismului. Cu cât cineva știe dezvolta mai pe larg, atât prin grai, cât și prin condei, aceste mari principii, în Cameră, în întruniri și alte localuri de petreceri publice, în ziare, broșuri și alte publicațiuni și republicațiuni, cu atât el este un mai desăvârșit spanachidist.

De aci vine fenomenul îmbucurător al unei vaste literaturi politice, științifice și beletristice, al unei întregi avuții retorice de genul pur spanachidist — ba încă ni se promite și o expoziție de pictură.

Vivat spanachidismul! Iată o școală de mare viitor!

MENAGERIA REGALĂ ALEXANDRU LAHOVARY

ULIUL-ERETELI (*Obrăznicie-cruzime*)

Figura de mai sus – o cunoașteți ca și mine – a pățimit un accident nenorocit; nenorocit nu pentru cap, ci pentru corp.

Desigur, e o greșală. E cu neputință să se fi pus cu intenție capul lui Alexandru Lahovary, excelență ce a mâncat la Sigmaringen broaște fripte, pe un corp de vultur.

Auzi, Alexandru Lahovary vultur! Ca ce? Vulturul înfățișează, precum se știe, măreția pe drept, libertatea, independența. Despre vultur a zis Bolintineanu:

Astfel e vulturul ce pe piscuri zboară,
Aripile taie-i că ar vrea să moară!

Apoi să ne înțelegem, domnule caricaturist! Ce are a face Alexandru Lahovary cu vulturul? Lui Lahovary poți să-i tai nu numai aripile, dar și urechile și coada, și tot nu renunță la bunătățile „băncii de durere” pentru țară!

Slava Domnului, îl știm câte parale plătește! Liberalii l-au făcut cu ou și cu oțet, de se retrăsese în fundul munților la Vâlcea, și nu mai auzeai de el ca de popă tuns! Apoi unde ați văzut vreodată vultur ascuns în gaură de șarpe? Asta-i curat vorba cântecului:

Cine dracu a mai văzut
lepure vara la plug!

Mai pe urmă, actualul personaj ilustru a ieșit la maidan când a văzut că s-a întărit opoziția și că are pe ce se sprijini.

După căderea liberalilor, acest pseudovultur a suferit toate zgardele posibile și imposibile, că, de ar fi fost altul, ar fi făcut bătături la gât! Apoi ați văzut undeva vultur cu zgardă?

Atunci, pe ce o fi vultur, zău așa?! Poate pe aceea că e obr... îndrăzneț? Dar, slavă Domnului, noi știm un animal și mai îndrăzneț, care a vrut odată să zbiere ca leul. Cu toate astea, nimeni nu s-a gândit vreodată să facă din posesorul unor urechi piramidale un vultur!

Sau poate – mai știi minune! – pentru că are unghii și e rapace! Așa se poate, dar că rapacitatea excelenței-sale nu trece limitele unei găinării! Cred dar că corpul ce i se cuvenea este un corp de *uliu* sau *erete*. Asta-i tot ce i s-ar putea potrivi.

Uliul este, în adevăr, foarte șiret, ar putea semăna cu un om mincinos. Și, dacă-i vorba să vorbim, subscrisul crede că excelența-sa este un palavragiu de clasa I. Aduceți-vă aminte ce spunea la „Orfeu”, pe vremea opoziției unite. Atunci era contra convențiilor comerciale, contra fortificațiilor, contra domeniilor coroanei; dar... cum a plecat cloșca, jupân *uliu* l s-a repezit și a înșfăcat puiul de minister!

Și priviți-l cum stă acuma acățat de bancă, cu buzele pline de fulgi, cu frățiorii căpătuiți, parc-ar fi luat banca în arendă pe toată viața!

Apoi nu șade rău să compromiteți bunătate de vultur?!
Prin urmare, jos *Vulturul!!! Sus Uliul!!!* Dar voi, cloști de familie, păziți-vă puii!

SPANACHIDI

Copilăria, trecutul, prezentul, viața și operele sale

Primim nenumărate scrisori prin care suntem rugați, conjurați și imprecăți să ne lămurim, să fim categorici și să explicăm ce este Spanachidi și spanachidismul, pe care mulți îl iau ca o imaginație a noastră și nu ca ceva real.

Ei bine, ne vom explica.

Spanachidi, doamnelor și domnilor, nu este un om, ci *un tip*. Nimeni nu știe de unde a ieșit, deși fiecare știe unde ar vrea să-l vâre. Din Iași sau din Corint, din Galia ori din Golia — Spanachidi poartă trăsături caracteristice.

El apare răpănos, pârlit, bocciu, umil, dar printr-o miraculoasă putere de rezistență ajunge să se strecoare oriunde, de preferință în partidele unde talentele sunt mult apreciate și mai ales mult căutate.

O dată ajuns, Spanachidi pune pe cap pălărie-naltă și-și umflă nările. Acesta este momentul când larva spanachidoferă se încarnează și se încanaliază într-o adevărată viețuitoare.

Redactor la vreo gazetă, Spanachidi profită de biletul de liberă intrare pentru a-și expune nările și pălăria — armele-i de luptă — în toate localurile publice.

Opinii politice n-are; totuși, pentru că neam de neamul lui nu-i român, el e un Rrrromânist de calitate-ntâi. Atunci, să vă feriți, domnilor socialiști! Din pana lui curg valuri de spanac patriotic: socialiștii sunt vânduți, [...] ei n-au nimic sfânt, ei nu respectă nimic, ei murdăresc totul... până și nările lui Spanachidi!

Convins de rolul mare pe care e chemat să-l joace în „țara noastră”, Spanachidi scrie broșuri, care fac mult zgomot când le întrebuințezi: ce fâșiitoare hârtie!

Școala pe care o face Spanachidi se numește *spanachidism*. Ea are mulți aderenți, pentru că e greu de intrat în ea, și trebuie să ai o adevărată vocațiune, să fii spanachidist din naștere, pentru ca să poți izbuti să te înscrii într-însa.

Că Spanachidi are talent, asta nu mai încape îndoială; dovadă că el se cazează repede, precum zice și franțuzul:

Un spanaque trouve toujours
Un plus spanaque qui l'admire!¹

Și acum, Spanachidi al sufletului meu, vino de-mi mulțumește că te-am explicat, că te-am făcut cunoscut acestei lumi de ingrați, care te nesocotește!

Iar voi toți, amici și emuli ai veritabilului Spanachidi, strigați cât puteți: Spanac suntem, Spanac să murim, Spanac să mâncăm!

HOLERA MITROPOLITULUI

Nu mai este holeră!!! Vindecare sigură și radicală!!! Aici, domnilor, aici!!!

Așa ar trebui să strige Î.P.S.S.T.U.V.Z. mitropolitul primat, care, în sfârșit, a bătut pe toți doctorii din lume.

I.P.S.S. a descoperit leacul împotriva holerei. Și dacă nu credeți, n-aveți decât să citiți următoarea rețetă pe care a trimis-o către toți felcerii cu potcap:

1. A se cântă în toate duminicile, după vecernie, *Acatetul Maicii Domnului*, pentru ușurarea alteței-sale regale, principesa Maria.

2. Față de epidemia ce bântuie multe localități din țară, să se facă în toate bisericile anumite rugăciuni pentru boalele epidemice coprinse în leturghie.

Toți preoții care se vor constata că au neglijat îndeplinirea acestor ordine vor cădea în grea răspundere.

¹ Un spanac găsește întotdeauna un mai spanac ca el care să-l admire! (fr.). Parodie după un cunoscut vers a lui Boileau, din *Arta poetică*: Un sot trouve toujours /Un plus sot qui l'admire. (Un prost găsește întotdeauna pe unul și mai prost care-l admiră.)

Lăsând deoparte ușurarea alteței-sale regale, prințesa Maria, dintr-un sentiment de pudoare și de dinasticism lesne de înțeleș, mai ales că nu vedem ce are a face ușurarea asta cu holera, ne vom ocupa de paragraful al doilea.

Va să zică, Scurt-preasfântule, mata crezi că de acum am scăpat de holera dacă s-ar turna la institutele bisericești rugăciunile prevăzute în leturghie!

Bravo-bravo! Numai o mică explicație am dori noi s-avem:

Vezi, că nu pricepem cura asta de rugăciuni antiholerice. S-o luăm în hapuri, ca pe Cascara-Midi, în fricții, ca mercurul, în formă de injecții Brown-Sécard, sau, în fine, *a posteriori*, în formă clisterină?

Aici nu ne deslușim.

Noi știam, până acum, rezultatele miraculoase ale anti-pirinei, fenacetinei, glicerinei, chininei, dar de minunile leturghiei nu auzisem încă.

Necredincioșii spun, iubite sfânt, că te-ai cam făcut de râș cu ordonanța asta, care nu mai are trecere decât la băbuțe. Cât pentru oamenii care nu sunt măicuțe — căci sunt bărbați care sunt măicuțe rău de tot — aceia se tăvălesc de inteligența medicală ce se ascunde sub mitra pe care o porți pe cap.

Drept aceea, te-aș ruga, cu evlavie și cu cuviință, să-mi spui și mie de unde ai scos leacul ăsta: din vremea preasfântului Ghenadie, făcătorul de copci, ori din vremea sfintei cuvioase Paraschiva, făcătoarea de ciorapi de *fildicos*!

Zece cuvinte plătite.

MARELE CĂPITAN

Fost locotenent în armata prusacă. Venit în România, a îmbrățișat cariera de domn, ca voluntar.

Nu cunoaște teoria, nici practica. În loc de mânuirea armelor știe mânuirea sforilor.

Când merge călare, parcă-i *Moș Teacă* în Dobrogea.

Partizan al bății în armată, bate... apa în puiă, își bate capul să facă parale, bate toba despre binefacerile lui, e bătut de noroc și *bătut* la cap. Odată a fost bătut la lași cu mere bătute.

În timpul campaniei, a dat dovezi de o enormă vitejie: a văzut zdrobite sub el cincisprezece ocheane.

Comersant clasa I, nu plătește patentă. Acționar la mai multe fabrici și reacționar în politică.

Galantom peste fire, împarte în dreapta și în stânga *Bene-merenti* oricui îi face un serviciu, întocmai ca *țalul* de la „Bulevard“, care plătește la *casă* cu *mărci*.

Partizan al anonimatului în presă, nu iscălește niciodată articolele prin care se laudă în *Monitor*.

Iubitor de reforme, își dă la reparat în fiecare an tunică, pantalonii de mare ținută și mesagiul de deschidere a corpurilor legiuitoare.

Prieten nedespărțit de Duca, are să ceară acestuia un mare serviciu în curând: deja e *pe ducă*.

DON MAIOR FRITZ

Maior la alegere, nu la vechime. Unchiul a ales până a cules. Se zice că natura nu face salturi, prinții însă fac grozav.

Băiat tânăr și frumușel. Urechi nedeciuplinate. Părul blond, barba rade... pentru că nu crește.

Amator de parăzi — ca un Tecușor; amator de rachiu cazon — ca un aghiotant.

A studiat la școala vieții, unde nu se dau examene. Cunoaște ortografia inimii și întrebuițează *pluralul* în loc de *singular*.

Comandă batalionul 1 de vânători de acasă.

Cunoscător în istoria țării, admiră *Luptele românilor* de Văcărescu¹.

A găsit mijlocul de a-și face palat la Cotroceni fără parale: melitarul nu dă bani, leat!

¹ A. Bacalbașa se referă la volumul *Luptele românilor în rezelul din 1877—1878*, scris de generalul Theodor Văcărescu.

În privința cunoașterii limbii românești, se împodobește cu pene de... Păun. Ia parte la ședințele Senatului, unde sforăie reglementar.

Membru al tuturor societăților savante din țară și în special al societății de geografie, cunoaște perfect Sinaia și drumul la Urlătoarea din Poiana-Țapului.

Suferă de galantomia ereditară despre partea unchiului.

Semne cazone: trage nădejde că are să guverneze în țara românească — cum trage nădejde spânul de barbă.

NOULUI-NĂSCUT

Nu vei domni!

Macbeth

Spun poveștile bătrâne că la fiecare naștere vin ursitoarele să procească pruncului norocul sau restriștea ce-i rezervează viitorul.

Și iată că astăzi se trâmbițează tuttora — ca de răsărirea unei Mesii — nașterea unui copil, care — spun magii poliției — schimbă cu totul mersul normal al istoriei acestei țări.

Nu știm ce or fi prorocit ursitoarele; dar precum marele romancier al Franței, Alphonse Daudet, dedică pe *Sapho* copiilor lui „când or avea douăzeci și unu de ani“, așa scriem și noi rândurile astea pentru copilul lui Ferdinand Hohenzollern — „când o fi în vârsta în care omul poate cugeta“.

Tu te-ai născut, copile, în mijlocul luxului și al bogăției, în același ceas în care se nășteau pe lume mii de prunci în colibe sărmene, fără vraci aduși din Anglia, fără îngrijiri și fără mângâieri; alții se nășteau pe câmpul ars de soare, sub biciul vătăjeilor. Părintele tău, crescut și el în lux și fără să știe ce e munca, s-a bucurat de nașterea ta nu pentru iubirea ce-ți poartă, ci pentru că prin tine îi e asigurată lui și neamului lui domnia peste o țară îmbelșugată. Părinții miilor de nenorociți născuți cu sărăcia la cap, sunt oameni muncitori, care fac să crească holdele bogate, al căror rod îl stăpânesc ai tăi!

Vei fi crescut, copile, în îngâmfare, în dragostea de tine însuși, în disprețul gloatelor necăjite, în ura potrivnicului, în egoismul cel mai rușinos.

Și vei ajunge în vârsta în care îți se va încredința grija de a te conduce singur prin valurile vieții...

Părinții și dascălii tăi îți vor fi spus până atunci că cerul îți-a încredințat ție menirea de a cârmui peste un popor de cinci milioane de suflete — suflete blânde și îndelung răbdătoare. Ei îți vor fi zugrăvit națiunea ca pe o păpușă de ceară, care se poate modela în toate chipurile, după voința unsului lui Dumnezeu; îți vor fi arătat viitorul tău senin ca un cer albastru; îți vor fi spus că ai în tine puterea de a trece prin viață fără tulburare; te vor fi cântat ca pe un mag în stare de a zdrobi stâncile, de a ocoli furtunile, de a înfrânge toate piedicile, veacul chiar!...

Ei bine, în ziua când vei deschide ochii și vei voi să pui stăpânire peste tronul făgăduit, nu vei găsi în locul lui nici urma că odinioară a existat!

Carol al doilea, nu vei domni!

De azi în douăzeci de ani omenirea va fi scuturat de mult povara monarhiilor, ea va fi șters rușinea unor veacuri de stăpânire sălbatică, va fi intrat în deplina ei putere.

De azi în douăzeci de ani, copile, omenirea liberă și civilizată va fi izgonit din domeniul faptelor prezente pe falșii ei păstori, pe aceia care o împing la vrajbă nejustificată, la măcel și la moarte.

Deja pe fața tuturor acestor cârmuitori se scrie soarta moșneagului rege Lear.

Popoarele, îngenuncheate până azi tiraniei unor cuceritori, încep să cârtească împotriva acelor pe care i-au tolerat până acum. De pretutindeni se urcă până la treptele tronurilor plângerile celor umiliți, care mâine se vor transforma în strigătul revoltaților.

Și pe ruina tronurilor sfărâmate, acolo unde azi domnesc îngâmfații și trântorii, se va ridica mâine statua liberării

omenirii; în locul sceptrului — lumina; în locul coroanei — pacea, liniștea și armonia universală!

Coroana pe care azi o poartă pe fruntea lui orice degenerat, ajutat de o mână de lachei, o va purta mâine obștea celor ce muncesc și fac să răsară din rărunchii pământului toate bogățiile lumii.

Dascălii îți vor spune că ești chemat să domnești peste țară; tu nu-ți pleca urechea la lingușirile fățarnice ale celor plătiți să-ți amețească închipuirea. Ascultă vuietul ce iese din câmpiile muncite de mizerie și de robie; ascultă valul popular, care geme înfuriat, și înțelege din șoapta tănuită că viitorul tău nu-ți arată calea stăpânirii!

Nu vei domni, Carol al doilea, pentru că vântul vremii va spulbera tronul înainte de a fi sunat ceasul domniei tale!

RĂSPUNSUL LA MESAJ

Domnule Carol,

Mai întâi de toate, doresc ca mica mea epistolă să te întâmpine în momentele cele mai fericite ale sănătății mătăle. Cât despre mine, vei ști că m-am tăvălit de răs când ți-am citit mesajul.

Ia ascultă-mă, nene, știu eu că ești rege și că un rege nu poate să spună tot ce are el pe suflet; dar, să-ți spun drept, nu m-am așteptat să le torni așa late cum le turnași în mesajul de ieri. Le-ai turnat... l-aș... (sic!) parcă erai tocmit cu ziua.

Să ți-o spun: și eu spun multe mofturi cititorilor, că de-aia-mi zice Rigolo, dar ca d-ta nu sunt în stare să le ticluiesc.

Mai întâi zici că însurătoarea amicului Fritz și nașterea puiului de Carol au bucurat țara.

Ei, aș! Spune drept; crezi vreo vorbă din toate astea?

Cu mine nu umbla să faci politică și diplomație, pentru că eu nu te spun la nimeni, și nici rege n-am să mă fac, ca să zici că umblu să-ți iau locul. Dar, uite, aș da mult să știu ce crezi în conștiință când citești poliloghia aia pe care ți-o scrie Lahovary și vezi cum te aplaudă gogomanii.

Eu, să fiu ca tine, nene Carol, m-aș apuca odată și i-aș înjura de mamă, numai așa, de gust fistichiu, ca să văd: tot au să mă aplaude?...

La urma urmei, de ce ai fi rege dacă nu ți-ai permite câteodată să faci o farsă lacheilor?

Mi-a părut întotdeauna rău că nu te pot găsi într-un colț, ca să-ți spun toate astea verde-n față, cum ți le scriu aici. Se zice că nu ești tocmai Tănase și că numai te faci Gheorghe, dar, altfel, din fire nu ești Enache. Ei bine, eu aș vrea să te întreb un lucru: pleci de la palat înconjurat de jandarmi, ajungi la Mitropolie, ascuți sfeștania mitropolitului, apoi mergi la Cameră de-ți citești fițuica aia tipărită.

Pe drum nu te salută nici dracu, la Cameră te aplaudă numai guvernamentalii; spune drept: când te-ntorci acasă ce gândești? Cum îți pare țara asta? Cum îți par deputații lachei?

Eu, vezi, dac-aș fi rege, n-aș da două parale pe toate fleacurile astea, pentru că știu că ele se fac oricui are slujba asta, nu *personal mie*. Uite: dacă mâine ar veni cineva și ar face rege pe Nicu Metz, ori pe Costică Kneazu, eu sunt sigur că ei ar avea întocmai onorurile pe care le ai tu astăzi.

Lumea noastră e a dracului. Câțiva au pus mâna pe putere, și pentru că nebunii vor totdeauna să aibă câte un staroste, și-au pus în cap un rege. În fond, însă, regele nu-i altceva decât alesul unei cete care ține în mână pe cei mulți și toate bogățiile.

Acuma, dacă-i bal, bal să fie. Din momentul ce știu că nătăfleții ăștia au nevoie de mine — că altfel s-ar lua a doua zi de chică între ei — eu mi-aș plăti odată luxul să-mi bat joc de sufletul lor; dar știi, frumos, fără perdea, să le placă și lor!

Pe mine mă bate gândul că gândești tot ca mine. Dacă e așa, nu pricep de unde-ți vine încăpățânarea asta de catâr, ca să ții musai să fii rege pe viață... La urma urmei, ai făcut destule parale, încât ai putea pleca pe aici încolo, ca să petreci unde ți-ar fi lumea mai dragă. Ce zor să faci păpușerii, să te faci de răs, să te admire copiii și să lași să te ocărăsc eu cum îmi place!

Nu te-ai mai săturat de paradă, de tunuri, de jandarmi și de deputați? Adică, serios vorbind, ții mult să te aplaude Popovici-Răcăciuni, Dobrescu-Chitanță și Take Ionescu? Ții mult să ai un balamuc întreg în cap?

Nu ești om serios, vere Carol!

Am văzut mulți nebuni și mulți pasionați în lumea asta. Unul s-a împușcat pentru o actriță, altul a înnebunit căutând să afle patratul cercului, un al treilea s-a spânzurat pentru că n-a reușit la examen... Cum îți spun, am văzut tot soiul de nebuni. Dar, ca om teafăr și cu parale fiind, să-ți faci capul calendar de bunăvoie și să discuți politică înaltă cu Catargiu numai tu ești în stare.

Ce-ți folosesc toate astea, poți să-mi spui?

Reclama? Dar cu banii pe care îi ai ți-ai putea face o reclamă strașnică, fără să recurgi la maimuțării proaste ca alea de ieri...

Fugi de-acolo, că nu te mai înțeleg; parol, nu te-nțeleg!

Nu vezi că, la urma urmei, vă trageți pe sfoară unii pe alții? Parcă ăia care te-au aplaudat ieri te iau în serios; ori tu pă ei?

Moft!

Îți spun eu: mai bine apucă-te de alt negoț și nu umbla cu spanacuri regale, că s-au deocheat!

Crede-mă pe mine, că eu nu-ți vreau răul!

BĂTAIA ÎN ARMATĂ

În vălmășagul vieții de toate zilele, încercăm adeseori decepții, deziluzii sfâșietoare; mi se pare adeseori că e zadarnică lupta pe care o ducem și zadarnică truda noastră. Atunci noi cădem în scepticism și încetăm de a privi cu încredere izbânda viitoare.

Dar sunt minute care ne înviorează, care readuc în inimile noastre entuziasmul de altădată și ne fac să trăim plini de speranță, să muncim înainte. Niciodată minutele acestea nu sunt mai puternice, mai hotărâtoare ca atunci când ne găsim în mijlocul dv. Văzându-vă cum ați venit, în număr așa de

mare, stând în contact cu entuziasmul sincer care vă însuflețește, simțim ca un potop de viață nouă invadând în sufletele noastre, ca să curățe toate decepțiile și tot amarul de care suntem cuprinși.

Întrunirea de azi, impunătoare cum e, ne dă mai mult curaj decât orice altă împrejurare fericită din viață. Priviți-vă singuri. Vechile partide, acelea care au la îndemână, unele, poliția, alții, banii, nu izbutesc niciodată să aibă un public atât de numeros și, mai ales, atât de simpatic. Ați văzut alte întruniri? Sala plină de scaune, oratorii opăriți, bietul public — microscopic și adus de silă — ascultă cu răceală.

Fără îndoială, s-au schimbat vremile. Evoluția care s-a săvârșit în întreaga noastră viață socială se arată și în starea morală și intelectuală.

Dacă nu mai departe decât acum cincizeci de ani ai fi spus boierului tabetliu¹ că în anul mântuirii 1894 n-o să mai meargă de la București la Ploiești cu diligența ci cu trenul; că o să bată telegraful de aici la Paris; că o să poată sta acasă și să audă opera de la Londra cu ajutorul telefonului, tabetliul ți-ar fi spus că ești nebun.

Ei bine, minunea s-a săvârșit, Anticrist s-a arătat pe pământ!

În ordinea politică, același lucru: odinioară, nu mai departe decât acum cinci-șase ani, noi, socialiștii, eram tratați de dinamitarzi, petroliști, farmazoni, câte și mai câte! Iar azi socialistul vine să vorbească în fața câtorva mii de oameni, și nici oamenii nu-și fac cruce, nici Dumnezeu nu-l trăsnește!

Mai mult, până mai ieri muncitorimea era roabă. Nimeni n-o băga în seamă, ea nu avea nici un soi de drept și nici un soi de lumină. Iar azi, muncitorii vin în întruniri să aplaude, alături cu oameni din clasa de sus; ba mâine ei vor merge să voteze cu toții, cot la cot cu boierii, căci votul universal nu poate să întârzie.

Neîndoielnic, a venit vremea de apoi.

¹ *Tabet* — viață comodă, confort (turc.).

Dar nu acesta e subiectul cuvântării mele.

E o simplă paranteză, pe care nu puteam să n-o fac înainte de a vă vorbi despre bătaia în armată.

* * *

Ați citit desigur și dumneavoastră că în armată se bate. Știți ca și noi că aceea ce se petrece în cazărmile noastre e înfiorător. Pentru cele mai mici așa-numite greșeli de disciplină, pentru fapte care aiurea n-ar avea nici o însemnătate, oamenii sunt insultați, umiliți, bătuți, torturați. Uneori barbaria e împinsă până dincolo de margini, uneori nenorociții sunt uciși!

Nu am vreme să insist asupra tuturor sălbăticiilor monstruoase din cazărmi: le știți ca și mine, și, ca și mine, v-ați simțit înfiorați când le-ați aflat.

Dar e firesc să vă întrebați: cum se explică atâta mișelie, atâta infamie, atâta cruzime? Cum se face că în cazărmi domnește altă judecată, altă morală, altă simțire decât aceea pe care o-nțâlnim în mijlocul lumii civile? Cum e cu putință ca-n mijlocul civilizației noastre să se petreacă sălbătăcii așa de crude?

Iată atâtea întrebări naturale la care trebuie să răspundem.

Eu cred că, în primul rând, trebuie învinovățită educația cazonă. E o educație care nu poate da alte rezultate decât acelea pe care le vedeți.

Închipuți-vă numai: iei pe om de acasă, sănătos, zdravăn, cu mintea întreagă — cel puțin așa l-a constatat consiliul de recrutare — și, după șase luni, îndată ce nenorocitul s-a făcut căprar, ia câmpii, începe să creadă că el are dreptul să taie și să spânzure pe toți cei ce n-au la mână două galoane de lână și pe toți civilii.

Să facem puțin psihologia lui Stan Păpușă, vârât în cazarmă.

Când l-au luat de acasă, era cu minte, ca noi toți. L-au dus în miliție. Îndată au dat ordin să-l tundă cazon — când s-o izbi musca să facă plici! — și...

— Nu umbla cu plete, leat, că tu ești melitar, nu ești țivil!
Bietul om rabdă, tace și nu pricepe.

După asta, îi scot hainele lui și-i dau altele; haine pe care întâlnești toate culorile: tunică albastră, nasturi galbeni, la mânecă roșu ori verde, fireturi galbene... mă rog, parc-ar fi la bal mascat. Acela care-l îmbracă are grija să-i spună:

— Ai îmbrăcat livreaa statului, leat! De-acuma nu te mai îmbraci ca țivilii, să te cunoști că ești catană!

Stan Păpușă suferă și asta și tot nu pricepe. A doua zi, don căprar vine și... îl învață să umble!

De, omul știa, că umblase și pân-atunci, că doar nu era olog. Dar căprarul îi strigă:

— Calcă pă note, leat, că de-aia ești melitar! Talpa la pământ, răcane, că nu mai ești țivil!

„Ce-o mai fi și asta?” se-ntreabă Stan Păpușă. Dar, îndată ce vrea să cârtească, don căprar îi strigă, cu un strigăt cazon, bineînțeles:

— Nu răspunde, leat, că eu sunt căprar! Știi tu ce-i un căprar?

Și așa trece zi după zi. Soldatul se scoală *după semnal*, se îmbracă *cazon*, calcă *pă note*, mănâncă *pă doua rânduri*, salută *reglementar*, fumează după *deciuplină*, se culcă numai după *orden*... În sfârșit, toate alea se fac în armată după anume convenții, după *tiurie*.

Mai adăugați la toate astea vorbele vestite:

— Când ai întâlni un țivil pă drum, dă-i cu cotu, să te vadă că ești melitar!

Mai adăugați apoi:

— Supirioru ți-e și tată, și mamă!

Mai adăugați faptul că adevăratul militar nu are altă preocupare și altă grijă decât să *avanseze*, adică să *fie mai mare ca alții*, și veți vedea dacă e cu putință ca mintea cea mai sănătoasă să poată rezista.

În așa împrejurări, Stan Păpușă începe să slăbească la cap după câțva timp, începe să creadă în adevăr că el e altceva decât muritorii de rând. Și, îndată ce se face căprar, el ia câmpii, el începe să imite pe vechiul don căprar, căci:

— Căpraru e leat cu Dumnezeu!

Atunci începe și el să toarne la *ploton de pedeapsă, cu cățeaua-n spinare*, să strige: „Cheamă pă dracu dă la lampă, răcane“, să săvârșească toate păcătoșiile și toate nelegiuirile închipuite și neînchipuite.

Aceasta e psihologia adevăratului militar, aceasta este educația cazonă, care zăpăcește mințile, care întunecă seninătatea conștiinței, care face dintr-un om sănătos o ființă ridiculă. Căci nu-i puțin lucru să crești pe un biet muritor cu gândul că el e om superior tuturor, că nimeni nu-i ca el.

Și ceea ce se petrece de la soldat la căprar urmează înainte până la cel mai înalt grad, toată educația militară fiind întemeiată pe principiile ce am arătat. Mai mult, educația asta crește, se dezvoltă în mod uriaș de-a lungul carierei unui militar.

S-ar părea, cetățeni, că toate astea nu au decât partea ridiculă. E de răs, nu-i așa?

Ei bine, asta ar fi o mare greșeală. Nu-i o farsă ridiculă aceea ce se petrece în cazarmă. E o farsă odioasă, e o dramă sfâșietor de reală, e cea mai îngrozitoare tragedie omenească, în care victimele se sting sub o imensă durere.

Știți bine că ocna militară, pe care au numit-o cazarmă, e înconjurată cu un zid chinezesc: nici o rază de lumină și de dreptate nu pătrunde acolo, și numai rareori străbat până la noi tânguitorile glasuri ale celor ce sufăr și pier! Călăii au avut grijă să păzească riguros aceste ocne, deasupra cărora, mai bine decât deasupra iadului, ar trebui înscris versul lui Dante:

Lăsați orice speranță, voi, care intrați aci!

Știți bine că nenorocitului bătut și umilit nu i se lasă nici dreptul de a se plânge, dreptul acesta care le era dat și robilor din vechime. Năpăstuitul trebuie să ceară voie tot de la cel care l-a asuprit, să ceară voie „pe cale ierarhică“, altfel, închisoarea e gata, și e aspru consiliul de război... când e vorba de un inferior nedisciplinat!

Cu toate astea, deși s-au îngrădit așa de bine, sunt atâtea barbarii, atâtea cruzimi care au ajuns până la noi, încât ne-ar trebui volume ca să le putem înșira pe toate.

Vă voi aminti numai de una.

Cunoașteți vestita crimă de la Ștefănești, a căreia victimă a fost nenorocitul brigadier Eftimiu. Omul acesta, torturat într-un mod îngrozitor de căpitanul Căliman și de sergentul-major Georgescu, a murit în urma schingiuirilor suferite. S-a spus că el s-a sinucis! Fie. Dar atunci pentru ce nu s-a făcut o contraanchetă? Pentru ce nu s-a admis autopsia medico-legală cerută de noi? Și apoi, chiar sinucidere de-ar fi, nu s-a constatat destul de clar că nenorocitul s-a sinucis *din cauza barbarelor maltratări*?

Eu am fost acolo și am văzut cadavrul nefericitului. Am să țin minte întotdeauna ziua cea tristă de toamnă. Pe covorul de frunze, în pădure, zăcea întins, cu ochii mari deschiși, cu trupul plin de vânătăi, fostul apărător al țării, ucisul de camarazii superiori!

Eu n-am uitat-o. Și dacă am adus cu mine impresii de groază și de milă, nu pot să nu vi le spun dumneavoastră, cetățeni liberi, singurii judecători în care ne punem toată încrederea!

Am văzut cadavrul nenorocitului aruncat în pădure, să-l bată vântul, să-l mănânce corbii, părăsit și după moarte, așa cum cineva nu și-ar arunca nici un câine la care ar ține. Și m-a uimit ticăloșia asasinilor.

Ei bine, cu toată oroarea faptului, rezultatul l-ați văzut: tribunalul militar, educat și el în aceleași principii cazone, n-a dat sălbaticilor decât o pedeapsă ridiculă, cea mai mică pedeapsă ce se găsește în cod. Dacă s-ar fi prevăzut un minimum de cinci lei amendă, ar fi acordat acel minim!

Și să nu credeți că avem a face cu niște judecători miloși *în genere*. Deloc. Vă aduceți aminte că tot consiliul de război a judecat acum câțiva ani pe un soldat care aruncase cu o piatră într-un maior. Atunci, deși s-a constatat că soldatul era nebun, judecătorii militari l-au osândit la muncă silnică pe viață!

Vedeți bine deosebirea. De unde vine ea? Ea vine din creșterea militară care falsifică judecata omenească și face pe „superior” să vadă în inferiorul în grad o *ființă inferioară*, față cu care nu merge să fii nici drept, nici uman!

Și judecata asta cazonă se pune mai presus de legi, de Constituție, de tot, pentru că e militară, și atâta ajunge.

De pildă, sunt țări, cum e Rusia, în care bătaia este prevăzută în lege. Acolo superiorul are dreptul să ordone pedepse corporale. La noi însă s-a schimbat vechea „condică penală ostășească” în care bătaia era consfințită. Mai mult, actualul „cod de justiție militară” pedepsește pe superiorul care lovește pe inferior. Și totuși, bătaia nu numai că nu s-a desființat de fapt, dar constituie un obicei zilnic.

Bătăușii sunt deci și antilegali.

În funcțiunile civile, unde nu există o morală de corp, funcționarul care nu-și poate împlini datoriile *după cum prescrie legea* își dă demisia; în armată, nu. Ofițerul bătăuș știe bine că legea îl oprește de a bate, și totuși, departe de a-și da demisia, atunci când vede că nu se poate achita de obligații fără să calce legea, el lovește, brutalizează, torturează.

Ce să mai vă spun de Constituție? Superiorul, care crede că e „leat cu Dumnezeu”, nu vrea să știe de asemenea moft țivil. El crede că, o dată ce e militar, soldatul a încetat de a fi cetățean. Inviolabilitatea persoanei? Astea or fi bune pentru țivili, dar nu pentru oamenii care își au legile, moravurile, tradițiile și morala lor aparte!

Și, dovadă că toate aceste monstruoase barbarii, care pălmuiesc civilizația ce ne-am dat, nu sunt cazuri izolate, ci urmările unei doctrine întregi, unui întreg sistem, aveți cuvintele rostite de apărătorii lui Căliman. Ați auzit cum căpitanii Lambru, Milicescu — și alți Alexandri Machedoni — au afirmat că toți bat, ca și cum ar fi voit să ne spună că e un fapt foarte natural.

Nu e vorbă, ei n-aveau nevoie să ne convingă despre asta. Căci chiar în ziua când consiliul de război judeca pe Căliman, într-o cameră de jos a tribunalului militar un soldat gemea de bătăile primite de la un superior. Și nu se găsea doctor, și nu se găsea ofițer de serviciu, ca să trimită pe bietul om la infirmerie, căci de spital nu mai vorbesc: ca să intre acolo un soldat, trebuie un arsenal întreg de forme.

Cunoașteți povestea pân la sfârșit? Soldatul a murit peste două zile, iar socialiștii, care divulgă asemenea fapte, sunt niște trădători de patrie!

Căci tot judecata cazonă, această faimoasă judecată croită pe un anume calapod, încearcă să stabilească legenda idioată că nu mizerabilii și asasinii sunt rușinea neamului nostru, ci aceia care descoperă și înfierează fărădelegile lor!

Se-nțelege, ne pasă prea puțin de părerea scleraților despre noi, pentru că avem credința neștrămutată că apărăm o cauză dreaptă, cauza celor mai nenorociți robi, și nu câteva fraze neroade, ori câteva amenințări caraghioase au să ne schimbe convingeri atât de adânci.

Noi ne facem datoria pentru că așa credem, pentru că așa simțim, și ne-o vom face întotdeauna, oricât de mari ar fi jertfele, oricât de serioasă ar fi primejdia!

Viața mizerabilă ce se creează soldatului în cazarmă nu putea să nu impresioneze adânc lumea dinafară.

De unde mai-nainte vreme se cânta viața de soldat ca o viață fericită, pentru că relele îndurate nu se comunicaseră în afară, astăzi tinerii fug de cazarmă cu groază. Cărei cauze credeți că se datorește faptul că nu se mai găsesc candidați pentru școlile militare? Fără îndoială, numai regimului la care e supus elevul, căci tortura există, sub alte forme, și în școala militară.

Și dacă așa gândesc cei de la oraș, vă puteți închipui ce e la țară. Acolo, cetățeni, e o adevărată panică atunci când vine vremea sorților. Plâng satele de groază și de milă; convoiul de robi, convoiul de militari, e petrecut ca un alai de mort. Căci fiecare știe când pleacă, dar nimeni nu știe de se va întoarce, de nu-i va ieși în drum un Căliman, care să-i stingă viața în pădurea de la Ștefănești!

Și spaima asta de miliție nu-i nouă, pentru că nu de ieri, nu de azi datează suferința celor încazarmați. Poporul a-nțeles așa de bine amarul vieții militare, el a simțit așa de greu povara traiului cazon, și atât de mult l-a îndurerat robia ce se numește „tributul

de sânge”, încât în cântecele lui, în plângerile acestui neam de asupriți, *cătănia* e zugrăvită tot așa de negru ca ciocoimea.

Ascultați cum cântă poporul:

Cine m-a făcut cătană
Să nu-și mai dea de pomană;
Că pomană și-a făcut
Când mi-a pus pușca de gât.

.....
Cine-o stârnit „hai la sorți”
Putrezi-i-ar carnea-n gros
Și ciolanele pe șes!...

.....
Vinde-ți, maică, boii toți
Și mă scoate de la sorți.
Vinde-ți, maică, ce-i putea
Și mă scoate din belea!...

Iar mama răspunde:

De la sorți și de la moarte
Maica nu te poate scoate!

Iată poezia sfâșietoare a poporului când e vorba de armată! Negreșit, poeziile astea nu sunt minuni de versificare, poporul nu face artă pentru artă. Dar în rândurile acestea e închegată toată durerea țărănimii, ai căreia copii sunt dați celei mai grele dintre robii.

Poporul nu are teorii multe. Dar, fără s-o poată exprima clar, el a-nțeles că armata permanentă e un jug. În toate poeziile poporului se cuprind durerile care-l apasă, și între aceste dureri armata ocupă un loc de căpetenie.

* * *

Fără îndoială, este ceva putred în armată, și acel ceva e armata însăși. Așa cum e organizată armata permanentă, ea nu poate naște decât chinul și disperarea.

Credeți oare că acei ce bat și torturează sunt oameni în fața cărora trebuie să te închini? Deloc.

Cunoaștem mulți băieți, care, neputând face nimic în școală, au fost dați în armată; cunoaștem ucenici, care, nefiind capabili să ramână meseriași, și-au găsit refugiul iarăși în oștire. Și toată vermina asta, toți avortonii școlilor și ai meseriilor folositoare, toată mișuna incapabililor și inutililor, vin, în urmă, să pâlmuiască, să umilească, în puterea *gradului* lor, tot ce neamul nostru are mai sănătos și mai folositor, pe copiii țăranului!

Și ei, care muncesc, care întrețin pe ofițer, care produc și aurul ce el poartă pe umeri, și sabia cu care-i lovește și hârtia pe care-i scrisă legea lui — robia lor — el trebuie să-și închidă ochii și să-și închidă demnitatea, să-și rețină ura ce le clocotește în piept, durerea care-l zburciumă... Și să nu poată lovi pe mizerabil!!

Cum să mi-ți explici dezertările și sinuciderile, aceste revolte pasive, aceste manifestări ale desperării soldatului?

Citiți *Monitorul oficial*, și vedeți cum soldații dezertează, cu grămada; citiți statisticile sinuciziilor, și aflați că armata este aceea care produce cel mai mare contingent de morți silite.

Poate cineva să nu creadă tot ce spunem noi, poate să ni se spună că exagerăm necazurile din armată; dar cifrele vorbesc de la sine, ele zădăresc mai bine decât orice discursuri traiul de nesfârșite mizerii al apărătorilor patriei!

Și când te gândești că tot lanțul acesta de chinuri se strânge în numele disciplinei și al așa-numitei „onori militare“!

Onoarea militară? Dar credeți că poate avea onoare un om care lovește pe un inferior, care torturează fără milă?

Nu, domnilor. Să vă povestesc un singur incident din crima de la Ștefanești, pentru ca să vedeți ce temeii trebuie să punem pe onoarea asasinilor.

Câteva zile după ce am istorisit în ziar toată drama înfiorătoare, al căreia trist erou a fost căpitanul Căliman, el a căutat să mă-ntâlnească, pentru ca să-mi spună că nu-i nimic adevărat din tot ce scrisesem.

Se înțelege, i-am răspuns că informațiile mele sunt foarte exacte. Atunci căpitanul Căliman mi-a dat *cuvântul lui de onoare* că niciodată n-a lovit pe Grigore Eftimiu, pentru că acesta era un căprar foarte înțelegător.

Vă mărturisesc că, deși aveam amănuntele cele mai precise, și deși văzusem cadavrul nenorocitului, am avut un moment de îndoială. Îmi ziceam că un ofițer, un om în definitiv, nu-și poate da cuvântul de onoare cu atâta ușurință și având convingerea că minte. A venit procesul. Ei bine, știți ce a spus acolo Căliman? El a declarat că, în adevăr, a bătut pe Grigore Eftimiu, că l-a umplut de sânge! Veți înțelege cum m-a uimit atunci naivitatea acelei clipe de îndoială.

Ce-ai făcut cu cuvântul tău de onoare, mizerabile torturator? Aceasta este întrebarea pe care trebuia fatal să i-o pun a doua zi.

* * *

Dar trebuie să trec la o altă parte, asupra căreia iarăși s-ar putea scrie volume.

Dosarul bățăilor și torturilor militare e așa de mare, încât el nu poate fi citat într-o cuvântare. Trebuie însă să nu uite nimeni că dosarul acesta crește zi cu zi și că începutul lui este începutul armatei permanente.

Ei bine, toate partidele politice care au guvernat peste țara asta făcut-au ele ceva ca să împiedice bătaia în armată? Nimic, absolut nimic. Ba, mai mult decât atâta, ori de câte ori noi ne-am ridicat să înfierăm pe schingiuatorii soldaților, am fost tratați de trădători ori de doritori de scandaluri. Când publicam crima de la Ștefănești, ziarele lor ne spuneau că publicăm romane fanteziste.

Nu e aci locul să explic pe larg pentru ce partidele burgheze s-au arătat întotdeauna partizane ale bății în armată, pentru ce ele au tolerat toate cruzimile și toate sălbăticiile.

Pe scurt, atâta pot spune: că o clasă socială care are nevoie de sprijinul armatei permanente nu poate să nu acorde protecție

și încurajare șefilor torturatori. Armata se menține și cu forța, și cu prestigiul. Și prestigiul acesta e așa de elastic, încât în virtutea lui s-a ocrotit Anghelescu, Maicanii, și toți ceilalți, cât s-a putut de mult! Cine are idoli trebuie să și-i îngrijească.

De aceea nici nu trebuie să ne gândim vreodată că politicianii burgheziei au să ia ei singuri măsuri ca să stârpească bătaia în armată. E un lucru pe care nu li-l poți cere, pe care nu-l pot acorda. Care partid politic, sprijinindu-se pe armată, ar putea lovi în cei ce comandă armata?

* * *

S-ar părea, după toate acestea, că bătaia fiind inerentă organizației armatei permanente și, în același timp, neexistând puțința ca partidele politice s-o desființeze, ea nu poate să dispară decât o dată cu desființarea armatei permanente.

Ar fi o greșeală de s-ar crede așa. Și, de altfel, modul acesta de a judeca chestiunea ar conveni de minune bătăușilor. Eu am auzit mulți ofițeri bătăuși zicând:

— Suprimați armata, dar nu ne vorbiți de suprimarea bătaii!

Da, este foarte adevărat că educația militară a născut pe-depsele corporale; da, este foarte adevărat că aceia care au interes să aibă cete gata de a le apăra exploatarea nu pot șterge bătaia din moravurile cazone.

Dar să nu uităm un lucru: aceea ce nici clasele stăpânitoare, nici superiorii militari nu au interesul să facă au tot interesul și pot s-o săvârșească cetățenii.

Dacă noi toți ne-am hotărî să ne facem datoria până la capăt, vă asigur că n-ar trece multă vreme, și o mulțime de năravuri sălbatice s-ar șterge. Pentru ce n-am duce înainte agitația împotriva bătaii în armată? Pentru ce nu ne-am gândi noi singuri la toate mijloacele prin care să facem să înceteze odată aceste barbarii rușinoase?

Ați văzut că se înființează atâtea și atâtea *ligi*, unele folositoare și altele nu. Ei bine, de ce, oare, cetățenii nu ar face o mare ligă contra bătaii în armată? Să ne înțelegem. Nu-i nevoie de o ligă cu statute, cu comitete și cu tot soiul de forme. Dar să

ne hotărâm la o acție comună.

Să-și ia fiecare obligația de a denunța tot ce află asupra torturilor din cazărmi, și să ne luăm fiecare îndatorirea de a ne susține în lupta asta, care e o luptă sfântă.

Să nu uitați că mai toți, câți și-au luat sarcina de a înfieră sălbătăciile cazone, au căzut ei înșiși victime ale brutalităților acestor pahonți¹ oficiali.

Ce ați făcut dumneavoastră, cetățeni liberi? Ce? Aplauze prin întruniri? Ce? Entuziasm care ține cinci minute? Atâta nu-i de ajuns. Trebuie să învățăm cu toții la școala jertfei și să ne facem și noi solidari când e vorba de apărarea unei cauze ce tuturor ni-i scumpă.

Muncitori! Să nu uitați că până ieri erați robi cu toții și că, grație luptelor date de părinții voștri, ați scăpat de o parte din robie. Aveți dar datoria de a face jertfe și pentru robii care au mai rămas, pentru robii din cazarmă, dacă voiți să lăsați urmașilor voștri o moștenire sfântă!

Iar voi, tineri culți, de ce stați? Nu vedeți că balurile mascate, că petrecerile, că viața burgheză vă așteaptă?...

Dacă nu vi-i inima tocită, dacă nu vi-i mintea întunecată de farmecul dulcii destrăbălări, veniți cu noi, luptați pentru cei ce sunt dezmoșteniți, pentru cei ce zac în întuneric și în robie!

Adevărații eroi în luptă nu suntem noi, care ținem discursurile și scriem articolele. Noi avem partea noastră de glorie egoistă în toate astea. Dar eroii cei mari sunt acei ce luptă și pier necunoscuți.

Ca zidarul care pune temelia casei și nu știe dacă-i va vedea sfârșitul, și nu știe dacă mai sus nu se va rupe schela, și nu știe dacă în toată casa asta va găsi un colț unde să-și adăpostească bătrânețile, dar care totuși muncește fără preget, așa pentru cauzele mari trebuie să muncim cu toții, nu cu gândul la succes, dar la datorie. Căci adevărații viteji nu sunt întotdeauna cei ce înfig steagul în redută, ci acei care au căzut necunoscuți, dar au format puntea de cadavre peste care șirurile din urmă au ajuns la victorie!

¹ *Pahonț* — soldat.

DICȚIONAR ROMÂNNO-TURC

Mulți cred că în limba turcească nu există o mulțime de termeni, pe care îi avem noi în românește. Opiniunea aceasta se întemeiază pe o părere, aceea că turcii n-ar fi ajuns la gradul nostru de civilizație.

Ei bine, nu se poate ceva mai fals. Îmi iau, deci, însărcinarea de a dovedi că limba turcească este tot așa de bogată ca a noastră. Iată aci o pagină dintr-un dicționar româno-turc, care, dacă nu s-a făcut, s-ar putea face:

Parlament – tembelâc.
Constituționalism – rahat.
Diurnă – bacșiș.
Ministru externe – pehlivan.
Diplomație – pișicherlâc.
Lascar Catargiu – Aman.
Radu Mihai – Berlig.
Opoziție unită – Mazar-pașa.
Liberal-național – geanabet.
Conservator pur – Saadè.
Regalitate – mosafirlâc.
10 Mai – caraghiozlâc.
Mitropolie – crailâc.
Mănăstire de maici – harem.
Revista nouă – fakir.
Viața – hai clistir.
Direcția teatrului – berbantlâc.
Ofițer – bași-buzuc.
Grevă – bucluc.
Rigolo – Bacalbașa.

Aș putea da un volum întreg. Mă mărginesc însă aci, rezervându-mi dreptul de a pune „va urma” sau, pe turcește, *èvala*.

MORȚII LA VOT

Nu cunosc idee mai pe dos decât aceea că este o crimă să pui pe morți să voteze. Ideea asta e și crudă, și învechită.

Mai întâi de toate, eu nu văd pentru ce răposații n-ar interveni și ei în afacerile noastre din momentul ce noi intervenim într-ale lor. De câte ori n-auziți că se înalță statui și monumente, că se țin discursuri, că se bea în onoarea cutărui sau cutărui mort! Oare morții au fost consultați în toate operațiile astea? [...]

A venit însă vremea ca ei să fie răsplătiți, și felicităm consiliul comunal că a dat o justă satisfacție celor decedați întru Domnul.

De altfel, pe noi, democrații, lucrul acesta ne bucură și din punctul de vedere al programului nostru. Un mare bărbat a zis că „numai în ziua când toată lumea va avea dreptul de vot, numai atunci vom avea votul universal”. Această înțeleaptă maximă se realizează acum, deoarece nu numai viii, dar chiar morții votează.

„Nu vei muri de tot!” a zis apoi un filozof antic. Și iată că, după aproape 2.000 de ani, se împlinește vorba. Nu, nu vei muri de tot; vei muri tu, vor muri ai tăi, vor muri ideile tale, dar votul tău va rămâne; el va pătrunde în urna cu gaură, pentru ca de acolo să strige urmașilor consternați:

— Sâc, că și mort votez!

Iar vestita poezie populară:

Toată noaptea bat la poartă
Și tu dormi, dormir-ai moartă

se va schimba în:

Toată noaptea bat la poartă,
Tu votezi, votar-ai moartă!

TĂMBĂLĂUL DE IERI

Nu știți! Ieri am auzit pe regele Carol citind românește la Cameră.

Ce a citit știți bine, iar eu am știut și mai bine, de vreme ce v-am dat mesajul înaintea tuturor ziarelor.

Vreau însă să vă spun ceva despre progresele pe care le-a făcut regele în arta de a vorbi... limba românească.

Nu mai știu în care piesă este un belgian care spune următoarele: „Ce curioși oameni sunt englezii! Închipuiți-vă că eu învăț englezește de doi ani, și tot nu știu buche. Ei bine, am auzit că în Anglia până și copiii de doi ani vorbesc englezește.”

Cam așa trebuie să-și facă socoteala și regele nostru. Omul acesta stă în blagoslovita noastră țară de 29 de ani, și, cu toate astea, pronunță și azi tot: *tomnilo' tepuătaț* parc-ar fi un neamț despachetat de o zi pe pământul lui Traian.

Și, cu toate astea, unii au pretenția că bucherul acesta, pe care eu l-aș fi lăsat repetent 29 de ani la românește, e băiat deștept.

Un cetățean turmentat, care asculta din tribuna publică a bățăușilor conservatori, rămânea cu gura căscată de câte ori scotea vodă câte o vorbă. La urmă am auzit pe un cetățean spunând unui vecin:

— Mă neică, mă!

— Ce-i, mă?

— Tu ai înțeles ceva?

— Înțeles, pă dracu!

— Vezi, ai dracului ciocoi! Toți știu talienește!

— Sâc, dă nuntă! Ascultă și ei la vodă; da' crezi c-a-nțeleseră ceva?

Oi zice și eu ca cetățeanul:

— Înțeles, pă dracu!

SPANACHIDI

(Fragment)¹

În seara aceea el era trist. Fără să vrea, simțea cum sufletu-i se-mbracă-n doliu, culoarea mormintelor și a călugărițelor;

¹ Sub titlul *Spanachidi*, autorul acestui fragment scrie un roman umoristic care va ieși în curând în volum (n.a.).

simțea cât e de mic în fața vremii eterne și cât este de naiv în fața nedezlegatului mister al vieții.

Gânduri care de care mai funebre îl apucau.

„Dacă m-aș sinucide singur?”

Ideea aceasta îi surâse.

„Cel puțin, zise el, nu voi muri ucis de alții! Nu voi muri învins! Voi avea și eu o victimă, voi zdrobi și eu o viață, destul tot alții m-au zdrobit!”

Își luă inima-n dinți și țigara-n mână, privi în juru-i cu îngrijire și nu zări nici un obiect cu care să-și poată tăia „firul vieții”. Cugetă un moment să se înăbușească punând capacul la sobă; dar geniul său cel bun îi spuse numaidecât că este o lașitate să pui capacul atunci când nu-i foc în sobă.

Dar dac-ar cumpăra de cincizeci de bani șoricioaică? Însă nici cugetarea asta nu-l ademenea. Șoricioaică?

Și-apoi? Ce va face el de țigări? Cu cincizeci de bani se poate mai ușor cumpăra un pachet de tutun!

„A, prost ce sunt! Exclamă el. Eu mă gândesc cum să mă sinucid, și nu mi-am făcut programul! Să mor fără să se știe cauzele tristului eveniment? Dar aceasta ar însemna mai mult decât o sinucidere!” Luă condeiul, se așază la masă și începu să scrie cu cerneală roșie:

PROGRAMUL SINUCIDERII MELE

În momentul când scriu aceste rânduri eu nu mai sunt printre cei vii. Scriu cu sângele meu acest manifest, cel din urmă poate, și în care cetitorii vor afla cu cea mai adâncă părere de rău încetarea din viață a valorosului nostru amic și colaborator Mișu Spanachidi... Da, eu am murit dar numele meu va rămâne.

Cauza morții. Până în momentul de a pune sub tipar cauza fatalului act este încă necunoscută. Se bănuiește că un mister se ascunde aci. Parchetul, sesizat de mai mulți vecini și de opiniunea publică alarmată, a descoperit o scrisoare olografă¹

¹ *Olograf* - testament scris în întregime chiar de mâna testatorului.

și scrisă chiar de autorul ei, din care rezultă că sinucisul n-a fost asasinat.

La Cameră. Se crede că mai mulți deputați, amici ai defunctului, vor interpela guvernul asupra acestei barbarii. La urmă se va vota o moțiune, prin care se va cere ca înmormântarea să se facă pe socoteala statului.

Onoare acestor reprezentanți ai țării!"

Dar de-abia sfârșise de scris aceste rânduri, când auzi o bătaie în ușă.

Spanachidi tăcu.

O a doua bătaie, de astă dată mai țare.

— Cine vine să turbure locașul morții? strigă el.

Ușa se deschise și apăru servitorul casei.

— A venit o madamă cu scrisoarea asta, domle...

— Bine, zise Spanachidi. Du-te!

Și servitorul ieși.

Fostul sinucis luă scrisoarea, o desfăcu cu grabă și o lacrimă i se ivi în colțul pleoapelor.

„Așadar, ea mă iubește! Și eu, ingratur, tocmai pe ea o uitasem! Să mai citesc o dată”...

Scrisoarea era simplă, scrisă cu o ortografie necunoscută, dar cu mult sentiment. Ea cuprindea rândurile următoare:

„Mișule dragă,

Nu uita că te aștept diseară în grădină la Icoană. Are să fie și Luța cu musiu Barbancioc al ei. Mergem ambii patru la «Rașca», la Dinicu.

Te sărut dulce,

Sița”

Spanachidi sărută scrisoarea, îi rupse cămașa ca să facă pe ea un „fapt divers” pentru a doua zi la ziar, apoi puse restul în cutia lui de scrisori „Margareth Mill”, unde ținea — cum zicea el — „Anuarul amorurilor mele”.

Acum era vesel. Sița îi depărtase din minte toate gândurile negre și-l făcuse să uite că trebuia să se sinucidă. Și apoi, la ce

s-ar fi sinucis? Ce motive avea pentru asta? Ce nemulțumiri? Nici una! Ziarul la care colabora era mulțumit de el, el era mulțumit de ziar și presupunea că chiar cititorii sunt încântați. Tânăr era, viitor avea, și iată că Sița venea să-i pună pe frunte cununa fericirii.

„Ce inimă bună e Sița! exclamă el singur, cu glas de «aparte». De un an de când e bonă la maiorul Ursu mă iubește cu un amor exact. Oricând poate, ea-mi scrie să ne întâlnim. Ah! de-ar mai dura manevrele, ca maiorul să fie concentrat!”

Și, zicând acestea, Spanachidi luă în mână un ziar „adversar”, pe care-l lua regulat de la redacție, ca să polemizeze.

Își aruncă ochii pe pagina a treia și citi:

„INFORMAȚII

Sinuciderea din capitală. Aseară s-a sinucis în locuința sa tânărul X. Y. Cauza funestei hotărâri nu este cunoscută. Vom da mâine și alte amănunte.”

„Ce prost sunt informații! zise Spanachidi. O sinucidere fără amănunte! Lasă, că le arăt eu mâine”...

Și, luând condeiul, transformă articolul cu *Sinuciderea lui Spanachidi* în alt articol: *Sinuciderea din capitală*.

„Au să crape de necaz când or vedea că numai eu am scrisoarea olografă, scrisă chiar de autorul ei!”

Apoi își luă pălăria, scoase colțul batistei afară, se privi în oglindă, își dresă mustățile și-și examinează punga: „Seara asta o să mă ție probabil vreo zece lei: consumații la «Rașca», chetă la lăutari, bacșiș chelnerului, poate câteva alune prăjite... Dar nu-i nimic; mâine iau de la administrație «cheltuieli de reportaj»; trăsură la casa mortului, vizită la morgă, bacșiș defunctului”...

Își luă bastonul și ieși.

La colț tocmai venise tramvaiul. Dete douăzeci de bani:

— Pân' la Icoană!

ACEL CE TACE

O, taci! taci!
Diferite drame

„Vorba este de argint, iar tăcerea de aur” — iată singura vorbă de aur. A ști să taci, a avea talentul de a tăcea, mai ales la momentul oportun, este darul cel mai mare.

Omul care știe să tacă este omul viitorului. Mai ales în politică, o tăcere prețuiește enorm, dovadă marele bărbat de stat Gr.Triandafil, al cărui glas nimeni nu l-a auzit vreodată, și despre care toți spun că este o somitate în toate.

Arta de a vorbi scoate oratori; *arta de a tăcea* scoate însă parale — oratoria cea mai plăcută.

Sunt oameni cărora nu le spui „cât să-ți dau să vorbești?”, ci „cât să-ți dau ca să taci?”. Aceia ajung departe.

Vorba cere o sumă de calități stupide, precum talent, cultură, tact, organ simpatic și altele; tăcerea însă trăiește prin ea singură: pentru ca să taci, nu ți se cere să ai nici măcar voce.

Popoarele au apreciat întotdeauna tăcerea, dovadă vorba: „dacă tăceai, filozof rămâneai”, dar n-am auzit niciodată zicându-se: „dacă vorbeai, filozof rămâneai”.

Omul care tace sistematic este presupus că însușește toate calitățile din lume. Toți spun despre el: e adânc, e șiret, e deștept, meditează, cugetă... și, astfel, Jack Negruzzi trece drept un om cu multă judecată, fiindcă niciodată n-a dat ocazia de a fi judecat.

S-a zis că „tăcerea este o afirmare”. Și, în adevăr, dacă *vrei să te afirmi*, taci.

Femeile pierd enorm din cauza maniei de a vorbi. Sunt unele care nu sunt urâte, și or mai fi având și alte calități, dar, Doamne, cum le taie gura săbii!

Poeții au înțeles valoarea tăcerii; de aceea, când vor să descrie fericirea unui moment ei spun... „totul tace”. Dacă ar tăcea și ei, fericirea ar fi completă.

Sunt convins că dacă toți oamenii ar fi muți, n-ar mai exista certuri... Măi, taci!

CE ESTE CONSTITUȚIA

Soarta a vrut ca Moș Teacă să apară în urma lui Napoleon I, așa că acesta a definit constituția mai înainte decât mine. „Constituția — a zis micul caporal — este ceea ce ne ocupă mai mult și observăm mai puțin.”

Dacă n-ar fi zis-o căprarul franțuzesc, Moș Teacă ar fi fost azi original spunând el acest mare adevăr.

În adevăr, nu cunosc decât două chestii care pasionează mult publicul român: prețul grânelor în portul Brăila și constituția în întreaga noastră patrie; pe când însă de grâne se preocupă mai mult negustorii de cereale, constituția este calul de bătaie — măcar că constituția e de genul feminin — al tuturor negustorilor de piei de cloșcă.

Mă rog, să ne înțelegem puțin: ce este constituția?

Unii afirmă că e „pactul fundamental al unei națiuni”, alții că e „legea legilor”, alții că este piatra tutelară, fiecare român are câte o definiție, și nu așteaptă nici măcar să fie întrebat pentru ca să ți-o comunice.

Să nu se supere apărătorii acestei pietre, care nu-i bună nici măcar de pavaj, dar mie mi se pare că e un simplu moft național, inferior chiar unei găini, căci poate fi călcat și de claponi.

Odinioară, oamenii se închinau la lună, la stele, la capete de câini, la coroane mai mult sau mai puțin scumpe; astăzi, fiindcă zicem că ne-am civilizat, ne închinăm la constituție. În fond, amorului acesta orb pentru bucata de hârtie prevăzută cu ștampilele convenite i se poate aplica versul lui Scarron:

*Je suis de mon amour pressé cruellement,
Mon esprit s'en altère et mon corps s'en constipe.*¹

¹ Sunt apăsător de dragostea mea în mod crud,
Spiritul mi se tulbură și trupul mi se constipă (fr.).

Și dac-ai întreba pe fiecare-n parte „de ce atâta dragoste?“, ar da din cap — presupunând că ar poseda asemenea inutilitate fizică — și ar fi mai încurcat decât dacă l-ai întreba cine a fost primul papă la Roma. Atâta este de adevărat că amorul pentru constituție e un amor mai *constituțional* decât unele boli, cu care ne naștem fără să fi avut meritul de a fi lucrat pentru dobândirea lor.

Vă mărturisesc că, în ce privește credința în constituție, eu sunt ateu. Și aici, de acord cu reacționarul Thiers, cred că „o constituție, oricare ar fi, dă întotdeauna rezultate conforme cu starea prezentă a spiritelor“.

Mai pe românește: când o constituție *poate* fi călcată fără ca domnii călcători să fie imediat călcați și ei, înseamnă că nu suntem coți pentru altă constituție decât pentru... călcare.

Presupuneți că mâine, în loc de constituție, bărbații de stat se adună și ne dăruiesc un cauciuc oarecare. Ne-am uita la el, l-am admira poate; dar n-am face revoluție dacă ni l-ar lua înapoi. De ce? Pentru că, pasămite, nu prea prețuim cauciucul sub toate formele.

De altfel, lege fixă și cunoscută: nimic necesar nu dispare, și nimic nu dispare dacă dispariția nu-i necesară. Pentru ce a dispărut diligența? Pentru ce au dispărut opaițul, mucările¹, poșta lui Vilner, șalvaragiii și alte ingrediente de astea intime ori sociale? Pentru simplul cuvânt că n-a mai fost nevoie de dumealor la un moment dat.

Tot astfel — să iertați de vorbă proastă — poate dispărea o constituție, pe dată ce ea nu face parte integrantă din noi înșine, din viața sufletului nostru.

Și cum se poate dovedi că o constituție nu e înrădăcinată în națiune? Natural, prin însuși faptul că oricine o poate călca, fără ca această călcare să atragă altceva decât unu sau mai multe banchete ori parastase.

¹ *Mucări* — unealtă (un fel de foarfecă) cu care se curăță mukul ars al unei lumânări.

Invit pe Conu Lascăr să meargă în Anglia și să calce acolo constituția, dacă vrea să încerce ce vrea să zică „Anglia, țara clasică a constituționalismului”.

La noi însă, l-aș invita să sporească birurile, și am vorbi atunci! Cât pentru constituție, apoi nici Faustin Hèlie al franțuzilor, nici Ilie Foloștină al nostru nu-i țin de cald ori de frig.

PRĂSILA REGALĂ

Poveste cu tendințe antidinastice

A fost odată un împărat. Și împăratul ăsta era calic de mama focului. Își întorcea chipiul pe dos când se învechea, făcea negoț de brânză și de unt proaspăt, aducea pâna și vaxul de ciubote de la Viena, pentru că acolo era mai ieftin și transportul nu-i ținea nici o lețcaie chioară; mă rog, era calic de parcă trăsesse pe dracu de coadă toată viața și tocmai acuma se îmbogățise.

Cu viața era mulțumit ca prostu, că nici deștept nu era, măcar că era șiret ca o vulpe crescută la călugărițe; numai un necaz avea și el, că nu-i dăduse Dumnezeu copii. Pesemne că Dumnezeu n-a vrut să ne înmulțească neamul lighioilor calice.

Așa, ce s-a gândit împăratul? Zice: „Măre, copii nu-mi trebuiesc, că prea țin parale multe. Nu-i vorba, de îmbrăcat i-aș îmbrăca eu ușor, că tot rămân haine de la vizitii care ies la pensie; de mâncat iar n-ar fi greu: aș cere *probele* de la garda palatului în fiecare zi, da', oricum, tot te sfânțuiesc copiii! Mai bine, haidi să iau unu făcut gata de altul!”

Și, cum sta el așa pe gânduri, ce-i trăsni prin cap? Și-și aduse aminte că are un frate și că frate-său ar scăpa bucuros de o potaie de copil, că e un netot.

Cum s-a gândit, așa a făcut. A scris lu frate-său, care i-a trimis puiul de băiat cu ăl dintâi tren de marfă.

Când l-a văzut împăratul că vine, sfrijit și jerpelit, cu urechile pleoștite, era p-aci-p-aci să-l trimită la Han-Tătar, că prea era urâtă jigodia, de speria lumea. Căinii îl lătrau, găinile se ascun-

deau, până și vornicul începuse să urle a pustiu. Da' mai pe urmă ce s-a socotit împăratul? Zice: „Lasă, măre, că și eu eram slut când eram ținău și am venit în țara asta; da' pe urmă s-au deprins toți cu mine, că, de la o vreme, se deprinde omu și cu ciuma“.

Îl luă deci pe băiat, îl trimise la baie, îl înțoli cu un rând de straie de la un bucătar al palatului, care tocmai murise fără moștenitori, îi mai potrive urechile și-l puse lângă el pe tron.

— Să fii cuminte, băietane, îi zise împăratul, să faci și tu ce-oi vedea că fac eu. Ai căzut pe chilipir, aicea-i țară îmbelșugată (adică eminamente agricolă), iar sfetnicii sunt niște găgăuți, de joacă cum le cântă... Doar nu te-am adus aici de dragul urechilor tale, da' m-am gândit că avem neamuri multe, și decît să procopsesc pe vreun târâie-brâu de aiurea, mai bine pe unul din neamul meu.

— Lasă, unchiule, răspunse băiatul, că știu eu cum să mă port!...

* * *

Și zău c-a știut! Cum s-a mai înviorat puțin, a început să calce pe urmele lui unchiu-său; nu te-ai fi lipit de el să-i scoți un gologan măcar să fi crăpat dracu! Își întorcea și el chipiurile și aduna bani în colțul ciorapului; iar când se făcea grămăjoara mai mare, haidi! o trimitea în țara lui. Ce-și zicea el? Te pomenști că te ia odată la goană de aici cu nepusă masă! Ce te faci atunci dacă n-ai acasă nici sfaț chior?...

Cu toate astea, băiatul începuse a slăbi. Unchiu-său băgase de seamă că nepoțelul se sfreja mereu, dar nu știa ce are. Măi, ce să aibă băiatul? Te pomenști că dă ortul popii, și atunci alt bucluc, să mai aduci altul, să-l mai înveți și pe ăla!

A întrebat împăratul pe la toți vracii și pe la toate babele, dar nimeni nu știa ce are Fridelache, că așa îl chema. Ba că a mâncat laur și o să turbeze, ba că are streche regală, ba că a prins igrasie la cap din pricina învățaturii, ba că trebuie operat la urechi, că-i atârână prea greu, nimeni nu știa ce are. Numai ce vine, tocmai la urmă, un șoltic de bătrân, care înșelase și pe Muma-Pădurii în viața lui, și zise:

— Ce mi-i da, maistate, să-ți spun eu ce are flăcăul?

— Îți dau ce vrei, numai scapă-mă, că-i păcat de bunătate de parale pe care trebuie să le dau pe coroana de la dric...

— Apâi... să-mi dai... aista... ministeriul, și... aiasta, disolvarea!

— Dăruite să-ți fie!

— Amu, zise șolticul bătrân, băietanu matala, c'coane maistate, n-are nimic la cap... are la... aiasta...

— La care?...

— La... pardon, la călcâie... Îi hamurezat...

— Cum se poate?

— Iac-așa!

Cum a auzit împăratul, s-a făcut foc. Și s-a pus de pândă.

Într-o noapte, tocmai pe când cântau cocoșii, l-a și prins pe Fridelache cu dragostea în traistă.

— Ptiu! Mascara! Uci-gă-te toaca! Flachflucter! Și eu credeam că ai ingrasie la cap... Auzi, amorezat! Amor îți trebuia, urechilă? Și încă cu cine — cu o fată săracă! Apoi, dacă faci copii, carne cu urechi? Vrei să rămâie moștenire banii tăi în țara asta? N-ai destule fete în țara ta, să te însori până ce n-ai mai putea? Să piei, că te ia mama dracului! Adevărat vită de pripas!

A doua zi de dimineață l-a și pornit în țara lui, să-și caute fată. Peste câțeva vreme, Fridelache a găsit una de ținea de trei împărății și a făcut o nuntă de s-a dus pomina de câte parale a cheltuit țara în care era moștenitor. Iar șolticul cel bătrân era în fruntea bucatelor.

* * *

Și unde mi s-a pus Fridelache al meu pe făcut copii, dar ce copii! Care cum ieșea din ghioace striga: „Dotație!” Și țara trebuia să le dea la toți, că n-avea încotro: sfetnicii erau toți ca și șolticul cel bătrân.

Așa, de la o vreme, s-a luat țara de gânduri, că nu mai rămăsese moșii nedate prințșorilor. Și numai ce s-a adunat norodul într-o zi și... să te ții, pârleo! L-a înșfăcat pe unchi, l-a legat de-un cal neînvățat, cu un sac de nuci, și i-a dat drumu... Și unde cădea nuca cădea și apanajul...

Dar când să caute pe Fridelache, ia-l de unde nu e! Hoțomanul prinsese de veste și o tulise în țara lui, unde deschisese zărafie: dădea bani cu împrumut pe amanet cu sută la sută și făcea tot soiul de daraveri. Am fost și eu pe-acolo de-am dat niște nădragi vechi, că-mi trebuiau parale. Când i-a văzut, i-a cunoscut că sunt din țara unde fusese moștenitor. Și unde l-a cuprins o jale, de-i tremurau crenvurștii în burtă. Săruta nădragii și se văicărea întruna:

— O, pantaloni ai țarei mele adoptive! Primiți lacrimile mele de cel mai sincer regret! Că de mai ședeam un an în țara aia, o aduceam cu totul la casa mea de schimb!

Și încălecai pe-o roată și vă spusei o minciună adevărată — și cu prorociri de viitor.

GEOGRAFUL GORJAN

Polemică postumă, rușinoasă și plină de adevăruri goale

Dacă este o știință care mă plictisește pe mine grozav, e, desigur, geografia. Am profesat pentru ea întotdeauna un dispreț suveran, și cu drept cuvânt. Căci să vă spun păcatul:

Pe vremea când eram eu băiat, la noi la școală, ne dădea domnu să învățăm geografie după cartea lui August Gorjan. Cartea asta e așa de drăcoasă, încât autorul ei a ajuns general; iar eu, care n-am putut-o pricepe, am rămas un nepricopsit.

Acuma, fiindcă m-am pornit pe destăinuiri intime, dați-mi voie să vă citez și dumneavoastră câte ceva din geografia pe care am învățat-o eu când eram un copil, odată, mic ca dumneata.

* * *

Deschidem cartea la întâmplare. De pildă, la pagina 9:

Apa este licuidul care acopere trei din cinci părți ale suprafeței pământului.

Cu alte cuvinte, când îți aduce madama un pahar cu apă, iei „licuidul” în mână, te uiți să vezi dacă acopere trei din cinci părți „alle suprafeței” pământului, și, dacă da, atunci

zici că-i apă. Dacă nu, să știi că-i gaz. Dar țara știți ce este? Să vă spună tot don August Gorjan:

Regiune (Țără sau statu) este tot pământul a căruia locuitori se suppun de ordinariu acelluși guvernământ, care se numește națiă seú popor; avându mai toți *aceea-ași* limbă și legi și alle cărei diferite părți sunt împreunate și cunoscute sub acellă-ași nume comun.

Sau, mai bine, dacă vezi mai mulți oameni având aceeași limbă și cu diferite părți împreunate, scoate-ți căciula, Ghiță, că aia-i națiă! Asta se mai cheamă și altfel pe românește, dar s-o lăsăm încurcată și să vedem mai bine ce o fi Europa, de care auzim atâta vorbindu-se pe la întruniri.

Europa este o peninsulă a Asiei appusală și cea mai mică parte a lumii!

Ba bine că nu! Dacă n-ar fi fost Asia, rămânea Europa fără definiție; așa, însă, noi știm că ea este o peninsulă a Asiei și cea mai mică parte a lumii, mai mică chiar decât Mizilul. Dar, așa mititică cum e, Europa are destul loc pentru ca proștii să avanseze în ea.

Să fugim deci de ea și să facem o vizită în America.

Mai întâi să vă recomand pe americani. Știți cine sunt americanii?

Americanii sunt păgâni și se numesc eschimoși.

Uit-așa, de necaz! N-ați știut asta pân-acuma? Eu am cunoscut chiar pe unul Edison, un eschimos de-ăia urâții, care a inventat fonograful și câte și mai câte drăcii, că de aia l-a făcut statu eschimos!

Să părăsim însă geografia propriu-zisă și să trecem la alte capitale.

De pildă, să vă spun ce e clima, fiindcă poate să vă prindă bine vreodată:

Întinderea unei țări coprinsă între două paralele și ai cărei locuitori au dille mai lungi seú mai scurte decât a vecinilor lor se numește climă.

Vorba ăluia: trage birja în pivniță, că mi-e dor de A. Gorjan!

Ca să afli ce-i clima, iei o țară și o vâri pentru 24 de ore între două paralele. După aia, faci o anchetă pe la cetățeni și-i întrebi:

— Măi leat, cum ți-s ție zilele? Mai lungi ori mai scurte decât ale vecinilor?

Și ori or fi mai lungi, ori mai scurte, tot un drac; tu îi zici climă, ca prostu, după aia saluți, și mergi să găsești o sferă... paralelă.

Pentru asta nu faci un drum lung. Ci întorci numai la pagina 104 a *Geografiei* lui Gorjan, și poftim sfera paralelă:

Sfera este paralelă cândă este pusă astă—felă ca ecuatorulă să fie paralelă cu orizontulă, și *popolii* cari locuiesc polii aă acestă poziție a sferei.

Să mă bați la... popòl dacă am înțeles vreo buchie. Pe ăia care stau cu popòlul întors la orizon și cu ecuatorul pe dos îi presupun eu nițel, fiindcă am mai citit niște cărți de astea de măscări; dar tot n-am înțeles cu cine e paralelă pârlita aia de sferă.

Să trecem dar în alte sfere. Bunăoară, să vă probez că pământul este rotund. Geografia iubitelui meu Gorjan ne învață așa:

Cândă cineva se apropie de ună munte, i se vede măi întâi vârfu, pe urmă mediū-loculă și apoi pòele luă.

Adică, o iei rara spre munte. Atunci ți se vede „vârfu”, pe urmă „mediū-loculă”, și la urmă hop și poalele. Se înțelege, să nu-ți dai poalele peste cap, că atunci curat că se vede rotund!

* * *

Și acum, spuneți-mi dacă eu, om serios, incapabil să citesc altceva decât *Biblia* și pe *Moș Teacă*, puteam să învăț o știință ca *Geografia*, care ne vorbește lucruri de rușine și ne arată la orizon gogeamite popòlul paralel cu ecuatorul și cu alte infamii *ejusdem farinae*¹!

A trebuit să se găsească un ministru ca V. A. Urechia, care să pună patriotismul mai presus de geografie, pentru ca să aprobe

¹ Din aceeași făină (lat.).

această operă română „fiindă folositore junimei studiose”. Ca patriot, salut și eu pe d. V. A. Urechîă; dar vorba e că, oricum, don general Gorjan prea a înaintat spre munte și i s-a văzut ecuatorul!

ANUL NOU

Acest prunc nu este singurul pe care l-au avut părinții săi. Maica sa, o femeie de condițiune, Materia, iar tatăl său, un bărbat lung, Spațiul, au colaborat la mulți feți ca el, dar pe toți i-a înghițit Vremea (un pseudonim sub care se ascunde cunoscutul nostru amic Saturn, copilofagul).

Anul nou se prezintă de astă dată în niște condițiuni de slăbiciune analoage cu condițiunile fraților săi dispăruți, ceea ce ne face să prevedem că nici el nu va avea o viață lungă: îi dăm cel mult 365 de zile, plus nopțile corespunzătoare.

El a venit aducând cu sine viscolul, această tragedie care face să înghețe inimile omenesti, această doină care îngheață apele, această idee care aprinde focul în inima oricărei sobe.

În ceea ce privește mediul, putem spune că 1897 n-are noroc. El se naște într-un moment când bătrânul Bismarck e categorisit, când șahul Persiei a murit, când Li Hung-Ciang¹ este amendat ca un simplu macagiu, când bătrâna Europă, înarmată până-n dinți, își dă poalele peste cap și-și arată urechile.

Aceasta în ce privește politica exterioară.

În interior, și mai și. La cârma statului avem un guvern slab, venit la putere în post.

Biserica este scăldată în sânge și cu pidalionul sfâșiat de lupte intestinale.

Justiția și-a clădit acareturi cu trei caturi, ca dovadă că face „afaceri” strălucite.

Armata și-a compromis pamponul, înarmată fiind cu cio-

¹ Li Hung-Ciang (1823—1901) — om politic chinez. A reprezentat statul în diferite împrejurări, printre care și la încheierea păcii cu Japonia (1895).

magul Mannlicher, ca în vremile de tristă pomenire ale lui Silaghi, San-Marin, Zaharia și alți diplomați.

Școala este compromisă prin numeroșii elevi care se dedau la vițiuni rușinoase, precum: scoaterea de reviste literare, confecționarea versurilor cu mâna și alte turpitudini, care fac să degeneze rasa.

În mijlocul acestei corupțiuni totale, singur *Moș Teacă* bravează secolul și aruncă o zâmbire disprețuitoare peste Anul nou, ca și peste cel vechi.

Și nici un bacșiș, fie el oricât de mare, nu ne va face să ne schimbăm ideile.

BĂIEȚII LUI BRĂȚIANU

Subscrisul, domn Rigolo, român, major, domiciliat în câmpul vast al Democrației, am deschis ochii politici, ca să zic așa, pe la 1885.

Era pe vremea când marele bărbat de stat Radu Mihai făcea scamatorii cu ceasornicele, ca un al doilea proroc al lui Andronic-Apă-de-aur.

Ca orice tânăr cu viitor, citeam ziare și mergeam la Cameră în zilele când se dădeau reprezentații „furtunoase”.

Ei bine, trebuie să spun aci că grozav mă uimea marele cetățean Ion Brătianu! Avea el, în felul lui de a spune lucrurile, un ce special, pe care nimeni nu l-a putut moșteni.

Îți spunea că lumea a avut întâi pictura și pe urmă arhitectura; îți vorbea de războiul lui Traian cu turcii; te pisa cu Gorciakov¹, cu Napoleon și cu Cavour² când era vorba de Maican, și așa mai încolo.

Cinic de felul meu, nu pricepeam cum toată lumea aia, Dimancea, Epurescu, Robescu și toți asociații lor puteau să

¹ *Gorciakov Alexandru* (1798—1883) — om politic rus, diplomat care a reprezentat Rusia la multe congrese.

² *Cavour Camillo Benso* (1810—1861) — om de stat italian, ideolog și conducător al nobilimii liberale moderate și al burgheziei monarhiste piemonteze. Ca adversar al Austriei și aliat al lui Napoleon al III-lea, Cavour a susținut Unirea Țărilor Române.

asculte, și să admită, și să aplaude comicăriile bătrânului cu părul creț.

Făceam reflecții în gura mare asupra acestei nedomiriri.

Ei bine, regulat venea câte un cetățean matur care-mi spunea:

— N-are a face, tinere. E el așa cum e, dar trebuie să-l tolerăm... fiindcă e Ion Brătianu.

Și cetățeanul mă păăsea, crezându-mă convins, pe când eu eram mai sceptic ca oricând.

...Sunt de atunci atâția ani. Și din nou presa îmi semnalează o sumedenie de prostii oficiale:

Unul inundă Galații și apoi pune pe olandezi să pompeze apa cu o tulumă mare și cu o cheltuială și mai mare;

Altul anunță reforme teribile și, când colo, dă un kilogram de tutun lui Gogu Cantacuzino și lui Tache Protopopescu;

sau:

S-apucă să-nvețe el, pârciul cu caș la gură, pe arheologii țării superioritatea istorică a cazanului asupra Porților-de-Fier și așa mai la vale.

Stau și mă-ntreb:

— Cine sunt ăștia? Cum îi suportă lumea? Ce are Kirișopolu, Dimancea și Epurescu de se închină așa ăstor băieți cu părul creț?

Dar din nou un cetățean matur vine și-mi spune:

— N-are a face, tinere. Sunt ei așa cum sunt, dar trebuie să-i tolerăm... fiindcă sunt băieții lui Ion Brătianu.

...În inima mea de Rigolo o indignare se naște, și strig:

— Dar bine, la ce generație o să se amortizeze odată privilegiul brătienist? Dreptul la prostie e oare sacru, inviolabil și etern?

PĂPUȘILE MAIESTĂȚII-SALE

Am anunțat, împreună cu toate ziarele, că m.-s. regina va pleca, foarte-n curând, la Neuwied. Augusta poetă Carmen Sylva, cu spiritul-i inventiv, s-a hotărât, precum se știe, să ducă de aci din țară o colecție de păpuși.

Ideea s-ar părea stranie și plină de aluziuni malițioase la țara latină de pe țărmurile lui *schöne blaue Donau*.¹

Cu toate astea, intențiunea suveranei-poete este cu totul inofensivă. Maiestatea-sa dorește pur și simplu să expună la castelul părintesc mostre de costumele noastre naționale, din toți timpii și din toate ținuturile.

E delicat, precum se vede, e naiv și e chiar util istoricește.

* * *

Dacă maiestatea-sa regele n-ar avea un spirit mai sobru, mai auster și mai pozitiv, ce colecție admirabilă de păpuși ar putea duce la castelul de Sigmaringen!

Imitând exemplul nevinovat al grațioasei noastre suverane, m.-s. ar putea expune ceva mult mai interesant pentru studiul moravurilor și spiritului acestui popor, de curând liberat de sub turci.

Un vicleim întreg!

Păpuși de cauciuc care joacă după cum le cântați; păpuși care duc mâinile la piept și se încovoiaie de spinare; păpuși votătoare (votează cu o repeziciune vertiginoasă credite, apanagii, trădări, diurne, pensii viagere, legi restrictive, privilegii de furnituri, concesiile nelimitate — toate fără nici un discernământ); păpuși docile sau turbulente, după cum le așezi, pe moale ori pe tare; păpuși care-nchid ochii și deschid buzunarele; păpuși mari, mici, brune, blonde, masculine, feminine, chiar și neutre!

Un singur fel lipsește din bogata colecțiune a maiestății-sale — și asta nu din vina noastră — păpuși care să stea drept și să nu clipească din ochi.

Este drept că suveranul a avut și asemenea rarități, dar le-a eliminat din probar, deoarece m.-s. are o vădită aplicație pentru cele mișcătoare, îndoitoare și schimbătoare.

¹ Frumoasa Dunăre albastră (germ.).

* * *

Marele dramaturg norvegian Ibsen a creat un tip nepieritor în marea lui piesă *Nora*, tradusă de unii sub titlul *Casa de păpuși*.

Nora este tipul femeii din zilele noastre, care nu judecă, nu simte, nu trăiește decât din convenții sociale. Originalitate n-are acest specimen, cugetarea proprie îi lipsește, ea este o jucărică în mâna bărbatului, care o iubește, dar ca pe un copil, care o alintă, o protejează, dar nu o stimează ca pe o ființă.

Observând colecția de păpuși a suveranului nostru — colecție pe care nu e nevoie de multă imaginație ca s-o concretizezi în lumea noastră politică — ajungem și la un titlu nimerit: *țară de păpuși*.

M.-s. ar putea uimi Germania când i-ar prezenta acest bogat asortiment, propriu micului stat latin de aci.

Asemenea colecție nu se poate găsi nici în Anglia, nici în Germania, nici în Bulgaria. Pretutindeni, oamenii politici prezintă alte caractere, altă independență, alt fason intelectual. Ai noștri au această tristă particularitate, că nu pot ține nici un moment fruntea sus în fața voinței regale.

În Germania, unde dinastia este legată de țară prin tradiții vechi și prin tradiții comune, încă se găsesc nu numai individualități, dar chiar partide-ntregi care să se ridice, la un moment dat, cu o energie clasică și să respingă proiecte de legi susținute în mod fățiș de împărat.

Păpușile noastre, confecționate dintr-o pastă docilă, n-au niciodată veleități de independență. Le poți scoate ochii din căpățâna de faianță, le poți vărsa călții din piept, le poți găuri golul din țeastă, mașina lor merge cum ai strunit-o.

E drept, însă, că sunt îmbrăcate-n mătase.

Ce frumos le-ar sta în castelul feudal de la Sigmaringen!

LA VĂCĂREȘTI — NU LA FILARETI!

...Și vor să serbeze pe 1848!

În deșert caută bunăvoința noastră să găsească sufletelor lor vreo înrudire cu mișcarea generoasă de atunci; în deșert ne frământăm să le aflăm *dreptul* de a se arăta lumii ca urmași ai acelei generații de eroi — căci ne este cu neputință!

Cu neputință să concepem legătura sufletească dintre Kogălniceanu și Bursan, dintre Eliade și Carada, dintre Barnuțiu și Bianu. [...]

Dar este o nebunie [...] să iei pe domnu Palade drept urmașul lui Nicolae Bălcescu!

Și fiindcă îndrăzniseră să spere că vor atrage în alaiul lor pe Costache Bălcescu [sic], ia să răfoim istoria și să vedem ce asemănare ar putea fi între geniul care a scris *Cântarea României*¹, acel mare și unic poem al nostru național, și între burta care a comis ultima mișcare în magistratură.

Cu talentul lui neîntrecut, cu erudiția lui desăvârșită, Nicolae Bălcescu a jucat la 1848 un rol de frunte.

Avem de la dânsul comori literare și istorice neprețuite.

Iar la 1852 sufletu-i divin s-a stins, în vârstă de 33 de ani — tocmai când vroia să scrie capitolul 33 al operei lui de căpetenie.

Bălcescu a murit la Palermo, „pe plaiu-nstrăinării”, într-o ospelărie săracă, având drept avere treizeci de lei!

Și pe când de pe urma lui rămânea țării un neprețuit tezaur de cântare și de lumină, rămășițele lui pământești zăceau pierdute pentru totdeauna în groapa sărăcimii siciliene.

Ce ziceți de această viață astfel trăită, așa pierdută?

Recunoașteți în ea vreunul din caracterele ocultistului nostru, care se dă drept copil al lui 48?

¹ Disputa asupra paternității operei *Cântarea României*, după cum se vede este foarte veche. Părerile că ea aparține lui Nicolae Bălcescu, și nu lui Alecu Russo, formează și azi obiectul multor discuții.

Vedeți în poema trudnicei vieți a marelui nostru poet, a generosului revoluționar, a entuziastului și muncitorului istoric ceva care să semene cât de departe cu poșidicul¹ care parodiază la primire pe revoluționari?

Văzut-ați ocultist muncind să cânte patria?

Văzut-ați ocultist să-și piardă vremea ca să ne învețe gloria lui Mihai?

Văzut-ați ocultist murind în sărăcie?

„Fiii fărădelege triumfează în toate părțile și întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase, zdrobite și rănite de moarte, văd apuind din vederea lor ziua mântuirii.”

Așa spunea Bălcescu la 1850, și așa ar spune astăzi, dac-ar trăi să vadă mascarada coțcarilor deghizați în băieți de familie.

Toată mișuna asta ticăloasă, în capul căreia n-a încolțit vreodată o idee, în inima căreia n-a palpitat nicicând un sentiment, în sufletul căreia n-a vibrat o durere străină; toată ortaua² condusă de vilul³ metal al băncilor și iuțită de frica gârbaciului — asta pretinde, români, să ne înfățișeze la 11 lunie și pe Eliade și pe Kogălniceanu, și pe Barnuțiu, și pe Bălcescu!

Înțeleg revolta oamenilor de inimă, care — întâmplă-se ce s-o întâmplă! — vor merge să izgonească de pe câmpia Filaretului pe acești prețiși moștenitori, veniți să uzurpe o memorie ce nu le aparține.

Ei la bănci, la poliție și-n pușcării! Acolo e de ei! Să manifeste în contra directorului de penitenciar, ca să le dea tainul cât mai mare, dar nu să parodieze cu o bucată de madipolon, boită în trei culori, steagul libertății!...

Să taie sare-n fundul ocnelor — după ce au tăiat cupoane în beciul băncilor — dar nu să taie gogoși, ziua-n amiaza mare, și să prostească un neam întreg, căci satul are câini!

¹ Om mic.

² Ceată, clică.

³ Josnic, mârșav.

OAMENII LUI 98

*Voi sunteți urmașii Romei, niște
răi și niște fameni?
I-e rușine omenirii să vă zică
vouă oameni!*

Eminescu

Într-un fel ori într-altul, peste câteva zile vom serba data de 11 Iunie 1848.

Pentru că nu mai avem decât vreo câteva zile pân-atunci, credem că este bine să facem aici constatarea situației sufletești a contemporanilor noștri.

Observăm de la început că în serbările de care se vorbește 11 Iunie 1848 ocupă un loc foarte puțin însemnat și că ceea ce importă mai ales este 11 Iunie 1898.

Fiecare se simte preocupat nu de a da serbării o strălucire cât mai mare, ci de a compromite cât mai puțin din „afacerile” lui.

Această aniversară, care ar fi trebuit să se celebreze în mijlocul celui mai mare entuziasm, se va serba în mijlocul celor mai egoiste porniri.

Și nu vorbim numai de guvern. Guvernul, preocupat de scopurile lui electorale, de slăbiciunea și de amărăciunile lui, nici nu putea face altceva decât o mascaradă polițienească.

El n-are public, n-are o simpatie, n-are nimic din ceea ce i-ar trebui ca să organizeze niște adevărate serbări populare.

Dar vorbim de lumea noastră politică în general.

După cincizeci de ani de la acea mișcare generoasă — în care unii și-au jertfit privilegiile lor de clasă, alții și-au jertfit liniștea, și chiar viața — ne găsim astăzi într-o atmosferă de afaceri, de negustorie și de scârboase preocupări materiale.

Ideile au fost izgonite din câmpurile de luptă ca netrebnice, și tot mai mult au fost înlocuite cu cele mai meschine patimi.

Politicianii au pus stăpânire pe toată viața statului, pe tot sufletul neamului și au ofilit orice entuziasm.

La 18 ani suntem decemviri, la 21, deputați cu diurnă permanentă, și la 25, nu ne mai poate mulțumi decât un portofoliu ministerial.

Și, ca să ajungem aci, toate căile sunt bune, afară de calea serioasă a culturii și a simpatiei populare.

Atașarea pe lângă personajele deja ajunse, lingușirea, la-cheismul cel mai degradator, iată mijloacele de parvenire în acest mizerabil *struggle for*¹ leafă!

Băieți care în alte vremuri ar fi luat steagul și ar fi ieșit în uliță ca să lupte pentru o idee de care erau într-adevăr înamorați, astăzi visează să participe în consiliile de administrație ale creditelor.

Iar când îi întâlnești, la un colț de uliță, cu *servieta* doldora la subțioară și ai naivitatea să-i întrebi dacă vor onora națiunea cu grațioasa lor prezență la serbarea revoluțiunii, îți răspund: „Să vedem... nu știu... Comitetul nostru se cam opune... Șeful nu e pentru agitație... Regele e în contra stradei... Să nu ne compromitem situația“...

Poftim de insistă, și te va lovi cu fraze diplomatice băiatul. [...]

Altul, purtând ochelari numai așa, „de al dracului“, măcar că distinge cale de o poștă polul de liră, îți joacă pe blazatul. El te asigură că a îmbătrânit, că e om de cabinet, că nu e făcut pentru acțiune, că se simte și cam surmenat, dar că tu ai face foarte bine să te agiți... singur.

Ia-l pe acest ridicul monșer și-l scutură puțin, și vei vedea că surmenajul și bătrânețea nu-l împiedică deloc să figureze în zece consilii de administrație și să mănânce zece lefuri.

Când e vorba de lucrul public, face pe damblagiul; dar când e vorba să dea raita prin bugete, aleargă ca un ogar.

Ce vreți însă? Nu poate să-și compromită „situația!“

...În așa condițiuni se va serba anul 1848, anul mării mișcări politice și sociale, care a schimbat fața lumii și a născut generații de viteji.

¹ Lupta pentru... (engl.).

Politicianismul-industrie, iată boala care ucide societatea noastră, iată ce stinge orice avânt și întunecă orice ideal!

Cel mai mare om al societății noastre contemporane va rămâne acela care va avea destul talent și destulă virtute ca să provoace o reacțiune în contra curentului comercial al vremii...

OCULTA ȘI INTELIGENȚA

(IV)

Oculta nu se poate lăuda că disprețul ei financiar pentru tot ce este talent n-a provocat și din partea talentelor o aversiune adâncă împotriva ei.

În vreme de entuziasm și de glorie, când liberalismul avea ziariști de valoarea lui C. A. Rosetti și a lui Cezar Bolliac, se scriau satire în contra acelor care nu vroiau să se supună progresului politic. Aceia erau *tombaterele*.

Dar de când liberalismul s-a transformat în ocultism, lucrurile s-au schimbat. Copiii *bonjuriștilor*, travestiți în samsari de procese scandaloase, nu numai că nu știu să înstrune lira părintească, dar au devenit ei niște adevărate tombatere, obiectul tuturilor satirelor.

Dacă ar fi aici locul să facem un studiu întreg, și dacă n-ar trebui să ne mărginim la cadrul restrâns al unei reviste de ziar, am putea începe de la Eliade și de la Grigore Alexandrescu, care, și unul și altul, au zărit decadența ce avea să vină.

Am putea aminti pe Vasile Alecsandri, spiritul cel mai senin din literatura română, dar care și el n-a putut să nu se revolte în contra burghezismului ce mai târziu a fost numit ocultism.

Dar să luăm pe cei care trăiesc, neuitând încă, dintre cei dispăruți, pe eternul Eminescu, care i-a ars cu bici de foc și i-a însemnat pentru totdeauna ca pe niște „panglicari în ale țării”.

Trăind atâta timp între ei, Delavrancea nu s-a putut, totuși, aclimatiza în atmosfera lor. Și când a vroit să zugrăvească un *Parazit*, a luat pe unu dintre dânșii.

Caragiale i-a immortalizat în atâția eroi, înfățișându-ni-i în toate posturile — puteți citi chiar „toate pòsturile” — dar veșnic ridiculi.

Ori de câte ori un artist a intrat în câmpul politic ori a atins un subiect care să aibă vreo relație cu politica, și-a ales modelul dintre cetașii Oculteii, dacă a vrut să arate un șarlatan ori un ridicol.

Ceilalți, *cei care au tăcut* — cu toate favorurile ce uneori ocultiştii au revărsat asupra oamenilor, căci așa înțeleg ei să încurajeze arta — aceia n-ar fi în stare pe nici un preț să-i glorifice.

Artiştii lor se numesc Malla, scriitorii lor... Stecedum!

Au fost în țara asta campanii de presă memorabile. Ei bine, toate în contra ocultiştilor.

I-a biciuit Gheorghe Panu așa, că și azi, după doisprezece ani, au vânătăi pe trup.

I-au biciuit toți cei din generația mai tânără, după d. Panu — toți cu patimă, cu o pornire a întregului suflet.

În contra acestor burtă-verzi niciodată nu luptăm prea mult, și este aici locul să spun o impresie personală:

De mai bine de doisprezece ani, de când fac ziaristică în mod profesionist, am scris desigur multe lucruri pe care le regret și le dau în seama lipsei de experiență de pe vremuri.

Ei bine, nu retrag un rând, o iotă din tot ce am scris împotriva ăstor... oameni.

În fluctuațiile acestei vieți, mai ales într-un timp când ziaristica nu era stabilită, n-am scris niciodată un rând *pentru ei*, și țin atât de mult la titlul acesta, încât m-aș mulțumi să-mi fie consacrat ca epitaf: acest om n-a fost nici un ceas ocultist.

Și... mi se va ierta mult, căci mult i-am urât.

Am epoci, în viața asta oribilă de condei, când scriu patru și cinci articole pe zi, mai bine de o pagină de ziar. Ei bine, nu m-am plâns niciodată de lipsă de subiect: ocultă să fie, că subiecte — destule!

...Aceasta e singura răzbunare a intelectualilor împotriva asociației comerciale care operează cu capital străin și reușește să sufoce atâta gândire românească.

Pot să se îmbogățească. Dar din efracțiunile ce comit se aleg cu zgârieturi și cu semne, stigmat care vor spune veșnic originea acestei îmbogățiri.

PREFAȚĂ LA DON PALADU

Penultimul număr al revistei enciclopedice Larousse a fost consacrat unei monografii a lui Bismarck: viața, tinerețea, maturitatea, operele lui și așa mai încolo.

Nouă ne-a venit altă idee:

Dacă s-a făcut o monografie a lui Bismarck, de ce n-am face și noi o monografie a lui don Paladu?

Orice ar zice istoria, Bismarck n-a avut mai multă greutate decât don Paladu, care chiar la Sfântu Gheorghe trecut a venit vreo zece băniși.

Am zis dar: haide să tragem pe don Paladu în volum, căci la dumnealui volumul e tot.

* * *

În paginile ce urmează cititorii vor găsi istoria naturală a eroului nostru.

Cu o energie curat demnă de o cauză mai bună, am cules tot ce am găsit mai solid, mai serios și mai umoristic despre acest distins bărbat.

Era păcat că atâtea scânteii de geniu, toate inspirate de abdomenul, de manierele, de caracterul, de principiile, de inteligența și de morala lui don Paladu, să se piardă pe la cele patru vânturi.

Noi le-am colecționat cu drag — cele mai multe fiind operele noastre proprii — căci am pus în ele o parte din inima noastră.

Nu s-ar crede, și totuși noi iubim pe don Paladu ca pe un prunc al nostru, prunc prea de tot durd¹ și cu cămășuța prea de tot compromisă.

¹ *Durd* — grăsuliu, plinuț.

Îl iubim pentru că am pus în el valuri de cerneală și scânteii din suflet.

G. D. Pallade era un avocat de a zecea mână, secretar fără importanță, și fără șoșoni-galoși, al dlui Petrache Grădișteanu.

El mergea la tribunal, mai târziu a mers și-n politică, pleda la bară, vorbea prin întruniri, s-a ales deputat, a ajuns chiar ministru, dar toate acestea nu l-au putut aduce la înălțimea unei *individualități caracteristice*.

Avocați sunt atâția, deputații se aleg așa de ușor, miniștrii sunt atât de nuli în zilele noastre democratice, încât don Paladu ar fi putut rămâne multă vreme un necunoscut pentru istorie... de n-am fi fost noi.

Da, o spunem fără falsă modestie: *noi* am făcut din don Paladu aceea ce este astăzi.

Avea numai origine, și i-am dat originalitate; avea numai abdomen, și l-am făcut abdominabil!

Din înghesuiala gloatelor de politicieni noi l-am scos la iveală și l-am ridicat la rangul de personaj.

Dac-am vroi să punem și mai bine punctele pe *i*, am putea zice că am făcut din don Paladu pentru lumea civilă aceea ce am făcut din *Moș Teacă* pentru lumea cazonă.

Don Paladu este *Moș Teacă* civil, *Moș Teacă* teribil, care se amestecă la Domenii, la Justiție, la Finanțe. *Moș Teacă* atotștiutor, capabil să învețe pe pești *ocenii*¹, să poarte pe piele robă în loc de flanelă-iegăr, să rezolve „difițitu” bugetar cu tabla lui ăla... lu Pitagora!

Don Paladu, așa zugrăvit, este azi un tip special al României; de acuma încolo el aparține țării, el este al istoriei.

G. D. Pallade ar fi rămas în praful uitării — don Paladu stă deasupra ca-caimacu!

Grație muncii noastre de trei ani, putem zice azi că don Paladu este așa de popular — sau „populer” — încât G. D. Pallade

¹ *Ocenie* — instrucție, exercițiu militar.

a dispărut din limbajul românesc ca o terminologie ce nu mai corespunde la nimic, ci toată lumea cunoaște pe erou sub numele de „Don Paladu”.

Don Paladu la abdomenii, Don Paladu cu palanța justiției, Don Paladu la ichilibrajul bugetar, Don Paladu la Zdrafcu, Don Paladu în tramcal, Don Paladu la fratele Berechet; iar G. D. Pallade — nicăieri!

Don Paladu a întunecat așa de groaznic pe G. D. Pallade, încât G. D. Pallade se mai păstrează azi doar în lumea oficială, în coloanele *Monitorului oficial*.

Dar și acolo îi stă așa de rău, și stă așa de șubred, încât amicul nostru Costică Iliescu, directorul *Monitorului*, îi zice în particular (cum ar fi la „partea neoficială”), tot *Don Paladu*.

* * *

Când lucrurile stau cum spuserăm pân-aci, cum voiți să nu iubim pe Don Paladu?

În judecata lui meschină, Don Paladu și-o fi închipuind ca noi îl urâm. El nu știe — biet cap de întrunire pe culori! — că avem pentru dânsul cel mai cumplit amor.

Cum Cervantes iubea pe *Don Quijote*, cum Victor Hugo iubea *Măgarul*, cum poporul iubește pe *Nastratin Hoge*, tot astfel noi avem un fel de iubire plină de pietate, pentru Don Paladu.

El reprezintă zile de tortură sufletească, nopți de nedormire, atâtea și atâtea ore de zbucium în căutarea unei noi blestemății.

Toma Blându, tramcalul, Niță Berechet, iahnia de mânătărci, toate acestea ne costă muncă sufletească, muncă creatoare, ceva din inima noastră.

Tot ce se vede în paginile următoare, epopeea vieții lui Don Paladu, este un capitol — și poate din cele mai interesante — ale istoriei politice și morale a României la sfârșitul veacului XIX.

Oferim contemporanilor noștri această operă — cu toată franchețea — ca să mediteze asupra ei, și nu numai să râdă, căci nu e numai de râs.

MITIȚĂ SCUZA

Prefață originală

Începând culegerea sistematică ce ne-am impus asupra vieții și excentricităților lui Mitiță Scuza, ne vedem siliți să declarăm de la început că opera noastră nu va fi completă.

Nu va fi completă nu din cauza noastră, ci din cauza eroului.

Nu există om în țara lui Traian care să fi dat naștere la atâta literatură despre el; nu există om care să fi primit atâtea porecle; nu există om pe seama căruia contemporanii să se fi stricat atâta de râs.

Literatură și desen cu nemiluita, încât, dac-am sta să fim conștiincioși și să colecționăm *tot* ce știm și tot ce posedăm despre el, ar trebui să ne facem noi secretari la Academie, și să se bage el la *Moș Teacă*.

I s-a zis goril, macac, maimuță, roade-ruble, sparge-alune, pitic, baron de Hahn, trădător, Scuza, ignobil, Ileszenszky, Micloș Turzos și câte și mai câte!

Din acest calabalâc aruncat claie peste grămadă în istoria lui politică, noi am luat pe Mitiță Scuza.

Mitiță Scuza al nostru cuprinde și pe goril, și pe roade-ruble, și pe ignobil.

Suntem siguri că românii din regat, ca și cei din Macedonia, ca și cei din Transilvania ne vor mulțumi pentru monografia ce am alcătuit, ca una care va putea călăuzi pe istoric în privința acestui Nastratin național.

Am contribuit mult noi înșine, o știm, ca să vulgarizăm pe Mitiță Scuza; dar pentru aceasta nu reclamăm absolut nimic, dovadă că-l dăm ca supliment, cu totul gratuit, cititorilor lui *Moș Teacă*.

Meritul — dacă vreun merit poate fi — este pe de-a-ntregul al năzdrăvanului politic, care a reușit să se facă mai de pomină decât popa tuns.

Și acum, adresându-ne românilor, le zicem:

Primiți pe *Mitiță Scuza* așa cum este: nici mai bun, nici mai rău. Primiți-l din toată inima, căci numai sub forma asta nu face nici un rău nimănui. Primiți-l, căci e supliment!

SERVITORUL REGELUI

Din toate condoleanțele primite de familia regretatului Gogu Cantacuzino, una mi-a atras atențiunea cu deosebire: telegrama regelui.

Această telegramă, care a fost reprodusă de toate ziarele, zice:

DOAMNEI ELENA CANTACUZINO

BUCUREȘTI

Sunt adânc mâhnit de moartea iubitului vostru soț, în care țara pierde un bun patriot și Eu un servitor credincios și harnic; rog pe Dumnezeu ca să sprijinească pe domniile-voastre în marea voastră durere, la care Regina și Eu luăm cea mai vie parte.

CAROL

Pentru marea majoritate a publicului, rândurile suveranului nu cuprind nimic extraordinar: nici nu dovedesc vreun sentiment, nici nu par că acordă vreo importanță deosebită pierderii lui Cantacuzino.

Este o simplă telegramă de răspuns obligator, în care defunctul e calificat ca „bun patriot“, într-o țară-n care, desigur, toți suntem buni patrioți.

Și, cu toate astea, tocmai lipsa de culoare dă telegraficei proze un aer deosebit.

Și iată cum:

Mai întâi, sunt convins că orice româncă ar vesti regelui — sau oricui — încetarea din viață a scumpului ei soț ar primi un răspuns identic cu cel din telegrama citată... „sunt adânc mâhnit, doamnă; era un bun patriot; Dumnezeu să-l ierte!“ Punct și iscălitură.

Nu este nevoie să fi fost un caracter, să fi însemnat o unitate valoroasă în epoca ta de slugărnicie și de apanagii, să fi semnat virtutea însăși, pentru ca, după ce vei fi murit, familia ta să primească o depeșă ca cea de mai sus.

Bun patriot într-o țară în care istoria n-a înregistrat nici un trădător este sinonim cu „bună dimineața”.

Orice român ar subscrie asemenea telegramă, bineînțeles într-o românească mai corectă, întrucât nici un român nu zice „Dumnezeu să sprijinească pe domniile voastre” ci „Dumnezeu să vă sprijinească”.

Dar nu observați altceva mai caracteristic?

Pe lângă distinsul calificativ de „bun patriot”, maiestatea sa mai împodobește amintirea lui Gogu Cantacuzino cu încă unul, și mai distins: „Eu pierd un servitor credincios”.

După această suverană caracterizare, Cantacuzino ar rămânea definit astfel: „a fost un bun patriot și un servitor credincios”...

Protestează toți câți l-au cunoscut, desigur. Asta nu e stampa lui Cantacuzino. Servitori și patrioți mai sunt încă vreo câteva milioane, în tot cazul încă vreo câteva zecimi, și e păcat să ni se dea drept figura unei rarități o siluetă așa de comună!

Ce vroiți însă? Stilul oficial și sentimentul oficial, au asemenea taine, neînțelese de noi, simpli patrioți, și, Doamne ferește, servitori.

Noi nu putem pricepe cum, în zilele noastre de democrație conștientă, un om poate scrie despre el cu litere verzale: „Eu Mă Simt Mâhnit”... Nu putem pricepe cum un om nu vede în toți locuitorii unei țări decât servitori ai Lui (servitori cu *s* mic și Lui cu *L* mare); nu putem înțelege cum un om care în treizeci de ani nu e apt să învețe românește, are servitori care într-un an ar fi în stare să învețe bine nemțește; nu putem pricepe multe...

Din nenorocire, asemenea lucruri se petrec, și se înghit.

Un om ca Gogu Cantacuzino, care numai servitor n-a fost, e tratat acum ca atare, și asta nu pare anormal la 1898.

Și de ce?

Pentru că autorul telegramei s-a deprins să vadă în tot conglomeratul politic al țării un simplu... birou de servitori.

Un Gogu Cantacuzino, un Alexandru Lahovary, despre care e bine știut că n-au avut niciodată conducere, sunt, totuși, trecuți la registru...

Și poate că vor trece ani mulți până ce să nu mai vie nici un salariat al țării să numească servitori pe oamenii mai puțini salariați...

CASA DE NEBUNI

Clienții doctorului Șuțu au scăpat din chiliile lor și au pus stăpânire pe guvernul țării românești.

Asta este impresia ce ne fac faimoșii noștri ocârmuitori în toate ocaziile.

Dar, cu ocazia grevei studenților împotriva noului proiect de lege a recrutării, ne-am făcut o convingere deplină că trăim sub regimul unor alienați.

Iată, în adevăr, faptele monstruoase ce s-au petrecut cu prilejul acesta:

Studenții s-au adresat mai cu seamă la trei autorități, expunându-le doleanțele lor: rectorului universității, ministrului instrucțiunii și primului-ministru.

Ei bine, fiecare din aceste trei autorități, care s-ar fi cuvenit să meargă în cea mai deplină înțelegere, au ținut studenților un limbaj deosebit.

Rectorul universității, care este și vicepreședinte al Adunării legiuitoare, le-a spus:

„Legea împotriva căreia vă plângeți este o lege personală. Ea a fost votată de Senat prin surprindere. Vă asigur că, pe cât timp voi fi eu rector al universității, nu voi permite să se atingă drepturile studenților.”

Ministrul instrucțiunii — și de astădată avem chiar un text oficios, publicat de organul guvernului în chip de rectificare — a zis:

„Proiectul în contra căruia vă plângeți este pornit dintr-o inițiativă privată. Eu n-am avut nici o cunoștință despre el. Îmi iau angajamentul să lupt pentru modificarea lui.”

Iar primul-ministru, după ce în fața delegației studențești s-a mărginit să facă morală antigrevistă, a venit să răspundă dlui Flea în Cameră:

„Proiectul este opera guvernului. El a fost discutat în Consiliul de Miniștri și nu va fi modificat, pentru că e un proiect foarte bun.”

Ce însemnează această duplicitate... sau mai bine această triplicitate.

Fără-ndoială, nimic altceva decât că avem un guvern care ne dă exact impresia unei case de nebuni.

Știm bine ce ni se va răspunde: că oamenii din fruntea guvernului sunt niște mari șireți, că declarațiile rectorului și ale ministrului de instrucțiune sunt făcute *în timpul grevei*, pe când declarația primului-ministru este făcută *după încetarea grevei*; că așa fiind, nu trebuie să căutăm armonie între ele, pentru că cei dintâi au urmărit un scop — înșelarea studenților — iar cel din urmă alt scop — menținerea proiectului incriminat.

Este oare această argumentare o dovadă de onestitate și de cumițenie politică?

Nicidecum.

Noi credem că, sub nici un pretext, un guvern nu poate să aibă purtarea unei asociații de făcători de rele care caută să înșele, și atâta tot.

Nu este permis unui guvern să umble cu chichițe, cu șarlatanii, cu vicleșuguri ordinare, pentru ca să dea aparențe înșelătoare unor fapte ce nu-i convin.

Șiretenia, în asemenea caz, este poate mai condamnabilă decât nebunia.

Consecințele morale ce decurg de aci sunt dezastruoase.

Cum adică? Să nu mai creadă studenții în cuvintele rectorului? Să-și facă ei convingerea că ministrul instrucțiunii este un păcălici de rând, care pentru obținerea unui rezultat dorit e capabil de o minciună?

Dar aceasta este o morală groaznică, pe care numai codicele ocultist o mai poate concepe.

Și pentru rușinea vremii în care trăim, noi convenim mai lesne a crede că a fost și aci o manifestare de demență, cum se arată în toate actele acestui guvern desperat.

E o tovărășie pe care n-o leagă nici o idee superioară, un sindicat de interese meschine, care trăiește din expediente și care, în total, e o casă de nebuni.

Să sperăm că țara va scăpa în curând de această aglomerație smintită.

DESPRE LITERATURĂ
ȘI ARTĂ

PENTRU EMINESCU

Onor. P. T. Misir s-a supărat pe mine pentru că am îndrăznit să afirm că prea puțin îi pasă „Junimii” de suferințele lui Eminescu. Ca să-mi dovedească dimpotrivă, d. Misir se laudă pre sine și laudă pe junimiști, care ar fi făcut marea cu sarea pentru nenorocitul poet.

Vina că Eminescu suferă astăzi d. Misir o aruncă pe conservatori.

Pe lumea asta ce nu se poate susține când cineva are voință? Pentru mai bună înțelegere, însă, eu, „mititelul A. B.”, spun marelui P. T. Misir numai următoarele:

Decât te-ai lăuda cu generozitatea junimistă, domnule Misir, mai bine te-ai interesa de soarta bietului geniu zvârlit fără de milă în casa de nebuni!

Și de ai veni în București măcar pentru o zi, ai vedea, mare domn, că nimeni, dar absolut nimeni dintre ai d-voastră nu vrea să știe de cum trăiește Eminescu.

L-ai găsi slab, în mizerie, fără de nici unele, pe mâna unor oameni străini, mai nenorocit și mai pierdut de cum prevedea el când zicea de dânsul:

Luceferii de foc
Privi-vor din cetini
Mormânt făr' de noroc
Și fără prietini!

Ei, dle Misir, ce dulce e să stai la Iași, să fii sătul de toate, să te bucuri de plăcerile vieții și să ai încă vreme a scrie de suferințele altuia „ca de dureri străine”, făcând pe camaradul, pe filantropul, pe sensibilul!

Dar când viața ți se stinge într-o casă de nebuni și când nimeni nu te întreabă de trăiești ori de ai murit, o, atunci se schimbă lucrul, o, atunci nu mai glumești!...

Un sfat:

Ai face mult mai bine, în loc să scrii pentru mine, să scrii amicilor dumitale, rugându-i să le fie cel puțin milă de Eminescu dacă nu altceva.

Cât pentru cele ce am afirmat în privința nepăsării d-voastră, d. dr. Șuțu v-ar putea da mai multe amănunte decât mi-a dat mie.

„DIN GOANA VIEȚEI!”¹

În seceta ce arde câmpul literelor noastre, noul volum al domnului Alexandru Vlahuță cade tocmai la vreme. Amețiți de gălăgia politicii, amărâți de stârpiciunea literară ce-și rânjește dinții galbeni prin revistele de-o zi, simțim o adevărată mângâiere când răsare — și ce rar răsare! — câte o operă pe care să-ți poți arunca ochii cu folos și să ți-i poți opri mai multă vreme fără părere de rău.

Se produce puțin în țara asta. Și nu știu cine ar putea dezlega enigma: se produce puțin fiindcă nu se citește, ori se citește puțin fiindcă producția e proastă? Nu știu; dar ceea ce se poate constata ușor e că — afară de excepții rare — talentele reale ies în evidență și se impun cu toată rezistența mahalalelor literare, pătimase și invidioase.

* * *

Volumul dlui Vlahuță, *Din goana vieței*, nu-i o lucrare de *longue haleine*, nu-i o lucrare din acelea care-s menite să facă zgomot și să rămână în literatură ca operă nepieritoare. E o colecție de bucăți mici, drăguțe, pe care le citești ușor și care

¹ *Din goana vieței* de A. Vlahuță, Editura librăriei E. Graeve et Comp., București (n.a.).

nu trăiesc decât o viață foarte scurtă, menită numai să păstreze numele autorului, nu să-l mai înalțe. Dar, oricum, în bucățelele astea mici se vede cale de-o poștă mâna care le-a croit. Puiul de vultur, oricât de mic, nu se poate confunda cu bufnița, și o scânteie de lumină electrică face mai mult decât 10 lumânări de seu. E altă factură, e altă mână.

Sunt șapte profiluri în versuri: Daniil, bătrânul stareț, care s-a înfruptat cu vârș și îndesat din toate cele lumești și asupra căruia apasă acum, la bătrânețe, spaima morții, care-l face smerit; Mișu, cavalerul parfumat și sclivisit, care-și trăiește viața ca toți cei deopotrivă lui, spunând banalități cocoanelor pe la băi, ducând-o de azi pe mâine prin expediente și sfârșind prin a o șterge incognito, fără să fi plătit chiria, spre marea dezolare a păpușilor ambulante care se distrau cu Mișu cel politicos și burduf de codul manierelor elegante; Dancu, ofițerul care-și bate toată ziua vistavoiul¹ și care aleargă veșnic după vânătoare de zestre, până ce i se înfundă cu două palme pe care le încasează de la un rival, și își răzbună... bătându-și iar vistavoiul; vine apoi Sander, fantele de tobă, bogat, băiat de hagi și dornic de noblețe. A luat pe nobila Aspazia, și aceasta îl tratează de sus, ca pe un mitocan parvenit; mai e Ramzes, vajnicul toreador al condeiului, criticul care ucide pe toată lumea, dar ale cărui victime sunt perfect de sănătoase; al șaselea e domnul Baraboi, care a fost pedagog, sufleur la teatru, jurnalist, birtaș, misit, iar acum a deschis un institut unde copiii sunt veșnic pedepsiți, ca să se facă economii la „ordinar” și pentru ca, a doua zi, bucătarul — complice ou Baraboi — să vândă copiilor mâncare pe sub ascuns; cel din urmă e Damian, poetul liric, trubadurul pesimist, care aleargă cu limba scoasă ca să atace pe oameni cu abonamente la revista lui, *Progresul*.

Și toate profilurile astea sunt scrise în niște versuri admirabile, armonioase, care uneori te umplu de o adâncă tristețe, cu toată

¹ Ordonanța.

nota veselă a subiectului. E o ironie crudă în versurile astea din profilul al patrulea¹, cel mai reușit, după mine:

Aspazio, Aspazio,
Sub blazonul tău mă ia
Și-ți voi pune sub picioare
Slava și viața mea!

.
Și în urmă, ce viață
De muștrări și umilinți:
Nostalgiiile nobleței,
Dorul vecinic de părinți

Și cuvinte-nveninate
Ce rănesc ca un cuțit!
Toată vina-i a lui Sander,
El știa că nu-i iubit...

Nu-i așa că-i, poate, de râs acest Sander, care, după ce a amețit lumea cu caii lui pe la curse și cu vorbele-i goale prin saloane, ajunge acum să fie tratat *du haut de sa grandeur*² de astă Aspazie, după al cărui blazon Sander a suspinat atâta, pe care n-a luat-o decât pentru „pergamentul aurit”? Și, cu toate astea, nu știu, factura versurilor, sensul lor, așezarea cuvintelor, e ceva care-ți dă fiorii unei tristeți adânci, mai puternică decât sarcasmul ce poetul aruncă asupra acestui sportmen celebru...

* * *

După profilurile în versuri vine o serie de schițe. Nu știu la care din ele ține mai mult autorul; dar aceea care-ți lasă o impresie mai adâncă, aceea care te pune mai mult pe gânduri e cea mai scurtă dintre ele: *La vitrina fotografiei Mandy*.

Autorul trece pe la vitrina fotografiei Mandy și se oprește un moment ca să privească. Aceea ce-l lovește mai mult sunt

¹ În orig., greșit: al șaptelea.

² De la înălțimea măreției sale (fr.).

fotografiile copiilor costumați. „Figurine mici, palide și bucălate, sub largi tricornuri panașate, fetițe de câte 5 ani, aproape strivite sub gâteala grea și umflată a unei *dame istorice*, țânci de abecedar, fuduli și zăpăciți în peruci pudrate, scoțând din gulerele horbotate un gât subțire ca mâna și-un căpcean cât o portocală, cavaleri medievali, conți și Robespieri, mititei și speriați, cărora li s-a recomandat să stea frumos, să nu-și vâre degetele în nas și să-și păzească hăinuțele. Ce gătiți sunt, ce parfumați trebuie să fi fost și cu ce mândrie trebuie să se fi rotit a doua zi printre camarazii lor, care n-au fost nici prin vis străbătuți de asemenea senzații de moliciune și de bogăție.”

Parcă vezi, în aste câteva rânduri, întreg tabloul. Și acum, după ce a privit mult, autorul se întreabă cu drept cuvânt:

„Ce vor deveni acești copii răsfățați, ale căror simțuri se blazează așa de timpuriu, a căror atenție e absorbită de splendoarea luxului și găteliilor femeiești și ai căror nervi delicați își deschid gurile și pompează din atmosfera caldă a buduarelor toată moliciunea și frivolitatea unei rase decăzute!”

Fără îndoială, cugetarea asta, elanul ăsta nu-i al unui om obișnuit. Un domnișor oarecare, un donjuan care face versuri pentru ca să ajungă mai ușor subprefect ori pentru ca să ia cu asalt zestrea unei june din lumea mare, ar fi exclamat în fața tabloului: „*Sont-ils gentils ces mioches!*”¹

Vlahuță, însă, se revoltă, Vlahuță e cuprins de grijă în fața mascaradei ce se joacă pe spinarea nenorociților pe care niște părinți ușuratici îi îndrumază pe povârnișul prefăcătoriei și al luxului molatec.

M-a izbit adânc când am citit rândurile astea. Când eram mic, am fost și eu — adică m-au dus și pe mine — odată la o mascaradă de asta, care se poreclește în lumea *high-life bal costumé*. Ei bine, toți prietenii mei de atunci sunt azi niște nătăfleți incapabili de o muncă serioasă. Unul din ei s-a sinucis după ce a pierdut la Bursă, unul a fugit cu o actriță în America,

¹ Sunt drăgălași acești micuți! (fr.).

având, bineînțeles, grija de a devaliza mai înainte contuarul lui tat-său, un altul e acum birjar la Viena, pentru că a tocat tot ce a avut în cărți și... în ce se toacă, al patrulea e căpitan și-și bate-n fiecare zi vistavoiul, ceilalți... duceți-vă-n orașul meu și-i vedeți: nasuri în vânt, pantaloni caraghioși, amestind lumea la alergările de cai, ca și cum vor și mai mult să arate că și caii pot face ceva pe lumea asta, numai ei nu!

Are dreptate Vlahuță!

Aveam de gând să scriu odată tot niște impresii de la vitrina fotografiei Mandy. Pe mine mă izbise altceva: toate femeile frumoase din București sunt expuse acolo, nu știu dacă intenționat ori ba; știu numai că e o exhibiție de sânuri decoltate, de sprâncene făcute cu chibritul, de ochi dungați pe sub gene, o exhibiție, care nu-i departe de exhibiția cărnurilor de la măcelărie. Ei bine, toate ființele astea, care ar fi putut, poate, să fie niște soții virtuozose și niște mame perfecte, care ar fi putut chiar să slujească în omenire unor cauze sfinte, sunt niște nenorocite din pricina educației ce au primit. Una, o frumusețe îngerească, e nevasta unui *monser* sec ca însuși vidul, alta-i măritată după un ofițer brutal și înfumurat, o a treia își istovește frumusețea pe sânul unui bătrân decrepit, a patra, ca să-și poată plăti luxul de care e nevoie în lumea lor, trece din mână în mână, păpușă atât de frumoasă și atât de nenorocită! Ce păcat de atâția ochi frumoși, care-și sting astfel luminile!

* * *

Urmează apoi *File rupte*, bucăți scrise în treacăt, note prinse zi cu zi, inspirații de o clipă, fără pretenții și fără nici un gând. Dar și din ele răsare aceeași notă de bunătate de suflet, de melancolie adâncă pentru cei ce suferă, de înduioșare tristă pentru durerile lumii. Și, mai presus de toate, o notă clară vibrează, iubirea nemărginită a scriitorului pentru nenorocitul țăran. Prigonit, înșelat de toți, lovit în viața de toate zilele de mâna nemiloasă a tuturor celor ce trăiesc din munca brațelor lui, săteanul are la Vlahuță nu numai un interes deosebit, dar în inima scriitorului toate durerile și toate amarurile săteanului

se răsfâng adânc și vibrează de un răsunet puternic, ale căror undulații se scurg prin pana-i atât de viguroasă.

Este un punct de observat în *Goana vieței*. Din ce în ce Vlahuță devine omul *lumei nouă*. Începând prin a fi pesimist, el face din ce în ce câte un pas înspre ideile care zguduie lumea modernă. Vlahuță n-a fost niciodată mai *triumfător*. Poetul plin de talent, amărât până-n suflet, dezgustat de nedreptatea enormă a veacului și de enorma suferință a mulțimii, a făcut întotdeauna să vibreze coarda nemulțumirii. La început, slab și dibuind de-abia în lume, nemulțumirea-i se traducea în accente lăncede, plâns al unei inimi sfâșiate, dar slabe. Mai în urmă, poetul s-a înarmat mai mult, el a văzut bine de unde vine răul, care-i leacul și... *Curentul Eminescu, Unde ni sunt visătorii?* și *Din goana vieței* îl ridică mai sus de plângerile de poet, îl fac să vadă clar și să strige la deșteptare celor ce dorm...

Firește, ceea ce fac aici nu-i decât o recenzie, o bibliografie, nu o critică analitică. Un singur lucru am avut de gând să limpezesc: să arăt volumul așa cum e el și mai cu seamă, plin de mulțumire, să constat că — încetul cu încetul — talentele reale și inimile bune nu pot să nu fie influențate de mișcarea uriașă, de grandioasa deșteptare a mulțimii apăsate.

Nici nu putea fi altfel: în inimile bune, în inteligențele superioare, orice impresie e mai puternică decât în mijlocia banală și searbădă.

„NOTE ȘI SCHIȚE”¹

Când autorul *Noptii furtunoase*, al *Scrisorii pierdute* și al lui *Conul Leonida* a dat la lumină *Năpasta*, a fost o neîncredere aproape generală și anticipată în publicul care-l aplaudase cu câțiva ani în urmă. Din toate părțile n-auzeai decât: „Ei, aș! Caragiale și dramă! Auzi comédie!” Și neîncrederea asta a publi-

¹ *Note și schițe* de I.L. Caragiale, Editura librăriei Sfetea, București (n.a.).

cului, care nu putea ierta veselului Caragiale încercarea-i de a-l face să plângă cu Ion Nebunul, a continuat la unii chiar după ce au văzut ori au citit drama. Nu vreau să zic că *din pricina asta* a căzut *Năpasta*, ci numai caut să arăt cât e de ușuratică judecata obștii cititoare în materie de artă. Căci pentru puținii aleși din mulții chemați, *Năpasta* este și va rămâne cea mai merituosă dramă românească ce s-a scris vreodată.

De la *Năpasta* și până-acum, Caragiale caută, pesemne, să-nvingă credința asta a publicului cum că nu-i dat autorului *Noptii furtunoase* să-și încrețească fruntea, și — una după alta — au apărut *Făclia de Paște*, și *Păcat*. Acum în urmă — încă o lovitură — Caragiale a scos *Note și schițe* — cea mai mare parte publicate în răstimpuri prin unele gazete din București. Cu orice preț, spiritualul autor vroește să ne aducă lacrimi în ochi. Și reușește.

Citind volumu-i din urmă, nu știi să spun care din doi e mai talentat: Caragiale care râde, ori Caragiale care plânge?

Iaca, de pildă, două bucăți: *În Nirvana* și *25 de minute*. Sunt ieșite din același condei, sunt publicate în același volum — puse, parcă, dinadins pentru comparație — și, cu toate astea, nu poți să spui că una ori alta din ele e cea mai bună — încât, la urma urmei, sentința atârnă de dispoziția ta sufletească, și nu poate fi privită ca judecată, ci ca părere. Un altul le va citi și el pe amândouă și va admira mai mult pe aceea pe care tu o găsești inferioară.

În Nirvana vezi toată amărăciunea unui suflet chinuit; tot amarul artistului care a înțeles pe Eminescu și care se vede el însuși aproape în aceeași stare, copleșit și întrecut de mișuna de secături ce se agață în sus, pe scară, până-n vârful piramidei, și privesc apoi, de acolo, cu tot cinismul târătorilor cocoțați. Și atunci, într-unul din ceasurile astea în care artistul vede negrul ce-l înconjoară într-o țară de băcani sau de monșeri și privește cum se ating aceste două extreme, într-unul din ceasurile astea el scrie despre colegul ce s-a stins, uitat de aceia pe care i-a adăpostit sub aripile lui:

«În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligență, cel mai mâhnit suflet în trupul cel mai trudit! Și dacă am plâns când l-au așezat prietenii și vrăjmașii sub «teiul sfânt», n-am plâns de moartea lui; am plâns de truda vieții, de câte suferise această iritabilă natură de la împrejurări, de la oameni, de la ea însăși.

Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit și de foame. Da, dar nu s-a încovoiat niciodată: era un om dintr-o bucată și nu dintr-una care se găsește pe toate cărările“...

Iar apoi — definitivă răzbunare și mângâiere slabă — el scrie plin de mândrie și înseninat de vedenia izbândeii finale:

„Generații întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Șerban-Vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme, și o bucată din care să scoți un alt Eminescu nu se va mai găsi poate.“

Nu-i așa că suntem departe de explicația Conului Leonida asupra evoluției fandaxiei în ipohondrie! Și, cu toate astea, e aceeași mână, mână de maestru, care a scris rândurile astea, ca și pe acelea. În ziaristica noastră nu-mi aduc aminte să fi citit de multe ori un articol, atât de simțit și atât de „lucrat“, ca *Nirvana* asta a lui Caragiale. Și, cu toate astea, nu-mi aduc iarăși aminte să fi râs vreodată mai mult ca de cursul de istorie contemporană al Conului Leonida, care explică consoartei dumnealui cum papa a pus pe „Galibardi“ de i-a botezat un copil.

Iar dacă-ntorci numai câteva file de la articolul ăsta, dai peste *25 de minute*. Povestea e scurtă: Vine vodă într-un oraș de provincie. La gară-l întâmpină autoritățile și cocoanele din societate (mă rog, nu toate femeile sunt din societate!). Între aceste cocoane e, firește, în rândul întâi soția locțiitorului de prefect. Venerabila matroană — parcă o văd! — știe că o damă care se respectă nu trebuie să tacă din gură când se găsește în societate, ci să vorbească — fie chiar și prostii, numai să vorbească. Și deodată, nici una, nici două, începe a turna o serie de gogoși de salon. Și cum salonul în care onorabila și-a făcut „deducația“ a fost, pesemne, în vreo mahala oarecare, discursul e de calibrul următor: „Am auzit, dragă, — zice doamnei, nevasta directorului — că ați fostără cam bolnăvioară!

Mi-a părut grozav de rău... Încă îi ziceam lu dom profesor, amicul nostru, zic: vezi dumneata, dacă o prințesă, și tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu, dar noi,ăștia! Dar acu te-ai făcut bine... Se vede... Fie, că frumoasă ești! să nu-ți fie de deochi! să trăiești!...

Totdeodată unul dintre copiii domnului director, care privesc foarte curioși pe suverani, își scobește o nară cu degetul. Mama îi dă o palmă peste mână: „Nu ți-e rușine să bagi mâna-n nas?! Șezi frumos! te vede madam Carol!”

Și așa mai departe, pe tema asta, urmează mai tot volumul: *Temă și variațiuni, A zecea muză și Din carnetul unui vechi sufleur.*

În toate, aceeași vioiciune de spirit caracteristică celui mai inteligent autor român.

Cu toate astea, tot spiritul acesta revărsat cu profuziune în volum nu-i în stare să întunece partea serioasă, *Nirvana, Ironia și Două note.* Asta-i o dovadă că talentul nu întreabă nici ce gen place publicului, nici de trecutul autorului. Și apoi, în orice manifestare a unui om de talent — fie ea în orice gen — se cunoaște marca fabricii.

Fără îndoială, Caragiale nu trebuie judecat după *Note și schițe*, oricât de bun ar fi volumul acesta. În țara noastră, unde nu o operă de artă, dar nici o gazetă nu se poate susține prin ea însăși — fac amendă onorabilă în ce privește *Universul* — o carte nu se scrie nici când, nici cum vrea autorul. Când știi cu câte piedici ai de luptat pentru ca să asiguri viața operei tale și cât trebuie să te frământă pentru ca să ți-o lansezi, nu-ți vine nici să publici pe alese, nici să stai mult la tocmeală atunci când prilejul ți se înfățișează. Aș! Ai găsit un editor care se însărcinează să dea unei producții de-a ta viața vitrinei, repede la scris, și nu te codi mult, și nu sta mult să alegi, căci adeseaori un editor e mai variabil ca un barometru și te-i pomeni că-și schimbă gândul! Nu suntem în Franța, unde o carte bună are 50 de ediții, care-ți produc atâta cât să te poți odihni ani întregi și să scrii pe-ndelete, să ștergi, să adăugi, să faci toate preparativele trebuincioase unei nașteri fără pericol.

Așa fiind, e ușor de-nțeles pentru ce unele bucăți *Din carnetul unui vechi sufleur* nu sunt așa cum ar fi putut să fie — bucată de Caragiale. Editorul era găsit, vremea nu putea fi pierdută, căci nu se știe ce aduce ziua de mâine și nu se știe când va veni fiul omului, Editorul-Mesie. Când ai pățit-o o dată, când ai dat *Păcat* la *Universul*, n-ai vreme să aștepți „momente de inspirație” pentru ca să produci o lucrare care să te satisfacă și pe tine, și pe puținii aleși care știu să aprecieze bucățile de o valoare serioasă, reală.

Bineînțeles, astea toate nu însemnează că bucățile *Din carnetul unui vechi sufleur* nu merită să fie iscălite de Caragiale. Deloc; căci, precum am zis-o, marca omului de talent se cunoaște cale de o poștă în orice producție a lui, fie cât de neînsemnată. Vreau numai să explic celor ce s-ar întreba pentru ce Caragiale n-a publicat alte lucrări mai de valoare în volumul acesta. Atâta tot. Trebuie să cunoști *les dessous* în chestie pentru ca să-ți poți da seama de ce e așa și nu altfel.

De altmintrelea, cine cunoaște pe Caragiale, cu neîntrecutu-i talent de *causerie* spirituală, trebuie să fie perfect mulțumit că el și-a publicat crâmpielele astea de amintiri. Citindu-le, vezi pe Caragiale veșnic în vervă, mereu gata să-ți povestească o amintire din vremea când întârzia jucând biliard, pe când Pascali îl aștepta la teatru ca să vină să sufle. Și toate astea povestite de el, așa cum numai el știe.

* * *

Vorbeam deunăzi cu dânsul despre un birtaș din București. Și-mi spunea lucrul ăsta, amestec de ironie și de dezgust: „Acum 25 de ani, când am venit în București și am intrat sufleur la teatru și corector la *Telegraful*, a venit și Nae de a intrat băiat pă pricopseală la birt. Ce-am ajuns eu și ce-a ajuns el?”

Și așa e. Nae băiatul e azi om cu stare — cel puțin o sută de mii de lei capital — pe când Caragiale al nostru e proprietarul unei perechi de ochelari și... nici al volumelor pe care le-a scris, pentru că alea sunt acum proprietatea editorului.

Nu-i așa că e deștept bărbat d. Danieleanu, profesorul universitar care scrie în albumul presei că n-ar voi să trăiască în altă epocă decât în cea actuală? În adevăr, mai nostimă epocă nici că se poate! Musiu Nae, care nu știe pe de rost decât „îndată!”, „vine!”; musiu Nae, care n-a învățat din gramatică decât numele de mâncăruri și din aritmetică numai adunarea, e azi *dom Nae*, alegător în colegiul I — pe când Caragiale, care și-a frământat toată viața ca să lase un monument cu care, odată și odată, ne-om putea mândri că la 1892 aveam o literatură serioasă, Caragiale e văzut de toată lumea lui dom Nae ca un zgârie-hârtie de rând, pe mâna căruia n-ai lăsa conducerea unui „magazin de coloniale și delicatese”.

Fără doar și poate, degeaba ne batem capul și cei cu mai mult, și cei cu mai puțin talent: e vremea băcanilor și a cârciumarilor, cea mai nesuferită rasă!...

Să nădăjduim, cu toate astea, că un curent serios se va forma și că literatura nu va mai fi numai un obiect de lux pentru câțiva *gourmés* intelectuali.

ARTA NOASTRĂ

Odată avusesem un vis frumos, și greu de împlinit, ca toate visele frumoase: un ziar literar în care să încapă toate ideile și toate direcțiile, unde să nu fie vrajbă și culise politice, un ziar care să atragă și să pasioneze toată armata de tineri ce se pierd prin redacții sau prin lume.

Făcându-mi-se azi cinstea deosebită de a mi se încredința direcțiunea literară a *Adevărului*, visul acesta, pe care nu îndrăzneam să sper a-l ajunge, s-a împlinit aproape.

Mulțumirea și nețărmurita mea mângâiere sunt ușor de înțeles de către toți aceia care, ca și mine, și-au purtat bagajul de proletar, puterea de muncă din tabără în tabără, umplând coloanele albe cu o proză al cărei dezgust nu te părăsește niciodată. Nu cunosc nimic mai sfâșietor ca dezgustul de propria ta proză.

De câte ori, în adunările noastre literare, în care câțiva ne întâlneam adese, nu ne-am exprimat cu toții mâhnirea adâncă și adâncă desperare de ceea ce facem — sau, mai bine, de ceea ce nu facem.

Și lucrul e foarte explicat. Au apărut odată pe scena literară câțiva artiști despre care se vorbea cu mult entuziasm. Ce s-au făcut? Pe mai toți i-a înghițit politica. Artiștii cei mai buni au dispărut, luând cu ei toată strălucirea care ne orbise o clipă. Și, ce e mai trist, au rămas o sumedenie de figuranți, o sumedenie de „domnule conte, masa este servită”.

* * *

Când trăiești în mijlocul societății și când nu ești străin de toată activitatea ei, revolta asta platonică împotriva politicii nu are caracterul unei simple nemulțumiri fără explicație.

În vremea-n care trăim, societatea trece prin niște frământări uriașe. Neegalitatea socială, cu toate relele ce decurg dintr-însa — asuprirea omului de către om, lupta crâncenă pentru eternul blid de linte, lipsa de cultură, imposibilitatea idealurilor transcendente, distrugerea sentimentelor morale și artistice — nasc o nemulțumire generală. Aproape toate manifestațiile culturale și politice poartă pe ele marca acestei nemulțumiri.

Ziceți-i antisemitism, pesimism, socialism, anarhism, ziceți-i oricum, nevroza socială rămâne ca o caracteristică a epocii de descompunere în care trăim. Toate stările de tranziție, toate provizoratele sociale dau naștere la sentimente și la porniri care nu și-ar putea avea locul într-o stare normală.

Și, precum la boala modernă care se numește neurastenii factorii patogenici sunt excesul de zbucium al sistemului nervos și predispoziția creată de ereditate, tot astfel această uriașă nevroză a lumii întregi e datorită unei frământări excesive și unei predispoziții ereditare a organismului social.

Când dar vroim să vindecăm răul, combătând un fenomen local în loc să atacăm multiplele cauze care, laolaltă,

alcătuiesc rădăcina bolii, facem o mare greșală de tratament, pornită dintr-o etiologie¹ greșită.

Să porți cu tine dezgustul de politică, fără să-ți dai seama că politica asta este și ea urmarea fatală a unor împrejurări fatale, este să te condamni la inacțiune, să-ți impui pasivitatea tembelă a celor fără vlagă.

Voiți în adevăr înmormântarea acestei dezgustătoare politici? Luptați să îndrumați tineretul — tineretul cel cu talent — pe alte căi.

Lipsei complete de ideal, care este caracteristica politicii a cărei aspirații se mărginesc într-o subprefectură, opuneți idealurile mari și generoase, al căror triumf va îngropa sub năruiala întregii clădiri putrede și specia de politică a pântecelui.

Omenirea toată, care tremură și plânge, omenirea-n lanțuri și-n zdrențe cere un ideal, precum Faust cerea fericirea.

Poate arta singură să-i satisfacă acest ideal? Poți să dai tuturor nemulțumirilor acestei epoci de lux strălucitor și de neagră mizerie himera unui *perpetuum mobile* sau consolația îndoielnică a nemuririi spiritului?

Nu. Ci dacă literatura se stinge, cerșetoare nebăgată-n seamă pe la răspântii, este că ea însăși e bolnavă de anemie. Neînfrățind nici un ideal, adresându-se numai celor care și-au atins idealul de clasă, arta nu poate atrage mulțimea celor ce sufăr.

„Arta este destul de mare ca să mai aibă nevoie de alte condițiuni” — e o vorbă foarte adevărată, dar nu pentru toate epocile. Astăzi arta, dacă nu voiește să piară, trebuie să iasă din salon, să nu se mai supună formelor seci și formulelor admise, ci să îmbrățișeze toată patima lumii, tot zbuciumul acestei vieți, cu aspirațiile, cu luptele, cu nevoile, cu lacrimile și cu bucuriile ei.

Și numai după izbânda idealurilor mari va veni izbânda artei, și va putea și dânsa să îmbrace haina senină a veseliei.

¹ *Etiologie* — studiu asupra cauzelor lucrurilor. Ramură a medicinei care studiază cauzele bolilor.

* * *

Toate astea nu exclud arta în sine și pentru sine.

Adevărul literar va fi o tribună liberă pentru toate direcțiile literare prevăzute cu marca talentului. Atât mai bine pentru cei ce vor putea face două lovituri dintr-o dată... *Felix qui potuit*¹...

C. DOBROGEANU-GHEREA

Exemplul cel mai rar al omului impus prin propriile lui merite.

Const. Dobrogeanu-Gherea s-a născut la 21 mai 1855 în gubernia Ekaterinoslav din Rusia.

A studiat acolo până la vârsta de 19 ani. Convinș de ideile de regenerare care cutremurau pe atunci, și cutremură și azi, împărăția țărilor, a fost urmărit de autorități — ceea ce l-a făcut să vină în România.

Viața lui aci este o întregă epopee, în care mizeria și idealul se țin lanț. Și a știut să învingă toate primejdiile.

La 1877 a fost furat de spionii rusești din Galați și dus în Siberia. De acolo a fugit și a ajuns în Norvegia, de unde s-a putut întoarce în țară în urma intervenției lui C. A. Rosetti, care îi purta multă stimă și multă admirație.

Alte mizerii și alt zbucium.

A debutat în publicistică printr-o serie de articole economice în *Revista socială* de la Iași. Articolele lui, extrase apoi în broșuri, au pus temelia socialismului științific în România și au distrus toate clișeele economiștilor reacționari.

În literatură a creat critica analitică, pasăre necunoscută la noi ,până la dânsul. Stomac *nec plus ultra*²: a înghițit pe Maiorescu și... a dezgھیit pe Filipide.

Studiile critice l-au făcut cunoscut și admirat. Au făcut școală.

Urât de spiritiști, e iubit de oamenii de spirit.

¹ Fericit cine poate (lat.).

² Nu mai departe (lat.). Se întrebuintează de regulă spre a arăta că ceva este neîntrecut.

În momentele de față are nostalgia Elveției, de unde s-a întors alaltăieri, și visul volumului al doilea din *Literatură și știință*, pe care-l va scoate în curând.

Îl iubesc toți, ca pe un frate mai mare — și mai cu minte.

Poartă ceasornic de argint și inimă de aur.

A moștenit de la ruși dragostea fără prihană, melancolia fără comentarii și ceaiul fără zahăr.

Se acordă un premiu cui o întâlnești un om mai blând, mai iertător și mai altruist.

Semne particulare: îi lipsesc fumurile și un picior.

Autorii favoriți: Shakespeare, Tolstoi, Taine, Ibsen și Karl Marx.

BENE-MERENTI

Am citit mai zilele trecute în *Monitorul Oficial* că d. Cristu Negoescu a primit medalia *Bene-merenti* pentru lucrările sale literare.

Vă puteți închipui disperarea mea, nu pentru că d. Negoescu a primit o medalie, dar pentru că nu aflasem încă de lucrările literare ale medaliatului.

Să ai pretenția că faci și tu literatură, că, în tot cazul, urmărești ce se tipărește prin cărți și prin gazete, și, când colo, să nu știi că în țara ta trăiește un scriitor cu numele de Cristu Negoescu și că scriitorul acesta a produs atâta încât a meritat să i se dea din partea guvernului o medalie specială.

Și atunci... fuga la librării, fuga pe la prieteni.

— Mă rog, am să vă fac o rugăciune mare!...

— Ce e?

— Uite ce e... Dar să nu râdeți de mine... Mi-e rușine să vă spun.

— Lasă rușinea la o parte, între prieteni...

— Voi spune: știți voi ce-a scris scriitorul nostru Negoescu? Eu n-am aflat încă... Mi-e rușine...

În fața acestor întrebări și mai ales în fața confuziei mele, bieții prieteni au rămas și ei trăsniți: nu știau nici ei.

La librării, același rezultat.

Tocmai târziu, la pagina a patra a unei gazete am găsit catalogul unei librării din Ploiești. În catalogul ăsta am găsit *Bucăți alese* din diferiți autori, aranjate de Cristu Negoescu.

M-am luminat.

Dar confuzia mea s-a schimbat într-o adâncă uimire.

O fi oare de ajuns să culegi câteva bucăți din diferiți autori, pentru ca să capeți o medalie literară? Asta să însemneze *Bene-merenti*?

E drept că chipul cum marele Negoescu a știut să culeagă bucățile alese n-a fost deloc ales, așa că bieteile *Bucăți* au rămas nevândute de atâția ani de când cutreieră rafturile tuturor librăriilor. Dar nu-i mai puțin adevărat că oamenii de talent au apreciat valoarea acestei opere: dovadă Institutul Negoescu, care a împins elevelor lucrarea omului de la Ploiești.

Totuși, eu am rămas nedumerit până în ziua de astăzi: ce are a face fosta retorică și cu *Bene-merenti*?

* * *

Atunci am început să mă gândesc: cine are în țara noastră mai sus-pomenita medalie și cine n-o are?

Și am găsit că n-a avut-o Eminescu, n-o are Gherea, n-o are Vlahuță, n-o are Barbu Delavrancea, n-o are — afară de Caragiale — nici unul din literații noștri de valoare.

În schimb, o găsim pe pieptul lui Pătrașcu, lui Zaharia Antonescu, [...] și lui Cristu Negoescu.

Atunci care este însemnarea acestei medalii? Pentru ce a fost ea creată?

Fără îndoială, aceia care au găsit că-i bine să se facă o medalie literară au avut intenția să distingă pe scriitorii cei de talent din cei nuli sau mediocri.

În cazul acesta, scopul, fără doar și poate, este atins: se va ști de azi înainte că *Bene-merenti* este distincțiunea pe care o capătă nulițăile și mediocritățile spre a se deosebi de scriitorii fără brevet, dar cu talent.

Lăsând însă gluma la o parte, sunt triste reflecțiile ce-ți vin în minte când observi cum cei de sus știu să aprecieze și să răsplătească pe scriitori.

E de ajuns să fii divorțat de talent, să nu fi produs în viața ta nimic alt decât o gălăgie infernală, să fi frecventat cu succes școala târâirii, să te fi plecat până la vârful ciubotelor celui dintâi stăpânitor vremelnice al unui minister, pentru ca să-ți curgă toate onorurile și toate favorurile care fac fala găgăușilor.

A, e întristătoare școala asta oficială! Și dacă uneori o dreaptă revoltă ți se naște în suflet când vezi mulțimea nihilistilor intelectuali năpădind ori pe unde e o cinste ușoară de căpătat, de la o vreme te cuprinde dezgustul de tot ce poartă ștampila stăpânirii.

Mai la urmă e mai de laudă un negustor care-și afișează medalia de argint obținută la expoziția cooperativelor române decât toată puzderia asta de literați, care de abia știu a sloveni și care au căpătat, fără nici o onoare, o medalie de onoare. Cel puțin marfa negustorului a trebuit să existe și să fie supusă unui juriu. Literațiiăștia însă n-au produs nici o iotă și n-au trecut prin mâna nici unei comisii examinatoare.

Atâta este adevărat, că nimic nu scapă neprihănit de încape pe mâna oficialilor.

IUBIREA ÎN POEZIE

Nu trebuie să surprindă pe nimeni faptul că, mai ales în versuri, iubirea joacă rolul principal, iar toate nenorocirile, toate durerile și toate năzuințele omenirii sunt aruncate pe un 'plan depărtat.

În marele tablou al lui Tizian *Amorul sfânt și amorul profan* sunt reprezentate cele două feluri de iubire: amorul sfânt e înfățișat printr-o femeie blondă, îmbrăcată, cu o privire gravă și gânditoare, în fundul unui peisaj se zărește un cavaler. Amorul profan îl exprimă o altă femeie — de astă dată nu-i blondă — voluptoasă, și care, încinsă doar cu o centură albă, privește la un copil ce se joacă în apă.

Ei bine, oricum am socoti iubirea, ea a jucat și va juca veșnic pe lume un rol pe care nici un alt sentiment nu-l joacă. De la concepția estetică a lui Platon și până la cea absolut fiziologică a lui Schopenhauer, amorul a trecut prin tot felul de speculații ale dialecticienilor, ale filozofilor și savanților.

Cu toate astea, oricâte transformări ar fi suferit concepțiile, sentimentul a rămas. Fără îndoială, acest sentiment, privind pe oameni, oglindește și el toate credințele și toată morala diferitelor epoci. Există un amor antic, unul medieval și unul modern; nu-i mai puțin adevărat însă că fondul pasiunii e același în toate vremile și la toate popoarele.

De pildă, Didon, Heloisa, Werther, Sapho, Nejdanov, deși iubesc în moduri diferite, sunt rezultatele aceleiași patimi. Păgânul Virgiliu, romanticii Rousseau și Goethe, naturalistul Daudet și gingașul modernist Turgheniev, toți sunt pătrunși de eterna simțire a dragostei atunci când concep pe eroii lor — deși fiecare e copilul veacului lui.

Și cum ar fi cu puțință să fie altfel? Pentru ca o lucrare de artă să aibă valoare, cea dintâi condiție este, poate, aceea ca artistul să o simtă, să fie încălzit de subiect. Și ce poate fi mai simțit decât acest

...instinct atât de van

Ce se-abate și la pasări de vreo două ori pe an,

cum ar zice marele Eminescu, cum ar zice genialul Schopenhauer...

Ba, dacă iubirea se manifestă în toate lucrările, chiar și în acelea cu care se ocupă *Poșta redacției* noastre, lucrul e neapărat să fie așa. Căci emoțiunea fiziologică, care la unii se traduce prin versuri, la alții prin acte de domeniul medicinei, se arată de pe la vârsta de 12 și 15 ani; pe când ideile mari, gândurile de luptă socială ori politică vin tocmai hăt-târziu.

Precum e natural ca la vârsta de 3 ani să fii puțin convenabil cu dădaca, e tot așa de natural ca la vârsta de 15 ani să simți „instinctul pasărilor” — atât mai bine dacă te dedai numai la versuri.

Toți acești versificatori prin impulsuni fiziologice ar putea să spună ca Pippo al lui Musset:

*J'ai le coeur de Petrarque et n'ai point son genie!*¹

Și, pe câtă vreme Adam va fi mușcat din pomul oprit, iar Eva va fi „coastă din coastele lui”, toate teoriile grave și toate consiliile paterno-medicale nu vor fi în stare să oprească atentatele la bunele... versuri.

Ca să parodiez o vorbă a lui Schopenhauer, versurile sunt pentru băieții de familie „supapa de siguranță”. Deci lăsați pe copii să facă versuri... E un joc atât de inocent!

* * *

Este însă un alt punct de vedere. Tendenționismul de care vorbesc nu exclude lirismul. Dar, precum în poezia păgână nu se vorbește de calitățile femeii; precum în solemnele bucăți ale cavalerismului femeia nu-i femeie, ci doamnă; precum în plângătoarele opere ale lui Chateaubriand ori ale lui Lamartine e vorba numai de frumusețe; precum în *Sapho* ori în *Le collage* al lui Paul Alexis e în joc numai voluptatea, tot așa noile concepții despre rolul femeii vor aduce în mod fatal o altă poezie.

Fără îndoială, nu poruncim tinerilor să-și închipuie iubirea altfel demn și-o închipuiesc. Dar când ideile noi vor fi pătruns proletariatul cult, din clasa căruia mai ales apar artiștii, atunci această poezie nouă, această nouă concepție economico-filozofică se va impune. Și lirismul va merge alături cu știința socială, el se va înălța de la o cântare de cocoș la cântul conștient al unei iubiri superioare.

Pân-atunci, frumoasă Venere, întinde-ți brațele de marmură!... Iubirea cea nouă nu-i rezervată unei tinerimi fără entuziasm. Nu fiii burghezimii, crescuți în atmosfera nesănătoasă a senzualității precocă, vor putea da iubirii eterna haină strălucită a unui sentiment superior, a unei mărețe concepții.

Se va topi în vâltoarea patimilor bolnave generația istovită, care a moștenit, în mijlocul mizeriei celor mulți, lenea de

¹ Am inima lui Petrarca, dar n-am geniul său! (fr.).

gândire și moliciunea orientală a veacului de ghiftuiți, și va răsări o tinerime care va renaște poezia, renăscând toate sentimentele.

CONVORBIRE CU GHEREA-DOBROGEANU

Duminica trecută am profitat de libertatea câtorva ceasuri ca să mă duc la Ploiești. Nu-i prea mare rizic un drum de câteva ceasuri când e vorba să te întâlnești cu cel mai superior și mai simpatîc dintre scriitorii români, cu Gherea-Dobrogeanu.

Casa din care ies volumele de critice, care au atîta înrîurire asupra literelor românești, e într-un colț, aproape de barieră, pe drumul Bucureștilor. În curte sunt flori, e popușoi și o viță-de-vie de jur-împrejurul unui chioșc de vară.

Blondul și blîndul critic era în odaia lui de lucru, o odaie mare, al cărui mobilier se compune dintr-un birou, câteva scaune de paie și două canapele. Acestea din urmă vor avea, desigur, o valoare istorică mai târziu: mulți refugiați politici și mai toți literații români de valoare au dormit adesea pe ele. Subscrisul a dormit și el — în calitate de refugiat economic.

Pe pereți sunt portrete ilustre: Sofia Petrowskaia, tînăra și eroica victimă a țarismului, privește din cadru-i simplu la fostu-i tovarăș rămas în viață.

Încolo, simplitatea odăii are ceva din înfățișarea clasicelor cuiburi ale maeștrilor antiluxiști. Cele trei dulapuri cu cărți, unde Dostoievski se întâlnește cu Zola, Taine cu Melchior de Vogue, Ribot cu Richet, Karl Marx cu Adam Smith, Spencer cu Letourneau, Musset cu Shakespeare, toți, frunțașii tuturor genurilor și tuturor neamurilor, îți vorbesc de vastitatea cunoștințelor economistului-critic.

* * *

Primirea pe care ți-o face Gherea nu seamănă cu a nici unui om pe care l-am cunoscut vreodată. E o bucurie întregă când își vede un prieten, o bucurie care se manifestă cu căldură, fără nici un fel de ceremonie.

Intrăm în casă, și cea dintâi grijă este să întrebăm ce face ceaiul. În așteptare, criticul înghite nedespărțitul bicarbonat de sodă.

Când vine ceaiul — fără rom și fără lămâie — începe interviul:

— Când iese volumul al doilea din *Literatură și știință*?

— Cred că are să iasă prin noiembrie.

— Ce materie o să aibă?

— Cred că o să am articole de Delavrancea, de Vlăhuță, Voinov, Găvănescu, O. Carp, Stavri... și toți cei din numărul trecut.

— Dumneata despre ce ai scris?

— Eu am un articol *Artiștii-cetățeni*. Vreau să arat, cu date biografice, că toți marii artiști au fost și mari cetățeni, că ei au fost întotdeauna în fruntea curentelor de luptă socială. Vreau să arăt că se înșală aceia care cred că artistul nu se poate pasiona decât pentru arta pură.

— În privința asta, știi că am scris o serie de articole. Ce zici de tendințele în artă?

— Zic că nu poți cere unui artist să scrie într-un fel ori într-altul, îi poți cere numai să se pătrundă de marile curente moderne. Și când el va fi pătruns, atunci natural că opera lui de artă se va resimți. Arta reflectă mult personalitatea autorului. Când un artist va fi și un mare cetățean, negreșit că în tot ce va produce el se va vedea ce idei are.

— Venim, vrasăzică, iarăși la influența mediului social.

— Sigur că da. Numai, sunt oameni care n-au înțeles ce am zis eu despre acest mediu. Așa, de pildă, Caragiale, în conferința pe care a ținut-o astă-iarnă la clubul muncitorilor, a afirmat că Newton nu ar fi fost Newton dacă n-ar fi avut în el scânteia genialității — ori în ce mediu ar fi trăit.

Dacă ar fi citit cu luare-aminte *Criticile* mele, eu cred că n-ar mai zice asta. În articolul meu asupra mediului social și eu spun același lucru, cu deosebire doar că dau de exemplu pe Goethe. Firește că genialitatea atârână de o sumedenie de fapte

și factori. Un eschimos adus într-un mediu european nu va înceta de a fi un eschimos; dar asta nu însemnează că mediul social nu influențează deloc, și cu încetul, asupra individului.

De altfel, aceia care nu cred în marea influență a mediului n-au decât să vin cu mine la Restaurantul Gării Ploiești, să taie șuncă, să facă de juma noaptea, să vadă dacă varza e bine gătită, să păzească sosirea trenurilor, să aibă a face cu toți pasagerii — și am vedea atunci!...

Trebuie numai să ne înțelegem: eu nu zic că mediul social e un factor unic și atotputernic. Aici e chestiunea pe care mi-o impută și Delavrancea. La unul din cursurile lui, el spunea că a atribui totul mediului social și a nu studia personalitatea autorului este o greșală.

Sigur că da. Și nu numai că așa cred și eu, dar am scris un articol întreg în sensul ăsta. Citește articolul meu din no. 1 al *Literaturii*. Știi că acolo am studiat personalitatea unei părți din scriitorii noștri tocmai pentru ca să pun în legătură personalitatea cu opera de artă. Mai mult decât atât, eu cred că fiecare producție artistică este o impresie redată printr-o personalitate. Prin urmare, departe de a reduce totul la mediul social, eu dau și personalității autorului o mare însemnătate.

— Priceput. Ia spune-mi acum, ce gândești despre publicul cititor? Făcut-a el un progres, ori stă locului?

— Nici nu-i de vorbit că mergem înainte. Acuma se formează la noi un public cititor. Suntem într-o perioadă în care lumea, sătulă de banalități, dă năvală pe lucruri mai bune. Ea consacră pe scriitorii ei favoriți, după cum se poate constata din registrele librarilor și editorilor. E vremea să lucrăm. Nu ne mai putem plânge de lipsa de cititori; cei cu talent să lucreze.

— Încă o întrebare, și sfârșesc cu tortura interviului. Nu crezi că e prea puțină solidaritatea între artiști? De ce nu s-o fi formând nici un cerc literar la noi?

— O, sunt atâtea cauze! E greu de răspuns în câteva cuvinte...

— Oricum, eu cred că luptele politice și sociale sunt între cauzele principale. Artiștii au pasiunile lor politice, așa că astea-i

fac să se certe ori de câte ori se adună... De pildă, Delavrancea liberal, eu socialist, Caragiale... cum îl știi... Cum să ne înțelegem?...

— Aici ai dreptate. Dar luptele sociale au fost totdeauna. Negreșit, însă, că artiștii sunt oameni de temperamente deosebite, iar impresiunile și credințele se exprimă la ei mai violent. Totuși, explicația cu luptele politice este adevărată, mai ales că azi suntem în ajunul unei mari reforme sociale.

* * *

Aici se încheie interviewul, care, nefiind stenografiat, e greu, firește, de publicat întocmai.

Și, cu părerea de rău că nu am mai multe ceasuri de stat în Ploiești, îmi iau rămas bun de la omul care răspândește în jurul lui atâta seninătate sinceră, în lumea asta, în care artiștii sunt... artiști... un ceas petrecut cu Gherea te vindecă de multe neplăceri ale vieții. Te simți renăscut, te simți încurajat pentru încă o bucată de vreme!...

ARTA ÎNCURAJATĂ

Literatura românească trece azi printr-o fază foarte curioasă. S-a crezut un moment, după moartea nefericitului Eminescu, că se face în așa-numita opinie publică o schimbare de idei, că lumea asta, care se îndeletnicește toată ziua cu citirea intrigilor și mahalagismelor politice, începe, în sfârșit, să se arunce pe cărțile de literatură.

Gazetele noastre politice, rușinate parcă de meseria lor, de tăcerea ce păstrasera pân-atunci față cu literatura, și-au dat drumul cu patimă, au scris articole peste articole asupra sorții literaților, asupra nenorocului de a nu fi înțeles viața vulgară a poliției și a opoziției, și-au plătit luxul de a fi și literați într-o zi. Reporterii erau stângaci în ziua aceea: în loc să comunice unde a plecat d. Lascăr Catargiu și când se întoarce d. Carp, alergau în toate părțile, să întrebe ce a scris Eminescu, ce funcțiuni a ocupat, câte decorații căpătase. O făceau pentru că asta era marfa ce se căuta în ziua aceea.

Foc de paie. Peste o săptămână, toate intraseră în linia normală: Eminescu murise, politica trăia.

Dar, cu toată liniștea gazetelor, lumea n-a putut uita ușor evenimentul groaznic: poetul care trăise în mijlocul nostru și se stinsese în mijlocul mizeriei, după ce făcuse mai mult pentru țară decât toți miniștrii sinceri, decât toți blânzii perfecți, decât toți casierii cinstiți — iertați-mi paradoxele!

Și lumea a început să se intereseze de literatură și de literați. Fără îndoială, zgomotul făcut în jurul lui Eminescu a contribuit mult la mergerea înainte a literaturii.

Dar... dacă lumea, din inițiativa ei, începe a simți nevoia de citit, ce face guvernul pentru dezvoltarea gustului acesta?

N-am de gând să fac politică, dar aș fi foarte curios să aflu prin ce se manifestă stăpânirea noastră că pricepe însemnătatea literaturii câtuși de puțin?

Din câte știu eu, înaltul guvern face și cu lucrurile superioare tot ce face cu politica. Dacă se găsește o reptilă literară care să facă frumos, dacă se găsește vreun literat gata să fabrice osanale celor ce conduc statul, apoi oricât de anoste și de sălcii ar fi producțiile acestora, guvernul se transformă într-un generos Mecena — cu banii contribuabililor.

De aceea, toți puii de pripas în domeniul literelor capătă subvenții, diurne, misiuni, hatâruri și cinste, așa că, în loc să se încurajeze scrierile, se încurajează scriitorii — cei proști, bineînțeles!

Priviți: cine conduce muzeele, bibliotecile, teatrul? Cine e trimis să studieze organizarea școlilor străine? Cui se încredințează toate misiunile culturale?

Guvernul înțelege că a încuraja mișcarea culturală a țării înseamnă a da diurne și subvenții autorilor — întocmai ca în politică! Și atunci, cine-și încovoiaie mai bine șira spinării este sigur de izbândă.

Și în loc să taie, de pildă, taxele pe hârtia de tipar, în loc să reducă taxele de timbre poștale pe imprimate, în loc să voteze

credite pentru biblioteci la dispoziția tuturor, ne pomenim cu câțiva avortoni literari, subvenționați... și asta se cheamă a încuraja artele, literele, știința!

E drept că guvernul, reprezentând numai elita socială, el nu poate simți nevoia unei literaturi naționale. Știe oare elita asta, care a rămas la Georges Ohnet ori la Alphonse Karr, că există o literatură românească?

Pun rămășag că nici unul din miniștri n-a citit măcar pe Eminescu.

AMINTIRI LITERARE GENIALUL PĂTRAȘCU

Amintirea pe care o dau aci e foarte de curând, ea n-a împlinit nici un an, așa că mi-e cu puțință să o transcriu cât se poate de adevărat.

Eram într-o seară adunați la Caragiale: dnii Barbu Delavrancea, Vlahuță, doctorul Urechiiă, Artur Stavri și... mai era și d. Pătrașcu.

Caragiale, rău ca-ntotdeauna, uitase că e boierul de gazdă și se apucase să execute sumar pe invitatul său.

În tot timpul mesei a domnit veselia cea mai zgomotoasă. Numai d. Pătrașcu, melancolic *et pour cause*¹, spunea mereu pe glasul cel mai jalnic:

— Bine, Caragiale, tu uiți că ești amfitrionul... De aia m-ai invitat la tine?

Însă *grecul* nu se lăsa, el tăia în carne vie.

După masă, alt canon. D. Delavrancea a adus vorba despre articolul pe care eternul domn Pătrașcu îl publicase în *Constituționalul* cu prilejul sosirii prințesei Maria în țara noastră. Articolul era, cu adevărat, o comedie întreagă. Era vorba în el de niște suliți vrășmașe tocite de piepturile noastre, de niște dinasticismuri lirice și oribile, și mai ales de vestitele... poene misterioase.

¹ Și pe bună dreptate (fr.).

D. Pătrașcu își avea articolul în buzunar... din întâmplare. Îl scoase, și discuția începu furtunoasă, zeflemistă, canonoasă, nimicitoare. Caragiale și Delavrancea strânseseră rău cu ușa pe autorul poenelor. Numai d. Vlahuță, diplomat ca întotdeauna, dădea mai mult fitiluri, fără să atace... taurul de coarne. Și bietul taur guvernamental scosese limba de un cot.

Peste un ceas, articolul era distrus, credeam că autorul va intra în pământ.

Dar Caragiale veghea, el nu se mulțumea cu puțin. Și deodată interpelă pe d. Pătrașcu:

— Bine, mă, ce știi tu să faci? Tu zici că ai talent? În ce?

— Da, da, să știi tu... am...

— Tu, mă?! Nu știi nimic? Ai fost diplomat la ambasada din Paris și nu știi două buchi de franțuzească!

— Eu, mă?

— Tu, mă, tu!

— Eu știu mai bine ca tine!

— Tu, mă?

— Eu!

Curajul ăsta scoase pe Caragiale din toate răbdările. El propuse un concurs pe loc, *stante pede*, între dânsul și d. Pătrașcu.

Propunerea fu primită, și una din doamnele de față le dictă o frază în românește. O frază scurtă, de vreo patru-cinci rânduri. Pe cât mi-aduc aminte, se sfârșea cam așa: „Oricât ne-ar plăcea de mult surorile noastre“... „Preferăm pe ale altora“, am completat eu.

În vreo zece minute, Caragiale a tradus-o în franțuzește; dlui Pătrașcu i-a trebuit s-o prescrie de vreo cinci ori în jumătate de ceas.

Când se desfăcură tezele, a lui Caragiale n-avea nici o greșală. A dlui Pătrașcu era oribilă, îngrozitoare și miraculoasă. Cinstit vorbind, un băiat din clasa a doua de gimnaziu ar fi tradus-o mai bine. Avea greșeli elementare de ortografie, de limbă, de gramatică, de tot ce voiți.

Atunci a fost momentul decisiv. Vlahuță, doctorul, Delavrancea, toți și-au dat drumul inimii. Caragiale era măreț.

— Tu, mă?! Tu îndrăzneai să-mi vorbești mie?! Tu știi ceva? Ești un... (aici urmează o înșirare de animale domestice).

* * *

Autorul acestor rânduri nu bea decât ceai. În seara aceea băusem vreo cinci pahare. Acuma, fie din cauza ceaiului, fie dintr-o simțire sinceră și nefabricată, știu că m-a apucat o milă adâncă de bietul om, pe care literații noștri îl sfâșiau așa de cumplit, pe când el, învinsul, se făcuse galben și de-abia îngâna:

— Bine, Caragiale, uiți că ești amfitrionul...

Nu mai puteam rezista torturii. Am ieșit în sală și — o spun cu toată rușinea — am plâns cum am plâns în timpul războiului — copil! — când am auzit că a murit primul soldat.

Caragiale, care m-a surprins în delictul ăsta de lirism, și-a bătut joc de mine și mi-a spus cam următoarele:

— Cum să cunoaște că ești tânăr! Ești mai liric ca o domnișoară... Mă, cu indivizi de ăștia nu trebuie să fii milos. L-ai văzut tu pe ăsta? (D. Pătrașcu plecase.) E un triumfător. Azi îi dai la cap, și mâine ți se cocoțează în cap. Din pricina microbilor ăstora cu poene misterioase băieții de talent nu se pot ridica.

* * *

V-am spus că lucrul nu s-a petrecut de mult. Ei bine, azi mi-aduc aminte de vorbele lui Caragiale și văd că a avut dreptate. Inima nu trebuie să vorbească în fața ăstor triumfători care se ridică întocmai ca reptilele, acățându-se. În lupta pentru trai adeseaori trebuie să calci peste cadavre, și — dacă e nevoie — calcă fără căință!

Închipuiți-vă că guvernul a înființat o școală de finanțe. Și pe când Caragiale e silit să deschidă berărie cu Mihalcea, pe când Vlahuță e plătit cu două sute de lei pe lună ca scriitor la Ministerul Domeniilor, pe când atâția alții, plini de talent și de pricepere, își sting viața în mizerie, cel dintâi om pe care guvernul s-a gândit să-l numească profesor — de limba franceză! — e... d. N. Pătrașcu!.

Aș face aici o imprecuație ca în *Macbeth*. Dar astâmpără-te, revoltă a sufletului! Țară de spanac și de reptile! Panait Macri la teatru, Neculai Pătrașcu în profesorat! Idioția acestui neam se ridică să întunece toate talentele, precum broaștele tulbură apa bălților ca să nu se vadă oglindindu-se în ea zborul măreț al vulturilor de sus!

[I. L. CARAGIALE]

Astă-seară se face înmormântarea lui I. L. Caragiale. Marele nostru dramaturg, omul căruia îi datorăm *Noaptea furtunoasă*, *Scrisoarea pierdută* și atâtea alte opere ce vor însemna în literatura aștei țări o epocă mare, se îngroapă în astă-seară — poate pentru veci!

El, care a plâns pentru marele Eminescu, atunci când neîndurata Nirvana și-a deschis brațele ca să primească pe neuitatul maestru, nu va avea parte nici de această ultimă consolare, după care au aspirat și aspiră atâția!

Gonit o viață întreagă de nenorocire, urmărit de piaza-rea ce de la naștere nu l-a părăsit niciodată, Caragiale nu poate avea în lumea asta — în țara asta! — nici măcar un mormânt ca lumea, așa cum cel din urmă proletar poate să aibă.

Nu! În țințirul trist în care artistul va fi închis astă-seară nu va crește nici plângătoarea salcie — mângâierea mormintelor — nici vântul nu va veni să cânte cu glasul sfâșietor de trist eternul poem al eternității, nici o mână amică nu va sădi o roză — nici un plâns, nici un oftat, nici o jale!

...Astă-seară se deschide în strada Gabroveni berăria „Mihalcea & Caragiale“!

* * *

Ce dureroase sunt reflecțiile ce ne vin în minte!

Se căpătuiesc în țara asta sumedenie de stâlpi ai ignoranței, o droaie întreagă de certați cu gramatica și divorțați

de talent. Toate nulițățile aduse ca un potop de țăntări de prin bălțile mucegăite, unde se bălăcesc târâtoarele, și-au găsit un colț de adăpost în milostenia blajinului buget. Caragiale, însă, n-a putut trăi în atmosfera asta de slugi și de slugarnici.

Răscoliți bugetele, cercetați operele de încurajare literară pe care le săvârșește guvernul, și veți afla tot soiul de sinecure și de avantaje oferite scapeților intelectuali.

Atâta este adevărat că niciodată contemporanii nu-ți pot ierta crima de a te fi înălțat prin gândire deasupra nivelului lor. Iar când acești contemporani sunt stăpânitori, atunci toată mediocritatea asta cocoțată în vârful piramidei n-are decât un dor, acela de a nu te lăsa să plutești pe deasupra căpățânei ei îngâmfate de propria-i înălțime.

Poate că aci stă explicarea întregii vieți de mizerii pe care Caragiale a îndurat-o toată vremea; aci e explicarea pentru ce în astă-seară găgăuții își vor putea plăti luxul de a bea în berăria unde Caragiale e tovarășul consilierului comunal Mihalcea, antreprenorul de berării și de alegeri.

O! Mutrele de acolo! Parc-am să văd consilierii comunali, burtoși ca poloboacele lui Luther, expunându-și rudimentul lor de cap privirilor altor gogoburți, lăfăindu-se ca «încurajatori ai berăriei artistice», privind de aproape pe Caragiale și spunându-i cu aerul ăla de ban protector, pe care am mai multă ciudă decât pe orice în lume:

— Mă, vere Caragiale, cum făcuși comediile alea? Știi ce? Să-mi faci și mie una pentru *dumneei*, că grozav e de mucalită la piesele altuia!

Și după ce halbele vor fi golite, cinstitul cap-de-gâscă își va putea permite chiar să strige:

— Mă, eu sunt negustor vechi! Pă mine să nu mă iei peste briceag, că te zmeiesc!

Șorțuri verzi, transformate în Wertheim cu mașină, mi-e silă și mi-e groază de voi!

* * *

Dar, dacă lași deoparte prietenia personală pentru Caragiale și admirația ce-ți inspiră autorul lui *Conul Leonida*, ce dureros te impresionează faptul acesta al scoborârii lui Orfeu la teigheaua unde Mihalcea e marele impresario și unde bacantele Consiliului comunal îl vor sfâșia mai ușor decât bacantele Infernului.

Neîndoielnic, Caragiale e un persecutat al norocului și al celor ce conduc norocul nostru în frumoasa societate pe care ne-o cântă ghiftuiți din drâmbă.

Dar... de-ar fi avut credință cât un grăunte de muștar, ar fi zis muntelui: mută-te — și s-ar fi mutat.

Ce departe suntem de la artiștii de felul lui Caragiale și până la adevărații amorezați de artă, care pot să moară, dar nu încetează de a fi ei.

Artiștii burghezi, aceia care nu scriu decât pentru dâșzii, care nu trăiesc decât din succese, din satisfacerea eului lor egoist și plin de pofte, nu pot sfârși decât astfel.

Vine la vreme exemplul acesta, pe care, vai! ni-l dă Caragiale, pentru ca să lumineze încă o dată ce e arta pentru artă.

E clară situația: sau vă veți pleca fruntea cu umilință în fața potențailor, și veți căpăta, în schimb, satisfacerea burghezești de care v-a molipsit burghezismul, sau, dacă umilințele astea vă rușinează, atunci:

— Cât dai, nene Mihalcea?

Dar este o altă soluție, mare și frumoasă: Călăuziți-vă în artă de dorul de a fi folositori mulțimii obijduite; socotiți arta voastră ca un mijloc de a aduce lumină în ungherele întunecate unde stau acei ce tremură și plâng; încălziți-vă sufletul de focul sfânt al dragostei de umiliți, și veți avea o mângâiere supremă: aceea de a fi smuls din ghearele întunericului — și din ghearele mizeriei — un popor întreg de nefericiți.

Mângâierea asta, vedeți, vă va răzbuna de toate umilințele, de toate mizeriile, de toate rănilor ce v-au însângerat inima.

Și sufletul îndurerat!...

ARTĂ PENTRU ARTĂ

Doamnelor și domnilor,

Înainte de a dezvolta subiectul conferinței mele *Arta pentru artă*, dați-mi voie să fac o introducere mică. Ea va părea nefolositoare, poate, pentru dumneavoastră, dar e de multă însemnătate pentru mine.

Voi avea nevoie pentru aceasta să fac puțină etimologie grecească, lucru puțin atrăgător, cum vedeți.

Sunt mulți care vin la Ateneu de atâția ani, fie la concerte, fie la conferințe, dar care nu s-au întrebat niciodată de ce acestei clădiri îi zice Ateneu, și nu altfel.

Zeița înțelepciunii și a artelor frumoase, Minerva, se chema la greci Atheni. Din cauza aceasta, grecii au numit Athenaion instituțiile culturale destinate acestor arte. Romanii, poate tot din cauza asta, au numit Athenaeum aceleași temple de cultură, în ele se predau diferite studii și mai ales arta oratorică.

Aceea ce a făcut întotdeauna caracteristica acestor instituții este faptul că ele erau neoficiale. Clădite mai înainte de împărați, ele se fac în urmă din inițiativa obștii. În Belgia, ateneuri se numesc astăzi liceele *libere*.

La noi, Ateneul este datorat subscripției binevoitoare a tuturor. Căci, dacă învățământul oficial are atâtea așezăminte, lumea a găsit că e nevoie să aibă și o tribună liberă, de unde să se expună vederi culturale emancipate de sigiliul oficialității.

De ce am făcut introducția aceasta?

Pentru ca să nu surprindă pe nimeni când va auzi, în astă-seară, păreri care contrazic tot ce se învață în școli, în școlile oficiale...

Și acestea zise, trec la subiectul meu.

* * *

O adâncă bucurie sufletească trebuie să simțim cu toții când vedem progresele ce săvârșește arta la noi. Redusă mai înainte vreme la discuții de cenaclu și de reviste necitite, ea părea apanajul câtorva privilegiați, diletanți ai artei. Diletanții aceștia, artiști și critici reciproci, socoteau arta un privilegiu al lor.

Dar iată că deodată arta scapă de sub tutela de clasă, se emancipează și vine, treptat-treptat, să se popularizeze la toți. Revistele se înmulțesc, ziarele sunt nevoite să se ocupe și ele de arta, toată lumea se pasionează, e ca un curent nou și puternic, care cere dreptul la viață, care se întinde peste tot.

Din curentul acesta face parte și conferința de astă-seară.

Dar, o dată cu lățirea curentului, se nasc și discuțiile infinite asupra chestiunii de a se ști ce este arta și cum trebuie ea să fie.

Cea mai însemnată dintre discuțiunile acestea este cea privitoare la *artă pentru artă*, în opoziție cu *arta tendențioasă*.

Astăzi discuțiunea aceasta e la ordinea zilei pretutindeni. În Franța, telegramele ce ne vin chiar astăzi ne spun că studenții au făcut manifestații ostile dlui Brunetière și au strigat: „Trăiască Emile Zola!” D. Brunetière este un mare vrășmaș al *artei pentru artă*; dar d-sa este, în același timp, criticul de la *Revue des deux mondes*¹, un critic reacționar, și care, dacă nu admite arta pentru artă, nu o admite nu din punctul nostru de vedere, ci pentru că ar dori ca arta să slujească ideilor reacționare.

Ce dovedește aceasta? Aceasta dovedește că se-nșală aceia care se tem să fie partizani ai artei tendențioase, socotind că aceasta este o chestiune socială. Deloc. Ea e o chestiune pur estetică — dovadă că poate fi îmbrățișată și de reacționari ca d. Brunetiere.

În adevăr, ce este *artă pentru artă*?

Unul din apărătorii ei cei mai înfocați, Théophile Gautier, o definește astfel: „Arta pentru artă este pentru adepți o muncă scutită de orice altă preocupare decât a frumosului în sine”.

Iar Littré o definește astfel: „Deviza arta pentru artă este expresiunea desperată a acelora care nu aud ecoul răspunzându-le”.

Mai pe românește, aceasta însemnează: arta pentru artă este acea lucrare în care artistul, dezbrăcându-se de toate pasiunile și emoțiunile lui de om și de cetățean, ridicându-se

¹ Revista celor două lumi (fr.).

în afară și mai presus de tot ce ne agită pe noi, și chiar pe dânsul, părăsindu-și, cu alte cuvinte, o parte din propria lui individualitate, se aruncă, în momentul creațiunii artistice, în... regiunea ficțiunilor impersonale. El face o operă din care nu se vede nici propria lui personalitate, nici înrâurirea mediului înconjurător asupra-i, nici senzațiile și ideile ce-l stăpânesc; el face o operă... frumoasă în sine, și atâta tot.

După noi, așa pusă discuțiunea, cheștiunea artei pentru artă se reduce la o cheștiune de psihofiziologie.

Și ne întrebăm: Este, oare, posibil să fi existat vreodată un asemenea artist, un asemenea om?

Dar ce este artistul? După esteticianii metafizici, arta fiind o *inspirațiune* transcendentală, artistul este un inspirat, o ființă extraumană și supraumană, care trăiește în alte lumi, în lumi eterice, vapoaze. El n-are nimic cu pământul pe care trăim noi, unde sunt lupte, pasiuni, zbuciumări și aspirații. Așa fiind, artistul nu are în vedere decât *frumosul* ideal, metafizic, transcendental, frumosul trăitor în mintea lui, pe care-l vede în ceasuri de sfântă inspirație și care scapă vederilor muritorilor de rând.

Dacă nu cu vorbele astea, dar desigur cu fondul acesta discută metafizicul.

Noi, însă, care nu admitem dubla personalitate; noi, care știm că artistul nu se poate lăsa deoparte pe dânsul nici atunci când concepe, nici atunci când creează; noi, care știm că în fiecare operă tresare tocmai propria natură a artistului; noi, care știm că suntem cu toții rezultatele mediului în care trăim, susținem că, în orice operă de artă, natura morală și intelectuală a creatorului ei se arată la lumină. Mai mult, artiștii fiind naturile alese ale omenirii, ei sunt mai capabili de a primi impresiile, de a se emoționa, de a suferi, și, în același timp, lucrările lor vor reflecta tocmai adâncimea acestor impresii, emoțiuni și suferințe. În toate operele noastre, acela care trăiește mai întâi suntem noi.

Mergând la absurd, s-ar putea zice chiar: ce însemnează artă fără tendințe și în același timp cu tendința de a face o operă frumoasă? Oare *frumosul* nu este el însuși o tendință?

Și aici ne lămurim. Nu-i vorba de a nu avea tendințe, ci numai de a nu avea tendințe *sociale*.

Perfect, în cazul acesta, trebuie să lămurim bine aceea ce credem noi. Niciodată n-ar putea susține cineva că tendințele sociale pot încăpea în orice operă. Nu. Așa, poezia lirică este prin natura ei o operă intimă, individuală, personală; în ea se va descrie un sentiment individual, o mișcare de suflet în care ideile și tendințele sociale nu vor avea ce căuta. Natura artistului, ideile și sentimentele lui vor tresări și aci, desigur, dar inconștient, numai atâta întrucât artistul nu-și poate șterge personalitatea lui în nici un fel de operă. Cântându-și iubita, un artist o va cânta fie din punctul de vedere al frumuseții, fie din al inteligenței, fie din al ideilor comune amândorura — după cum artistul va fi un adorator al femeii-frumusețe, al femeii-om ori al femeii-cetățean. Dar, în nici un caz, lirismul nu se poate contopi cu un cântec social.

Există însă o altă artă, în care neapărat tendințele sociale trebuie să apară: îndată ce opera de artă atinge viața socială, ea *trebuie* să aibă și tendințe sociale.

Din punctul acesta de vedere, arta pură, arta făcută pentru frumosul în sine, nici nu există, nici n-a existat. Nu cunoaștem exemplu în toată literatura în care, descriindu-se viața socială, autorul să nu fi avut și o tendință socială. Ce este toată literatura în care se face apologia — romantică desigur, dar e tot apologie — a claselor stăpânitoare? Ce sunt regii buni și înțelepți pe care îi găsim descriși? Ce sunt conții și marchizele, inteligenți și simpatici? Conștient sau nu, din toate aceste lucrări reiese o tendință socială.

Și faptul e foarte natural. Trăind în mediul conților și al marchizelor, făcând parte din clasa lor, simpatizând pentru dânșii și scriind pentru dânșii, neavând dragoste pentru altă clasă și neavând alte aspirații, artistul a trebuit să lase în opera

lui să se întrevadă iubirea ori admirația pentru clasa conților și a marchizelor.

De altfel, în privința asta, exemplele se pot lua de pretutindenii. Din cântecele oricărui artist reies ideile și tendințele lui sociale îndată ce el descrie viața socială. Poezia populară, opera marelui artist anonim care se numește poporul muncitor, ne arată, mai bine decât orice alt fel de artă, că artistul nu se poate dezbrăca de ideile lui sociale. Când poporul ne vorbește de iubire, el face lirism, de un alt gen decât al poezilor noștri, dar tot lirism e.

Când însă se atinge de viața socială, atunci îndată el ne zugrăvește așa cum înțelege el nevoile, necazurile, năzuințele ce-l agită.

Deschid cea mai modestă colecție de poezii populare, aceea a lui Vasile Alecsandri, și ascultăți:

Frunză verde baraboi,
Mă-ntâlnii cu un ciocoi:
— Bună cale, măi rumâne!
— Mulțămim, ciocoi de câine!
— Măi mojice, tu ești beat!
— Latră, ciocoi gulerat,
Că eu azi nici n-am mâncat.
— Măi mojice, mojić rău,
Las' că mi te-oi drege eu
Când o veni biru greu.
— Alelei, pui de ciocoi!
De te-aș prinde la zăvoi,
Să-ți dau măciuci, să te moi,
De piele să te despoi,
Ca să-mbrac cu pielea ta
Pistoalele și flinta;
Vântul să nu le pălească,
Ploi să nu le ruginească,
Ochiul să nu le zărească!

Sau alta:

.
Dar-ar bunu Dumnezeu
Să umble și plugu meu!
Din baltag să-mi fac eu plug,
Pistoalele să le-njug,
Ca să brăzduiesc ales
Unde-o fi crângu mai des;
Să trag brazda dracului
La ușa bogatului!

Sunt nevoit să fac o paranteză. Recitate de altul, versurile astea n-ar avea decât însemnătatea unei citații; spuse de mine, ele se pot interpreta într-un sens pe care nu l-aș dori. De aceea trebuie să spun că sunt departe de a împărtăși vederile exprimate în ele; căci, după noi, muncitorii trebuie să meargă pe alte căi spre a-și cuceri drepturile.¹

Dar am citat versurile acestea numai ca să se vadă că țăranul n-a făcut niciodată artă pentru artă. Nenorocit, umilit, asuprit, el a făcut cântece din propria-i durere și a căutat cu ele să-și răcorească sufletul amărât, ori să se îmbărbăteze la luptă. A suferit mai mult din pricina ciocoilor și a miliției? Aceste două nenorociri și le-a spus și-n versuri.

Ar trebui să cugete la aceasta toți câți ne vorbesc de farmecul poeziei populare și fac în același timp apologia artei pentru artă.

De altfel, mulți din apărătorii teoriei cu arta pură sunt inconștienți. Când scriu, ei singuri fac artă tendențioasă, fără să știe.

Și nu doar că acesta ar fi un merit al direcțiunii noi. De când e lumea — în tot cazul, de când o știm — au existat asupriți și asupritori. Era firesc, dar, ca plânsul acestei omeniri suferitoare să se simtă și în operele de artă. Cântecul de fericire al omenirii nu s-a scris încă pentru că omenirea n-a fost încă fericită.

¹ Anton Bacalbașa, ca și alți conducători ai mișcării socialiste din vremea aceea, era adeptul cuceririi drepturilor nu pe calea luptei revoluționare, ci pe o cale pașnică, „legală“.

* * *

Este însă o altă parte a chestiunii care trebuie atinsă, pentru că printre susținătorii artei pentru artă există și un element conștient de ceea ce face.

Am zis că arta trebuie neapărat să aibă tendințe îndată ce atinge viața socială.

Ei bine, lupta împotriva tendințelor în artă nu se arată decât atunci când apar tendințe mai înaintate decât ale stăpânitorilor.

Vroiți un exemplu?

Burghezimea a început cu arta tendențioasă. Voltaire, Rousseau, Diderot, produse ale ideilor mari care cutremurau lumea în cursul secolului trecut, au făcut arta cea mai tendențioasă posibil. Ei au ajutat cu operele lor la izbucnirea și triumful marii revoluții, pentru că operele lor reflectau aspirațiile burghezimii în luptă cu nobilimea. Atunci grozav convenea burghezimii arta tendențioasă, arta ca factor revoluționar. Voltaire, Rousseau, Diderot au fost sărbătoriți de burghezime așa cum poate puțini oameni au fost.

Azi însă, când burghezimea a triumfat, când și-a atins aspirațiile de clasă, ea se revoltă dac-aude de arta tendențioasă! De ce? Nu din cauza principiului în sine, ci pentru că arta tendențioasă începe să fie întrebuințată de o altă clasă, pe care burghezimea o asuprește, de clasa muncitoare... Negreșit, lucrul acesta nu poate conveni celor ce au triumfat. Burghezii sunt prea puțin metafizici acum ca să apere un principiu ce le face rău numai pe motivul că odinioară au fost partizanii acestui principiu.

Se întâmplă cu arta aceea ce se întâmplă cu grevele. A fost o vreme când burghezimea răgușea declamând: „Libertate! Egalitate! Fraternitate!” Pe atunci vorbele astea aveau ceva magic, ele erau sfinte pentru burghezi, care le luaseră ca deviză. Nu triumfaseră în lupta lor de clasă. Dar de când au triumfat și-au schimbat vocabularul, înlocuindu-l cu „libera concurență, libertatea... exploatării, *laissez faire*”¹. Erau bune revoltele bur-

¹ Lasă-i să facă (fr.).

gheziei împotriva nobilimii; dar muncitorilor nu li-i iertată nici greva, de vreme ce acum greva este dăunătoare burgheziei!

Acesta este adevărul. Criticii burghezi — vorbesc de cei conștienți de nevoile clasei lor — nu se revoltă împotriva tendințelor, ci împotriva unor anume tendințe. Dacă-i auzim strigând: „Artă pură, artă pentru artă, transcendentală, impersonală... impermeabilă“, pricina este că cele mai multe tendințe ce se arată acum în artă sunt tendințe antiburgheze.

Altfel, chiar azi le convin *unele* tendințe și le încurajează. Câte opere de morală burgheză, câte opere pline de apologia stăpânitorilor și a burghezismului nu sunt încurajate, lăudate și premiate de oficialii burghezimii! În prima linie nu uitați istoria oficială, care este cea mai tendențioasă operă posibil!

* * *

Așa pusă chestiunea, ea se simplifică. Nu mai este vorba să știm *dacă* arta trebuie sau nu să aibă tendințe, ci numai ce anume tendințe trebuie să aibă.

În privința aceasta, ar fi ridicul să dăm legi sau rețete literare. Nu-i vorba nici de una, nici de alta. De aci încolo nu se pot emite decât simple păreri.

Regula generală însă, principiul artei însăși, iată-l:

Din momentul ce artistul nu dă în opera lui decât propria lui personalitate, care la rândul ei este oglinda mai ales a mediului ce-l înconjoară, dacă voiește ca opera lui să nu fie falsă, și, deci, neartistică, trebuie să lucreze conform ideilor și simțirilor lui. Voind să susțină o anume temă, pe care n-o simte ori în care nu crede, el va face operă searbădă. Și atunci nu numai că procedeul va fi fals, dar nu va putea produce o operă de valoare, o operă artistică.

Cea dintâi condițiune a unei creațiuni artistice este ca ea să fie *văzută* clar, să fie adânc simțită de creatorul ei.

Pe de altă parte, menirea artei trebuie să fie și aceea de a face să pătrundă în sufletele altora impresiile pe care le-a simțit artistul.

Aci chestiunea e limpede: frumosul în sine, de sine stătător, mai presus de ideile și de idealurile noastre, nu există. Fără să

vroim, judecata noastră despre alții, ca și despre lucrările lor de artă, atârnă de educația noastră morală și intelectuală mai dinainte făcută.

Aceea ce poate pasiona pe un proletar, cum ar fi, de pildă, zugrăvirea nenorocitei lui stări, va lăsa rece pe un burghez, care nu va vedea în aceasta decât o lucrare absolut în contradicție cu tot modul lui de a gândi și de a trăi.

Și-n cazul acesta trebuie să știm cui ne adresăm. O altă întrebare însă se ivește: poate, oare, artistul, om ca toți oamenii, cu aceeași organizație nervoasă ca noi toți, să rămână rece la tot ce se petrece-n juru-i? Când vede sumedenia de nedreptăți care apasă asupra unora, poate el să nu ajute, cu aceea ce poate, la stingerea acestor nedreptăți?

Tocmai aci se arată imposibilitatea artei pentru artă. Și istoria dezvoltării artistice este martoră ca să ne spună că toți artiștii mari, toate naturile alese au fost, în același timp, oameni care nu numai că au înțeles ideile mari ce frământau epoca lor, dar s-au pus în curent cu ele și le-au ajutat.

Aceasta a făcut chiar puterea operelor lor. Căci, pentru ca o lucrare de artă să ne impresioneze adânc, una din condițiunile principale este și aceea ca ea să ne reprezinte un adevăr. Ce ați zice despre un artist care, trăind în mijlocul unei societăți corupte, s-ar apuca să ne zugrăvească societatea aceea ca un ideal de societate, plină de castitate, plină de sentimente generoase?

Fără-ndoială, lucrarea lui fiind întemeiată pe o minciună, ne-ar impresiona într-un mod neplăcut și ar pieri.

Același lucru cu un artist care, trăind într-o vreme de exploatare nemiloasă a omului de către om, ne-ar zugrăvi armonia îngerească a claselor sociale.

Mai mult, societatea actuală este așa de frământată de luptele dintre clase, așa de preocupată de mizerii și de asupriri, încât orice operă de artă care ar avea un raport cu viața socială și ar trece peste luptele acestea este menită să dispară, să ne lase reci; pe când artistul care înțelege vălmășagul acestui

război și care intră în el, aducând în producțiile lui nota adevărată și plină de sentimente largi, altruiste, este artistul iubit.

Să lămurim printr-un exemplu deosebiriile dintre un artist „pentru artă” și unul tendențios.

Iată doi artiști. Amândoi merg la țară. Și unul și altul văd o casă țărănească în mijlocul unei câmpii, și unul și altul o descriu. Presupunem, firește, că amândoi ar avea același talent, numai concepțiile le-ar fi diferite.

Ascultați cum *arta pentru artă* va descrie bordeiul țăranului: „Am fost ieri la țară... în mijlocul câmpiei, o căsuță țărănească părea locuința unui poet retras de zgomotul lumii.

Ce liniște binefăcătoare respiră acel palat rustic! Desigur, înăuntru locuitorii trebuie să fie fericiți. Viața lor senină, ca cerul albastru care-i scaldă într-o atmosferă de pace, este mai fericită decât viața regilor... Desigur, painjenii, acești oaspeți ai singurătății, își torc rețelele lor fine ca niște gânduri de artist.

Se aude o gârlă povestind de liniștea și fericirea vieții pastorale... Acolo aș vrea să stau un secol, căci numai acolo viața trece lină, ca râul ce șoptește, ca nourii tăcuți, ca luna de pe cer“...

La rândul lui, artistul pătruns de mizeria țăranului va descrie aceeași casă în alt chip:

„Am fost ieri la țară... în mijlocul câmpiei bogate o căsuță țărănească părea, umilită și aproape în ruină, o vizunie de fiară. Mi-am adus aminte de Tantal, cufundat până în gât în bucate și blestemat să nu se atingă de ele.

Am intrat. Și am simțit în mine o revoltă adâncă în mizeria acelui bordei. Am văzut fețele alea bolnave, zdrobite de muncă și de pelagă, și am înțeles ce crudă ironie sunt toate operele care ne cântă de liniștea și fericirea vieții pastorale... În fiecare colț rânjea figura amarniceii mizerii...

De afară se auzea gârla, povestind durerea și amarul țăranului rob de veacuri.

Și am plecat cu sufletul îndurerat... Pentru voi, nenorocite victime ale muncii, toată frumusețea firii nu-i făcută decât ca să vă zugrăvească mai negru viața de necazuri!“

Și acum, închipuiți-vă că amândoi artiștii ar merge să citească țăranilor bucățile lor. Care va fi impresia ce va lăsa unul și care aceea pe care o va lăsa cellalt?

Vedeți, pe când artistul cu *arta pentru artă* nici nu se coboară în lăuntru mizeriei din colibă — căci arta pură e mai presus de nevoile noastre — cellalt merge să-și caute inspirația tocmai în fundul bordeiului, acolo unde sufăr și plâng nenorociții.

Pe când artistul transcendental se impresionează de painjeni și nu cugetă la ființele omenesti, artistul tendențios vede mai lesne durerea acelor iloți sfâșiați de un trai amar, de o nedreaptă orânduire!

Spuneți acum, care din aceste opere merită mai mult să trăiască? Spuneți, care ne va impresiona mai adânc? Care va viețui mai mult?

Răspunsul l-au dat aplauzele dv.

S-ar părea că e cu neputință ca un artist să rămână așa de nepăsător la tot ce se petrece-n juru-i, să nu se pasioneze de luptele dintre clase. Cu toate acestea, v-aș putea da un fapt foarte caracteristic.

După mulți literați, Théophile Gautier a fost unul din cei mai mari poeți ai Franței; sunt unii care îl socotesc chiar mai mare decât Musset și decât Victor Hugo. Neîndoindu-l, el a fost un mare maestru al formei, un mare artist, și nu pe nedrept Baudelaire îl numea „*l'impeccable magicien des lettres françaises*”. Ei bine, Théophile Gautier n-a pasionat niciodată decât un cerc restrâns, un cenaclu. Astăzi, câțiva ani de la moartea lui, el este citat mai mult ca o curiozitate literară, ca un exemplu până unde poate ajunge perfecțiunea formei.

Ce a făcut Théophile Gautier pentru ca să merite atâta nebăgare-n seamă atât din partea contemporanilor săi, cât și din partea posterității?

Marele poet a fost unul din cei mai valoroși reprezentanți ai artei pentru artă. Nepăsător la tot ce se petrecea împrejurul lui, el a fost tipul cel mai perfect al omului fără nici un ideal social.

La 1871, în vremea represiunii Comunei din Paris, Théophile Gautier scria *Tableaux de Sièges*. Pe când Parisul era în flăcări,

pe când armatele versailleze se dedau la cel mai înfiorător măcel pe care îl cunoaște istoria contemporană, pe când burghezimea setoasă de sânge își aigura domnia prin îngrozitoare crime de care o lume întreagă s-a cutremurat, Théophile Gautier studia Parisul din punctul de vedere al artei pentru artă. Nici sângele care roșea pavelele, nici țipetele victimelor, nici agonia atâtor morți sub loviturile armatei brutale, nimic nu încrețea fruntea poetului. Nepăsător, înarmat cu o seninătate de cuget uimitoare, el trecea printre cadavre ca o umbră nesimțitoare; în inima acestui artist burghez nici o suferință nu găsea ecou, nici un glas omenesc nu vibra. Mamele despărțite de copii, pruncii puși în țeapă, bătrânii uciși — poate de copiii lor — în șanțuri, un oraș întreg transformat într-o vastă și groaznică măcelărie de oameni, toate astea nu meritau onoarea unei lacrimi, munca unui rând scris; toate astea erau niște teme mai puțin artistice decât aspectul unei colonade...

Vă mai mirați de ce a pierit așa de iute impecabilul maestru al formei? Dar în ce opera lui se adresează inimilor noastre pentru ca și inimile noastre s-o poată păstra?

Cunosc însă o altă operă, mai puțin impecabilă, dar care a rămas tocmai pentru că vorbește tuturor celor asupriți. Este o bucată de muzică, nu o capodoperă, la auzul căreia se cutremură și se înflăcărează și azi popoarele de la o margine la alta a lumii, pentru că este ca un strigăt de raliere a umiliților. Ea trăiește, ea va trăi cât timp vor exista apăsări, cât timp vor fi revendicări de făcut. Este *Marseilleza*!

Din punctul de vedere al artei pure, asemănarea nici n-ar trebui făcută. Și totuși, dacă lăsăm deoparte concepțiile clasice asupra artei și prejudecățile noastre culturale în privința asta, lucrul ni se arată ca foarte natural. Căci este așa de firesc să ne emoționeze mai mult aceea ce ne privește mai de aproape, aceea ce se atinge de necazurile și de dorurile noastre, încât pe nimeni nu trebuie să mire judecata populară asupra unei opere așa de populare!

Mai la urmă, ne uimește părerea aceasta a artei pentru artă. Ce poate fi această artă de sine stătătoare și de sine trăitoare,

care nu se coboară pe pământ între noi oamenii, care trăiește mai presus de tot ce ne agită și ne tulbură pe noi, care nu ține în seamă cele mai vii și cele mai sfinte aspirații ale noastre și care totuși ne cere s-o privim, s-o admirăm, să ne închinăm ei? Cine este acest zeu transcendental, care plutește deasupra noastră, pe care nimic nu-l mișcă și căruia ni se cere să-i facem jertfă de toate sentimentele noastre?

O lume întreagă suferă, o lume întreagă plânge ori se zbate în lanțuri de robie, și iată că ni se arată o lumină care nu ne atinge și căreia ni se spune că trebuie să ne închinăm. Cum! Să lăsăm noi deoparte lupta asta uriașă, idealul către care de veacuri tinde omenirea, să ștergem cu buretele istoria frumoasă a luptelor noastre și să ne așintim privirea către un Ideal care nu vorbește decât fanteziei?

Mi se pare că este așa de utopică și așa de puțin normală cererea asta, încât ea nu va atrage niciodată mulți adepți. Se vor găsi, desigur, întotdeauna câțiva blazați sau câțiva utopiști care să cânte arta pentru artă; dar numărul lor va descrește întruna, ei vor face tot mai mult gol în jurul lor, vor rămâne din ce în ce mai izolați, ne vor ferma din ce în ce mai puțin, și omenirea va trece înainte, călcând peste visurile lor sterpe, cu ochii către alt țel, mai frumos, mai generos, mai uman.

Iar în ziua când noi vom atinge Idealul, pentru care vom fi luptat atâta și vom fi făcut atâtea jertfe; în ziua când acest mare Ideal social va fi o realitate, ne vom aduce cu drag aminte nu de aceia care au urmărit *frumosul* impersonal și transcendental, ci de adevărații artiști ai omenirii, de aceia care au ajutat cu arta lor la sfârșirea vechilor crezuri și nedreptăți, la întemeierea lumii noi!

* * *

Am arătat pân-acuma că se pot împărți în două categorii aceia care susțin arta pentru artă; mai întâi, aceia care au conștiință că tendințele noi ce se manifestă în artă sunt în vremea noastră tendințe antiburgheze, și al doilea, aceia care sunt pur și simplu niște victime ale răposatei estetice metafizice.

Cei dintâi — mai totdeauna critici, iar nu artiști propriu-ziși — dându-și seama că arta poate fi un factor social foarte puternic și că ea poate astfel înrăuri pentru transformarea societății burgheze, ne predică arta pentru artă numai ca să distragă atenția mulțimii de la lupta de clase. Aceștia sunt adevărați burghezi conștienți, cărora li se pare că au găsit un mijloc atrăgător spre a depărta pe muncitori de la idealul lor de clasă. Cu ei lupta nu se poate pune pe tărâmul estetic, pentru că ei au, ca și noi, credința că artă pură nu există, dar caută, pur și simplu, să ne ia din mână o armă de luptă socială.

Cei de-al doilea, victimele unei estetici dispărute, fac artă cu tendințe fără să-și dea seama. Ei cred că sunt foarte impersonali și foarte netendențioși pentru că nu pun cu intenție tendințele în lucrările lor. Dar ce sunt toate romanele moderne în care se descrie viața proletarilor? Dar ce sunt toate romanele în care ni se arată corupțiunea și degenerarea fizică și morală a clasei de sus? Nu sunt ele cea mai puternică armă de luptă a celor asupriți? Nu sunt ele cea mai vie dovadă că arta pentru artă nu există decât în imaginația câtorva inși, conștienți au inconștienți de ceea ce fac? Evident că da.

* * *

Din nenorocire pentru artă, trebuie, însă, să constatăm un alt fenomen, de astă dată un fenomen întristător.

Neputând susține arta cu tendințe reacționare, pentru că nu se vor găsi mulți artiști adevărați care să se arunce pe asemenea cale, s-a inventat arta pură, arta pentru artă. Tribunele oficiale, școlile oficiale, revistele oficiale, toate ne predică această artă de sine stătătoare.

Atunci... s-au găsit mulți care, văzând că aceasta e teoria în vază la cei de sus, s-au repezit să o susțină. Artă pentru artă slujește acestora ca o scară spre a ajunge la onoruri, ca un mijloc de a se pune bine cu cei mari.

Și ne-am pomenit deodată cu o droaie de lipsiți de talent, artiști fără artă, care s-au făcut apostolii artei pentru artă, când toată arta lor este arta de a se urca prin agățare.

În mijlocul lipsei de caractere în care trăim, oficialitatea încurajând tot ce convine principiilor ei, n-a fost greu să se înjghebeze o sumă de nulități care să devină predicatorii teoriilor iubite de clasa dominantă.

Este de ajuns să faci la minister o hârtie prin care să declari că vei combate socialismul și tendințele sociale în artă, ca, oricât de nul ai fi, să ți se acorde imediat dreptul de a ține un curs la Universitate, pentru... luminarea tinerimii și salvarea ei de ideile subversive...

Este de ajuns apoi ca, sub pretext de artă senină și eterică, să faci o operă insipidă, în care poenele să fie misterioase, pentru ca oficialii să-ți acorde misterul unui *Bene-merenti*...

Făcut-ai, în fond, artă pentru artă? Deloc! Ba mai mult decât atâta, ai făcut numai tendințe, fără să faci artă... Însă, precum spuneam, burghezimea nu mai e metafizică; ea nu ține la un anume principiu inviolabil; fie oricât de tendențioasă arta, ea o încurajează dacă acele tendințe îi convin, chiar când arta e cu desăvârșire exclusă.

Pentru pseudoartiștii aceștia — fructe nenorocite ale societății actuale — nimeni nu-și va pierde vremea să facă teorii. Pentru ei s-au făcut odată niște versuri care-i caracterizează de minune:

Când vezi crucea pe o casă, știi că este de vândut;
Dar la oameni, însemnează că vânzarea s-a făcut!

* * *

Să ne oprim însă un moment la aceia care sunt de bunăcredință, care cred de bună seamă că arta nu trebuie să aibă nici o altă menire pe pământ decât aceea de a fi frumoasă, precum este frumos diamantul, cu toată inutilitatea lui. Sunt între ei oameni care ar putea produce lucrări de o mare însemnătate socială, lucrări care, nu numai prin valoarea lor artistică, dar și prin tendința lor socială, să fie niște factori puternici în mersul progresiv al omenirii. Totuși, închiși în cercul strâmt al câtorva formule clasice, ei fac niște opere pieritoare, a căror valoare se apreciază numai în rândurile câtorva adepți, admiratori ai frumosului în sine.

O chestiune morală se impune. Dacă acești artiști ar face parte din clasa celor ce stăpânesc, datoria lor de a veni să ajute pe cei ce suferă ar fi o datorie metafizică, fiind dat că li s-ar cere să lupte pentru o clasă străină lor.

Dar faptul real este că mai toți artiștii de acum sunt proletari intelectuali. Adeseori ei simt într-înșii toată revolta clasei lor, inima le este plină de compătimirea cea mai adâncă pentru semenii lor, în sufletul lor vibrează durerea clasei întregi din care fac parte. Și dacă aceasta nu se dă pe față în operele lor de artă, cauza principală este tocmai aceea că se înfrânează pe cât pot, pentru ca să nu izbucnească. Ei se tem să nu confunde niște idei sociale cu ideea artistică, ei se tem ca operele lor să nu fie excluse de către aceia care dau tonul în literatură, ca și în politică, se tem, în fine, să nu fie excomunicați.

În cazul acesta, chestiunea morală de care vorbeam e următoarea:

Trebuie oare ca artistul, pentru un motiv de o ordine cu totul neartistică, să-și stăpânească revolta care clocotește-ntr-însul și să dea naștere unei opere searbăde atunci când ar putea crea lucrări care să-nsemneze enorm în marea luptă dintre oameni? Este oare *moral* ca un om care simte nedreptățile lumii, așa cum lumea e organizată astăzi, să pună frâu celor mai sfinte și celor mai generoase aspirații ale lui numai de teama de a nu fi exclus de către cei ce cârmuiesc?

Atunci care este deosebirea între un artist, căruia i se presupune o inimă mai largă și o mai distinsă sensibilitate, și un nenorocit oarecare, căruia nu-i e permis să cugete și să se manifeste în voie?

Suprema lașitate în lupta pentru trai este să dezertezi din luptă. Și dacă firilor neputincioase, bicisnice, deprinse cu înjosirea le scuzăm toate concesiile, nu putem face aceasta și pentru artiști. Este pentru dânșii o datorie sfântă de a da drum liber simțirilor ce-i însuflețesc, de a se lăsa călăuziți de sentimentele cele mai sincere și cele mai generoase ale inimii lor. Admirăm pe un necunoscut, admirăm pe un muncitor care-n

fața mizeriilor, a asupririlor și a celor mai grele amenințări nu-și pleacă fruntea, și iată de ce nu putem lăsa pe artist să cadă pradă unei ridicule temeri. Există opere mari de artă, opere care se citează de secole și care vor rămâne încă multă vreme, opere care au fost scrise tocmai în mijlocul celor mai crude prigoniri și-n care artiștii au pus toată revolta lor împotriva prigonitorilor.

Pentru ce credeți că au trăit atâta și continuă să trăiască aceste lucrări?

Nu-i numai motivul moral, dar și cel pur artistic. Evident că admirăm în creatorul lor pe omul care a știut să rămână hotărât în mijlocul greutăților și al primejdiilor prin care a trecut; dar în același timp ele ne sugerează admirația și prin puterea artistică de care sunt pline.

Căci, dacă este adevărat că una din cele dintâi condițiuni a [le] unei lucrări de artă, ca să ne cucerească sufletul, este și aceea ca artistul să o fi simțit mai întâi el, atunci desigur că nici o lucrare nu poate fi mai simțită decât aceea în care autorul a pus fâșii din propria lui viață, zbuciumul sufletului lui însuși în ceasuri de restriște; atunci desigur că autorul ne va transmite și nouă, prin opera lui, tot ce l-a încălzit, tot ce l-a emoționat, tot ce l-a zguduit pe el... Și când noi înșine vom fi în situația lui, când adică durerea, revolta sau aspirațiile lui vor fi durerea, revolta sau aspirațiile noastre, natural că emoțiunea va fi mai mare, vom plânge sau vom tresări, cum a plâns ori cum a tresărit artistul!

Este dar și un punct de vedere pur artistic, care exclude arta pentru artă, care îndeamnă pe artist să ne zugrăvească tocmai acele nenumărate și adânci furtuni din sufletul nostru, al tuturor.

Generalizarea aceasta a pasiunilor este ceea ce face tăria unei opere de artă. Cu cât vor fi mai mulți aceia cărora li se adresează lucrarea ta, cu cât adică vei pătrunde nu în inima unui individ, ci în a unei întregi și numeroase clase, cu atâta opera ta va avea mai mulți admiratori, va robi mai multe inimi.

Și aci este tocmai secretul pentru ce poezia lirică a trăit, trăiește de veacuri și va trăi în veci de veci... Oricât ar fi de personală, ea are darul să miște mii și milioane de oameni, pentru că milioane sunt cei ce iubesc... De câte ori nu am plâns cu toții pe niște pagini triste, în care o inimă plângea! Și am înțeles cu toții patima celui nenorocit, pentru că toți am trecut sau trecem printr-o situație analoagă. Mai mult decât atât, de ce nu ne mai farmecă romantismul și-i preferăm câteva strofe, adeseori naive, dar pline de realitate?... Pentru că romantismul e o simplă fantezie care poate varia în sutimi de mii¹ de feluri, după bogăția de imaginație a fiecăruia; pe când realitatea suntem noi toți, cu mici variante, dar mai totdeauna aceeași... Iar lirismul ce se revarsă din naivitatea aparentă și așa de tristă a strofelor, în care nu sunt nici comparații cu zefirul, nici asemănări cu zeițele, e mult mai dureros pentru noi decât toate romantismurile care pot fi meșteșugite, dar niciodată patrimoniul inimilor tuturor...

Ei bine, de ce numai în poezia lirică să se vadă sinceritatea asta atât de fermecătoare? Pentru că îndată ce trecem de la analiza *unui* suflet la analiza mai multora, la analiza unei clase întregi, să ne schimbăm procedeul? Pentru ce două sisteme cu desăvârșire opuse unul altuia?

Faceți același lucru și în arta socială: lăsați să se vadă în operele voastre aceea ce simțiți, fără preocupări meschine că veți fi excomunicați ori că nu vroiți să intrați într-o anume direcție.

Realitatea înainte de toate.

Și aci este locul unei mici explicări. Se atribuie artei tendențioase ideea că ea vroiește să dea niște anume teze, niște rețete literare, în conformitate cu care să se producă tot ce se produce. Ni se impută că vroim cu orice preț ca toți artiștii să descrie mizeria, coliba nenorocitului și așa mai departe. Este aci o mică neînțelegere. Niciodată noi n-am afirmat aceasta; niciodată noi n-am spus acelora care găsesc că societatea actuală este un ideal de organizație socială că trebuie să facă

¹ În „sute de mii“.

opere de artă în conformitate cu vederile noastre politico-sociale. N-am spus aceasta pentru că ar fi și metafizic, și antiartistic.

Artistul vede prin prisma lui personală și redă impresiile primite prin modul lui personal de a reda. Cine ar fi acela care să ceară unui idealizator al câmpiilor să idealizeze fabricile? Sau cine ar putea cere unui om care vede în civilizația actuală un progres enorm față cu starea de lucruri din veacul ce s-a stins să ne cante trecutul și frumusețile lui? Aceasta ar însemna să cădem tocmai în greșeala metafizicilor, care cred că artistul se poate dezbrăca de personalitatea lui ca de ceva care nu face parte integrantă din individualitatea lui, dintr-înșul... Tocmai metafizicii întrebunțează procedeul acesta. Ei spun artistului:

„Tu trăiești pe pământ, în mijlocul oamenilor, vezi luptele lor, sfâșierile dintre dâșșii, asști la spectacolul războiului dintre clase, vezi pe unii pierind de inaniție, iar pe alții de indigestie; cu toate astea, fii nepăsător la toate durerile acestea, rămâi cu mintea într-o lume impersonală; iar dacă toate luptele acestea îți ating sufletul, tu lasă-ți acasă acest suflet în momentul creațiunii artistice, fii adevărat artist, adevărat meșteșugar, fără idei și fără pasiuni, fă artă... pentru artă, nu pentru oameni!”

Contrariu acestor sfaturi, noi zicem: scrieți aceea ce sufletul vostru simte.

Și tocmai aci se vede cât este de științifică și de omenească concepția tendenționiștilor. Împărțind pe artiști în clase sociale, noi știm că fiecare are, în majoritatea cazurilor, ideile și aspirațiile clasei din care face parte. Și de aceea nu vom spune niciodată omului încântat de ordinea actuală de lucruri: cântă-ne puțin și mizeria muncitorilor.

Noi ne adresăm artiștilor-proletari și le zicem:

„Dacă mizeriile și necazurile clasei voastre vă ating, și pe voi; dacă în inima voastră poate intra durerea clasei din care faceți parte, atunci nu vă îngrijiți nici că veți fi excomunicați din Parnasul oficial, nici că nu veți putea mișca pe cei ce nu se mai mișcă de nimic. Dați-vă toată inima și cugetul întreg în operele de artă, ridicați-vă mai presus de preocupările înguste,

meschine și neartistice, căutați ca între simțirea și între lucrarea voastră să nu fie contradicție, și atunci veți fi făcut o lucrare însemnată, veți fi făcut adevărată artă... Iar opera voastră va trăi, pentru că în ea vor fi întrupate simțirile voastre, simțirile noastre“...

Și cum suntem încredințați că este dreptă cauza socială pe care o apărăm, iar, pe de altă parte, nu toți artiștii proletari înțeleg dreptatea acestei cauze, noi nu le spunem să apere o cauză pe care n-o înțeleg, nu le spunem s-o apere pentru că așa vroim noi, ci îi îndemnăm să intre de aproape în cercetarea relilor de care ne plângem. Când ei vor înțelege dreptatea acestei cauze, când se vor pătrunde de toate problemele care zguduie omenirea de veacuri și care așteaptă o soluție; când în inima lor vor încolți aceleași doruri care își găsesc loc în inima noastră, este neîndoielnic că vor veni să lupte cu noi. Și atunci nu vor face simple lucrări cu tendință, ci lucrări a căror tendință e adânc intrată în judecata și-n inima lor...

De altfel, nimeni nu va tăgădui că arta socială este menită să miște și să aprindă mai mult decât o artă al căreia scop e pur și simplu să fie o jucărie frumoasă.

De ce oare un tablou care ar reprezenta un colț de pădure, o bucată de cer ori o petrecere la un castel ar *fi mai artă* decât unul în care ni s-ar zugrăvi un bordei pustiit, o suferință omenească, o mizerie adâncă? Înc-o dată, comparațiile nu se fac decât la talente egale. Dar pe când cele dintâi tablouri ne vor distra un moment ochiul, ne vor face să visăm o clipă, cele de-al doilea ne vor face să gândim sau să suferim, vor naște-n mintea noastră o lume-ntreagă de idei, ne vor arăta cât e de nedreaptă și de crudă realitatea orânduiri de azi.

Și, dacă valoarea lucrării stă în raport cu cantitatea de emoțiuni ce va descărca, atunci desigur că tablourile acestea sociale, cu tendințe, vor fi pentru noi de o sută de ori mai merituose. Ele nu vor fi o jucărie, ci o armă...

* * *

Societatea actuală trece prin niște frământări uriașe. Luptele ce se dau în mijlocul societății nu puteau să nu aibă o puternică

înfrâurire și asupra artei. Alături cu toate curentele politice și sociale ce se formează în focul astor lupte, se alcătuiesc și curentele artistice, tocmai ca o dovadă că arta nu poate scăpa de influența ideilor ce domină o epocă.

Astfel, vedem o literatură entuziastă, gata să ne zugrăvească păcatele clasei stăpânitoare și să-ndemne la luptă pe cei asupriți; o literatură pesimistă și nevrozată, care nu vede mântuirea decât în moartea vieții, și, în fine, o literatură decadentă, întocmai cum se petrec lucrurile și-n ordinea imorală.

Să insistăm puțin asupra literaturii decadente, pentru că ea este adevărata expresiune a artei pentru artă.

De unde vine ea și care-i sunt cauzele?

Originea ei ar putea fi căutată mai întâi în lipsa de curaj a unor artiști de a intra în luptele sociale. Vroind să fugă de aceste lupte, vroind să nu se expună nenumăratelor greutăți și jertfe pe care le cere un război așa de aprig, ei se retrag în frumusețea formelor artistice.

În fond, decadența nu-i altceva decât degenerare. Alături cu decadența morală crește și așa-numita decadență artistică.

În ce consistă, în adevăr, arta decadentă? Caracteristica ei este pustiul de idei, pe care se așterne nemilostivul potop de vorbe. Când artistul vroiește să fugă de analiză, de cercetarea amănunțită a relelor sociale; când el evită să ia o parte sau alta în luptă, ce-i mai rămâne de atacat? Îi rămâne forma, îi rămân cuvintele.

Fără îndoială, nu trebuie să facem confuziunea de a crede că frumusețea formelor implică numaidecât decadența artistică; aceasta ar fi negațiunea artei însăși. Și toată lumea știe că toate operele geniale, acelea care trăiesc de veacuri, au avut întotdeauna această mare însușire de a uni laolaltă, de a armoniza fondul cu forma.

Dar aceea ce desparte pe decadenți de artiștii adevărați este faptul că ei exclud cu desăvârșire primul factor — fondul — sacrificând totul formei. Decadentul pornește de la ideea că arta nu trebuie să fie o utilitate socială, el consideră utilitatea ca o proză vulgară și caută să facă din arta lui un *nimic dulce*.

Natural, cel mai bun mijloc de a nu fi util este acela de a renunța cu desăvârșire la fond.

O dată lipsit de unul din cei doi factori, care la artiștii adevărați sunt nedespărțiți, forma va suferi o adevărată tortură. De aci vine jongleria uimitoare a vorbelor, împerecherile ciudate de cuvinte, căutarea expresiilor celor mai ciudate, tot canonul acela oribil pe care-l vedeți în operele decadente.

Se înțelege, decadentul nu va recunoaște niciodată că, în fond, arta lui este ori lașitatea de a lua cuvântul în luptele sociale, ori incapacitatea de a se pătrunde de problemele care bat la poarta veacului în care trăiește. Avem în noi, instinctiv, pornirea de a ascunde întotdeauna propria noastră lașitate sau degenerare.

Și cum o mărturisire sinceră ar însemna pieirea, decadentul va arunca din înălțimea, sau, mai bine, din coborâșul lui, o sumă de teorii, prin care va căuta să se justifice, să ne convingă și pe noi că ceea ce face el este artă adevărată.

Cu toate astea, lumea, prozaică precum o știm, continuă a crede că Parnasul decadenților e un simplu spital, mai prozaic, în definitiv, decât ceea ce decadenții numesc proză. Operele lor, simple scamatorii literare, au stârnit un moment curiozitatea admiratorilor de lucruri extraordinare; dar azi nici nu ne minunează, nici nu ne supără: trecem pur și simplu pe lângă ele, ca niște oameni grăbiți, care n-au timp să se oprească la scamatorul din drum...

În ordinea morală, spiritismul — în ordinea artistică, simbolismul. Oameni incapabili de a se încălzi pentru ideile mari ale veacului în care trăiesc și care, pierzându-și busola, dau fuga să dezlege întrebări transcendente, se aruncă în aceea ce ei numesc spiritism...

Oameni incapabili de a-nțelege problemele sociale și de a se însufleți pentru ideile generoase care entuziasmează o lume, se aruncă în simbolism¹.

În unii, ca și-n alții căutați germenul degenerescenței.

¹ În ediția originală este transcris greșit *spiritism* în loc de *simbolism*.

Grație acestor concepții nepământești, nefirești asupra artei, asistăm la literatura asta fără vlagă, care nu emoționează pe nimeni, care nu spune nimic inimilor noastre și a căreia unică pretenție este aceea de a fi originală.

Nici nu putea fi alt rezultat. Fugind de orice idee, scăparea trebuia să fie fatal într-un abuz de formă ciudată. Așa pentru dâșșii sunetele sunt... colorate, iar privirea obiectelor le produce intuiții auditive. Nu am la mine documentele necesare, că v-aș putea cita o mulțime de dovezi, care numai pentru normalitatea decadenților nu pledează. Mi-aduc aminte că am citit undeva, nu știu unde, descrierea unui salon. Autorul nu avea alte impresii de acolo decât că „mobilele scoteau niște sunete colorate ca o simfonie albastră a infinitului”...

Fără îndoială, e original!! Dar de asemenea originalitate să ne ferim, căci e primejdioasă.

Și când mai toate operele decadenților sunt de felul acesta, când oamenii aceștia nu gândesc și nu produc nimic care să ne poată pasiona, cum vroiți ca producțiunile lor să nu dispară?

În mijlocul frământărilor și luptelor noastre, în mijlocul acestui teribil război social, în mijlocul nesiguranței în care trăiește societatea întreagă, cine are vreme să adâncească aceste extraordinare împerecheri de vorbe, aceste cugetări pe care niciodată omul normal nu le va avea?

Societatea trece înainte, lăsând în urmă curiozitățile acestea artistice, care nu prezintă nici un interes superior pentru noi toți. Singuri specialiștii, aceia care se îndeletnicesc cu studiul tuturor anormalităților și degenerescențelor, le vor lua în cercetare. Dar nu pentru a studia operele înseși, ci pe autorii lor.

* * *

În mijlocul acestor dezertțiuni de la lupta socială, dezertțiuni ascunse din partea artiștilor sub pretextul artei pentru artă, o întrebare se impune pentru artiștii care fac parte din clasa proletariatului: care este rolul, care este datoria lor?

În admirabila sa conferință asupra *Crizei morale*, d. profesor Dumitrescu-Iași dădea un sfat pe care nu l-am putea urma. D-sa

zicea că atunci când vedem contradicțiile dintre aspirațiile noastre și dureroasa realitate actuală a lucrurilor, aceea ce ne rămâne de făcut este să ne retragem la munte, pentru ca de acolo să avem orizonturi întinse, să nu fim supărați de nici un obstacol ce s-ar pune vederilor noastre.

Domnilor, sfatul excelentului profesor universitar este aproape sfatul unui sceptic, în tot cazul o declarație de slăbiciune.

Dintru-ntâi, dacă am lua *muntele* în înțelesul cel comun, am vedea întâmplându-se fenomenul următor: presupuneți că ne-am retrage la munte cu toții cei ce vedem reaua stare actuală. Ce s-ar petrece atunci? Neavând nici unul curajul de a rupe cu tradițiile — pentru că nu știm decât să fugim, iar nu să luptăm — am duce cu noi toate păcatele orânduiri de azi, de care nu vom fi știut să ne scuturăm. Și ne-am pomeni cu aceeași organizație de care am vroit să scăpăm, ne-am pomeni că trebuie să ne coborâm la vale, ca să fugim de contradicțiile de la munte.

Ce s-ar face cu sărmenele noastre orizonturi? Și unde ar ajunge omenirea asta dacă toate naturile alese nu știu să facă altceva decât să dezerteze din fața luptei? Dacă din vremile cele mai depărtate, oamenii geniali, artiștii, cetățenii distinși ar fi făcut tot astfel, fără-ndoială, n-am fi avut să înregistrăm progresul pe care-l vedem în zilele noastre. Progresul nu s-a realizat de către aceia care au fugit la munte, ci de oamenii capabili de jertfe, de aceia care au pus mai presus de liniștea lor sufletească liniștea și fericirea tuturor!

Modul acesta de a judeca și, mai ales, de a se purta în viață poate conveni perfect clasei sătuilor, pentru că această clasă nu poate dori altceva mai bun decât să ne retragem la munte toți câți gândim altfel decât dânsa și să-i lăsăm în voie... exploatarea văilor!

Ei, nu. Este o menire mai mare, domnilor, menirea de a lupta. Și în loc să ne retragem noi, să facem să se retragă la munți aceia care sunt, în organizația actuală, cauza relelor sociale!...

Fără-ndoială, suntem într-o perioadă de tranziție. Societatea

actuală, care a născut atâtea rele prin organizarea nedreaptă a producțiunii, nu poate suferi într-însa arta senină pe care unii o numesc artă pentru artă. Literatura-ntreagă plânge, pentru că e plângerea veacului care se arată dintr-însa. Și până când omenirea nu va fi liberă și fericită, nu va exista o artă care să respire seninătatea și fericirea...

Arta pentru artă, înțelegând prin ea o artă lipsită de zburc, a cărei menire să fie încântarea omenirii, care să nu fie o armă de luptă, ci numai un mijloc de cultură și de recreare, nu va putea exista decât într-o societate armonică, solidară, în care lupta pentru trai să nu fie unica preocupare. Veacul de aur al omenirii este înainte.

Și este de datoria artiștilor proletari să lupte pentru ca acest veac să nu întârzie...

Și este de datoria dv., artiști tineri, care vedeți pe semenii dv. răbdând lanțul celei mai grele robii, robia economică, umiliți, flămânzi și totuși năzuind spre niște vremi mai bune, să le dați ajutorul ce puteți cu operele dv.

Se sfârșește veacul acesta și vine un altul, care nu va fi veacul al douăzecelea, ci veacul întâi al fericirii omenesci. Ei bine, destul plâns, destulă mizerie și destul amar! Fiecare din noi are în societate o misiune. Și când asistăm la încercarea uriașă a proletariatului de a sfârși cu zilele negre, datoria noastră e să fim alături cu el... Ci-n loc să plângeți pe ruina unui trecut ce nu se va mai întoarce din calea vremii; în loc să priviți nepăsători vijelia care vuită la orizont, faceți, artiști plini de simțire, cântecul uriaș care, ca-n *Biblie*, să năruiască zidurile Ierichonului!...

GRAMATICĂ!

Când eram la școală nu învățam nimic. Mă luasem de comedii, iar profesorii mei se luaseră de gânduri. Minutul când „domnu” intra în clasă mi se părea tot așa de îngrozitor ca minutul în care la ușa bietului condamnat apare gâdele. Nu mai vorbesc de clipa în care mi-auzeam numele strigat la catalog

și însoțit de tradiționalul „ieși la tablă”.

Culmea notei la care m-am urcat la matematici a fost patru, nota circumstanțelor atenuante, nota de îndurare, nota de grație.

Și, cu toate astea, am avut două patimi mari, care uimeau pe toți colegii: limba latină și limba română. La română în special treceam de omul situației. Dascălu-mi spunea că am să ies un scriitor strașnic — fir-ar-fi fost ceasul blestemat când mi-a cobit așa de rău!

Da, am ajuns scriitor (las deoparte pe „strașnic”).

* * *

Au trecut anii, au trecut speranțele mele ca s-ajung doctor, și iată-mă-s mângăitor al sărmanei hârtii nevinovate, frecător al penițelor, risipitorul blândeii cerneli.

Și mi-a rămas patima limbii române, redusă mai ales la patima gramaticii. Dacă vrea să mă ucidă lucrătorul tipograf, n-are decât să facă într-un articol al meu câteva greșeli de gramatică, pe care corectorul să aibă amabilitatea de a le tolera și el. Asta ar fi pentru mine totuna cu distrugerea Franței de către Germania, cu torturarea mea, cu un cataclism universal.

Și credeți că din egoism? Deloc. O greșeală de gramatică într-un articol străin mă impresionează tot așa de dureros. Simt un rău organic, parc-aș pune mâna pe cretă, parc-aș curăți piersici, parc-aș scrie cu degetele în nisip.

Poate cineva să înțeleagă suferința asta? Răul cel mare este că-n viața de gazetar, în care citești vrute și nevrute, ai prilejul să dai zilnic peste sute de torturi de asemenea soi.

Eu, dac-aș fi rege, aș da afară din cabinet pe un ministru excelent care mi-ar face o greșeală de gramatică; pentru același cusur, dac-aș fi alegător, n-aș vota un candidat, oricare i-ar fi programul, dac-aș fi judecător, aș trimite la ocnă pe un om nevinovat când s-ar apăra fără o gramatică perfectă; dac-aș primi o scrisoare de dragoste de la Ileana Cosânzeana, i-aș răspunde cu un Himalaia de zeflemele de-aș găsi o greșeală gramaticală; pe eșafod n-aș muri de cuțitul călăului, cum aș muri dacă mi-ar

spune: „S-a făcutură pregătirile!”

E boală asta? Se poate; dar o prefer unei sănătăți care nu respectă tot ce-i mai dulce, mai suav, mai dumnezeiesc, mai sublim în ceruri și pre pământ: gramatica!

Am avut un cult pentru Bolintineanu, dar când am citit:

E ca cele păsări ce în noapte zbor —

am aruncat în noaptea uitării lebăda de la Bolintin, pe care am găsit o pană murdară. Las de o parte pe „ca cele” las pe „păsări ce” — dar *zbor* în loc de *zboară* e un ultraj, o crimă, un incest. Și-mi sună mereu în ureche:

Verbele de conjugarea întâi fac la persoana a treia plurală a indicativului prezinte, ca la persoana a treia singulară!

Asta-i o axiomă — și înțeleg mai lesne să calci o axiomă din matematici decât una din gramatică.

De câte ori n-am auzit însă deputați și miniștri scâlciind idolul „care ne învață a ceti și a scrie corect”! De câte ori n-arn auzit pe unii din reprezentanții ăștia ai națiunii strigând cu un fel de entuziasm: „Oamenii este, oamenii suntără!”

Le-aș fi iertat și legile pocite, și birurile grele, și diurnele formidabile, și bâtele din care au izvorât, dar niciodată nu am să uit c-au îndrăznit să-mi pângărească unicul Ideal ce mi-a mai rămas.

Și dacă nu ierți asemenea greșeli — asemenea crime — unui ministru ori unui deputat, oameni care, la urma urmei, au dreptul să nu respecte legile, cât trebuie să fii de crud cu aceia care au *meseria* de a scrie și care își bat joc de meseria asta, de meseria care e și a ta!

Ce-ați zice de un zidar care ar așeza cărămizile pe dos? Ce-ați zice de un pictor care n-ar cunoaște combinația culorilor? Ce-ați zice de un croitor care n-ar ști să coasă un nasture?

Și, cu toate astea, nu ziceți nimic de un scriitor care nu știe gramatică!

Pentru mine un astfel de criminal poate să facă băcănie, deputăție, cărți de știință chiar, dar să nu se amestece în

literatură, că-i foc.

Închipuiți-vă o nuvelă cu fondul „genial“, dar în care ați găsi fraza: „Contesa privea departe. Ochii ei *străbătea* în văzduh“...
...Aș trimite contesa în văzduh cu genialitatea ei cu tot.

LA STÂNĂ!

Unde ești, biată „Junime“, ori te-ai dus tu către nori, cum un fluture se duce ca zefirul printre flori?

Habar n-am! Dar știu că ziarul *Constituționalul* — chipurlea succesorul „Junimii“ — își face strămoșii de răs. Ca dovadă că talentul sare întotdeauna o generație, *Constituționalul* nu face literatură; iar când face, mai bine... să te ferești, române, de literatură-n casă!

De pildă:

Zilele astea, organul junimiștilor decăzuți din gloria străbună are de colaborator literar pe un june român mort în Paris, care scrie de la Cheia și iscălește — Dumnezeu! — Armand Dumbrăveanu.

Acest Armand este un copil mic ca dumneata, ce-și iubea părinții și îi asculta. Acuma însă are un păcat: iubește proza, dar n-a ascultat niciodată pe profesorul său de gramatică.

Dovadă: bucata sa literară intitulată *La stână* și cu *motto* din Leconte de Lisle, un om absolut nevinovat de păcatele săvârșite cu fapta, cu cuvântul sau cu cugetul de tânărul Armand.

Mai întâi, iată gramatica amicului în chestie:

„Vârfuri de stânci *se-nec* în ceața plumburie; lungi fâșii de *norii* albi *atârni*; vremei nu-i aminte (nu-i e aminte); hau *răsun* în patru părți; oile *calc* regulat; stergoaie și ferigi *crește*; țapii *mestec* în tihnă; ciobanii *alerg* la muls“ și așa mai departe.

Și după măcelul acesta, mai îngrozitor decât măcelărirea pruncilor din Egipt, vă puteți închipui restul. E așa de oribil, încât autorul, printr-o fenomenală îndărătnicie, ajunge să ne vorbească de „*zbieretul mieilor*“.

— Armand, ia seama că vor protesta măgarii dacă le iei

apanajul zbieretului!

CĂRȚILE DIDACTICE

Gheorghe Vasilescu era un băiat de zahăr. Blând ca un miel, prostuț ca noaptea, trecea prin școală ca găscă prin apă. Îl urmărea însă nenorocul și-l persecuta de foc. I se părea Universitatea un sicriu, și cursurile o inchiziție; când vedea pe Dogele-profesor, umbra lui Marino Faliero îi trecea pe la ochi ca o stafie roșie. Examenele începeau să-l înfioare și-l cuprindeau friguri de moarte.

Atunci a luat o hotărâre supremă: s-a zvârlit în politică, această *alma mater*¹ care cere de toate, afară de talent.

Profesorii săi, niște bărbați care pun adevărul mai presus de patimile meschine, s-au întâlnit cu el la clubul politic, i-au admirat calitățile de agent electoral și l-au împins să treacă firoasele examene *magna cum laude*.

Mai târziu „partidul” a venit la putere, și Gheorghe Vasilescu, fost martir în diferite rânduri, a fost numit profesor.

* * *

Cea dintâi operație la care s-a dedat bravul profesor când a pus mâna — ca să nu zic piciorul — pe catedră, a fost să scrie „cărți didactice”.

Cărțile didactice sunt un comerț excelent. Dacă ai ceva prieteni la „instrucție”, ești sigur că au să-ți fie aprobate, oricâte nerozii ai vâri în ele. Fiind om cu influență, găsești numaidecât un editor, care-ți acordă sume respectabile; îți impui cartea la școli, apoi desfaci un număr de exemplare considerabil la împărțirea premiilor, și edițiile curg, și prostiile curg, și banii curg...

Din păcate, Gheorghe Vasilescu nu-i unu. Căci dacă geniile se nasc la câte un veac, iar talentele la un deceniu, proștii au calitatea de a se înmulți ca stelele cerului, ca nisipul mării.

¹ Mamă bună (lat.).

Când apare o carte didactică, poți de mai înainte să te aștepți la ceva în genul Păsăreanu. Rar, foarte rar, aceste opere — menite ditai să lumineze tinerele generațiuni — împlinesc cu oarecare succes menirea asta; în genere, ele nu sunt altceva decât un mijloc pentru ca Gheorghe Vasilescu să-și îndestuleze parazitara și zgomotoasa dumisale viață, care ne interesează așa de puțin.

Lucru curios, am putea susține că lucrările didactice fac și ele oarecum parte din caracterul nostru național, precum numai la noi se vâără în literatură o sumă de microbi care habar n-au ce-i gramatica; tot astfel, numai la noi se vede spectacolul acesta scandalos că o carte de școală e mai proastă decât o listă de bucate de la „Treii sarmale“.

Europenii n-or fi scăpat nici ei cu desăvârșire de prostia omenească; sunt și pe acolo Păsăreni, slavă Domnului! Dar... se găsește întotdeauna cineva care să-i oprească de „a lumina generațiile viitoare“ cu toate năzbâtiile.

Când apare la noi o carte didactică, în loc să vezi dacă materia e bine împărțită, în loc să-i critici metoda, ești obligat să te ocupi de greșelile gramaticale și să-l înveți pe autor lucruri pe care aiurea le știi și elevii cei mediocri. O carte didactică în care ți se spune că *tinicheaua este un metal ce se găsește și-n stare nativă*, ori că *sulfurile arzând produce acid carbonic*; o carte didactică în care afli că melcul are *două coarne*... este, fără îndoială, o carte cu care nu poți discuta altfel decât cu o imensă zeflema...

De aceea, *Adevărul literar* roagă frumos pe domnii autori și pe domnii editori să-i trimită operele dumnealor didactice. Noi ne-am procurat deja câte am putut și vom ține deschisă în permanență rubrica așa de interesantă a *Culturii oficiale*.

O să fie frumos.

POEȚI, CÂNȚAȚI!

Pătrașcule, aține-te! Dacă nici acum nu te-i procopsi, apoi

neprocopsit rămâi!

Cu mila Domnului, și mai ales cu mila Sfântului Duh, prințul Ferdinand e azi tatăl unei perechi de copii: un băiat și o fată.

La nuntă, făcuși *poenele misterioase*, dar țara asta sceptică și ingrată și-a bătut atuncea joc și a trecut la ordinea zilei.

La nașterea prințului Carol, iarăși nici o ispravă.

Acuma e momentul oportun. Pentru nașterea unei fetițe, poeziile trebuie să curgă cu duiumul când fetița e fetiță de neam regesc.

Parcă-i văd pe toți Prodăneștii din zilele noastre repezindu-se „pe arena publicității” și țipând în versuri:

O fetiță de regină
S-a născut astăzi pe tron...
Țara-ntreagă îi închină
Al iubirii biberon!

Au să iasă sonetele, dedicațiile și acrostihurile din pământ, din iarbă verde.

Iar la urmă, ca încheiere, poetul care va izbuti să înjghebe nerozia cea mai mare nu va muri nici în exil, ca Ovidiu, nici în spital, ca Bolintineanu, ci într-o sub-prefectură oarecare.

Poeți ai țării mele, soarta vă surâde, nu mai umblați cu mofturi.

CE FACE CARAGIALE

Vitrinele librăriilor, chioșcurile, toate sunt pline de opere proaspete apărute de sub presă. Întâlnești o sumă de nume de autori, pe care nici nu-i bănuiai că există. Toți fac gură, toți țipă, copertele apar din ce în ce mai fantastice, mai urlătoare, mai atrăgătoare.

Numai de unul nu se mai aude, parc-ar fi dispărut de mult: e Caragiale. Și fiindcă socotesc că el n-a pierit decât în aparență, vreau să vă dau noutăți despre dânsul.

L-am întâlnit și mai ieri. Același. Cu veșnicii ochelari, care îl ajută să nu vadă pe oameni tocmai așa cum sunt, cu veșni-

cu-i zâmbet ironic, în care se oglindește el întreg, Caragiale se arată aproape tot cum l-ați cunoscut odinioară. A mai încărunțit puțin, dar nu s-a schimbat mult.

Pleacă la Buzău. Și m-am gândit că nu-i rău să-i cer câteva lămuriri:

— Ce ai de gând să faci acolo?

— Un lucru foarte serios: am luat în antrepriză birtul de la gară.

— De ce?

— Pentru că-mi place peisajul Buzăului.

— Dar altceva ce o să mai lucrezi?

— Altceva? Specialitate de patiserie și de ciocolată.

— Vorbesc de literatură...

— A, despre asta nu-ți pot spune nimic. Eu sunt comerciant român...

* * *

În altă țară, plecarea unui scriitor de valoarea lui Caragiale în lumea comerțului ar fi un eveniment de cel mai mare interes. La noi n-are aproape nici o însemnătate. De-abia dacă noi, câțiva profani, admiratori sinceri ai talentului celui care a scris pe *Conul Leonida*, simțim o adâncă părere de rău că el ne lasă.

Ne-am întrebat adesea pentru ce Caragiale, cel mai original și cel mai puternic dintre scriitorii noștri, e dat uitării de către atotputernici. Academia e ticsită de nulități. Teatrul e condus de niște veterani fără „vlagă”, toate instituțiile noastre culturale sunt lăsate pradă moliilor intelectuale, iar lui Caragiale nu i-a rămas decât să concureze la licitația birtului de la Gara Buzău. Să fie, oare, oficialii vrășmași *din principiu* ai scriitorilor de talent? Lucrul ar fi cu puțință, pentru că un talent prea mare scoate în evidență nihilismul intelectual al altora. Totuși, adevărata cauză a prigonirii ar putea fi alta.

Caragiale și-a ales genul cel mai periculos: satira. În fiecare lucrare a lui simți revolta omului superior împotriva „găgăușilor și gușășilor”. Când țara e plină de Dandanache, de Ventureanu, de Leonida, cum vroiți ca originalurile acestor caraghioși imortalizați să nu jure război etern aceluia care i-a gravat așa

de bine?

Și apoi, oamenii de spirit au avut întotdeauna specialitatea de a-și crea vrășmași. Un scriitor dulceag, care știe să rimeze „flori de nufăr” cu „cei ce sufăr”; un scriitor care face deliciul fetelor de pension la vârsta când încep să fie vizitate de pajul Cupidon; un scriitor care se îndeletnicește să afle dacă Ștefan cel Mare purta barbă ori barbă-n cioc are să fie oricând bine primit, mângâiat, ținut în puf. Să te păzească Dumnezeu însă să ridiculizezi o clasă ori o tagmă! Atunci, cu cât vei avea mai mult talent, cu cât adică lucrarea ta va fi mai caustică, cu atâta trebuie să fii mai sigur că ți-ai făcut vrășmași ne veci. Omul iartă orice mai lesne decât faptul că a fost ridiculizat.

Și numai atâta e? Caragiale a mai avut nenorocirea de a fi o personalitate puternică. Din pricina asta, el n-a putut trăi în nici o coterie, căci le-a găsit pe toate ridicele, și de aceea toate coteriile sunt bucuroase să-l știe dispărut. Aceia care i-ar fi azi prieteni, ca și vrășmașii naturali, simt în el o putere și se tem ca puterea asta să nu se întoarcă mâine împotriva lor.

* * *

Amice, te du la Gara Buzău. Și când îi auzi locomotivele fluierând, gândește-te că fiecare coterie e o locomotivă tot așa de automată: neputând să gândească, fluieră...

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE

Avem în Țara Românească un singur gazetar: pe A. Bacalbașa.

B. P. HASDEU (Citat după: *Anton Bacalbașa. Moș Teacă și alte schițe*. Biblioteca pentru toți copiii, Buc., Editura Ion Creangă, 1976, pag. 9)

Mic, nervos și drăcos, se iritează extrem când glumești cât de inocent asupra socialismului științific — atunci devine mușcător.

I.L. CARAGIALE (Citat după: *Anton Bacalbașa. Schițe și articole*. Ediție îngrijită în redacție. Cu o prefață de Eugen Campus, Colecția „Biblioteca pentru toți”, Buc., 1957, pag. 3

Trebuie să-l vezi vorbind înaintea muncitorilor ca să-i admiri toată puterea și tot entuziasmul aprins de focul unor convingeri sfinte.

Istoria mișcării socialiste din România îi va păstra lui Bacalbașa una din cele mai frumoase pagini. Cele două creații originale ale lui, *Moș Teacă* și *Spanachidi* îl fac nemuritor pentru literatura română“.

Intim (Traian DEMETRESCU), *Evenimentul literar*, 1894, reproduș în „Munca” (“Galeria socialistă”), an IV, 1894, nr. 51, 13 febr.

D. A. Bacalbașa dirija acum un an, cu talent și cu mult brio, o foaie literară: „Adevărul literar“.

În această foaie, spiritualul scriitor își bătea joc cu multă vervă de văicărelile, de „pleurnișeria” poeților eminescieni.

Dar A. Bacalbașa scrie uneori versuri — și versuri frumoase, și în aceeași vreme chiar cu sarcasmele împotriva plânselor poeților, Bacalbașa a scris o serie de strofe în proză care denotă un temperament de poet. În aceste strofe însă se exprimau niște sentimente atât de triste, întunecate, accente atât de plângătoare, încât întreceau pe ale multor eminescieni. Aici vedem deci cum chiar un om care pricepe neajunsurile unui curent literar ca atare dintr-un punct de vedere social mai înalt, când va voi și va putea să-și exprime sincer într-o formă artistică propriile sale sentimente, va dovedi adesea că sentimentele lui adânci sunt cele dominante ale epocii.

C. DOBROGEANU-GHEREA, *Studii critice*. Vol.I. Colecția „Clasicii români”, București, Editura pentru literatură și artă, 1956, pag. 389

Anton Bacalbașa ni se înfățișează mai ales ca un poet epic, unul din cei mai mari poeți epici ai prozei gazetărești române.

Barbu LĂZĂREANU *Anton Bacalbașa*, Buc.: 1924, pag. 11

Anton Bacalbașa este unul din tipurile cele mai autentice și mai caracteristice ale intelectualului român de la sfârșitul secolului trecut. Spirit liber, generos, nemulțumit de realitate, revoltat — și totuși cu o nuanță de scepticism — încrezător în puterea cuvântului, natură ironică... el a rezumat, în felul nuanței temperamentului său, o generație.

G. IBRĂILEANU. *Anton Bacalbașa*. „Adevărul literar“, VI, 1925, nr. 238, 28 iunie.

Luptător entuziast social, ziarist abundent și plin de humor, orator cu zguduitoare elocință, cu profetică elocință, Tony Bacalbașa a simbolizat pentru noi duhul vremurilor ce erau să vie.

Gala GALACTION. *Tony Bacalbașa*, Oameni și gânduri din veacul meu, ESPLA, 1955. pag. 142-144

În antologia românească a picat din condeiul lui perla unei poezii minuscule, din care cităm pentru orientarea suficientă a cititorului un singur vers:

La Rosmersholm e frig și ceață...

Se vede cât de colo, ce drum făcuse poezia românească de la „Rodica“ lui Vasile Alecsandri până la Anton Bacalbașa.

T. ARGHEZI. *Poezia*, Progresul social, an. II, 1933, nr. 7, 20 iulie. pag. 501-502

Anton Bacalbașa, umorist de seamă de la sfârșitul secolului trecut, urmând exemplul unor scriitori valoroși, care au abordat și genul satiric (N. T. Orășanu, Hasdeu, Eminescu, I.L. Caragiale), este și fondatorul revistei „Moș Teacă“, publicație care duce mai departe satira corosivă din paginile publicațiilor anterioare: „Nichipercea“, „Aghiută“ etc.

Virgiliu ENE. *Prefață la Anton Bacalbașa. Moș Teacă și alte schițe*. Ediție îngrijită și prefațată de Virgiliu Ene, Buc., 1976, pag. 15

Nouă ne rămâne imaginea unui Anton Bacalbașa liric și însuflețit de idei umanitare, a unui scriitor plin de vervă, a unui critic al epocii sale.

Domnica FILIMON. *Prefață la volumul A. Bacalbașa. Din cazarmă*. Editura tineretului, 1957

Schițele din viața militară, centrate în jurul lui Moș Teacă, reprezintă în fond, sub aspectul lor bufon, o critică socială aspră și adesea profundă. [...] Moș Teacă nu este numai un prost care s-a strecurat sub haina militară. Prostia lui, boroboațele pe care le face, sunt rezultatul mentalității cazone, mentalitate pe care o adoptau cu ușurință (pentru că li se potrivea de minune) feciorii de bani gata, ignari și infatuați dintre care se recrutau ofițerii de teapa lui Moș Teacă. Efectul comic al boroboațelor lui se răsfrânge deci asupra instituției și asupra regimului care a creat această instituție.

Pentru Moș Teacă, universul întreg nu este decât o cazarmă de proporții uriașe. De aceea, dacă e stăpân pe „reglement“, nimic nu-i apare imposibil militarului care se înalță la rangul de supraom. Relevarea acestei pretenții ridicole stă la baza celor mai multe dintre efectele comice din lucrarea lui Bacalbașa.

Eugen CAMPUS, *Prefață la Anton Bacalbașa. Schițe și articole*. Ediție îngrijită în redacție. Cu o prefață de Eugen Campus. Colecția „Biblioteca pentru toți“, București, 1957, pag.17

Puțini scriitori au dovedit verva umoristică și spontaneitatea inteligentă a glumei ca I.L.Caragiale și Anton Bacalbașa. Așa se explică colaborarea lor îndelungată, angajarea comună în redactarea uneia dintre cele mai spirituale reviste, „Moftul român“. Tudor Arghezi scria cândva că Anton Bacalbașa „a sleit genul umoristic al categoriei în câteva numere din revista „Moș Teacă...“. Este adevărat că, exceptând autorul „Momentelor“, cu greu își găsește rival în genul umoristic. Revista „Moș Teacă“ a fost scrisă ani de-a rândul de A. Bacalbașa, care a publicat în paginile ei articole, povestiri, anecdote, prelucrări în versuri, improvizând cu mult spirit. Anecdota și gluma, în viziunea sa artistică, au o finalitate politică, de luptă: criticarea vieții politice contemporane, a monarhiei, a instituțiilor parazitare, a culturii și literaturii decadente. După cum „Aghiută“, „Satyrul“ sunt adevărate opere de umor și de satiră ale lui B.P. Hasdeu, tot așa „Moș Teacă“ și „Moftul român“ rămân pentru Bacalbașa și Caragiale (pentru a doua revistă) două veritabile creații ale genului. Resursele comicului sunt folosite cu abilitate pentru sesizarea și înfierarea anomaliilor vieții sociale. Ușurința de a improviza și de a caricaturiza îl țin însă, uneori, pe Bacalbașa, la suprafața faptelor, anecdotele fiind lipsite de semnificație. Murind tânăr, Bacalbașa n-a ajuns la apogeul creației sale, rămânându-i, uneori, străine unitatea de concepție și fondul adânc de viață, caracteristice autorului „Scrisorii pierdute.

Marin BUCUR *Prefață* la Anton Bacalbașa. *Moș Teacă*. Ediție îngrijită și prefață de Marin Bucur. Colecția „Biblioteca școlarului“, București, Editura tineretului, 1961, pag. 12-13

Bacalbașa accentuează o trăsătură reală a acestei ofițerimi odioase și a sistemului care i-a dat naștere, sistem care nu este decât o simplă prelungire a vieții civile. Crud, brutal cu cei din păturile de jos, Teacă devine servil cu odraslele celor din protipendadă.

Nicolae SORIN. *Prefață* la volumul colectiv: *Din proza „Contemporanului“*. Colecția „Biblioteca școlarului“, București, Editura tineretului, 1961, pag. 17

Cei care au lucrat alături de Tony Bacalbașa, cum îi ziceau prietenii, ne-au păstrat — ici și colo — câteva trăsături răzlețe, din care abia se încheagă o schiță de portret: proletar intelectual, cu începuturi foarte grele, colaborează la „Lumea nouă“, apoi prim-redactor la „Adevărul“ și cronicar literar și teatral la „Adevărul literar“; după ce părăsește mișcarea socialistă, pe care o sprijinea cu un condei ascuțit și cu un frumos talent oratoric, intră în gruparea lui Nicolae Flevea, unde și obține un scaun de deputat. S-a bucurat de prețuirea și prietenia lui Caragiale, lucrând alături de acesta la „Moftul român“. A creat un tip, pe Moș Teacă, despre care se vorbește și azi. A murit în 1899 în vârstă de 34 de ani, măcinat de o boală de plămâni. „Avea — spune unul din prietenii săi — ceva din fanatismul apostolilor. De aceea, în polemică era agresiv, personal, mai că am spune răutăcios. Ironia lui avea „ceva mușcător“, ceva din sarcasmul marilor satirici. În critica lui „era condus de un gust rafinat“. În pamflet era de o rară vigoare. Avea un particular simț al frazei, care-l deosebește de mulți din contemporanii săi. Ar fi, poate, o explicație acele mari preferințe pentru frații Goncourt și admirația pentru pamfletarul Paul Louis Courier, despre care ne vorbește un alt confrate al său. Goncourt și Paul Louis Courier la noi erau, pentru vremea aceea, rarități.

Aceste câteva note, culese la întâmplare, ar lămuri scrisul lui Tony Bacalbașa.

D. Lăzăreanu ne dă câteva extrase din opera ziaristică a marelui pamfletar, care trebuie reținute. Iată, de pildă, cum zugrăvește Tony Bacalbașa alegerile: „Iată-ne în sfârșit, în plină perioadă electorală!... Cursele se deschid. Taurii guvernamentali, ațâțați de fanionul roșu al cârciumarilor și al starostilor de bătași, se vor

repezi în curând în arenă; în lături, cetățeni!... Deschideți ușile de perete, tipografii; căci se anunță de departe un nou program, de manifeste, de profesii de credință. Scriitori necunoscuți, toate nulițățile din fundul provinciilor, pe unde nici n-a încolțit sămânța de stil, toți râioșii literaturii pe care nici însăși Academia Română nu i-ar premia, toți al căror nume sună în *esceu* și în *eanu*, toți constitații din naștere apar acum ca scriitori, fiecare cu profesioara lui de credință, fiecare cu manifestul lui, ungându-și vorbele cu miere, jurând în numele tău, țară!“.

Accente minunate, ritm viguros, frază sonoră — sub care simți zvâcnirea unei profunde indignări. Aiurea, pe același motiv — alegerile — Tony Bacalbașa zugrăvește un tablou mai sumbru: „Vin băut, chiote înfiorătoare, fețe mănjite cu chinoroz, injurii sălbatică, capete sparte, teroare dezământată de stradă, orgii fără sfârșit, torțe iluminează fețele buhăite de băutură [...] munca poporului în zdrențe, aruncată pradă cârciumarilor, prefăcută cu băte în mâinile sângeroșilor inconștienți. Iată-ți, poporul suveran, frumoasa săptămână a exercițiului dreptului de vot!“

Ai crede, un colț din Roma decadentei neroniene. Și după treizeci și patru de ani — articolul e scris la 9 februarie 1892 — tabloul nu are nevoie de nici o retușare: e perfect actual, și ca stil și ca subiect. Iată-l demascând în zece rânduri, toată falsitatea libertăților și garanțiilor constituționale: „Ați înscris în constituție libertatea presei și ziaristul trebuie să tremure cu condeiul în mână sau să ție revolverul lângă el; ați făcut tribunale pentru a pedepsi pe asasini și pe bătăuși și toată această lepră se plimbă slobodă pe stradă, ne-ați garantat prin constituție inviolabilitatea domiciliului și trebuie să tragem zăvorul intrând în casă, ori să ne ținem înarmați, ca-n vremurile de groază, când invazia era la ordinea zilei“.

În acești doi ani din urmă, de când „asasinii“ se plimbă (iarăși!), slobodi pe uliță, de când „invazia e (iarăși!) la ordinea zilei“, nimeni n-a scris nimic mai puternic decât acest fragment de acum trei decenii și mai bine.

Luptător iscusit, Bacalbașa își alege cu dibăcie armele: când adversarul nu e vrednic de accente violente, el recurge la ironie. Atunci vorbește de mamelucul care, intrând în Cameră, „își descaltă vederile politice, precum își lasă turcii papucii la ușa bisericii“, de abilitatea proverbială a lui Ionescu-Gion, care, în conflictul dintre Maiorescu și Hasdeu, „e așa de bine cu d. Hasdeu ca și cu d. Maiorescu“, dacă nu e spiritist, va fi; dacă nu e junimist, aveți puțină răbdare“; și de dna Smara, care „e în stare să scrie și pe ouăle de Paști“.

Marele talent pamfletar al lui Tony Bacalbașa face din el un dar premergător.

Tudor TEODORESCU-BRANIȘTE. *Între presă și literatură. Publicistică*. Volumul I, București, Editura Minerva, 1989, pag. 219-221

Numai aparent adversar al lui Vlahuță, Anton C. Bacalbașa (Toni, Rigolo, Wunderkind) din Brăila luptă, cu mijloace umoristice, pentru aceleași idealuri. La 18 ani publică poezii în „Literatorul” (1883), apoi intră în redacția „Adevărului” și conduce în spirit socialist „Adevărul literar” (1893-1895), persiflat de „Viața”. Cu Caragiale, în 1893, redactase „Moftul român”, apoi scoase singur, de la 22 martie, „Moș Teacă”, jurnal țivil și cazon. Fusese invitat să scrie și un supliment la „Vatra”, intitulat „Hazul” (1896), dar nu dură. Era un om voios, febril, bun orator pentru muncitori, deși firav, pamfletar neostenit, torturat de iubiri irealizabile. „Conspirator” și „jacobin ireductibil”. Tatăl lui Toni, polițaiul șef din Brăila Costache Bacalbașa, originar din satul Telea, jud. Gorj, s-ar fi chemat Telescu, și ar fi luat numele nou prin înfierea de către un unchi din Galați, bacalbașă, adică staroste de băcani. Fusese înrolat ca soldat în oștirea Țării Românești la 1 februarie 1834, devenise sergent-major în 1835 și părăsise armata la 16 noiembrie 1841. Căsătorit cu Aneta Bobescu, avu treisprezece copii din care trăiră șase. Toni, născut în 1865 (poate la 21 februarie după data poeziei „Aniversarea nașterii”), făcuse numai trei clase de gimnaziu, cu note catastrofale, intrase voluntar în oștire la 17 ani, se căsătorii în 1896 cu Alexandrina Scărișoreanu (n. 2 iulie 1875, mai târziu soție a lui Nerva Hodoș) și muri de pneumonie bacilară în vârstă de 35 de ani, la 1 octombrie 1899.

Opera lui e a unui bufon care se risipește, în goană după calambur. În „Hazul” sunt glume de acestea:

„Firmă faină: Brânză 9 de burduf”.

„Judecătorul. — Ce fel? Ești condamnat la opt ani închisoare și-ți mai vine să râzi?

Condamnatul. — De, dom’le judecător, sunt optimist”.

Bineînțeles că originalitatea „mofturilor” lui Bacalbașa trebuie suspectată principal. Însă alegerea lor e a unui spirit căutător de enormități, a unui crud mistificator de burghezi. Jurnalistul e în curent cu literatura franceză și a prins din aer tehnica umoriștilor ubuești. Într-un joc de ghicitori, Popescu întreabă ce e negru, cu piatră-n mijloc și stă atârnat în pom și declară că nu e pruna ci soba, fiindcă nimeni nu te împiedică s-o pui în pom... Atunci Ionescu pune și el o ghicitoare:

„...stă atârnată după ușe și ne ștergem mâinile de ea.

Toți se tăvălesc de râs.

— Ai făcut-o fiartă! Crezi că-i greu? Și proștii dezleagă asemenea ghicitoare.

— Da? Parol? Haidi, dezlegați -o!

— Prosopul! Prosopul! strigară toți.

— Ba iaca nu-i prosopul deloc. E scrumbia.

— Ce scrumbie? Ai turbat? Dracu a mai văzut scrumbie atârnată după ușe?

— Da cine vă oprește s-o atârnați?

— Foarte bine, s-o atârnam; da cine își șterge mâinile de scrumbie?

— Ei, asta-i! N-ai decât să te ștergi. Cin'țe oprește?“

Ca poet, Toni eminescianizează, căutând totuși o poantă fantezistă, ca în scrisoarea către Nelica, unde se autopersiflează cu emoție:

Fața de ceară, ochiul de mort,
Nici pic de high-life n-are la port,
Urât ca ciuma, prost peste fire,
Scurt și subțire,
Când vine, șade parcă-i cu zioa,
Te asurzește, tot bate pua,
De-ți trece pofta și de mâncare
Și de cetire și de plimbare...
Are pretenții ca toți poeții
Și-i dă întruna cu „amarul vieții“.
Cu poezia lui Schopenhauer,
L-aș pune-n rame drept la Gebauer.

Popularitatea lui Toni Bacalbașa a făcut-o „Moș Teacă“, caricatură umflată a vieții cazonă, în persoana unui căpitan de modă veche, ignorant și grotesc autoritar, în felul acesta:

„— Trăiți don căpitan, răspunse aghiotantul, este apă în Dâmbovița, s-a revărsat și a venit mare.

— Cine a dat orden? strigă Moș Teacă răstit“.

S-a dovedit că autorul se inspirase din „Le colonel Ramollot“ de Charles-Leroy. În acea epocă de propagandă dreyfusardă, acel fel de literatură, în fond antimilitaristă, era la modă și culmină în opera lui G. Courteline. Ca socialist scria și Bacalbașa și nu s-ar putea susține că opera lui n-a avut efecte binefăcătoare asupra spiritului ofițerilor. Bacalbașa încerca și el de fapt, ca și H. Monnier, să creeze un tip popular,

un coleg al lui M. Prudhomme, „omul care în baza celor trei fire de sârmă galbenă, se crede atotștiutor, atotfăcător, atotputernic și nu admite alte păreri decât pe ale lui“. Lărgind sfera umoristul declară că Moș Teacă putea fi „cu aceeași ușurință prefect, profesor de universitate, medic, comisar comunal, arhimandrit, gardist, avocat, senator, comerciant de coloniale“. Originale, fără discuție, sunt „Amintirile din viața militară“, zugrăvind brutalitățile cazarmei, dar și veseliile ei. Bacalbașa nu e un scriitor cu stil, cu ceea ce se cheamă creație, ci un jurnalist fără pretenții. Dar sprinten, cu o mișcare franțuzească a frazei, indicând o remarcabilă ridicare de nivel a presei. Memorabile sunt versurile locotenentului Topoloveanu, compuse după instrucțiile căpitanului căruia îi murise un copilăș și voia să-i ridice un „monumentaș“:

Ah! Tu Bubi cum te-ai dus
Tocma-n cerul cel de sus!...
Eu eram la Târgu-Ocnii,
Iară tu la țâța doichii...
Sugeai lapte pentru viață
Și gustai a sa dulceață...
Aveai ochii prea fierbinți
Și-ți ieșiseră doi dinți.
Când deodată Dumnezeu
Te luă la sânul său!...
Plângi, Mari , pe Bubișor,
C-a zburat ah! pe un nor
Și nu mai vine la noi!
Căpitanul S.Gănoi.

Luptător socialist, lua poziție în contra teoriei artă pentru artă, declarând că nimic din ce face omul nu-i fără tendință, frumosul însuși reprezentând o tendință. „În toate operele noastre, acela care trăiește mai întâi suntem noi“. Era departe totuși de a vâri socialismul peste tot, excluzându-l din poezie și ferindu-se de a da „legi sau rețete literare“. „Cea dintâi condițiune a unei creațiuni artistice este ca ea să fie văzută clar, să fie adânc simțită de creatorul ei“.

G. Călinescu *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*.
Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, Editura Minerva, 1982,
pag.564-565

Făurindu-și o adevărată celebritate, Bacalbașa realizează un personaj memorabil — Moș Teacă, — variantă autohtonă a faimoasei creații a lui Charles Leroy, „Le colonel Ramollot“. Dispuse concentric și formând un ciclu unitar ca problematică, personaje, atmosferă, schițele din volumul „Moș Teacă. Din cazarmă“ sunt scene „pe viu“, decupaje biografice hazlii, încheiate în poante și întemeiate, în esență, pe dialogul spontan și comic. Înrudite ca intenție, viziune și realizare cu „Momentele“ lui I.L.Caragiale, a căror artă este, desigur, net superioară, ele ilustrează faza în care schița românească se conformează în cel mai înalt grad propriului său statut estetic. Utilizând ironia sarcastică și invectiva, dar mai ales șarja și caricatura, Bacalbașa creează în „Moș Teacă“ un personaj ridicol și grotesc. Imagine ilară a spiritului cazon obtuz, celebrul căpitan îmbină grosolănia, prostia agresivă și stupiditatea cu înfumurarea, neomenia, incultura și automatismul. Cu un umor spumos, deși mizând poate prea mult pe grotesc, autorul își reia personajul în circumstanțe diverse: în cazarmă, în familie, pe stradă, la teatru etc. El deschide astfel unghiuri satirice complementare, vizând ansamblul instituțiilor societății. Extinse ca peisaj uman și amplificate epic spre nuvelă, schițele „din viața militară“ descriu atrocitățile săvârșite în cazarmă. Insuficient distilată artistic, simpatia scriitorului pentru lumea soldaților, supuși torturii fizice și morale, conferă paginilor o notă melodramatică stânjenitoare.

Maria PROTASE, în *Dicționarul scriitorilor români*. A-C. Coordonare și revizie științifică Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995, pag. 136-137

Copil teribil al presei socialiste, iubitor de farse și bufonerii, era în campaniile pe care le purta, un gazetar temut. Scia cu patimă, cu o exaltare de vizionar. Știa să fie dur, polemic, vindicativ, folosindu-se la nevoie chiar de invectivă sau blestem (...) Cu virulență pamfletară — prevestindu-l pe N.D.Coceă — sunt atacate monarhia și biserica, presa și școala („Geograful gorjan“ — amintește de „Un pedagog de școală nouă“ a lui I. L. Caragiale), armata, parlamentarismul burghez, farsa alegerilor, naționalismul și șovinismul, misticismul. Totul, sau aproape totul, i se pare o farsă sinistă și de prost gust, un spectacol de bâlci, penibil și caraghios. Verva lui satirică se concentrează din când în când asupra unor portrete caricaturale, reprezentând tipuri din viața politică ori din presă. Bacalbașa creează, după modelul lui Caracudi al lui I.L.Caragiale, pe Spanachidi, tipul gazetarului fără principii și fără scrupule. În revista „Literatură și știință“ (1894) apare un fragment

dintr-un roman umoristic, neterminat, inspirat de acest personaj. Registrul satiric al lui Bacalbașa e destul de variat, de la alegoria caustică ("Prăsilă regală") și parodie ("Un opozant") până la giumbușlucurile verbale, nu totdeauna potrivite, uneori triviale. Gazetar de mari resurse, Bacalbașa, deși avea sentimentul că se irosește în pamflete și fanfaronade, și-a dat măsura talentului poate mai mult în publicistică decât în literatură. În literatură, Bacalbașa a rămas același publicist. A scris poezie și proză (schite, nuvele, un început de „roman cazon” publicat în „Mesagerul Brăilei”). A rămas de la el și un manuscris (datat 30 decembrie 1885—30 iunie 1886) care cuprinde poezii și schite. Versurile, multe de factură intimistă, sunt în general naive, Bacalbașa fiind în lirica erotică un eminescianizant ("Tu singură", „Dorul din urmă” - imitație a poemei eminesciene „Mai am un singur dor”). Mai inspirată, elegia „Acolo...” are accente prebacoviene. Unele versuri cu caracter de meditație amintesc de Gr. Alexandrescu, iar cele umoristice au uneori dezinvoltură și maliție, dar umorul lor e adesea facil. Dispoziția sentimentală, romantică, se preschimbă cu timpul în sarcasm și vehemență. (...)

Spiritual, caustic, cu un gust pronunțat pentru caricatură, Bacalbașa e un Daumier al prozei satirice românești. „Moș Teacă” e o șarjă enormă a mentalității de tip cazon. Inspirat din creația lui *Ch. Leroy Le colonel Ramollot*, scriitorul avea să fie acuzat de plagiat. Moș Teacă e, însă, până la urmă, un personaj cu totul autohton, ieșit parcă dintr-o cazarmă românească. Pe cât de grotesc, pe atât de absurd ridicol prin ignoranță, îngâmfare, automatisme, de o agresivitate tâmpă și grosolană, eroul lui Bacalbașa și-a câștigat îndată o faimă care s-a dovedit trainică. Optica lui Moș Teacă era una militărească, ilar deformată, dar scriitorul sugerează că un asemenea personaj ar fi putut la fel de bine reprezenta tipuri din orice latură a vieții publice, în treacăt, satira atinge și instituții ca monarhia, presa reacționară sau familia burgheză. Sub raportul expresiei, Bacalbașa speculează mai ales mijloacele comicului verbal, mai puțin ale celui de situații, nici unul nici celălalt caracterizate prin profunzime. Când șarja contenește, scriitorul se arată mișcat de obida oamenilor simpli de la țară aduși la cătănie. De un umanitarism vag, schițele „Din viața militară”, unde se dezvăluie atrocitățile vieții de cazarmă, sunt scrise într-o manieră melodramatică. Bacalbașa, gazetar prolific și scăpărător, nu a avut răgazul, poate nici răbdarea, de a elabora opera la care talentul său l-ar fi îndreptățit.

Florin FAIFER, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Române, 1979, pag. 68-70

Și totuși, Anton Bacalbașa posedă toate calitățile cari cer unui autor ca să poată figura într-un dicționar al Academiei, într-un curs elementar și practic de stil și compoziții, de retorică și poetică, în „compendii” sau „rudimente” de gramatică pentru uzul școlar. Opera lui e în stare să furnizeze din belșug lexicelor și manualelor de estetică tot felul de exemple și modele. Exemple de cuvinte cu înțelesuri peregrine; modele de primul gen (*genus, tenue, subtile*), adică de stil limpede, al argumentării; de genul sublim (*sublime, copiosum, ornatum*) și de stilul amestecat (*medium*); pilde de portrete, tablouri, contemplări și paralele și cele mai caracteristice probe de figuri de stil: de la metafora descriptivă și personificatoare până la deprecație... E la Bacalbașa o îmbelșugare de figuri în cari suplinirile arată raporturi de cauză și efect; se află apoi în opera lui toate categoriile de sinecdocă: *pars pro toto, totum pro parte, singularul și pluralul substituindu-se reciproc*; apoi eufemismele, parafrazele tălmăcitoare, acumulările, suspensiile, debitațiile etc... Și are Anton Bacalbașa o claritate și — cum ar spune cartea bătrânului Manliu — „o corectitate în frază din punctul de vedere obiectiv și subiectiv”, posedă pe deplin „armonia în propozițiuni și fraze” și o destoinicie în câte feluri de stil există până la mânuirea chiar și a stilului biblico-evangelic...

Barbu LĂZĂREANU *Anton Bacalbașa și didactica românească*, În vol.: *Cu privire la meșteșugarii cuvintelor*, București, Editura Minerva, 1975, pag. 205-210

Anton Bacalbașa ni se înfățișează mai ales ca un poet epic al prozei gazetărești române. Ce bine știe dânsul să cheme la arme cuvintele! În ce ordine debarcă coloanele, de drum, de atac, mobile; cele menite irupțiunii, cele destinate învăluirii! Și ce strașnic sunător de șarje!

Citiți descrierea luptelor din preajma și din timpul alegerilor de altădată. Ați zice că e un fragment din „Batrahomihomahia” lui Homer ori dintr-alt poem eroi-comic.

Anton Bacalbașa nu satirizează pe unii proști, ci ia la vale pe însuși Prostul; nu dezvăluie contrazicerile și fătărnicia unui fals naționalist, ci ale colectivității profitoare de pe urma patriotardismului șovin...”

Ironiile lui devin hiperbole pline de sarcasm; răzbunările lui au aerul unei vindicte publice; chiar când vrea să dea o simplă siluetă, viața pe care i-o insuflă o face să crească, să devină un tip, destinat să înfățișeze aci un plictisitor cusur, aci o caricatură de idee. Dojenile lui - în mișcarea lor progresivă - sunt uneori invective, alteori anateme...

Posedă — în stil — îmbelșugare, vervă, fluiditate.

Cuvintelor le dă accepțiunea pe care o au și aceea pe care o pot avea; mănuieste ca un tactician de frunte vorbele de aceeași etimologie, omonimele univoce și echivoce; din limbile diverselor clase și diverselor vârste el scoate expresii hibride și pitorești; locuțiunile și versurile clasice le încorporează de parcă de când lumea ele stau în fraza unde le-a instalat. Și are un mijloc de-a înviora, de-a biciui termenii care trag a moarte.

Când o comparație e pe cale să fie lovită de sterilitate, el îi inoculează putere. Expresia definitoare țicnelii „a avea sticleți în cap” e înnoită în îmbrăcămintea gravă a stilului ce a trecut pe lângă literatura de pe malul Gangelui „brachmani centenari, fachiri în capul cărora păsările cerului și-au făcut cuiburi”. El dezgheacă un cuvânt de sensu-i figurat, ți-l întoarce spre înțelesu-i primitiv, ți-l tăvăleşte prin zeururile ce-i convin și-ți servește un aforism de toată nostimada: „O fi bun lucru respectul perilor albi; dar nu pot respecta perii ăștia când îi găsesc în ciorba mea.

Anton Bacalbașa — sub pseudonimul Rigolo — a răspuns cândva la o mică anchetă, pe care el însuși o întreprinsese, asupra omului de spirit:

„Ce-nțeleg eu prin a fi de spirit? E arta de a nu fi ridicol; e ura de moarte împotriva notelor false”.

Grija de a nu fi ridicol l-a făcut pe Tony ca, până și în zugrăvirea unor drame, să aibă una dintr-acele bruște întorsături de sfârlează, care sunt caracteristice celor veșnic la pândă dacă destăinuirile lor nu iscă o veselie jignitoare pentru ei. Groază îi era să facă „pe pârlitul soartei”.

Barbu LĂZĂREANU, *Anton Bacalbașa* în volumul *Glose și comentarii de istoriografie literară*. Culegere întocmită de Ion Crișan și George Baiculescu, București, ESPLA, 1958, pag. 335-356

CUPRINS

<i>Tabel cronologic de Andrei Hropotinski</i>	7
---	---

M O Ș T E A C Ț

Cine e Moș Teacă?	16
Circulară	21
Epizootia	22
Religia cazonă	24
Aghiotantul pieței	25
Paștele	29
Moș Teacă spiritist	31
Cum se vindecă boalele	33
Lumina electrică	37
Un rond sever	38
Teorii	40
Bacalaureații	42
În Dobrogea	44
Don colonel pe frontieră	45
Contrabanda	46
Chipiul alb	48
Între camarazi	50
Înainte de inspecție	51
Telegraful regimentului	53
Recruții	55
Moș Teacă la inundație	56
Răscoala căruțașilor	58
Cheiul Dâmboviței	59
Moș Teacă și presa	61
Un jurnal cazon	62
La teatru	64
Moș Teacă la 10 mai	66
Ruperea rândurilor	68
Moș Teacă și școala	70

Moș Teacă pensionar	71
Moș Teacă și examenele	72
Primul atac	74
Moș Teacă senator	75

DIN VIAȚA MILITARĂ

Dezertorul	78
Virtute militară	96
Pregătiri pentru surprindere	104
Școala regimentului	105
Un sergent-major	105
Cavalerul amabil	109
Nebunul	113
Copil de trupă	119
Fatmè	125
Moșul	130
Mari!	134
Liber	142
Papă-lapte	157
Târâie-brâu	160
Rezervistul	164
Marș-marș!... ..	168
Instrucția cazonă	169
I. La tuns	170
II. Poziția soldatului	171
III. Gimnastica	171
IV. Pas gimnastic	172
Medic de regiment	174

SATIRE ȘI PAMFLETE

Justiție	180
O victorie	181
Începe!... ..	183
Tot regele, sireacul!	185
Țara fericită!	187
Calm	188
Sfânta Filofteia	190
Furt... fără efracție	193
300.000 lei	195
Băiatul României	197

Pentru reprezentanții țării	199
Modele de discursuri. Un opozant	201
Un guvernamental	203
Nunta Engliterei cu România	204
Menageria regală. Lascăr Catargiu	206
Spanachidism	208
Menageria regală. Alexandru Lahovary	209
Spanachidi	211
Holera mitropolitului	212
Marele căpitan	213
Don maior Fritz	214
Noului-născut	215
Răspunsul la mesaj	217
Bătaia în armată	219
Dicționar româno-turc	232
Morții la vot	233
Tămbălăul de ieri	233
Spanachidi	234
Programul sinuciderii mele	235
Acel ce tace	238
Ce este Constituția	239
Prăsila regală	241
Geograful Gobjan	244
Anul Nou	247
Băieții lui Brătianu	248
Păpușile maiestății-sale	249
La Văcărești — nu la Filaret!	252
Oamenii lui 98	254
Oculă și Inteligența	256
Prefață la don Paladu	258
Mitiță Scuza	261
Servitorul regelui	262
Casa de nebuni	264

DESPRE LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Pentru Eminescu	268
„Din goana vieții!“	269
„Note și schițe“	274
Arta noastră	279
C. Dobrogeanu-Gherea	282

Bene-Merenti	283
Iubirea în poezie	285
Convorbire cu Gherea-Dobrogeanu	288
Arta încurajată	291
Amintiri literare. Genialul Pătrașcu	293
[I. L. Caragiale]	296
Artă pentru artă	299
Gramatică!	323
La stână!	326
Cărțile didactice	327
Poeți, cântați!	328
Ce face Caragiale	329
<i>Referințe istorico-literare</i>	<i>332</i>

În atenția librarilor și vânzătorilor cu amănuntul:

*Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii
Scriitorilor din România nr. 2511.1-171.1/ROL, deschis la B.C.R.,
Filiala sector 1, București*